This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

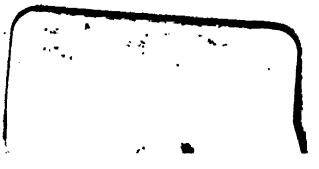

Dartmouth
College
Library

CARL FREDRIK DAHLGREN

HANS LIF OCH DIKTNING

EN LITTERATURHISTORISK STUDIE

AF

KNUT FREDLUND

Filosofie licentiat.

I

GÖTEBORG,
A. LINDGREN & SÖNER
1903.

CARL FREDRIK DAHLGREN

HANS LIF OCH DIKTNING

EN LITTERATURHISTORISK STUDIE

AF

KNUT FREDLUND

Filosofie licentiat.

I

GÖTEBORG.
A. LINDGREN & SÖNERS BOKTRYCKERI.
1903.

300393

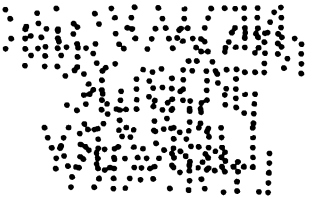

Innehållsförteckning.

I. I föräldrahemmet.

II. Vid skolan och gymnasiet i Linköping. Sällskapet för vitterhet.

III. Studenttiden. Börjande romantiskt författarskap.

IV. Dahlgren vid Afzelius skola. Börjande verksamhet som präst. Manhemsförbundet. Fortsatt romantiskt författarskap. Humoristen förebådas.

V. Personliga förhållanden 1818–1823.

VI. »Markalls sömnlösa nätter».

VII. »Opoetisk kalender för poetiskt folk».

Tillägg och rättelser.

Sid. 34 rad 1. Adelbeths, läs: Adlerbeths.
„ 43 „ 16. ovidius, läs: Ovidius.
„ 46 7 nfr. FosForos, läs: Fosforos.
„ 58 16 nfr. Dahlgren medtog liksom Hedborn en religiös läggning, läs: Dahlgren medtog liksom Hedborn *till skolan* en religiös läggning.
„ 79 not 6. 1715, läs: [illegible]
„ 122 rad 12 nfr. En del stjärnor funnos dock förut, läs: De komma nämligen i månens följe.
„ 122 not 2. II 144, läs: II, 44.
„ 136 rad 14 nfr. Auroraförbundet utgår.
„ 153 rad 12. afgrunden, läs: afunden.
„ 155 not 1. I 132, läs: I, 32.
„ 168 not 2. 1714, läs: $^{17}/_{4}$.
„ 183 rad 3. Kellgrens epigram vänder sig mot Rimström; att med denne menats Nordforss, är blott ett påhitt af kommitterade.

Lj. S. V. H. = Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död af Gustaf Ljunggren I—V 1873—1895.

A. I. Arvidssons lefnadsteckning öfver Dahlgren inleder dennes Samlade Arbeten af 1847—48.

S. S. = Samlade skrifter.

S. A. = Samlade arbeten.

K. B. = Kungliga Biblioteket.

I.

I föräldrahemmet.

I våra dagar, då man med sådan styrka häfdar utvecklingens kontinuitet i naturen och ärftlighetens stora betydelse på själslifvets område, söker gärna den litteräre porträttören vid skildringen af sitt föremål påvisa, hurusom det poetiska anlaget så att säga slumrat i släkten och möjligen då och då tagit sig uttryck för att slutligen bryta fram i all sin glans hos den ifrågavarande skalden. Författaren kände sig också vid sina undersökningar öfver Carl Fredrik Dahlgrens fädernesläkt till en början böjd att stanna vid Wiedes uppgift i hans Genealogiska anteckningar [1]), att skalden varit sonson till hallrättsnotarien i Norrköping Bernhard E. Dahlgren, som enligt Braad [2]) var »qvick och hade poetiska gåfvor», ehuru äfven tyvärr »ostadig och dissolu i lefnad och seder». Men vid en närmare granskning har denna uppgift visat sig oriktig. Arvidsson synes fastmera hafva rätt, då han säger, att Dahlgren hvad den poetiska begåfningen angår stått utan föregångare inom släkten, varit »ett stjärnskott i den mörka natten» [3]). Skaldens far, bruksinspektoren Sven Dahlgren, härstammar alldeles icke från Norrköping, utan föddes den 28 maj 1748 i Ludgo församling af Strängnäs stift, Södermanland. Föräldrarna voro Erik Larsson, arrendator af hemmanet Dahl, 1/2 mantal, under Trollesunds sätesgård, och Anna Svensdotter [4]). Sonen Sven har tydligen kallat sig Dahlgren efter hemmanets namn.

Om Sven Dahlgren känna vi föga. År 1787 är han inspektor på Stens bruk, beläget i Kvillinge socken af Östergötland ej långt från Bråviken. Här föddes detta år åt honom och hans hustru Elisabeth Lundgren, dotter af en handlande Lundgren i Norrköping, sonen Erik

---

[1]) Manuskript i Linköpings bibliotek.
[2]) Ostrogothia literata, manuskript i Linköpings bibliotek.
[3]) Arvidssons lefnadsteckning öfver Dahlgren, s. VII.
[4]) Benäget meddelande ur Ludgo församlings födelse- och dopbok för år 1748 af kyrkoherden därstädes E. A. Bergstedt.

Gustaf, om hvilken för öfrigt ingenting är kändt. 20 juni 1791 föddes parets andre son, hvilken i dopet, som ägde rum redan följande dag, erhöll namnet Carl Fredrik [1]). Modern var då 30 år gammal [2]).

Från Stens bruk flyttade familjen till Stafsjö bruk i Kila socken af Södermanland, där yngste sonen Per föddes [3]). Denne, som vi längre fram några gånger komma att möta i broderns biografi, har på visst sätt ingripit i dennes lif och genom sitt lättsinne ofta vållat honom stora bekymmer. Vid detta styckebruk med anor från senare hälften af 1600-talet, beläget på själfva Kolmården, ej långt från Stens bruk, $2^3/_4$ mil från Norrköping, har väl Sven Dahlgren äfvenledes innehaft en inspektors befattning. Hur länge kan stannat här är ej bekant. Senare finna vi honom emellertid såsom inspektor och arrendator på Bråborgs kungsladugård i Dagsbergs socken af Östergötland. Bråborg ligger vid Bråvikens södra strand, en mil från Norrköping. Stället, nästan helt och hållet kringflutet af vatten, kan följas långt tillbaka i tiden. Från början ett urgammalt herresäte, där t. o. m. fylkeskonungar och jarlar residerat, har gården, innan den kom i kronans ägo, innehafts bl. a. af änkedrottning Gunilla Bjälke och hennes son hertig Johan af Östergötland. Det är en betydlig egendom med en ganska stor trädgård, där gamla kungsträdgården, och inom dess område finner man äfven en och annan ruin af vördnadsvärd ålder.

Här dog Sven Dahlgren den 22 febr. 1801 [4]). Sonen Carl Fredrik var då på sitt tionde år.

Efter mannens död flyttade skaldens mor till en liten egendom nära Söderköping, som hon synes ha ägt [5]). Längre fram bosatte hon sig i Norrköping [6]) och dog där år 1817 den 27 febr. [7])

---

[1]) Godhetsfullt meddeladt af kyrkoherde J. Gust. Nyrén i Kvillinge. Kvillinge församlings dop- och födelselängder för åren 1787 och 1791.

[2]) Af dödsannonsen i Norrköpings tidningar för år 1817 den 1 mars framgår, att hon var född år 1761.

[3]) Husförhörsbok 1792—1801.

[4]) Hämtadt ur en gammal dödbok. Enligt samma källa begrofs Sven Dahlgren, "bonus vir, hederligt den 1 mars".

För dessa uppgifter står jag i tacksamhetsskuld till kyrkoherden i Dagsberg J. Wirén.

[5]) C. W. Linders minnestal öfver Dahlgren i Sällskapet för forntida minnen och historia vid Linköpings gymnasium den 31 maj 1844. Sällskapets för vitterhet och häfd arkiv, Linköping.

Den senare såsom klassisk filolog och latinsk skald bekante författaren var, då detta tal hölls, ännu blott gymnasist; hans framställning är emellertid ganska intressant och för vårt ändamål ej utan värde. Det är nämligen att antaga, att han för Dahlgrens barndoms- och skoltid fått sina uppgifter från den kände fornforskaren lektor J. H. Wallman, skaldens skolkamrat och gode vän samt nämnda sällskaps nitiske beskyddare.

[6]) Att döma af Ungdomsfantasier eller Nahum Fr. Bergströms krönika af och öfver honom själf skulle inflyttningen ha skett år 1806. (Freja. Poetisk kalender för 1832 I—II Stockholm 1830—31. S. A, 1875 III,39). Men såsom det ytterligare längre fram kommer att visa sig är denna autobiogra-

Det har anmärkts, att de män, som vid århundradets början på ett eller annat sätt föryngrande och förnyande ingrepo i tidens andliga lif, ofta utgingo ur en landtlig krets, en mera fjärran från civilisationens medelpunkter belägen och således mera ursprunglig omgifning [1]). Så var Geijer »uppfödd i en vrå af världen». Äfven på Dahlgren torde anmärkningen träffa in. När den tio-årige Nahum en klar septemberdag år 1801 på djäknelasset färdas mot sitt mål, bildningsstaden Linköping, ser han sig med vakna ögon omkring och betraktar noga allt som mötte hans blickar, för honom så nytt och öfverraskande. Hans längsta färd hade hittills sträckt sig till sockenkyrkan, grannarna och den närbelägna staden. När han framkommer till sitt kvartér, känner han sig förvirrad vid anblicken af de stojande skolgossarna, som slå boll i skjortärmarna. Han tycker, att allas ögon till och med husets äro riktade på honom och smyger sig vid afhoppandet tätt intill vagnen för att åtminstone mot den hafva ett ryggvärn [2]). Så kände sig helt säkert äfven den unge Dahlgren vid sitt inträde i Linköpings skola. Hittills hade han ju växt upp i ganska stor enslighet hos sina föräldrar; och att detta lif fjärran från skolans buller och bång varit af stort inflytande på hans utveckling är naturligt. Hvad beror ej i trädets växt på roten? Så beror ock i sammanhållet det mesta på dess rötter, på hushållen, hemsederna. Klipp kronan hur ni vill» säger Geijer, och häri ligger visst mycken sanning.

Om det således för en hvar, som har att skildra en litterär persons utvecklingsgång, måste vara angeläget att något sätta sig in i den milieu, i hvilken denne uppvuxit och mottagit sina första intryck, så är det ännu oundgängligare, när fråga är om de män, som under 1800-talets två första decennier förde den nya tidens talan i Sverige, de författare, hvilka man kan sammanfatta uuder benämningen den svenska romantiken i vidsträckt mening. Ty liksom Nya Skolan i sina litterära sträfvanden ansåg sig knyta an vid själfva ungdomskällan, vid »Carlaålderns oförstörda grund» [3]), liksom hela den nya rörelsen för Geijer var ett utslag af folkets nyvaknande hemkänsla, var dess återgång till sin barndom, till folksagan och folkvisan, till sin äldre historia och mytologi [4]), så hängde de, alla dessa författare, med en rörande och innerlig kärlek fast vid sina minnen från barndomens heliga tid. Och detta är ingalunda något tillfälligt, det finns ett sammanhang mellan denna deras djupa, svärmiska, ja andaktsfulla vördnad för

---

fiska roman icke någon fullt tillförlitlig källa för skaldens ungdomstid, särskildt hvad kronologien angår.

[7]) Dödsannons i Norrköpings tidningar för den 1 mars 1817. Det hus, i hvilket Dahlgrens mor bodde, finnes ännu kvar. (Benäget meddelande af fröken Carin Eberstein i Norrköping).

[1]) Erdmann: Eric Gustaf Geijer s. 46.

[2]) Krönikan s. 115 o. f.

[3]) Atterboms prolog i Phosphoros' första häfte, (1810).

[4]) Erdmann o. a. a. s. 221.

barnets lif och deras eget reformatoriska uppträdande; för mig åtminstone ställer sig den nya skolans framryckning mot det myckna murkna gamla, trots allt, trots alla förlöpningar, all omogenheten, det pojkaktiga öfvermodet och annat, som man — och detta ofta med skäl — brukar lägga den till last, såsom gosselynnets inbrott i en gubbsvag litteratur, ja det har ofta förefallit mig, som om Rydbergs härliga ord i Dexippos särskildt afsåge denna käcka ungdomsskara!

Hvad vår värld är kallt förståndig, hvad vår värld är fåvitskt klok!
Och hon lönas för sin klokskap med ett blytungt träldomsok;
världens klokskap föder henne sorg och feghet, skam och svek.
Fyll vårt land, o Zeus, med gossar, mod och tro och lust och lek!
Zeus, gif släktet gosselynne, hoppfull håg och fantasi!
Då är träldomsoket fallet, då är världen skön och fri.

Hur ofta söka de icke, dessa unga skalder, ej alltid lyckadt hvad formen angår men med det behag en ursprunglig om också obehärskad känsla alltid äger omsätta sina hågkomster och stämningar från barndomen i rytm och rim? Läs Atterbom, Hedborn, Börjesson! Och i denna kärlek blifva de frånlgent trogna; från lifvets alldaglighet och vedermöda dragа de sig tillbaka till barnets paradis och från månget sådant besök föra de med sig en dikt som minne. I Dahlgrens rika vittra produktion anslås äfven ofta denna sträng; än tänker han med glädje tillbaka på det kunna friluftslifvet i skog och mark [1]), än sörjer han öfver, att denna tid svunnit, men hans tröst är minnet däraf:

Lyckliga ålder, o, dröj med ditt minne
ännu i lång tid med solglans härinne,
värm du mitt kalla, mitt isnande blod!
Strö än en blomma af tjusning i lifvet!
Låt på dess ingång och utgång stå skrifvet:
Du blott det himmelska renast förstod. [2])

För dikten: Till en flicka klädd som gosse [3]) synes ett minne från hans tidigare gosstid ligga till grund: de båda barnen vandra hand i hand utmed fjällbäcken, plocka blommor tillsammans och kyssa hvarandra; men när den lilla lekkamraten väl fyllt femton år, då flyttades hon upp på gyllene höjder och därifrån såg hon honom icke mera.

Denna romantikens känsla för det barnsliga får ofta, det kan icke nekas, en starkt sentimental anstrykning och företer nog ett och annat likhetsdrag med hvad man skulle kunna kalla den förromantiska barndomspoesien, som, i allmänhet äkta hos Franzén, ej sällan blir öfverdrifvet ljuflig, pjunkig och fadd i sin tillgjorda naivitet hos Choræus,

[1]) Gossen och fågeln i Poetisk kalender för år 1819. Omtryckt S. A. 1847—48 I s. 203.

[2]) Barndomen (Toilettkalender för år 1833, omtryckt i S. A 1875 II, 80)

[3]) Freja, Poetisk kalender för år 1832 I, omtryckt i S. A. 1875 II, s. 43

Wallin och öfriga akademiska epigoner. Romantikens diktning i denna genre måste dock öfverhufvudtaget tillerkännas vida högre poetisk innebörd.

Denna likhet bör ej förvåna. Den känslosamma diktningen under 1700-talets senare år, ett matt böljeslag från den rousseauska svallvågen, är att betrakta såsom ett öfvergångsskede mellan rationalismens tidehvarf och romantikens; äfven i den senares karaktär bildar sentimentaliteten, fördjupad och förenad med en innerligare uppfattning af poesiens väsen, ett af de viktigaste inslagen. Också hos Dahlgren är den synnerligen starkt framträdande, såsom vi snart skola se.

Ofta hafva dessa anhängare af en ny poesi i en prosaisk framställning låtit en senare tids människor blicka in i flydda dagars mera osammansatta, mera — så synes det oss åtminstone — poetiska lif. Så har Geijer på sitt mästerliga sätt med slående åskådlighet för våra ögon framtrollat bilden af sin lefnadsglada ungdom [1]) och Hedborn har intagande och älskvärdt som alltid målat sina barnsliga syner och drömmar [2]).

Så lyckliga äro vi icke för kännedomen om Dahlgrens tidigare barnaår, ty krönikan går i sin mera autobiografiska del, om man undantager en och annan hänsyftning i förbigående, ej längre tillbaka än till skoltidens början. Emellertid, då det på upphällningen af år 1827 tröt manuskript för den tidning »Kometen», som Dahlgren tillsammans med Hammarsköld utgifvit från slutet af år 1825 och som han efter dennes död så godt som ensam måste fylla, tog han sig för att i fragmenter ur sin resjournal skildra Stafsjö och lifvet där under hans barndom [3]). Def blef dock tyvärr endast ett fragment, fortsättning lofvas väl men kom aldrig, då tidningen med år 1827 upphörde. Med ledning af denna uppsats — till det mesta med hans egna ord — skall jag söka ge en antydan om lifvet i skaldens barndomstrakt.

Han är varmt fästad vid denna. »Hvarje ädel människa älskar sin ungdomsbygd. Själfva förbrytaren, som måhända är färdig att förråda sin konung och sitt land, älskar dock sitt hem, och lössläppt eller flyktande ur sitt fängsel vänder han gemenligen sin fot till den ort, som först skänkte honom friheten och ljuset. Förlorar människan känslan för sina barndomsdalar och minnen, då är allt godt hos henne utsläckt, då blifver lifvet henne likgiltigt och då finner hon sig lika väl i Sibiriens ödemarker som i sin hembygds leende nejder och tjusande behag.»

På många andra ställen i Dahlgrens skrifter framlyser hans kärlek till hembygden. Med hemresande landsmän skickar han ofta hälsningar till densamma, ty

---

[1]) Minnen. S S: I, 3.
[2]) Minne och poesi, samlade skrifter 1853 I s. 5 o. f. Denna självbiografi är författad år 1835.
[3]) "Kometen" 1827 den 5 dec.

där uppgick lifvets späda strimma
ur hemmets dalar, huld och skön;
dit ilar i vår sista timma
vår suck, vår längtan och vår bön [1]).

Mest gripande yttrar sig den af dödsaningar öfvermannade åldrande skaldens längtan tillbaka till barndomens nejder i en dikt skrifven 1841 [2]). Han ber sin lycklige vän, som vunnit, hvad han själf eftertrått men ej blifvit beskärd, ett prästerligt tjäll i födelsebygden, att frambära hans afskedshälsning till de barndomsvänner, som möjligen ännu kunde fråga, när han ämnade återkomma, blommorna, trasten och den dal, som sett hans glada lekar. Aldrig skulle han återvända,

»ty, ack, den blomstertid är slut,
som känslans rosor regna låter
på lifvets bana hvar minut».

Hurudan var den natur, som omgaf den uppväxande gossen? Den är vida bekant för sin skönhet; och det är tydligtvis i de starka intryck denna omgifning gjort på barnets sinne vi hafva att söka ursprunget till den lifliga naturkänsla, som är ett så utmärkande drag i Dahlgrens författarskap och ofta slår ut i en hänförelse för naturen, som knappast i lika hög grad är till finnandes hos någon annan svensk skald [3]). »Också berättade han», säger Arvidsson [4]), »ännu under sina äldre dagar med förtjusning om sina barndoms- och ungdomsminnen från dessa härliga trakter, Vikbolandet och Norrköpings praktfulla nejder, Kolmårdens undersagor m. m.» Ofta besökte han dessa ställen på sina sommarresor och särskildt synes det fagra Stafsjö hafva legat hans hjärta nära; han besjunger det ofta på både vers och prosa [5]). I den ofvan nämnda uppsatsen i »Kometen» skildrar han Stafsjö och dess omgifningar sålunda:

»När man hunnit en fjärdingsväg nära detta styckebruk, hälsas man af en liten spegelklar sjö benämnd Stafsjön, omgifven af löfskog samt beprydd kring sina stränder med små nätta rödfärgade envåningshus. Man spatserar utmed sjöstranden, till dess man genom en allé blir varse själfva herrgårdsbyggnaden på höger hand, hvars hvita hus be-

---

[1]) Till landshöfdingen baron Palmstierna i Östgöta gille i Stockholm, Jungfrun i det gröna, 1838.

[2]) Farväl till f. d. rectorn vid Catarinæ skola kyrkoherden i Linderås af Linköpings stift, herr magister Johan Bergvall, den 22 maj 1841 i kretsen af några vänner. Talltrasten 1842. Omtryckt S. A. 1875 II, 321.

[3]) Att han själf redan tidigt haft klart för sig det starka inflytande hembygdens natur utöfvar på det poetiskt begåfvade sinnet, framgår af romanen Aurora I, s. 26 (1815).

[4]) O. a. a. s. VII.

[5]) Södermanlands lof till herrar Södermanlänningar på Östgöta Gilles vägnar, Jungfrun i det gröna, 1838; Grossörskan Vierdumpels resa till kanalfesten (Morgonstjärnan 1833, omtryckt S. A. 1847—48 V, s. 122) samt flerstädes i "Kometen".

hagligt framskymta mellan de högstammiga träden. Allt förekommer ögat så trefligt och utan pretention. Nämnda herrgårdsbyggnad har en vacker borggård, en nätt trädgård, hvarest narcisserna som bäst doftade, försedd med ett smakfullt järnstaket». Här finna vi alltså en idyllisk naturtafla af det slag, som vi så ofta möta i Dahlgrens skrifter. Men Stafsjö har äfven en annan sida. »Vid annalkandet till stället, ifall resan sker vår- eller sommartid, mötes man af dånet från den brusande vattenafledningen och de arbetande böljornas tjut. Mellan de gröna omgifningarna af träd ser man ljusröda och blekgula lågor uppstiga. Man tror sig för ett ögonblick förflyttad till de fördömdas boningar. Sotiga kolkörare, spända framför sina små kolryssar eller kärror, halfnakna gjutare med sina stora järnslefvar till brädden fyllda med glödande järn, liknande en röd välling, vattnets fall öfver de glittrande hjulen, slagghögar ännu icke stelnade, af grå, blå och grön färg, sandmassor, järntackor, rostade kulor, långa stänger, hvarmed elden ommakas, gjutformer till grytor och kanoner, allt gör anblicken och taflan hemsk och förfärlig. Träder man upp på en af kol nedsotad träbro, kommer man till själfva mynningen af eldgapet. Man mötes där af en gruflig hetta. Beständigt istjälpes malm och kol. I hörnen på sidorna befinnas stora lårar eller afsatser, vid hvilka brukets barn sitta och sönderbulta själfva malmen». Det var således en liflig tafla som mötte Carl Fredriks ögon, när han med barnets vetgirighet strötvade omkring för att se allt. Hvem erinrar sig icke härvid utan jämförelse för öfrigt den mästerliga bild »af det hårdaste arbetes munterhet», som Geijer ger oss i sina Minnen. På Dahlgren har otvifvelaktigt en omgifning sådan som den han här skildrat haft en beklämmande inverkan [1]). Men låtom oss läsa vidare och vi finna den dahlgrenska idyllen igen.

»Blickar man ut genom den öppna masugnsdörren, där rännan nedanför framstryker, ligga rödmålade hus mellan gröna, lummiga träd; längre bort en vacker gräsplan med sina aspar; till höger uppåt backen dammen, hvarifrån vattnet faller, och smedjorna samt längre bort den lilla trefliga insjön med en och annan obetydlig holme. Stället har förträffliga källor, små nätta bocager och angenäma spatsergångar, i synnerhet i den s. k. parken några bösskott från bruket. Jag har sett få parker så vackra som denna. De allra skönaste hängbjörkar omväxla med andra trädslag. Små kanaler och broar samt en vik, som skär in i lunden, förhöja det hela. Gångarna äro sandbeströdda och tusen fåglar och blommor mellan en frisk grönska förnöja både öga och öra. Stället uttrycker en viss melankoli. Man blifver både glad och allvarsam i dess omgifning».

---

[1]) Jfr skildringen af Stafsjö i Morgonstjärnan s. 122 och i Kometen 1826 n:r 104. "Det vackra Stafsjö uppfriskar väl ögat, men talar med sin omgifning dystert till känslan."

Glad och allvarsam på samma gång framstår äfven Dahlgren i sin diktning. Melankolien finnes där nog också ifrån början, ehuru det är först på 1830-talet den med styrka bryter fram, särskildt i hans förtroliga uttalanden.

Från Stafsjö är det ej långt till Krokek, som ligger på gränsen mellan Södermanland och Östergötland. Här vidtager en annan natur. »Nu komma de långa, sandiga Kolmårdsbackarna med sina af skogseldar svedda, halfbrända eller förtorkade träd, sitt solbadd, sitt lingonris, sin ljung och sina små spegelsjöar, strödda som glasbitar i bråddjupen mellan bergen. För öfrigt ett långt skjutshåll, där man far öfver idel ödslighet utan att varseblifva någon bebodd plats eller stuga [1])».

Äfven Norrköpings närmare omgifningar omtalar Dahlgren ofta med stor förnöjelse. I sista numret af »Kometen» för 1826 liknar han i en af sina trefliga akustiker människolifvet vid den väg man färdas mellan Stockholm och Norrköping. Den senare stadens innevånare upptogo ej detta rätt väl [2]), men därtill hade de då rakt ingen orsak, såsom man kan finna af följande:

»Slutligen säger skjutsbonden: Nu se vi Norrköping och Östergötland! Man vaknar upp och befinner sig på spetsen af en backe. Man står såsom vid ingången till ett förlofvadt land. Se här, säger liksom en inre röst till oss, belöningen för dina mödor. Till vänster ser du Bråviken med sin sik, sin gös och delikata strömming; därefter ängar beströdda med färger af alla möjliga blomster till din förnöjelse, täcka lundar, landthus, skepp, torn och en lång sträcka af blixtrande säd. Där flyter Motala ström, hvari laxar hoppa och ålar slingra sig långa som hr Sjöstedts f. d. repslagarebana. Där ligger Himmelstalund med sin hälsokälla och sina pärlhöns. Nu träder du med ett förklaradt anlete in i ditt Kanaan. Har du förut passerat genom skogarnas och ensamhetens rike, så vandrar du liksom pånyttfödd in i en helt annan värld och med hvarje steg du tar fläkta från slätterna där nere upp emot dig balsamiska ångor«.

Himmelstalund inspirerar honom senare till ett äkta dahlgrenskt utbrott af naturförtjusning [3]).

Men låtom oss återgå till Stafsjö och lifvet där!

Stafsjö var vid denna tid ännu i den von Berchnerska släktens ägo. Herrskapet, tvenne damer, [4]) vistades om vintren i Stockholm men tillbragte sommaren på det vackra bruket. Dagligen gjorde de sina promenader till parken, och den som var nog dristig att nalkas för att öppna grinden åt dem kunde alltid vara säker på att erhålla ett silfvermynt. De voro måna om sina underhafvande och tillåto dem stun-

---

[1]) Grossörskan Vierdumpels resa till kanalfästen. Morgonstjärnan s. 125.
[2]) Bref från Moselius till Dahlgren $^{23}/_{1}$ 1827. D:s brefv. K. B.
[3]) Morgonstjärnan s. 179.
[4]) Den ena har antagligen varit Ulrica Eleonora von Berchner, änka efter landshöfdingen i Södermanland Örnsköld; hon var statsfru hos H. M. Drottningen och dog år 1809.

dom t. o. m. att roa sig med dans i sin egen höga närvaro, hvilket nöje vanligen gick för sig i den stora farstun; men var nådernas lynne för dagen särskildt utmärkt, kunde det äfven någon gång hända, att den rymliga salen uppläts för detta ändamål. Deras kammarjungfrur gjorde vid sådana tillfällen en stor figur och det var ingen liten ära att blifva uppbjuden af dem. För öfrigt var respekten för herrskapet synnerligen stor. Om någon af dem befann sig på borggården, fick ingen, ej ens den gråhårige inspektorn — väl Dahlgrens egen far — inträda på densamma utan att först aftaga hatten; med blottadt hufvud måste man nalkas dem, om man hade något ärende.

Folket utmärkte sig för sina enkla seder, sitt redliga lynne och sin fromma vandel. Det var vackert, starkt och arbetsamt; flere af underhafvandena på stället uppnådde en hög ålder. Stöld, bedrägeri och andra olater voro då okända, försäkrar Dahlgren [1]). Alla lefde som i en enda familj, tarfligt under hela året med undantag af julen, då lekar, danstillställningar och kalaser räckte hvarandra handen; en glad tid, då, såsom Dahlgren senare sjunger:

Bonden till julottan körer
och hvarken mer ser eller hörer
men stjälper på stock och på sten,
ser pastorn på middagen hos sig
och drager om kvällen så mosig
sin spader vid eldbrasans sken [2]).

Den gamle komministern, som om vintern uppträdde på predikstolen iklädd vargskinnspäls och räfmuddar, gjorde hvarje år sitt julkalas, där man dansade tappert om och i brist på sängrum låg på julhalm öfver natten. Då gick öl i silfverkanna eller bägare flitigt omkring och borden dignade under fisk, orre och tjäder.

Tron på gastar, bergtroll och skogsrån var allmän. Antagligen hafva väl äfven i denna trakt liksom öfverallt annorstädes på Sveriges landsbygd vid denna tid visor om dessa hemlighetsfulla naturväsen ännu lefvat på folkets läppar [3]). Dahlgren nämner dock ingenting härom. Visorna på modet voro däremot: På lifvets mödosamma stråt, Vår värd och vår värd samt åtskilliga af Bellman. Som bekant har denne utöfvat ett mycket starkt inflytande på Dahlgrens senare diktning, och det kan ju därföre hafva sitt intresse att lägga märke till, att han redan som gosse hört den store dityrambikerns visor sjungas.

Om föräldrahemmet skrifver han:

»Hvem ilar ej med klappande hjärta till sitt barndomshem! Vi ila från höjd till höjd, från dal till dal, från lund till lund och vi tyc-

---

[1]) Äfven för Hedborn synes lifvet under hans barndomsår såsom den gyllene ålderns i förhållande till samtiden. O. a. a. s. 21.
[2]) Sång i Östgöta Gille den 28 nov. 1829. Poetisk sångkalender 1836.
[3]) Jfr Hedborns självbiografi och Afzelius Minnen, Stockholm 1901.

kas därvid liksom ånyo upplefva vår barndom. Alla forna minnen och händelser vakna med fördubblad kraft. Omklädda med fantasiens guldskimmer komma de oss till mötes, blicka mot oss med sina blåa milda ögon, fatta oss i handen och föra oss omkring. Där, säga de, ligger det hus, där du uppfostrades, hvarest din vagga gick, där den hulda modern vakade öfver dig, där ser du den gräsplan, hvarpå du lekte som ett jollrande barn. Här ser du den sjö, hvarpå du rodde, här den lilla rännil, däri du betraktade dig och lät dina långa gula lockar nedfalla, där återfinner du det träd, hvari göken alltid satt och såg ned på dig med undersamma ögon. Där möter dig den grop, hvari du låg och byggde dig hus i sanden, där den lund och där den äng, där du plockade vårens första sippor till en krans åt den hulda i fädernehyddan. Ingenting är rubbadt. Ingenting är stördt. Där i berget bor echo ännu kvar. Tala till det och det skall gifva dig återsvar! Känner du igen den lilla gröna stigen, där du ledd af din far vandrade under björkarna och hörde honom berätta hur bortom dessa berg och dessa dalar människor finnas och väldiga krigare och lysande städer och mäktiga herrar? Minnes du här under dessa popplar, hur du stod med hatten i hand för landets konung och var så rädd för de många hästarna och de guldsmidda herrarna och larmet och den trängande folkskaran [1]). Här under detta äppelträd hörde du den första luta. Minnes du då, hur du då gick bort och grät för dig själf och visste ej hvarför? [2]) Här på denna hyllan stod den stora bibeln med de många kopparsticken. Här på denna pall i denna vrå satt du så andäktig om söndagarna och hörde din fader läsa ur postillan och såg din moder se upp mot himmelen. Här på denna tilja knäföll du vid dina föräldrars hvilobädd morgon och afton och knäppte ihop de oskyldiga händerna och somnade sen så ljuft och drömde om änglar. Här, igenom detta fönster såg du solen komma fram och hennes strålar leka på salsgolfvet. Här tittade månen in och sken på vägguret och den förgylta visaren, och här i denna källa stod du och betraktade de farande skyarna —».

I krönikan skildrar han sitt samlif med modren efter fadrens död [3]):

»Hon var från dessa gamla, ärliga dagar, då det att känna väl sin kristendom, förstå sig på att sköta ett hushåll och allvarsamt upptukta sina barn hörde till kvinnans förnämsta prydnad och åliggande. Arbetsdagarna var hon jämt sysselsatt; steg upp kl. 4 om mornarna, och var det vinter, surrade spinnrocken ända till 7. Kom man ej om

---

[1]) 1797 reste kungen genom Linköping; på vägen från Stockholm har han säkerligen passerat Stafsjö. Det är nog detta tillfälle Dahlgren menar; han var ju då 6 år gammal.

[2]) Jfr Hedborn. "Jag kan ej beskrifva det intryck, som en polska gjorde på mitt hjärta. Den upplöste hela min varelse till en fullkomlig extas. För musiken glömde jag alla mänskliga behof". Minne och poesi s. 28.

[3]) Krönikan S. A. 1875 III s. 149.

söndagarna till kyrkan, måste Nahum föreläsa evangelium och dess förklaring ur Norborgs eller Fants postillor, hvarvid hon ej sällan anmärkte och rättade uttalet. Stundom läste hon själf, lade sedermera igen boken och frågade predikoord. Hon umgicks med få. De husliga omständigheterna tillåto det ej heller. Hon fann sig nöjd och belåten med allt. Den enda klagan hon förde var öfver de svåra tiderna i motsats till dem hon i sin ungdom upplefvat. Morgon och afton läste hon sina böner och sitt kapitel ur bibeln eller sin vers ur psalmboken, hvilket hon försäkrade hvarje kväll skänkte henne en ljuf och angenäm sömn. För skrock var hon icke helt och hållet fri; och vid godt lynne hade hon många historier att framdraga om hvad som inträffat med hennes föräldrar, äfvensom med henne själf». Carl Fredrik anser naturligtvis sin upplysning fordra, att han härutinnan söker rätta henne.

Af dessa skildringar framlyser, huru varmt Dahlgren varit fästad vid sina föräldrar. Sin far hörde man honom visserligen under sin senare tid sällan nämna, berättar Arvidsson [1]), men detta bör ju ej förvåna, då denne så tidigt rycktes från honom. Sin mor omtalade han däremot ofta med vördnad och kärlek såsom en gudfruktig, from, tarflig och arbetsam kvinna, gladlynt och treflig i umgänget. Vid hennes frånfälle tolkade han sin saknad och sitt hopp om en snar återförening i en liten dikt [2]), som intresserar oss uteslutande ur biografisk synpunkt; dess estetiska värde är däremot ringa. Af denna moder bevarade han alltid en låt vara idealiserad bild — härutinnan liknar han så många svenska skalder: Geijer, Atterbom, Tegnér, Rydberg o. a. — och på flera ställen i hans skrifter liksom äfven i hans förtroliga meddelanden möta vi hennes drag. Så skrifver han i dec. 1842 kort före sin död:

»En mor återkommer aldrig, ehvad nya förbindelser vi knyta, ehvad vi äfven unna henne från smärtan befrielse och förlossning. Hon är dock borta! Hur många sköna, ljufva, innehållsrika minnen stå ej kring hennes graf! Ja, i sanning, om vid lifvets växlingar sköna och uppriktiga och blodsvarma tårar fällas, så är det vid föräldragrafven —» [3]).

Sin vackraste hyllning åt modrens minne ger han dock i den fina episod af Krönikan, där han låter oss vara vittne till den religiösa brytningen i hans själ omedelbart före den första nattvardsgången.

Uppskakad och beklämd vandrar han en afton utåt fältet med det nya testamentet i handen. Intet visst, säkert och beståndande kan han finna i sin ångest. Den heliga boken ger honom ingen tröst:

---

[1]) O. a. a. s. VII.

[2]) Vid en moders död den 27 febr. 1817. Norrköpings tidningar för den 26 mars.

[3]) Bref från Dahlgren till Hedda Hammarsköld K. B.

han kan ej bedja. Tolfslaget dånar från den åldriga domens torn. Ingen suck, ingen tanke rör sig inom hans själ; han ligger sluten liksom i en dödsslummer.

»Då flög en blixt genom rymden af mitt inre, töcknet förskingrades, det klang som ett orgelspel, en dufva for mellan solen och stjärnorna och på en silfversky såg jag min moder, vinkande och varnande. Några tårar föllo såsom silfverpunkter från hennes kind ned på mitt bröst. Jag uppspratt, synen var försvunnen».

Friden återkommer så småningom till hans själ; han ser en blidkad fader i höjden och lätt och villigt stiger bönen mot himmelen.

I föräldrahemmet hade såsom vi sett af det föregående en varm religiositet varit rådande och ett religiöst behof förde Carl Fredrik med sig ut i lifvet. Den unge Nahum hade under den första veckan af sitt vistande i lärdomsstaden, då så många nya intryck trängde sig på honom, glömt sina fromma vanor i hemmet, han hade ej med någon bön invigt sitt dagsarbete eller sin hvila; när han så den första söndagen i skolarernas krets står på gången i den gamla domkyrkan, slår samvetet honom. Han ser sin mor förebrående nalkas och sammanknäppande sina händer ber han till höjden om tillgift. Djupt griper honom predikantens utläggning af ämnet om den störste i himmelriket och i denna stämning lämnar han kyrkan. Det förundrade honom mycket att ej finna samma rörelse hos sina kamrater, af hvilka tvärt om en och annan till hans stora förargelse härmade predikantens manér.

Om den undervisning Dahlgren åtnjöt i hemmet, veta vi ej mycket. Troligen har han haft informator [1]) och det har kanske gått honom som den lille klipske gossen i den lilla älskvärda dramatiserade idyllen Informatorn och discipeln, som hade så svårt att lära sig att deklamera mensa [2]); kanhända har han äfven liksom Nahum läst latin och grekiska för kyrkoherden i församlingen. Hans förkunskaper kunna emellertid ej ha varit alltför ringa, ty när han kom till Linköping i sept. 1801, alltså efter fadrens död, intogs han i trivialskolans tredje klass.

---

[1]) 27 april 1823 skrifver han från Linköping, där han vistas i och för pastoralexamen: "Min forne informator, Kalén, skall fram och jämväl disputera på samma gång som jag. Få se, hvem som får skämmas för den andre". Hammarsköldska brefv. K. B.

[2]) Talltrasten 1842. Omtryckt S. A. 1875 II, 419.

II.

Vid skolan och gymnasiet i Linköping.

Sällskapet för Vitterhet.

Förnämsta källan för kännedomen om Dahlgrens studietid vid Linköpings trivialskola är den af mig förut citerade, i mångt och mycket egendomliga, både roande och ställvis poetiskt fina Nahum Fr. Bergströms krönika, som i kapitel VII lämnar en skildring af honom såsom »skolepilt» därstädes. Redan krönikans öfvertitel »Ungdomsfantasier» varnar oss dock för att fatta den såsom en alltigenom tillförlitlig autobiografi; i själfva verket visar den sig, så långt den nu kan kontrolleras, vara både »Dichtung» och »Wahrheit», hvad man ju äfven kunnat vänta. Särskildt är kronologien stundom rätt förvirrande.

När efter den för Nahum ovana och långa färden från hemmet ändtligen Linköpings domkyrkotorn, den s. k. »djäknaskrämman» [1]), började höja sig öfver den milslånga slätten, klack det liksom till i honom. Tornet förekom honom som en reslig skolmästare, hvilken skred honom till mötes med karbasen i hand. I häpenheten genomgick han för sig själf alla fyra konjugationerna samt volo, nolo och malo; på det sista af dessa verb hade han helt och hållet förgätit presens indikativus och en kall ilning genomfor hans kropp. Ändtligen framkommer han till sitt djäknekvartér, där han mottages af sin värdinna, en tjock, enögd och rödbrusig gumma, som tar den åt hennes vård anförtrodda delen af djäknekosten om hand. Tillsammans med tre kamrater, af hvilka en var gymnasist, inlogeras han i ett litet rum med oansenligt möblemang.

Efter vederbörlig examen inför trivialskolans rektor intogs Nahum, d. v. s. Dahlgren, i dess tredje klass [2]) och gjorde samma dag be-

---

[1]) Gustaf eller skollifvet i Linköping för trettio år sedan, 1843. Om denna skrift se nedan!

[2]) Inskrifningsdagen var den 25 sept. 1801. Album scholæ Lincopensis s. 259. Linköpings läroverks rektorsarkiv.

24 febr. 1802 inskrefs P. A. Sondén, skaldens bäste vän från skoltiden, i samma klass. ibi.

kantskap med sin blifvande magister. Denne var allt annat än blid. Rösten var rytande och skarp, minen bister och denna bisterhet ökades ytterligare af det orakade skägget. Vid minsta hviskning reste han på sig, slog boken i katedern och röt till förfärligt.

Denne man var den från Dahlgrens och Hedborns ungdomshistoria bekante magister Lars Johan Boræus, död såsom kontraktsprost år 1837. Det var en skicklig, samvetsgrann, hjärtegod och utomordentligt hjälpsam lärare af ett hetlefradt men i grund och botten synnerligen känsligt, ja känslosamt temperament, en man, som vid undervisningen såg sitt säkraste hjälpmedel i karbasen. Denna var också i ständig verksamhet, gick för att använda Dahlgrens ord i krönikan som en smedslägga ständigt upp och ned. Endast vid vårterminens examen visade han sin inneboende fryntliga välvilja. — Också var han synnerligen fruktad men synes äfven ha lyckats vinna sina elevers kärlek. Han tillbads, men med ett slags fasa. Ännu så sent som år 1831 känner en af hans forna elever, den såsom topografisk författare bekante komministern John Bohman, vid ett samkväm under ett prästmöte en verklig skolfruktan, då den forne läraren, som han sedan skoltiden ej återsett, inträder i rummet. Men denna känsla lade sig snart vid anblicken af den fryntlige prosten [1]). I sitt vid Atterboms återkomst till fäderneslandet år 1819 skrifna fantasispel Molnskyarna använder Dahlgren honom såsom en burleskt komisk figur, i det han låter honom såsom skollärare vikariera för Hedborn, som under tiden är ute för att mottaga den öfver Östersjön kommande fosforisthöfdingen. Detta var ju endast en yttring af ungdomlig uppsluppenhet och har helt säkert mottagits med jubel af kamratkretsen, i hvilken många af egen erfarenhet kände originalet; äfven i Hedborns af Atterbom så lofordade mimiska föreställningar spelade Boræus en betydande roll. Men värre var, att Dahlgren obetänksamt nog lät denna scen med den karrikerades namn stå kvar, när han år 1828 tryckte det glada stycket i sina Ungdomsskrifter. Det sätt, hvarpå han här framställt den allmänt aktade Boræus, väckte mycket misshag såväl i Stockholm — denna obetänksamhet framdrogs till Dahlgrens nackdel vid kontroversen mellan honom och Stockholms konsistorium samma år — som i prästkretsar i Östergötland [2]). Senare skildrar skalden honom emellertid med mycket erkännande i Krönikan och längre fram tillägnade han honom sin kalender Morgonstjärnan i tacksamma och hjärtliga ordalag. Honom ville han tillägna sitt arbete, säger han, ty han visste ingen för sitt hjärta närmare: »Fader och moder de ligga ren på bår säger den gamla folksången och deras ben äro längesedan multnade i jor-

---

[1]) Bref till Dahlgren af den 6 okt. 1831. D:s brefv. K. B.

[2]) Holmberger, en af Dahlgrens ungdomsvänner, från Linköping, 14 jan. 1832. D:s brefv. K. B. Jfr. Rääf, Samlingar och anteckningar till en beskrifning öfver Ydre härad i Östergötland V s. 243.

den». Han hade kanske fordom mången gång gjort honom mycket bekymmer och mången ängslan. För denna hyllning tackade den gamle magistern i ett trohjärtadt, i vidlyftig gammalmansstil hållet bref [1]). Under de få återstående åren af den åldrige prostens lif synes en varm vänskap ha förenat de båda männen. Såsom sekreterare i Östgöta Gille anmäler Dahlgren i sin versifierade årsberättelse för år 1837 hans död på följande sätt:

Uti Norra Vi den hederliga prosten
ögonen lagt hop för alltid på vår jord.
Ack, med honom nu den rara smålandsosten
evigt saknas skall på våra trefna bord:
ty hvar höst han skicka slik persedel opp,
svept i ärlig långhalm ifrån tå till topp [2]).

Och detta är allt! Trots skaldens stora känslighet är det lätta skämtet aldrig hos honom långt borta; godmodigt jollrar och skämtar han, där man väntat sig allvarsord [3]).

Den skolepilt, som kom under denne nitiske lärares handledning — föreställom oss den unge Dahlgren barhalsad i svarta skinnknäbyxor och kippingsskor, hvita strumpor, grön väst och blå syrtut, med skjortkragen utbredd öfver denna och en grå hatt på hufvudet [4]) — synes ha varit en vaken och pigg gosse: när Boræus vill ha några orrar inpraktiserade i staden i all hemlighet, så att tullmännen ej måtte få nys därom, väljer han till detta svåra uppdrag några gossar i sin klass, bland dem Nahum [5]). Denne, som till en början hade något svårt att finna sig i skolans stränga ordning, är en hurtig deltagare i gossarnas lekar; han fick äfven mycket att göra, ty han synes ha kommit en klass högre, än hans kunskaper berättigade honom till. Detta kan möjligen delvis förklara hans senare efterblifvenhet i förhållande till de flesta af sina kamrater. Det var ett idogt lif, som då för tiden fördes vid skolan. Klockan 6 på morgonen började man med bön, hvilken alltid förrättades på svenska, och läste sedan 7 timmar om dagen [6]). Carl Fredrik genomgick i vanlig ordning tredje och fjärde klasserna, hvilka kräfde två år hvardera, och uppflyttades vårterminen 1805 till gymnasiet [7]).

---

[1]) D:s brefv. K. B.
[2]) Jungfrun i det gröna, 1838, s. 163.
[3]) Af Boræus ger Atterbom i sin biografi öfver Hedborn (Hs S. S. II: 253 o. f.) en roande och liflig skildring.
[4]) Krönikan och bref från D. till J. W. Zetterstedt 1830 (de la Gardieska arkivet, universitetsbibl. Lund).
[5]) Denna i krönikan förekommande anekdot är sann, enligt hvad som framgår af D:s brefv. K. B.
[6]) Skolordningen af den 24 febr. 1724, hvilken gällde ända till 1807. I krönikan anslår D. läsetiden till 9 timmar om dagen (utom onsdagar och lördagar), men så lång var den nog icke: han synes hafva glömt de två loftimmarna.
[7]) Linköpings gymnasiums album s. 358. Rektorsarkivet Linköping.

Förutom Boræus bevarar Dahlgren från denna tid äfven biskopen öfver Linköpings stift, sedermera ärkebiskopen Lindblom i troget minne. Denne prelat var synnerligen älskad och vördad af skolungdomen. Om honom yttrar Atterbom: »Alltid syntes han i ungdomens ögon som en högre varelse, hvars härliga gestalt, blick, röst förenade allt det vördnadsbjudande af prästerlig höghet med allt det hjärtevinnande af faderlig godhet — — Hedborn kunde aldrig glömma, huru hans bifall, hans beröm kändes såsom en sällhet utan like och huru hans aga innebar på samma gång förkrosselse och upplyftning» [1]); och i sitt minnestal vid Lindbloms död (1819) talar Hedborn med hänförelse och tacksamhet om hans verksamhet såsom eforus i Linköping. Äfven Dahlgren ger i krönikan en liten vacker skildring af honom och hans farbroderliga sätt mot ungdomen. Det var honom en stor glädje att framhjälpa alla, hos hvilka han fann gryende talanger; och trivialskolan höll han i utmärkt skick.

Den unge Nahum sluter sig innerligt nära sina kamrater, och denna vänskap synes ha varit Dahlgrens vackraste minne från denna tid. Den ene kände på det nogaste den andres lynne, säger han i krönikan.

Ett nöje, som särskildt lockade, var fågelfångeri; det bedrefs stundom af skolungdomen såsom ett verkligt näringsfång [2]). I krönikan omtalar Dahlgren med hänförelse detta tidsfördrif; det hände nog, att man fick svida för det efteråt, när man ej kunde sin läxa, men den sorgen var snart glömd. Vistandet ute i naturen i den tidiga morgonstunden har gifvetvis utöfvat ett starkt inflytande på hans redan från den tidigaste barndomen vakna naturkänsla.

Mellanterminerna tillbragte den unge skolaren i en djup enslighet hemma hos sin mor; »när mörkret började utbreda sitt täckelse, kunde det minsta rassel af ett fallande löf, det obetydligaste surr af en yrvaken fluga sätta honom utom all fattning». Han sysslar särskildt med botanik [3]) och införlifvar sig på detta sätt allt innnerligare med naturen.

För öfrigt gick allt sin jämna gång; den ungdomliga fantasien sökte sig ett uttryck för sin längtan efter det ovanliga i guldmakeri, röfvarlif, frimureri o. s. v. Ibland deltog väl äfven Dahlgren i en och annan batalj; i sitt ofvan nämnda bref påminner Bohman honom om, huru de fordom promenerade tillsammans i trädgården vid S:t Korsgatan, Dahlgren med något bandage öfver ögonen och en snusdosa i handen och B. med 42 plåsterlappar på högra benet och något mer

---

[1]) O. a. a. s. 260.

[2]) Hultins memoarer, se nedan!

[3]) Detta studium tyckes Dahlgren äfven senare hafva fortsatt. Se bref till Zetterstedt juni 1830. De la Gardieska arkivet, Univ. bibl. Lund.

eller mindre på det vänstra. Arvidsson ger oss dock en annan bild [1]). Enligt honom var han i sina yngre år späd till växten, blek och besvärad af en hektisk hosta och troddes ha anlag för lungsot. Till lynnet var han retlig, anträffades ofta tårögd och ansågs vara sluten och sarkastisk, hvilket aflägsnade från honom mera lifliga och öppna sinnen. Men denna skildring gäller kanske snarare Dahlgren under den första gymnasietiden, på öfvergången från barn till yngling.

Minns du, bror, gymnasium,
och de sälla pilteåren,
då i bröstet blott fanns rum
för den fröjdbemängda våren?

Ögat fritt och alltid gladt,
ros på läppen, ros på kinden,
jämt som skälmska västanvinden
allting ställdt på lek och spratt.

Minns du kyrkgålns höga gräs,
där man lustigt gick att tumla,
hur hvart grässtrå liksom mumla:
»Käre gosse, läs! ack, läs!»

Minns du, bror, gymnasium,
alla pereat till hopa
du och andra kaxar ropa?
Då var du min sann ej stum [2]).

Om Dahlgrens gymnasietid äro vi synnerligen väl underrättade, ej så mycket genom krönikan [3]) som fastmera genom rektorsarkivet i Linköpings högre elementarläroverk och sällskapets För vitterhet och häfd handlingar därsammastädes. Innan jag ingår på en skildring af den redan vittert intresserade gymnasisten, anser jag det lämpligt att såsom bakgrund ge en kort framställning af gymnasieförhållandena i det dåvarande Linköping. Jag följer härvid Hultin En gammal knekts minnen [4]) samt samme författares En gammal knekts minnen, ny följd [5]), kontrollerade genom en jämförelse med Ödmanns klassiska Hågkomster, till hvilket arbete äfven Dahlgren i krönikan hänvisar för närmare detaljer. Till komplettering har jag äfven framdragit en liten bagatell-

[1]) O. a. a. s. VII.
[2]) Jungfrun i det gröna 1838, omtr. S. A. 1875 II, 85.
[3]) Kap. VII, som varit vår förnämsta källa för det föregående, behandlar egentligen endast skoltiden; dock finnes här ett och annat medtaget, som faller under denna senare tid. Kap. I, som berättar om den bekanta kärlekshistorien och konditionen, skulle enligt Dahlgrens egen uppgift höra hit; det troligaste är dock, att det är händelser från sommaren 1809, då Dahlgren redan lämnat läroverket, som här behandlas.
[4]) Stockholm 1872.
[5]) Ny illustrerad tidning 1877: n:ris 30, 31, 33, 50, 52.

artad tidsskildring: Gustaf eller skollifvet i Linköping för trettio år sedan (1843) [1]). Dessutom har jag genomgått Linköpingsbladet för de år Dahlgren vistades vid gymnasiet.

Författaren till En gammal knekts minnen, Hultin, Hans Magnus, som jag i det följande ofta kommer att åberopa, var gymnasist i Linköping från höstterminen 1805 till vårterminen 1808, då han, ehuru så godt som abiturient, tog anställning som fänrik vid Östgöta landtvärn; med detta regemente gjorde han en misslyckad landstigning i Finland, deltog sedermera i krigen i Tyskland och Norge samt fick slutligen kaptens afsked. En ypperlig jägare och fiskare, var han under en sommarvistelse i Finland deltagare i Runebergs friluftslif; han stod sedan i skriftlig förbindelse med den store finske skalden och lär, om man får tro en uppgift i Ny illustrerad tidning 1872 för den 1 juni, till någon del suttit modell för Fänrik Stål [2]). För vidare kännedom om den originelle mannen hänvisas till den biografi, som finnes i nämnda tidningsnummer. Han dog först 1883, 94 år gammal.

Hultins Minnen utmärka sig för ett oförbränneligt godt lynne, en krigsbuss godmodiga frispråkighet och snabbhet i omdömena samt en lidelsefull kärlek till naturens lif. Hans synes hafva varit begåfvad med ett ovanligt starkt minne; så långt jag varit i stånd att kontrollera hans uppgifter, förefalla de mycket korrekta, särskildt hvad honom själf och hans egna förhållanden angår; om andra nämner han någon gång saker, som fallit före eller efter hans gymnasietid och som han alltså ej känner af egen erfarenhet utan hört af andra.

När djäknen väl genomgått trivialskolan, skulle han af rektor introduceras i gymnasium, som bestod af två afdelningar, gymnasium majus och minus, det förra med två, det senare med tre ordningar. Presentationen gick rätt ceremoniöst till: auditoriets notarie framträdde, gratulerade nykomlingen och hängde på honom den s. k. djäknekappan, ett plagg af grått tyg utan ärmar. Om sättet för dess bärande funnos olika instruktioner för de olika afdelningarna; men ingen, ej ens en majorist — så kallades djäknarna i gymnasium majus — fick visa sig på gatan utan den, vid risk af anmärkning för sederna. Genom denna uniformering kunde ju alltid vederbörande lättare hålla reda på sina gossar.

Mycket af den gamla penalismen fanns ännu kvar. Djäknarna i gymnasium minus nedersta ordning skulle stå till majoristernas och den öfversta ordningens tjänst; man använde dem att springa ärenden, skrifva rent och att väcka om morgnarna. Vågade de visa olydnad, vankades det örfilar, utan att de tordes slå igen. Ville någon gynnare ur öfversta ordningen af gymnasium minus visa sig kitslig, kunde han

---

[1]) Den har till författare Hultins hustru Constance Hultin, född Vänman, till börden finska.

[2]) Härom nämner dock Strömborg (Biografiska anteckningar om Johan Ludvig Runeberg) ingenting.

tvinga dem att sitta orörliga på sina platser, att ta af sig hatten för honom ute o. s. v. [1]).

Men när man väl uppflyttats i mellersta ordningen, var man befriad från detta tryck, ehuru man å andra sidan ej ännu själf kunde göra sin myndighet gällande. Först i öfversta ordningen af gymnasium minus var man herre.

Slet man än ondt under sitt första år vid gymnasiet, så hade man dock alltid den tillfredsställelsen att betraktas med beundrande vördnad af trivialskolans alumner, hvilkas skyldighet det var att ta af sig hatten, när en gymnasist nalkades; och i djäknekvarteren var det gymnasisten som angaf tonen.

De rikare lärjungarna voro inackorderade hos lärarna eller på bättre ställen; de öfriga slogo sig tillsammans till kamratlag i billigare logi. Där Hultin och Dahlgren höstterminen 1805 bodde, funnos icke mindre än 16 studiosi. De två hade en liten tarfligt möblerad kammare för två plåtar i terminen (= 32 sk. b:co); inkomsten af hyran var sålunda icke stor, men värdinnan kunde alltid beräkna att få något öfver på den del af djäknekosten, som lämnades i hennes förvar, den s. k. inmålningen.

I allmänhet rådde ett godt förhållande mellan värdinnorna och deras hyresgäster; mången tvist, som kanske i annat fall kommit att dragas under magisterns domvärjo, afgjordes i all vänskaplighet genom deras skiljedom [2]).

Att kamratskapet på grund af den ständiga samvaron skulle blifva godt är naturligt och framgår äfven af den lifliga brefväxling, som ofta underhölls mellan de gamla vännerna, sedan de lämnat skolan.

Allt från början måste man vänja sig vid att sköta sig själf och härigenom utvecklades den tidens skolungdom till goda ekonomer, hvaraf de hade gagn både vid universitetet och senare. Hur skulle t. ex. den unge pastorsadjunkten Dahlgren vid Ladugårdslands församling ha kunnat reda sig med 66 rdr 66 sk. b:co om året jämte den inkomst hans lilla privatskola gaf honom, helst som han gärna ville vara med där glädjen rådde och äfven måste sörja för andra, om han icke redan i skolan lärt sig att hushålla med litet?

Ja, genom att allt från terminens början noga rätta munnen efter matsäcken var man till och med i stånd att hjälpa fattigare kamrater, som hvarken hade kost eller kontanter: om t. ex. sju stycken slogo sig tillsammans och gåfvo en sådan kamrat hvar sin matdag i veckan, var han ju hjälpt. I nödfall fick han äfven tak öfver hufvudet; till gengäld för allt detta hade han att uträtta ärenden för rumsinnehafvarna, men blef nog i allmänhet väl behandlad. Den sedermera såsom re-

---

[1]) Jfr om penalismen förhållandena vid gymnasiet i Gäfle under större delen af de tre första tiotalen af 1800-talet. N. I. Tidning 1872 s. 99 & 108.

[2]) Se skildringen af den enögda värdinnan i krönikan!

sande bekante läkaren och naturforskaren Hedenborg, som var medlem af Sällskapet för vitterhet och längre fram tillhörde Dahlgrens korrespondenter, lyckades på detta sätt, ehuru alldeles medellös, genomgå Linköpings skola och gymnasium.

Vederbörande höllo noga uppsikt öfver de olika kvarteren och inspektioner företogos ofta. Att besöka krogar och källare, spela kort o. d. var strängt förbjudet; för förseelser af detta slag voro hårda straff stadgade i 1724 års skolordning [1]). Också lefde skolungdomen ovanligt nyktert.

En enda dag tilläts den slå sig lös en smula; det var den första maj, en glädjedag äfven för lärarna, då för dem det nya tjänsteåret med denna dag började. Den dagen kunde det hända, att gymnasisterna slogo sig tillsammans och förhöjde tillvarons glädje med några glas mallaga. Den som fått »bud» hemifrån delade gärna med sig af sina läckerheter och värdinnorna hade äfven en bråd dag.

Vid gymnasium började arbetsdagen kl. 5 på morgonen med bön på latin; den egentliga läsningen vidtog kl. 6 och räckte sju timmar. Så är det stadgadt i 1724 års skolordning. Genom den följande af år 1807, som väl dock ej hunnit synnerligen tillämpas, medan Dahlgren ännu var kvar vid gymnasiet — i vissa punkter följdes den bevisligen icke i Linköping äfven längre fram — framflyttades lästiden till 7 och räckte 6 timmar, onsdag och lördag endast fyra [2]).

Tiden förflöt lugnt och enformigt. Man roade sig så godt man kunde: på lediga stunder strök man kring gatorna, dref nojs med stadens många original, levererade någon gång, särskildt den första maj och vid brudvisningar, bataljer med stadens lärpojkar, ehuru värdinnorna ofta sökte afstyra och stundom sådana dagar rent af låste sina kära gossar inne [3]), gjorde utflykter i den kringliggande trakten, ägnade sig åt fågelfångst, hvarpå man som sagdt kunde förtjäna en styfver o. s. v. Jakt var visserligen ej tillåten men tolererades som så mycket annat. Den som svärmade för krig och bardalekar infann sig gärna på malmslätten, där lifgrenadierregementet hade sina möten. Man lånade gevär af korpralerna och inöfvade under deras ledning de olika handgreppen.

Stundom hade den, som ville, tillfälle att njuta af Thalias konst. Egentligen fingo inga teatraliska föreställningar gifvas under lästerminerna för att ej distrahera ungdomen, men äfven detta sågo vederbö-

---

[1]) Om någon borgare befanns hafva sålt starka drycker till någon "scholæpilt" eller gymnasist, straffades han af magistraten med 40 m:kr silfvermynts böter; hade han sålt mot pant, miste han äfven denna.

[2]) Hultins uppgifter kunna ej bringas i samklang med någon af skolordningarna, de äro nog ej korrekta, så mycket mer som han ej upptar någon eftermiddagsläsning.

[3]) För Hultin har antagligen detta nöje spelat större roll än för Dahlgren att döma efter den senares yttrande i Krönikan (S. A. 1875: III: 137).

rande genom fingrarne med. Lindblom gaf sin tillåtelse och väl äfven Lehnberg. Emellertid framgår det af Linköpingsbladets teaterannonser, att det vanligen var under julmånaderna, då alltså det vida öfvervägande antalet af gymnasisterna var hemrest, som en teatertrupp — så vidt jag kunnat finna, alltid den framstående svenska komiska teatern under Stenborgs ledning — kom till staden. Stundom spelade man vid Ekkällan utanför densamma — på grund af teaterförbudet? — men äfven inne i staden fanns ett teaterhus, som någon gång användes.

Repertoiren bestod af operacomiquer och vådeviller, komedier samt framför allt rörande borgerliga skådespel. Det var enkannerligen stycken af Kotzebue och hans svenske efterbildare Lindegren och Björn samt andra representanter för den flacka sentimentaliteten inom dramat som gåfvos — alltså en litteratur, som kunde komma tårfloderna att strömma från de »ömma» åskådarna. Hör bara några titlar: Nina eller den af kärlek svagsinta, Den försonade fadren, Världsförakt och ånger, De moderlösa vännerna, Den förförda flickan, Redlighetens seger öfver förtalet, Den okände sonen, Eremiten eller fadershjärtat, Den landsförviste eller Fattigdomen och den ädla stoltheten o. s. v. Till denna genre kan ju äfven räknas Helmfelt af Gustaf III, ehuru hufvudpersonen är historisk. Röfvardramer — Schillers Die Räuber i allt väsentligt öfversatt efter en *fransk* bearbetning —, skräck- och sensationsdramer — Gustaf III:s dystra Den svartsjuke neapolitanaren — samt historiska stycken — Johanna af Montfaucon och Korsfararne af Kotzebue — uppfördes äfven för omväxlings skull. Den mest omtyckte komediförfattaren var äfvenledes Kotzebue. Dock hade man äfven tillfälle att se Beaumarchais' Barberaren i Sevilla samt mer eller mindre originella skapelser af Envallsson, Kexell, Björn och Gustaf III.

Kexells Kapten Puff eller storprataren var gifvetvis ett utmärkt repertoirstycke. Envallssons sångspel Kronofogdarna eller slåtterölet och Armfelt-Hallmans Tillfälle gör tjufven hörde äfven till de skådespel, som publiken gärna återsåg. Föreställningarna tyckas ha omfattats med lifligaste intresse af stadsborna [1]).

Musiken odlades äfven i den konstintresserade staden. Det var ej ovanligt, att gymnasiekapellet räknade 25 till 30 medlemmar, och ej sällan lät det höra sig till borgarnas synnerliga nöje; förstärkt med amatörer spelade det ofta under vackra sommaraftnar på ett berg utanför staden till de skönas ära, hvilka ej försummade att visa sig. Äfven Stenborg anordnade stundom konserter.

Gifvetvis gafs det äfven lägre folknöjen: man visade allehanda mekaniska konster, dresserade djur o. d. 1808 tillkännagaf »den

---

[1]) I Linköpingsbladet af den 17 febr. 1808 tacka "Samtelige ledamöter af Svenska Comiska teatern" allmänheten för den uppmuntran, som kommit dem till del vid deras recett: nettoinkomsten af denna belöpte sig till 240 Rdr rgs.

osynliga flickan,» att hon den och den dagen för sista gången komme att låta höra sig.

Ett afbrott i det eljest lugna och enformiga lifvet var äfven socknegången, hvarom Ödmann berättar. Denna gamla sed afskaffades dock vid Linköpings gymnasium läsåret 1807—1808.

Läroverket åtnjöt vid denna tid mycket anseende och hade flere dugliga lärare, såsom det brukar uppgifvas väsentligen genom Lindbloms åtgörande. Huru högt fosforisterna, åtminstone af en äldre generation, satte gymnasiet, framgår af Livijns yttrande i bref till Hammarsköld från Lund, hvars universitet han säger vara »egentligen i alla afseenden ett gymnasium, hvars företräde för det i Linköping ej är så fulltygad» [1]).

Stiftets och läroverkets högste styresmän under Dahlgrens studietid i Linköping voro alla hvar och en på sitt område framstående män. Lindblom var, som jag förut nämndt, mycket uppburen af alla både lärare och elever samt stiftets prästerskap. Utan att vara något märkvärdigt som präst eller vetenskapsman var han en synnerligen representativ man och på grund af sina förbindelser med högt stående män och tidens vittra storheter mycket inflytelserik. Om honom yttrar Linköpingsbladet 1803, att han redan länge varit känd som smakens fader i stiftet och att han sprider religionens mildring och sedlighetens ömtålighet; då stiftets prästerskap i okt. 1805 togo ett högtidligt farväl af honom, som blifvit ärkebiskop efter von Troil, betygade det i de verser, som afsjöngos till hans ära:

»upplysningens, moralens bud
med skönt, harmoniskt ljud
af Lindbloms mun vi tjusta lära».

Samtidigt hyllar honom Wallin i ett ode [2]), i hög grad ståtligt, såsom ofta förhållandet är med dennes tillfällighetsdikter: den nyutnämnde ärkebiskopen är för honom »vishetens och religionens upplyste, känslofulle vän», han kom »med stilla vishet väpnad och villor bröt och hjärtan vann» och tillkämpade sig de vackraste segrar på sitt betydelsefulla verksamhetsfält, nämligen »ljus och tålsamhet i tänkesätten». Den hvad idéinnehållet angår synnerligen intressanta dikten slutar med en fullständig apoteotisering af den vördige och älsklige men i andligt afseende ej synnerligen betydande prelaten:

»Men vill den fräcka lasten lägga
sitt dolda streck för himlens vän,
och vill det blinda nitet egga

---

[1]) L. till H. 1813. Lj. S. V. H. IV, 606.

[2]) Linköpingsbladet 2 nov. (88). Omtryckt i Wallins Samlade vitterhetsarbeten II, 10.

till fejd försonte bröder än — —
Hell dig, från himlars Gud till jorden
förstnämnde härold uti Norden!»

Mot honom förmå de intet. Ja, Wallin drar icke i betänkande att jämföra den han besjunger med Moses!

Han synes hafva varit en praktiskt anlagd man; så bl. a. inrättade han vid sin skola en gymnastik, den första vid något läroverk i Sverige — ett föredöme, som följdes af kunglig majestät, i det han 1807 förordnade, att vid hvarje läroverk i riket skulle handledning ges i gymnastik och simning [1]).

Hans efterträdare Lehnberg, den ypperste representanten för det akademiska äreminnet och för tidens predikokonst, hvilken såsom bekant med bortseende från dogmen lade hufvudvikten på moralen och diktionens kraft och rörande behag, hade ju tack vare den uppmärksamhet hans vittra försök väckt gjort en lysande karriär; äfven på sitt nya verksamhetsfält lyckades han tillvinna sig kärlek och högaktning af alla, icke minst ungdomen. I det administrativa handhafvandet af sitt kall var han ej lika framstående som sin företrädare [2]). Själf kände han sig ej heller lycklig på sin nya plats. Det gick honom som hans främste efterföljare på predikokonstens område: »Lyckans tid kom och glädjens var förbi». Också sjunger denne vid hans graf om snillet:

»O du, som lyser oss, när du dig själf förtär,
odödlighetens blixt, du snillets gudaflamma!»

För Wallin var han ljusets tolk, från hvars läppar nådens ord strömma, men äfven ljungaren, som slungar människorna tillbaka i deras intet. Ursprungsren och mild kom hans lära från ljusets far till människornas ära och tröst och ledde dem till ljusets hem likt betlehemsstjärnan. Han lärde dem att fullborda lifvets öden med kärlek, tålamod och dygd och inskärpte i deras sinnen odödligheten.

Ungdomen älskade honom om möjligt högre än Lindblom och sörjde djupt vid hans frånfälle (9 dec. 1808). »Gå», utropar en ung talare i det vitterhetsförbund, hvarom jag snart skall orda, »med dina blickar till Lehnbergs graf och bestört skall du hejda dina fjät vid hågkomsten: han är icke mer. — — Beskrif med fullständighet hans dygder, förtälj det goda han lämnat genom sina skrifter och låt öfver allt den goda själ visa sig, som skulle hafva satt det hedniska Rom i förundran, uppbyggde det kristna och som tillvändt sig hela världens beundran. Hvad solens ljus är för ögat, var Lehnberg för inbillningen». Äfven de revolutionäre Aurorabröderna omtala honom med be-

---

[1]) Skolordningen af år 1807.
[2]) Lindblom till Leopold. Samlaren 1838, s. 65 not [1]).

undran. Så säger Palmblad i sin den 10 okt. 1808 i Auroraförbundet upplästa öfversikt öfver fosterlandets vitterhet, att han »räknade honom till de största snillen vårt land någonsin burit» och att en hög poesi råder i alla hans vältalighetsstycken. Låt vara, att Palmblad denna gång velat, såsom Böttiger [1]) säger, visa sig artig emot stiftets biskop — längre fram utföll ju den Nya skolans omdöme om denne helt annorlunda — ordalagen visa dock, hvilken allmän aktning den blide, rikt begåfvade mannen åtnjöt.

Efter honom fick stiftet till styresman den såsom politiker bekante Carl von Rosenstein, Lindbloms efterträdare såsom ärkebiskop. I april 1809 gjorde han sitt första besök i Linköpings gymnasium, vid hvilket Dahlgren då ännu vistades. Med honom kom skalden längre fram i mångfaldig, ehuru ej alltid angenäm beröring.

Domprosten, Jonas Dubb, »en gammal ärans man,» var känd såsom utmärkt predikant, men hade mycket att beställa med satan och var väl lokaliserad i dennes bostad [2]).

Bland lärarna böra särskildt tre framhållas: Harlingsson, Arenander, om hvilka båda längre fram i ett annat sammanhang, samt lektorn i grekiska Marcus Wallenberg, den mest omtyckte af alla, sedermera efter von Rosenstein stiftets biskop; med honom kom Dahlgren senare såsom riksdagsman och verksam ledamot af Östgöta gille i beröring. Hans väsen, »öppet, flärdfritt, patriarkaliskt» [3]), har helt säkert slagit an besläktade strängar hos skalden. Till honom sjunger han i Östgöta gille 1828:

Hvem lifvar på nytt våra sinnen,
hvem manar de framfarna minnen
från hembygdens älskade strand?
Hvem är denna gäst, som oss räcker
sitt handslag och tankarne väcker
på fordna förtroliga band?

Jo, du, som med känsla af ära
ej lismarens konst kunnat lära
ej falskheten någonsin tål,
som vandrar din stig och föraktar
den krypande slughet, som fraktar
på smygvägar fram till sitt mål [4]).

---

[1]) Auroraförbundet i Upsala. Litteraturhistorisk skildring. Svenska akademiens handlingar II: 49, s. 400—401.

[2]) Hultin N. I. Tidning 1877.

[3]) Tegnér till Linköpings domkapitel vid Wallenbergs död. T:s S. S. jubelfästuppl. VI s. 460.

[4]) Jungfrun i det gröna 1838. Omtryckt S. A. 1847—48: II, s. 110

Vid gymnasiet utmärkte sig icke Dahlgren synnerligen; »ingenting tillkännagaf hos honom de stora anlag han sedermera utvecklade», säger Arvidsson; alltid intog han en af de lägsta platserna i sin ordning [1]). Detta bekräftas af gymnasiets kataloger från dessa år [2]). Han har alltid ganska låga betyg. Visserligen blifva de bättre termin efter termin; dock befinner sig Dahlgren alltjämt bland de sista hvad rangordningen vidkommer. I afgångsbetyget vitsordas, att han under sin vid Linköpings läroverk använda tid ådagalagt lyckliga snillegåfvor, utmärkt flit, försvarliga kunskaper och ett dygdigt samt anständigt uppförande [3]).

Särskildt försumlig torde Dahlgren att döma efter betyget åtminstone vid slutet af sin gymnasietid ej ha ansetts vara. Men intresse torde hafva fattats; och den undervisning, den tidens gymnasium bjöd på, var väl näppeligen ägnad att fängsla en yngling af hans fantasi och något flyktiga sinne. Allt gick ju ännu ut på att uppdrifva elevernas färdighet i de klassiska språkens talande och skrifvande; moderna språk lästes ännu icke [4]). Ifrågasättas kan väl ock, om Dahlgrens naturell låg för allvarliga studier. Huru våndas han icke, då han år 1823 i och för pastoralexamen måste slå sig på hebreiskan! Möjligt är äfven, att poetiska öfningar under hans senare gymnasieår tagit hans tid från boken [5]). Dessutom må ihågkommas, att han redan under denna tid måste bidraga till sitt uppehälle medelst yngre gossars undervisning [6]). Under mellanterminerna har han kanske också försökt sig som informator [7]).

Lärarna voro, som man kan förstå, ingalunda nöjda med hans framsteg under hans första år vid gymnasiet; de hade fått ganska ofördelaktiga begrepp om hans anlag för den lärda banan. Vid ett kollegiesammanträde mot slutet af ett af läsåren synas de velat gifva honom en offentlig admonition att taga i bättre eller också sluta [8]). Men

---

[1]) O. a. a. s. VII.

[2]) Rektorsarkivet i Linköpings högre läroverk.

[3]) Östgöta nations arkiv, Upsala. Försvarlig betydde vid denna tid ungefär detsamma som godkänd (Kollegiebeslut af 7 dec. 1802, Gymnasii memoriebok, rektorsarkivet, Linköping). Utom Dahlgren var det endast en, som hade detta jämförelsevis låga kunskapsbetyg.

[4]) Dock var tillfälle beredt för dem, som ville lära franska, att få undervisning i detta språk af bibliotekarien, en timme i veckan (Hultin). I 1807 års skolordning komma visserligen mera moderna synpunkter fram, men ovisst är, om de hunnit att påverka undervisningen vid gymnasiet, innan Dahlgren (1809) lämnade detsamma. Jfr för en äldre tid — förhållandena hade nog icke så synnerligen ändrat sig sen dess — Levertin Johan Wellander (kapitlet om skoltiden i Linköping, Upsala 1896).

[5]) Arvidsson o. a. a. s. VIII; Linder o. a. a.

[6]) Arvidsson ibi.

[7]) Se krönikans roande skildring af den femtonårige Nahums sommarkondition!

[8]) Kollegiet ville tydligen tillämpa följande § i Skolordningen af 1724 (II: § 5): Är någon af så trögt ingenio, att Præceptores märka all sin möda

Lehnberg, som vid ett tillfälle sett några vittra försök af Dahlgren, erinrade om, att samma förhållande inträffat med Kellgren i Skara skola; han bad dem närmare undersöka saken, innan de frånkände honom all förmåga; man kunde kanske ej så noga veta, hvad som kunde blifva af den gossen [1]).

Själf yttrade han senare om sig vid denna tid, att han slumrade. Sådan är äfven den bild af honom, som vi få af Hultins skildring. Det var i slutet af sept. år 1805. Hultin hade nyss inskrifvits i mellersta ordningen af gymnasium minus; Dahlgren gick i ordningen inunder.

»Hemkommen till kvarteret, träffade jag min blifvande kammarkamrat, en lång, mager och sömnig figur med namnet Dahlgren, som då ej ingaf hopp, att han skulle framdeles uppträda som vår störste humorist; men vi trifdes bra tillsammars, ehuru under hans lugna sömn jag uteslutande fick sköta kammarens ekonomi och matordning, som dock ej var omväxlande» [2]).

Hur länge denna deras dagliga samvaro räckt, kan man ej så noga veta; höstterminen 1807 bo de emellertid på olika håll.

I sina Minnen af år 1872 skildrar Hultin honom ytterligare jämte flera af de kamrater vid gymnasiet, som sedermera utmärkt sig inom litteraturen och ämbetsmannavärlden, Atterbom, Hedborn, Sondén, Hedenborg m. fl.

»Jag skulle önska mig sinne för det sublima, då jag nämner Atterbom. Med utseende af en ljusets ängel lofvade gossen hvad mannen höll. Hans krior och stilprof afskrefvos och lästes, ehuru mången ej mäktade följa hans höga flykt. Hans tankar sväfvade i ethern under glömska af jordiska förhållanden; måhända hägrade redan då för honom »lycksalighetens ö». Han var den personifierade älskvärdheten och således för oss helig.

Från det sublima till det löjliga är steget kort och här framträder min vän och kammarkamrat humoristen Dahlgren, mager, dåsig, spekulativ» (vill väl säga drömmande?), »liksom i drömmen sökande Momi mask. Af kamrater ansågs han medelmåttig både till kunskaper och umgängesgåfvor, men flintan fann oförmodadt sitt stål och gaf eld, då en första maj några hundfaddrar tillsläppt hvar sin plåt (16 sk. b:co) för att göra punsch. Att smaka en så profan dryck inom stadens tullportar var vådligt, ty blef det bekant, fick man anmärkning för sederna och ansågs nästan vanfrejdad, hvarför lektorshagen utom väster tull utsågs till offerställe. Vännen Dahlgren fick en lagom flors-

---

på honom förgäfves användas, bör en sådan rådas att i tid taga sig något annat lofligt före, hvilket af Rectore skall gifvas thes föräldrar, förmyndare eller fränder till känna.

[1]) Arvidsson o. a. a.; Linder o. a. a. Härom finnes dock ingenting i Gymnasii memoriæ book, men denna ger upplysningar endast för åren 1806 och 1807.

[2]) N. I. Tidning 1877 s. 243.

hufva, uppträdde på en sten och extemporerade ett så komiskt högtidstal i samma anda som talen i »Gröna Rutan» och på Barbaradagen, att vi med beundran och hurrarop söpa honom blixtfull. Då jag en gång under hans kulminationspunkt gratulerade honom att vara vår störste humorist, svarade han: »det har jag att tacka ert bifall den första maj i lektorshagen för, ty då fann jag, att jag dugde till något«.

I detta sammanhang kan det ju också ha sitt intresse att höra hvad författaren yttrar om Sondén, Dahlgrens käraste vän från skoltiden:

»Han var djupsinnig, sublim, tankspridd, förrådde redan då, att han skulle sjunga amen i fosforistmässan». Om hans tankspriddhet berättar H. en roande anekdot. »Han öppnade en gång vår kammardörr och frågade: Är Dahlgren hemma? Denne, som i horisontell ställning fanns i sin säng, svarade: Nej, det är han icke, och med detta besked gick vår gode vän Sondén hem» [1]).

Det förstamajfirande, som Hultin omnämner, för oss osökt öfver till en omständighet, som i alla Dahlgrensbiografier intagit sin självskrifna plats, episoden om hans ungdomsförvillelser och räddning därur genom Sondéns mellankomst. Arvidsson berättar [2]), att Dahlgren under sin gymnasietid plägat umgänge med några lättsinniga ynglingar vid läroverket och genom dem råkat i några ungdomsförvillelser. Jag har ansett det för min plikt att söka taga reda på, huru därmed förhåller sig, emedan denna berättelse, undan för undan upprepad, lätt kan svälla ut till oproportionerliga mått. Anmärkas bör, att Arvidsson ej har denna berättelse från Sondén själf, ty denne nämnde aldrig något därom; den härleder sig, säger han, från samtida vittnen. Gymnasiets memoriebok nämner ingenting om något dåligt uppförande från Dahlgrens sida; men denna bok är, såsom jag förut framhållit, ofullständig. Viktigare är, att Dahlgren från och med vårterminen 1806 alltid, såsom katalogerna ge vid handen, haft a i mores; i afgångsbetyget vitsordas han ju äfven för dygdigt och anständigt uppförande under sin studietid vid gymnasiet. Detta förefaller ganska

---

[1]) Jag har redan förut framhållit, att Hultin ej alltid är fullt tillförlitlig i sina uppgifter om andra. Därför måste hans meddelanden om kamraterna mottagas med mycken försiktighet. Dock må hans omdöme om Dahlgren gärna gälla; det synes bekräftas af hvad vi föröfrigt veta om honom från denna tid. Men hvad han har att omförmäla om Atterbom är mera tvifvelaktigt; denne fick sitt för öfrigt synnerligen vackra afgångsbetyg till Upsala universitet den 18 sept. 1805 och inskref sig på hösten samma år därstädes, men först den 23 sept. blef Hultin välbeställd gymnasist i Linköping (förut hade han studerat i Vimmerby). Dock yttrar han åpropos besöket [hos] Runeberg. att han varit kamrat med Atterbom! (Ny illustrerad tidning 1879 s. 36). Hvad Hultins åsikter om kamraternas litterära sträfvanden beträffar, förtjänar det framhållas, att H., hvars högsta fröjd var jakt och andra tidsfördrif, helt säkert vid denna tid trots sitt goda hufvud — hans betyg äro ganska vackra, bättre än Dahlgrens — ej varit egentligen litterärt intresserad.

[2]) O. a. a. s. VII.

egendomligt, om Arvidssons uppgift är sann och de ifrågavarande förvillelserna infallit under denna tid, ty så grava anmärkningar mot hans uppförande, att de förtjäna upptagas i en biografi, kunna ej gärna ha undgått att komma till hans lärares kännedom. Dessa synas nämligen ha utöfvat sträng uppsikt öfver gymnasisterna, och en af dem, den utmärkte lektorn i romerska litteraturen och vältaligheten, Arenander, var enligt Atterboms och andras vittnesbörd en i hög grad kunskapsälskande person, som gjorde sig allmänt afskydd genom sitt spioneri. Dessutom funnos sedan hösten 1806 särskilda censores morum för hvarje ordning, »hvilka borde under flitiga besök i gymnasisternas kvarter efterse deras uppförande» [1]). Lägg härtill skvallret i den lilla staden, där naturligtvis alla kände hvarandra [2]) och särskildt de kapprydda gymnasisterna voro ett mål för allas blickar, och det vore mer än underligt, om några excesser af den art Arvidsson omtalar ej kommit fram till vederbörande. Att lärjungarnas oseder icke heller undgingo lärarnas uppmärksamhet, visar Hedborns exempel. Den 14 april 1804 dömdes nämligen Sam. Hedenvall (så hette den sedermera så bekante psalmisten och vislyrikern ännu 1806) att få sträng varning, mista premier och göra en afbön efter visst formulär, därför att han deltagit i spel och dobbel [3]).

Utan grund kunna väl ändock icke Arvidssons uppgifter vara; han slog sig ju redan 1823 för beständigt ned i Stockholm och kan därföre mycket väl ha sin berättelse från någon, som känt Dahlgren under skoltiden. Det finns verkligen en kortare tidrymd af hans gymnasievistelse, då vi ej hafva några officiella intyg om hans uppförande. För höstterminen 1805 finnas inga betyg i katalogen antecknade under hans namn, hvarken för seder eller kunskaper. Dahlgren var då på sitt femtonde år. Hit skulle vi således kunna förlägga hvad som lagts honom till last, men det finnes ju ingenting, som tvingar oss därtill; ty den omständigheten, att inga betyg utskrifvits för honom, skulle ju mycket väl kunna tyda på, att han en längre tid af denna termin varit sjuk.

Man skulle ju ock kunna tänka sig, att det varit under sista tiden af vistelsen vid trivialskolan som Dahlgren burit sig illa åt. Häremot talar dock Arvidssons bestämda uppgift, att saken tilldragit sig under gymnasieåren.

---

[1]) Kollegiebeslut af den 8 sept. 1806. Memoriæbook. De hade sig tillika ålagdt att "granska informatorernas flit med sina disciplar".

[2]) När Dahlgren under sin vistelse i Linköping år 1823 sammanträffar med den då för honom okände unge Yckenberg, har denne reda på hans namn. På Dahlgrens fråga, huru detta vore möjligt, svarar han, att i en så beskaffad stad kunde ingenting passera obemärkt; när man nös vid den ena tullen, sade man Gud hjälp vid den andra.

Aning och sympati (Toilettkalender för 1833 s. 17). Omtryckt i S. A. 1875 III s. 375.

[3]) Memoriæbook.

Naturligtvis vill jag icke förneka, att Arvidssons uppgift kan vara sann, men några officiella intyg om Dahlgrens dåliga uppförande hafva vi som sagdt icke; det är därföre klokast att ej lägga för mycken vikt vid denna episod af Dahlgrens lif.

Kanske har det hela inskränkt sig till någon förstamajlibation af det slag Hultin skildrat; men denna dag brukade lektorerna, enligt hvad äfven Hedborn berättar i sin självbiografi, ej vara så stränga som eljest.

Att Sondén varit af stort inflytande på Dahlgren under dennes gymnasietid, är dock sannolikt och intygas äfven af Arvidsson. Den poetiska väckelse Dahlgren fick mottaga utgick väl äfven närmast från honom, som antagligen själf påverkades af sin två år äldre kusin Atterbom.

Vår skalds intresse för metriska saker går ganska långt tillbaka i tiden. Det var vårterminen 1805; Dahlgren var ännu skolepilt, ehuru i sista stadiet. Lindblom tog afsked af den samlade ungdomen, hvarvid verser afsjöngos, författade af dåvarande majoristen Zetterstedt, längre fram berömd såsom botaniker. Ännu år 1830 minnes Dahlgren »såsom en dröm klyfningen i versen af Upp och Sala, hvilket vi pojkar mycket beundrade» [1]). Äfven Linder intygar, att han »från sina yngsta år med förkärlek omfattat poesien, hvari han nästan helt och hållet lefde». I sin sång till den studerande ungdomen i Upsala och Lund yttrar skalden själf:

I mitt bröst bor kärleken för sången,
den redan knoppades i lifvets vår» [2]).

Men lust till poetisk produktion har han nog först fått genom umgänget med Sondén.

»Om våren 1807 låg Dahlgren illa sjuk. Ett djupt svårmod åtföljde tillfrisknandet, och kamraternas bemödanden att skingra hans sinnesoro blefvo fruktlösa. Man lockade honom ut i den unga vårnaturen; lugnet och ett friskt lynne återvände, och Sondén ledde honom till läsning ur sitt bokförråd. Denne hade redan förskaffat sig en samling af hvad man då ansåg klassiskt bland svenska författare. Detta synes varit vändpunkten i Dahlgrens lif. De bägge ynglingarna gingo sedan hand i hand uti sina poetiska sträfvanden, hvarvid Sondén likväl alltid anvisade stigen» [3]).

Själf nämner denne senare i företalet till sina dikter af år 1829, att han ganska tidigt intagits af kärlek till skaldekonsten i synnerhet genom läsningen af Kellgrens skrifter.

---

[1]) Bref från D. till Z. juni 1830. DelaGardieska arkivet Lund.
[2]) Samlade ungdomsskrifter II, 1828.
[3]) Arvidsson o. a. a. s. VIII.

Vårterminen 1808 bo de båda vittert intresserade gymnasisterna på samma ställe; genom den dagliga samvaron ha de kommit hvarandra allt närmare, och en varm vänskap synes ha förenat dem, en vänskap, som varade lifvet ut, huru olika deras lynnen än voro [1]). Det finns i behåll ett bref från Dahlgren till vännen af den 28 aug. 1811, skrifvet, medan den förre var informator på Kungsör, som ger oss en god föreställning om den tillgifvenhet han hyste för honom. Det är på samma gång synnerligen målande för den unge studentens lifliga lynne. »Bäste vän! Nyss hemkommen från en resa och därpå sjuk, omgifven af ensamhet och ledsnad, fattar jag till pennan för att tillskrifva dig. Men tillåt mig dessförinnan fråga: Hvad är orsaken till ditt dröjsmål med bref? Är jag bortglömd? Är det då så besvärligt att skrifva några rader till sina vänner? Hur är det rimligt, att Sondén på fyra månader ej tillskrifvit Dahlgren? Skyll ej på göromål! Adressen har du vetat. Säg icke heller, att du bortglömt, det jag skref dig sist till. Sondén, har jag förtjänt ett sådant förhållande? Hvad är anledningen därtill? Är du ond på mig? Hvad har jag då gjort, som förtjänt din ovänskap? Egensinnige varelse, har du blifvit högmodig eller dum eller ovälig eller hvad skall jag kalla det? Var mitt sista bref stötande? Är du grillfängd? Lefver du mera nu för poesin och drömmer bort hela världen? Kära Sondén, det är ju ändå så besatt att kunna vara så försumlig; jag vill intet vara ovettig på dig, men du har förtjänt en varning. — Nog härom —».

Denna termin inträffade en händelse i Linköping, som gjorde starkt intryck på sinnena i den eljest så idylliskt lugna provinsstaden och helt säkert äfven väckt de båda vitterhetsälskande ynglingarnas uppmärksamhet. Sedan febr. samma år pågick kriget i Finland; och fastän nog trots den rådande hemlighetsfullheten i politiska ting ett och annat om Sveriges brydsamma ställning kommit till gymnasieungdomens kännedom, tog man saken med ro, öfvertygad om, att kungen nog skulle ställa allt till rätta. Men den 2 april 1808 utkom en kunglig förordning, som kallade till vapen alla ynglingar från 18 till 25 år, det s. k. landtvärnet. En vacker morgon kort därefter uppläste rektorn efter slutad bön på gymnasium ett ämbetsbref från brigadchefen af innehåll, att de gymnasister, som därtill ägde lust och fallenhet, kunde få officersplatser vid landtvärnet. Trots rektors afrådan — han förespeglade bl. a. modifikationer i den utkomna stränga förordningen [2]) — var det flere som följde uppmaningen, bland dem vår vän Hultin. Slutet af maj bröt brigaden upp med Åland som närmaste mål. Upp-

[1]) Vid Sondéns död 1837 skref Dahlgren en dikt, om hvilken Atterbom yttrar: "Hjärtligt tack för dina vackra och bokstafligt sanna verser öfver vår bortgångne vän. A. till D. $^{25}/_{6}$ 1837 D:s brefv. K. B.

[2]) Skolordningen af år 1807.

brottsdagen var jämmerlig i Linköping, skrifver denne, ur hvars Minnen denna episod är hämtad.

Emellertid fortsätta Dahlgren och Sondén sina poetiska studier. Af de dikter den senare upptagit i sin förut nämnda samling äro två från 1808, nämligen Blindbocken samt Endymion och Diana, af hvilka den senare, skrifven på elegiskt versmått, klingar rätt romantisk, åtminstone sådan den föreligger i Sondéns dikter. Betecknande är också, att det var detta poem som af Atterbom — den 4 juni 1809 — inlämnades till Auroraförbundet i Upsala såsom profstycke på författarens poetiska begåfning. Det ansågs äfven af sällskapet för fullgodt — antagligen hade väl Atterbom, såsom han gärna både nu och allt framgent gjorde med till honom sända dikter, företagit ändringar — och Sondéns reception utsattes till början af nästa termin [1]).

Ja, så tidigt som 1808 har denne nöjet läsa ett af sina alster i tryck; det är i Linköpingsbladet detta hans först offentliggjorda poem, Ode till Venus, meddelas [2]). Redan namnet på den sköna, till hvilken det är riktadt — Hilma —, visar hän på Kellgren; odet är också en matt studie i dennes tidigare erotiska stil. Inflytande från Propertius kan dock äfven ifrågasättas. Dikten är en skapelse af en kall reflexion, saknar all lyftning och verkar platt i sin sträfvan efter sensuell glöd. Resultatet kunde ej gärna blifva annorlunda; det gömmer sig ju ingen erfarenhet bakom de regelrätta versraderna. Ej heller kan man i Ode till Venus spåra den ringaste romantiska ansats.

Eggad af Sondén har Dahlgren tidigt börjat öfva sig med självständigt författarskap. I ett bref af dec. 1808 tackar en kamrat honom »för den vänskapsfulla tjänsten med verserna» [3]).

Våren 1809 blir det vittra intresset vid gymnasiet lifligare; då stiftas nämligen Sällskapet för Vitterhet [4]), af hvilket Dahlgren i Krönikan lämnat en skämtsam skildring [5]). Här ser han i denna vittra förening endast ett utslag af det ordensvurmeri, som förut tagit sig uttryck i bildandet af hemliga sällskap efter frimurareordens mönster m. m. d., och förlägger den, oriktigt, till trivialskoletiden.

Han berättar följande: »Sedan man pröfvat sig i den fysiska, ville man försöka sig i den andliga, tanke- och fantasistyrkan, och så uppstod ett sällskap, hvilket skulle sysselsätta sig blott med litterära föremål, i synnerhet skaldekonsten och vältaligheten. Man tog härvid till mönster Svenska Akademien såsom den mest idealiskt snillrika stiftelse man kände. I likhet med densamma fanns äfven här en direktör och en sekreterare, item hedersbänk, stora och lilla medaljen eller karamel-

---

[1]) Böttiger o. a. a. s. 447.
[2]) 12 okt. 1808 (n:r 82). Redan Arvidsson har fäst uppmärksamheten på denna dikt. Stockholm Förr och Nu s. 102.
[3]) D:s brefv. K. B.
[4]) Ej Vitterhetens vänner, som Arvidsson uppger (o. a. a. s. VIII).
[5]) S A. 1873 III: s. 153 o. f.

len, såsom några skämtare sedermera benämnde den, mention honorable, inträdestal, hvari man vidt och bredt ordade om sin egen oduglighet, med ett ord, sällskapet liknade på det nogaste sin förebild med undantag af vaktmästare, amanuenser, ståndrabanter och åhörare samt en briljant sal, om hvilket allt man ej ägde något begrepp, emedan det ej stod att läsa uti akademiens tryckta handlingar».

De handlingar rörande detta sällskap, som ännu finnas kvar, äro visserligen ej fullständiga men erbjuda dock tillräckligt material för en rätt ingående kännedom om dess karaktär och syften. Redan år 1795 fanns ett dylikt vittert samfund vid Linköpings gymnasium, enligt hvad som framgår af ett bref från Lindblom till hans gode vän Leopold [1]). Dess Apollo var Leopold: hans skrifter — däribland recensionen öfver Thorilds Kritik öfver kritiker — upplästes och efterbildades. Denna förening har emellertid, så vidt man vet, ej efterlämnat några handlingar; förmodligen har den ej heller existerat länge [2]).

Det sällskap, som stiftades år 1809, var på det hela taget samma andas barn som sin föregångare. Ännu stod Leopolds anseende orubbadt i den allmänna meningen — så sent som år 1808 gör ju själfve Hammarsköld honom sin uppvaktning —, ännu hade icke trots förberedelser på flere håll den offentliga kritiken mot den akademiska smakens epigoner börjat, om man undantar Hammarskölds wallinkritik af 1808 [3]), som väl ej kommit till linköpingsgymnasisternas kännedom, hvad under, att dessa senare diktade och talade som deras fäder före dem? Må vara, att Sondén genom Atterbom blifvit invigd i Auroraförbundets reformatoriska planer, hvilka ju stadgas våren 1808 [4]), må vara, att han inför Dahlgren låtit ett och annat yttrande om den nya poesien undfalla sig; han har i alla händelser icke lyckats inverka på det unga diktarförbundets medlemmar, som hörde helt andra läror från sina lärares läppar, därom vittna sällskapets handlingar till fyllest. Den utilistiska uppfattningen af poesien hade vid denna tid genomsyrat alla lager, både universitet och gymnasier; torr, snusförnuftig och trivial redan hos riktningens beaktade skalder af lägre ordning, blir den allvarliga poesien — någon skämtsam rymma sällskapets bevarade handlingar icke — det ännu mer sådan den framträder i linköpingsgymnasisternas vittra alstring. Något nytt uppslag kan man där så godt som alls icke finna; när man kände behof af en mera känslovarm poesi, frossade man af de starka skildringarna i Lidners Spastara, som ännu

---

[1]) Brefvet är af den 25 nov. 1795. Små vitterhetsprof på vers och prosa ur "Sällskapets för vitterhet och häfd i Linköping samlingar jämte inledande historik öfver litterära samfund vid Linköpings allmänna läroverk. Linköping 1885, s. 2.

[2]) Jfr den ofvan nämnda historiken.

[3]) Upsala tidning 1808.

[4]) Detta är dock osannolikt, då ju medlemmarna bundos af sin tystnadsplikt.

innehålla så mycken akademisk retorik. Ja, detta sällskaps handlingar ge oss på det hela taget en så trogen bild af »järnårens» [1]) poetiska uppfattning, att jag tror, att en något så när uttömmande skildring af detsamma bör kunna påräkna allmänt intresse, åtminstone såsom motbild till det mera ungdomsdjärfva förbund, hvars karaktäristiska drag Böttiger så träffande återgifvit.

Då man vet, att Atterbom under sin gymnasietid i Linköping flitigt läste tysk poesi — härom vittna de dikter han år 1806 införde i Linköpingsbladet — kunde man ju med skäl antaga, att äfven det sondén-dahlgrenska förbundets vittra alstring skulle visa något tyskt inflytande. Men så är icke fallet: de unga författarna tyckas ej ha varit förtrogna med den tyska litteraturen. Språket lästes ju icke på gymnasiet, och tyska författare torde vid denna tid, innan Bruzelius börjat utgifva sin samling Bibliothek der deutschen Classiker, ej hafva varit lätt åtkomliga i landsorten. Ännu juli 1808 klagar Palmblad i bref öfver, att det icke fanns någon som helst tysk poesi på boklådorna i Norrköping, hvarföre han måste skaffa böcker från Stockholm [2]). I en och annan enskild boksamling fanns gifvetvis äfven den tyska litteraturen representerad — Atterbom hade ju tillfälle till ganska vidsträckta studier af tysk diktning i sin morbroder konsistorienotarien Kernells bibliotek — men det var nog ej många af gymnasisterna som hade tillgång till någon sådan. Man kunde ju förmoda, att Sondén genom Atterbom införts i den tyska litteraturens studium, men detta har ej skett, ty ännu hösten 1809 synes han ej varit hemmastadd i det tyska språket [3]). Och har ej Sondén varit förtrogen med Tysklands vitterhet, kan man med trygghet antaga, att den äfven varit Dahlgren främmande.

Det är möjligt, att det är den af Atterbom skildrade Arenanders undervisning som hos lärjungarna väckt ett intresse så starkt, att de beslutit bilda en egen akademi. »När Stockholm har en vitterhetsakademi och Göteborg sitt vittra samfund, hvarföre skulle då ej denna plats ha något motsvarande?» frågar en af medlemmarna i sitt inträdestal. Lektorn i romerska språket och vältalighet, Per Arenander, läroverkets skickligaste men på samma gång mest impopuläre lärare — gymnasisterna visade sin ovilja genom pereatrop och fönsterinslagning —, hänvisade i sina föreläsningar till de romerska klassikerna såsom mönster: han föreläste särskildt öfver Vergilius, hvarvid han till jämförelse

---

[1]) Som bekant kallade Hammarsköld i sitt prospekt till Lyceum (dec. 1809) åren 1803—1809 i litterärt afseende så.

[2]) Frunck, Bidrag till kännedomen om Nya Skolans förberedelser och första utveckling. 1889 s. 40 not 2.

[3]) Palmblad till Elgström den 6 okt. 1809. P. omtalar här, att han gjort Sondéns bekantskap och tillägger: "Det är en älskvärd, blygsam yngling, något förbehållsam, åtminstone för mindre kända. Det är skada, att hela hans tid kommer att upptagas denna termin af lärandet af själfva tyska språket. Frunck o. a. a. s. 184 not 3.

framdrog Adelbeths metriska öfversättning och, i gymnasium majus, öfver Horatius Ars poetica. Men dessutom rekommenderade han äfven ett studium af Leopold, Kellgren, Oxenstjerna, hvilka i värde komme de förra någorlunda nära. Leopold skildrades såsom en skald och tänkare af högsta ordningen, han vore bredvid Kant Europas förnämste filosof; i de tyvärr talrika fall, då dessa båda voro af olika tankar, gjorde man klokast i att antaga Leopolds mening [1]).

Man har brukat framhålla lektorn i moralen och historien Professor Samuel Gustaf Harlingsson såsom den där först väckt de blifvande fosforisternas vittra intresse, och därvid stödt sig på Livijns utsago. Men Atterbom och Hedborn nämna ingenting om ett sådant inflytande från honom. De ordalag, hvari den senare i sin själfbiografi [2]) omtalar moralium lector, tyda ej heller på någon synnerlig sympati [3]). Hultin skildrar honom sålunda: »Lektorn i historien, en äldre man, känd som jakobin, röd republikan, ateist m. m., höll mästerliga föreläsningar och var som spiritus rector i konsistorium mycket fruktad, ty den, som misshagade honom, kom sällan på grön kvist».

Att denne i många afseenden märklige mans inflytande på Livijn och den med honom samtidiga skolgenerationen varit stort, vill jag ej förneka, men hvad Dahlgrens gymnasietid angår, sakna vi all anledning att särskildt betona Harlingssons väckande betydelse. Denne var dessutom då redan en gammal man [4]). Däremot är det troligt, att det rörliga lif, som var utmärkande för Linköpings gymnasium under 1800-talets första år, ursprungligen är att föra tillbaka på inverkan från honom [5]).

Arenanders inflytande förklarar väl, att man i sällskapets för vitterhet handlingar ej finner några moderna tendenser, ehuru man på denna tid i Linköping haft sin uppmärksamhet riktad åt nya håll, hvilket särskildt framgår af Linköpingsbladet för dessa år [6]).

Det är ju ej otänkbart, att själfva den yttre impulsen till sällskapets bildande kommit från Atterbom genom Sondéns förmedling; emellertid har jag aldrig funnit gymnasistsällskapet omnämndt i fosforisternas offentliggjorda brefväxling, hvarför det är troligast, att det varit okändt för Aurorabröderna.

Det är ej osannolikt, att Dahlgren varit den egentlige stiftaren — hans inträdestal synes, att sluta af ett bevaradt register, hafva varit det

---

[1]) Atterboms biografi öfver Hedborn (o. a. a. II s. 287 o. f.).

[2]) O. a. a. I s. 56.

[3]) I Svenskt Biografiskt lexikon (Ny följd V s. 71) uppges dock, att han skulle varit älskad af ungdomen.

[4]) Han var född 1740 och dog 1810.

[5]) Jfr för kännedomen om honom Johannes Sundblad Bland kräklor och mitror, särskildt s. 11 o. f.

[6]) Om järnårens andliga fysionomi, sådan den visar sig i Linköpingsbladet, hoppas jag få tillfälle uttala mig närmare på annat ställe.

först hållna —, men antagligen har den mera försigkomne Sondén stått bakom.

Som handlingarna, som sagdt, ej äro fullständiga, är det ej möjligt att erfara, när sällskapet bildats; det synes emellertid ej hafva varit så synnerligen långt före den 13 mars, då en sammankomst med inträdestal och uppläsning af olika alster hölls. Det sista bevarade inträdestalet är af den 13 maj, och med terminens slut i midten af juni har väl förbundets verksamhet upphört. Af medlemmarne må utom Dahlgren och Sondén endast nämnas den förut omtalade Johan Hedenborg samt J. H. Wallman, bekant arkeolog och samlare, af hvilken dock inga spår finnas i handlingarna.

Man hade lagar, hvilka dock ej äro bevarade; man höll inträdestal i den kända akademiska stilen, i hvilka man inledningsvis framhöll sin egen ovärdighet och de äldre medlemmarnes stora fallenheter för de vittra yrkena samt, framförallt, sällskapets stora syfte och bestämmelse, man inlämnade dikter samt äfven någon filosoferande prosauppsats. I allt synes det hafva hållits tolf inträdestal; af dessa är dock hälften borta, däribland tyvärr också Dahlgrens och Sondéns.

Hufvudämnet för dessa tal är upplysningens stora betydelse och gradvisa utveckling i världen, till dess den hunnit den stora höjd, som den anno 1809 efter seklers, särskildt det adertondes, ihärdiga arbete innehar. Det är lyckligt, säger en talare, »att vi lefva i den tidpunkt, då vi hafva tillfälle att kunna kultivera våra förståndsgåfvor och rikta dem med nyttiga kunskaper. Huru olyckligt, om vi hade blifvit födde och uppfödde uti de råa tidehvarf, då okunnigheten härskade öfver allt och vidskepelsen nedsatte människan under djuren, ty utan upplysning är hon ännu lika vild med tigern, som ryter i de ödemarker han bebor».

Såsom motsats till sin egen högtupplysta tid målar man med förkärlek och i starka färger dessa okunnighetens och råhetens tidehvarf. Det var en tid, då vildheten lågade ur människans blickar och jordens söner lågo offer i despotismens bojor. Laglöshet och våld härskade; man ansåg intet stridande mot ärbarhetens lagar. De, som kände upplysningens sanna värde, bortskymde det för egen fördels skull och höllo allmänheten fjättrad i fördomens bojor [1]). Men slutligen bryter upplysningens stråle genom töcknet, barbari och tyranni upphör, filosofen darrar icke mer för fanatismens röst utan arbetar på människans förädling och dygdens utbredande. Genomträngdt af upplysningen blef människans hjärta mera ömmande för dygden, mera öppet för förnuftets sanningar och själen höjde sig till Gud. Samhällena skakades icke mera i sina grundvalar, jorden härjades icke af barbarens bloss,

[1]) Detta smakar något af Botins diatriber mot de slemma munkarna. Emellertid menar förf. här en tid, som ligger ännu längre tillbaka i tiden, före upplysningens genombrott i Grekland.

lugnet lägrade sig kring landtmannens hydda, medborgaren blef fri och hopen slet sig småningom ur fördomens armar, vildheten försvann och lasterna flydde vid dygdens annalkande.

De kunna aldrig tillfyllest vörda den försyn, som låtit upplysningens ljus framtränga äfven till dem. Det är därför deras plikt att bidraga till dess spridning trots allt motstånd, som kan möta dem, ty äfven de skola kanske finna tadlarens tunga hvässad för att omintetgöra det lilla hopp de äga att vinna framgång på vitterhetens bana. Då upplysningen en gång tillfullo segrat, skola de hafva hunnit höjden af lycka. Det är deras plikt att söka uppamma nyttiga medlemmar för staten; det är en vällust att kunna upprätta en villad bror och gjuta hoppets gnista i hans bröst.

Hänfördt prisar man oskulden, som kan uträtta så mycket inom vetenskapernas värld.

Det är gifvet, att förbundets medlemmar lägga mycken vikt vid och hoppas mycket af sin vittra verksamhet. Tonen är ofta anspråksfull nog; men vid detta må man icke alltför mycket fästa sig. Det är dock i grund och botten ingenting annat än en vid deras år naturlig yttring af entusiasmen för deras litterära sträfvanden, det är så att säga andra sidan af denna.

De ha alltså att sprida upplysningen, denna upplysning, som gör människan lycksalig, förfinar känslorna och smaken, förädlar hjärtat och lär oss känna det sanna, ädla och sköna. En upplyst man känner sina plikter, förstår att utöfva dem utan pedanteri, njuter sin största sällhet inom sitt eget bröst och är i sin ålderdom lika vördnadsvärd som i ungdomen flitig och hofsam samt i mannaåldern nyttig och verksam. För den upplyste är ålderdomen lifvets krona, vishetens element och belöningens tid; från den oupplyste tar den däremot allt, hela hans inbillade sällhet.

Upplysningen kan emellertid bibringas på olika sätt. Jämför en moral, framställd utan sammanhang och känsla, saknande förmågan att begripas och röra, med Vergilii sköna sånger. Hvilken skillnad i lättheten att förstå och begäret att lära! Då en sak icke gör oss något nöje, blifva alltid framstegen ganska små; därför bör upplysningen läras tydligt, klart och med behag; också är poesien, »då den ej är alltför hög», och vältaligheten de bästa och skönaste medlen för densammas spridande.

Samfundets ändamål är därför mera speciellt att odla skaldekonsten och vältaligheten, hvilkas höjd fordrar så mycken öfning, grannlagenhet och flit. Hvad som utom naturlig fallenhet kräfves är god smak, smak och odling o. s. v.

Huru angenämt och nyttigt är det icke att vinna öfning i talekonsten, denna underbara konst, som kan återskänka den lastfulle åt dygden och naturen, som i våra sinnen inpräntar religionen, hvilken

skänker åt den dygdige »uslingen» ett hopp om slutet af hans lidanden i en tillkommande sällhet!

»Skaldekonst, hjärtats och känslornas sanna språk, förmådde min svaga penna teckna dina under, dina verkningar på människohjärtat, skulle jag försöka», utropar en talare. De poetiskt begåfvade må ägna sig åt denna, de öfriga hafva ett härligt mål i vältaligheten, som är en nyttigare konst än poesien, ehuru ej alldeles så lysande och förträfflig.

Liksom upplysningstidens män i allmänhet, hvilka ej kunde finna någon näring för sin omedelbara känsla i den gällande dikten, med ifver ägnade sig åt musiken och satte den mycket högt, så sjunges äfven i detta sällskap dess lof [1]). Näst poesi och vältalighet är musiken den skönaste och mest upplyftande af alla fria konster. Poesien sysselsätter förståndet och hjärtat; musiken gör intryck på sinnet och känslorna.

»Hvilket fullkomligt arbete kunde man icke vänta, om en man funnes, som af Apollo på engång fått lyran och flöjten?» säger den yngling, som med ett tal om musikens och poesiens förhållande till hvarandra tager sitt inträde i kretsen. Det är ju egendomligt, att han ej i detta sammanhang nämner Bellman; denne var emellertid, såsom äfven Hultin intygar, vid denna tid mycket litet känd i Linköping. Atterbom hade dock läst honom hos Kernell.

Som vi sett, framhålles någon gång, ehuru mera enstaka, poesien såsom en känslans sak och vid ett tillfälle framhäfves sinnets oskuld såsom grundvillkoret för upplysningens verkningar. Den senare tages äfven någon gång ur en mera religiös synpunkt, ungefär så, som det skedde under upplysningstidehvarfvets tidigare skede i vårt land. Möjligen stodo Linköpingsbladets läsare på en något äldre ståndpunkt än Stockholmspostens; men det behöfver ej vara efterblifvenhet som här röjer sig, det kan också vara något nytt som bryter fram. I skolordningen af 1807 inskärpes, att undervisningen i filosofi, moral och sedelära borde bedrifvas så, att den icke strede emot eller undergräfde religionens grundvalar. Lärjungarne borde öfvertygas »om otillräckligheten af all mänsklig vishet och nödvändigheten af en uppenbarad religion».

I allt väsentligt är förbundets litterära uppfattning, så långt handlingarne sätta oss i tillfälle att bedöma den, enhetlig och allt igenom upplysningstidehvarfvets [2]).

---

[1]) Clewberg talar i sitt inträdestal i Sv. akademien om musiken. Så gör äfven Acharius i det inträdestal han håller inför de unge medlemmarna af Musis Amici i Uppsala. Upplysningstidens män höllo gifvetvis poesien och musiken strängt isär, romantiken ville utplåna gränsen mellan dem och låta dem strömma öfver i hvarandra.

[2]) Arvidsson har således ej rätt, då han (o. a. a. s. IX) säger, att genom förbindelsen mellan Atterbom och Sondén en fläkt af den anda, som behärskade Auroraförbundet i Upsala, redan spridt sig till denna landsort och gifvit en ny riktning åt de diktande ynglingarna i Linköping.

Jag har något vidlyftigt uppehållit mig vid sällskapets teoretiska ståndpunkt, ty gifvetvis är det för vårt syfte angelägnare att få klargjordt, hvad de unge vitterhetsälskarna ville utföra än hvad de verkliden utförde: deras poetiska alstring är — naturligt nog — ur estetisk synpunkt af ringa värde.

Om förbundets vittra produktion berättar Dahlgren i krönikan:

«De flesta täflingsskrifter voro endast efterhärmningar, och de, hvilka ej på detta sätt utmärkte sig, buro stämpeln af den mest originella dumhet. Skulle någon tala, så måste den arma Lehnbergs Birger Jarl eller Gyllenhielm tillsläppa långa rader; rimmade man, så briljerade den ene med Leopolds pompösa fraser, en annan jämrade sig med Lidners Spastara eller sökte med Kellgren att skratta åt tidens dårar och gjorde antitheser med Valerius. Blott man påhittade försvarliga rim och versen ej för mycket haltade, var poemet förträffligt. En af de täflande tog dristighet till sig och afskref hela »Medborgaren» ur Silfverstolpe; ingen af ledamöterna kände originalet. Man åhörde, man hänrycktes, och täflaren, hvilken naturligtvis tilldelades högsta priset, mottog komplimenter i de mest bombastiska ordalag. Han gällde sedermera en lång tid för sällskapets yppersta skald, tills efter några år, då stiftelsen var upplöst, tjufnaden till allas förvåning upptäcktes [1]).

Vi se, hur strängt Dahlgren dömer öfver ungdomsförsöken; de äro ju äfven, såsom förut nämnts, af ringa värde rent poetiskt taget, men jag framhåller ännu en gång, att den synpunkten i detta fall näppeligen är den rätta. Oss intressera dessa öfningar därför, att de låta oss klarligen se, hvad den tidens mognare skolungdom läste och hvilka dess litterära intryck voro.

För någon särdeles dumhet kan man ej heller beskylla de unga vitterlekarna; en och annan är väl skäligen undermålig och omogen, men flertalet utgjordes helt visst af intelligenta och vakna ungdomar.

Arvidsson berättar, att vid en sammankomst en af medlemmarna uppläste en så kallad moralsatir öfver dem, som söka ett odödligt namn, hvilken skulle utgöra ett skämt öfver prisbelönta kväden i samma ämne. Dahlgren var genast färdig med en satir öfver satiren, som väckte allmän förlustelse [2]). Äfven denne uppger, såsom ofvan synes, att sällskapet sysslat med skämtsam poesi och att förebilden härvid varit Kellgren. Att skämtet ej heller var uteslutet från programmet, ses af en dikt, i hvilken en medlem om skalden sjunger följande:

Hans lätta penna lifligt målar:
den höges rikedom och prakt,
den usles ringhet och förakt,
förtryckets ve — Despotens makt,
bekymrens moln och *glädjens strålar.*

[1]) Krönikan s. 154.
[2]) O. a. a. s. VIII—IX.

Af någon glad poesi finnes dock i de bevarade handlingarna intet spår. Sällskapets diktning är alltigenom allvarlig och till större delen lärodiktande. Upplysande äro i detta afseende redan själfva titlarna: Religionens tröst (Religion! hur helig är din röst —), Ode till dem, som af ärelystnad söka ett odödligt namn, Den åldrige, Sällheten och Sedernas förfall (båda förlorade), En blick på det förflutna och ingångna århundradet, ett slags versifierad historisk öfversikt, samt prosauppsatsen Tankar om dödligheten, som varierar tanken om dödens nödvändighet och härlighet. Religionens tröst innehåller följande för upplysningstidens religiösa uppfattning betecknande strof:

Lugn sågs hjälten gjutas ut sitt blod,
stark af dig han trotsar despotismen,
brann af dig och kände blott sitt mod,
glömde bålet, tändt af fanatismen.

I stycket paraderar äfven ödet, och lyckan rimmar på kryckan — ett i tidens dikt omtyckt rimpar.

Det är ju helt i tidens stil, när i dessa vittra öfningar medlidande med »uslingar» och en allmän välgörenhet jämt och ständigt inskärpes, ett dråg, vackert i sig själft men tröttsamt och bedrövligt, särskildt därföre, att denna uppmaning till praktisk människokärlek, ideligen upprepad utan synnerlig omväxling, gör den didaktiska poesien torr och alltför mycket smakande af katekesutläggning. En prosaisk tydlighet var rent af enligt mångas uppfattning, t. ex. Bloms, att föredraga framför en bildrik och varm poetisk framställning, emedan lärdomen, om man beflitade sig därom, ej gärna kunde missuppfattas. Talande är följande ur Den åldrige:

Än öppet för mitt minne står
den tid, då hälsan kinden prydde,
då oskuld följde mina spår,
då uslingen jag gaf en tår
och då naturens bud jag lydde — — —

Säll, om jag så de dar jag fört
som himlen åt mig svage lämnat,
att ingen oskulds dygd jag stört,
hvar enda uslings tår mig rört —
då sällt det öde mig blef ämnadt.

Lidner är, som bekant, framför andre medlidandets poetiske apostel under upplysningstidehvarfvet. Men denna starka medkänsla med andras lidanden är utmärkande äfven för den strängt akademiska riktningen.

Leopold är, som sagdt, sällskapets Apollo, men den som mest synes hafva påverkat detsamma är otvifvelaktigt Axel Gabriel Silfverstolpe. Dahlgrens påstående, att ingen af medlemmarna utom den omtalade prisvinnaren kände dennes Ode till medborgaren, är helt säkert oriktigt, ty en genomläsning af förbundets didaktiska poesi visar otvetydigt, att det just varit denna på sin tid mycket berömda dikt som stått för de unga poeterna som mönster. Att någon helt enkelt afskrifvit denna sång och inlämnat den till pröfning såsom eget poem, kan ej gärna vara möjligt; tjufnaden skulle säkerligen hafva upptäckts. Däremot är tydligen Ode till dem, som af ärelystnad söka ett odödligt namn, en trogen afläggare, ehuru i sammandragen form, af en annan berömd dikt af samme författare, det år 1792 med Svenska Akademiens stora pris belönta skaldebrefvet till dem, som söka ett odödligt namn. I en not till det förra poemet hänvisas för öfrigt till Silfverstolpes skaldestycken (del I utkom 1801). Äfven Valerius, Kullberg och Nordforss synas ha varit studerade; och Kellgrens inflytande gör sig någon gång märkbart. Det enda poem af Dahlgren, som i handlingarna finnes bevaradt, en kärlekselegi af något sentimentalt skaplynne, har väl sålunda närmast framsprungit ur Kellgrensstudier. Det visar åtminstone i sin blekt idealistiska ton icke några lifligare mera kända drag.

Det är Nya skapelsens Kellgren, som verkat eggande, ej den Kellgren, som fritt återgaf Propertius sensuella kärleksdikt, ehuru poemets titel, Cyntia, närmast synes hafva hämtats från hans tolkningar af den romerske elegikern. Intressant är att jämföra Dahlgrens stycke med Sondéns i det föregående nämnda dikt, framför hvilken det har den förtjänsten att ej söka eftersträfva en sinnlig glöd, som ej förefanns.

Det insändes till sällskapet den 8 april. Cyntia är ryckt från skalden och han uttrycker sin längtan efter henne:

Jag min lyra ännu aldrig stämde
till ett lof, som äskas af den höga
men dock låga egennyttans träl.
Glädjens namn blott mina toner nämnde,
och då Cyntias milda öga
eller hand bejakade mitt väl.

Ej åt rikedomens köpta ära
och åt lastens vän, så jämt besjungen,
gåfvo mina toner klang.
Ännu aldrig stämdes hon att bära
lof åt hjälten, hofman, kungen,
nej, blott Cyntias namn jag sång.

Ledd till vägen, där de höga
och de snikna guldets slafvar
trängas ständigt om hvarann,

tårfullt och förvirradt vände jag mitt öga
bort, dit lunden förestafvar
Cyntia, där jag henne fordom fann.

Där som inga stormars klagan höras
eller hafvets skumma vågor väcka
fågelns ro på lindens stam.
Där på luftens vingar ständigt föras
mina toner, hvilka kanske räcka
aldrig mer till hennes öra fram.

O, I älskansvärda ställen, där hon ömmade mot min varma låga och brann af kärlek i dygdigt svärmeri, förlåten min klagan och sucken med mig, ber skalden.

Vid den bäck, som flyter utför dalen
och jag yngling första lönen rönte
af min alltid trogna Cyntias mund,
o, om du nu delte med mig kvalen
och min ungdoms morgon nu förskönte!
Men när kommer denna stund?

Sjungen, skogens sångare, hon länder
åter hem till *forna rena nöjen*
från de gyllne städers glans.
Lika god och huld hon återvänder.
Plocken glädjens genier, lekar, löjen,
blommor till min Cyntias krans!

Skogar, uti genljud Cyntia bryten!
Hon nu med sin lätta fot i edra marker
sippan trycker uti dalens sköt.
Bäckar, vid dess ankomst stilla flyten!
Tystna storm, som härjat dessa parker
och som trädens kronor bröt!

O, om Cyntia icke återvänder
hit med sina älskansvärda dygder,
där hon nött sin ungdoms vår,
skola ständigt dessa ljufva länder
nakna stå och landtmans mörka bygder,
om min Cyntia hit ej återgår [1]).

---

[1]) Poemet är i sin helhet tryckt i Små vitterhetsförsök s. 5.

Man observere särskildt den stoiska tonen i inledningen och den ideliga invokationen till naturen. Äfven sympatien för landtmannens bygder och de rena nöjen, man där njuter i motsats till städernas flärd, är betecknande för tiden. Ej heller i denna dikt, som torde böra betraktas såsom höjdpunkten af sällskapets vittra alstring och dess afgjordt självständigaste produkt, skönjes något inflytande från Auroraförbundets poesi. Formellt sedt visar Cyntia, om man tar författarens ungdom i betraktande och bortser från några tvungna ställen och upprepningar, rätt stor ledighet och fallenhet för rytm och klang.

Men det var äfven en annan riktning inom den gustavianska litteraturen än den akademiska som mäktigt tilltalat denna diktande ungdom. Ett starkt inflytande märkes nämligen från den oppositionella strömningens främste skald, Lidner, som ju lämnat så många spår efter sig i vår nyare diktning alltifrån Tegnér och nyromantiken till Nybom och andra. Hufvudrepresentanten för denna poesi inom förbundet är Hedenborg. Att den känslofulle, olycklige sångaren af Spastaras öden särskildt skulle slå an på den fattige soldatsonen, som drog sig fram vid gymnasiet genom att göra tjänster åt sina kamrater och ej gärna kunde undgå att stundom utsättas för förödmjukelser, är lätt att förstå.

Hans dikt heter Modershjärtat och har till motto följande ur Spastara:

> Af andras nöd allt hvad jag får erfara
> min blod till is, hvar puls till marter gör.

»Kom, dela nödens tår och moderskänslans kval!» sjunger förf., och hans poem är också ett förhärligande af moderskärlekens förmåga af gränslös uppoffring för barnens skull. Det är i hög grad omoget och löst, hvad sammanhanget angår, det är vidare alldeles osjälfständigt i förhållande till Lidners dikt, men det är snarast detta som ger det intresse för oss.

En moder är med sitt späda barn på väg från Amerika; ännu har ej stranden försvunnit vid synranden, då en storm bryter lös, som sänker skeppet i böljorna. Förgäfves anropar den olyckliga människors förbarmande: »förstenade öron ej höra dess nöd». Men ofta ser man, hurusom barbarer, uppammade bland vilddjur, likväl hysa hjältars ädla tänkesätt: en neger, »till en blygd för dem sig kristne kalla», söker rädda dem båda. Modren märker dock snart, att bördan blir honom öfvermäktig, hon ger sitt barn en sista kyss och sjunker.

Författarens framhäfvande af barbarens ädla tänkesätt i motsats till de upplystes är särskildt egendomligt, därför att han strax förut i sitt inträdestal sjungit upplysningens lof och väntat sig allt af densamma äfven på det moraliska området men däremot målat naturtillståndet såsom råhetens och barbariets, ja immoralitetens tidehvarf. Denna inkonsekvens har dock den unge Lidner-entusiasten gemensam med upplysningstidens män af mera ytligt rousseauansk anstrykning.

Hvad förekomsten af negern beträffar, kan man ej undgå att tänka på Valerius:

> Usling, äfven dig en skatt är kvar,
> äfven dig en makt, förtryckte neger.

Äfven i öfrigt erinrar stilen i dikten om Valerius.

I öfverensstämmelse med förebilden apostroferas allmakten — »förlåt dock denna suck, mitt bröst så harmfullt drager» — allt emellanåt och ofta skjuter författaren sin egen person i förgrunden. Något trots mot försynen spåras dock ingenstädes.

Tycket för Lidners poesi har Hedenborg för öfrigt gemensamt med Auroraförbundets märkesmän Atterbom, Hedborn och Palmblad; den senare anser vid denna tid, att Lidner är nationens främste skald.

Sällskapets medlemmar sysslade äfven med öfversättningar. Så tolkade man latinska skalder än på alexandriner, än på originalets meter. Sondén, af hvilken inga originaldikter finnas, öfversatte på tröga hexametrar synnerligen noggrant Daphne-episoden i ovidius metamorfoser. Idén att söka återge en antik författare i en mera trogen svensk skrud, än de gustavianska skriftställarna brukat göra, kan han hafva fått från upsalaskalderna, ehuru det ingalunda är nödvändigt att antaga detta; äfven Svenska akademien hade ju visat sig icke ha någonting emot orimmade öfversättningar, då den prisbelönt både Regnér och Tranér för sådana, och Arenander gjorde ju sina lärjungar bekanta med Adlerbeths Vergiliustolkning.

En annan af förbundets vitterlekare har lämnat öfversättningar af några danska dikter, däribland en af Heber Till Aftonstjärnan [1]); det är väl snarast Kellgrens tolkningar som väckt hans intresse för den danska poesien.

Sondén har äfven pröfvat sina krafter på att återge en annan dikt, som för oss är af mera intresse. Det är den i gamla psalmboken intagna bekanta psalmen af Prudentius Iam moesta quiesce querela — sådan den föreligger här är den ju endast ett utdrag ur den ursprungliga versionen —, en psalm, som högeligen synes ha tilltalat den nya tidens män. Redan den 1 maj 1808 upplästes Hedborns öfversättningsförsök i Auroraförbundet och samtidigt hade Palmblad inlämnat en mera trogen orimmad tolkning. Med ledning af Hedborns dikt ger slutligen Wallin den berömda psalmen sin slutliga svenska form.

Att Hedborns försök har mera klang än Sondéns är naturligt; den senares öfversättning visar dessutom påverkan af den rousseauistiska riktningens något känslosamma terminologi såsom i följande strof:

---

[1]) Denna öfversättning visar i stroferna 1, 2 och 6 tydlig likhet med Atterboms Till aftonstjärnan (Poetisk kalender för 1812), hvarföre det är sannolikt, att äfven denne känt Hebers dikt. En sammandragen öfversättning af densamma finnes äfven i Linköpingsbladet för den $^{13}/_{6}$ 1812.

Ja, jord, tag nu mot i ditt sköte
och freda för lidandets smärta
ett *godt* fast förgängeligt hjärta —
din ömmaste omsorg det möte!

Jag ställer Hedborns och Sondéns olika versioner af samma strof vid sidan af hvarandra.

Sondén:	*Hedborn:*
Som kornet, af plöjaren lämnadt,	Af kornet, det multnade, döda,
i jorden att läna hans möda	vid vårsolens hyllande lågor,
ger hopp med en växande gröda,	uppstiger en gyllene gröda
hvartill det af honom var ämnadt.	i härliga, färgmängda vågor.

Hedborns klingar något! Men äfven Sondén visar, att han fått hum om den nya poesiens prakt och prål, ehuru ej till styckets fördel. Hans två sista strofer lyda:

Och då, när basunaren skallar
vid strömmarnas flödande brusning
och vindarnas sorgliga susning
och dånet af hafvet, som svallar;

då dagen förlorar sin ljusning
och åskan på åskorne knallar,
den [1]) lämna, när Domaren kallar
till himlens oändliga tjusning!

Här har däremot Hedborns dikt en enklare, mera psalmartad ton. Sondéns tolkning faller stundom rätt ledig, det kan ej förnekas [2]).

Hvarifrån kommer denna nya ton i Sondéns dikt? Jo, den 1 april 1809 (n:r 26) innehåller Linköpingsbladet en synnerligen märklig dikt, nämligen Atterboms Nänie öfver Fredrik Ekmarck, för hvilken han den 13 febr. s. å. erhållit den mindre utmärkelsen i Auroraförbundet. Det är första gången som signaturen A. visar sig i det offentliga, liksom äfven fallet är med Elgströms (E.), hvilken finnes under mottot. Poemet är ett karaktäristiskt alster af Atterboms romantiska fantasi. Det söker en utprägladt musikalisk stämning genom rytm, ordval och nya atterbomska ordkombinationer, ofta i sin sirlighet och omständlighet erinrande om Atterboms senare genom hela lifvet räckande

[1]) den — grafven.
[2]) Intressant skulle vara att med Nya skolans och Wallins öfversättningar jämföra de tolkningar, som gifvits af en äldre poetisk smaks anhängare: Ädlerbeth (Skaldskrifter II, 127) och Valerius, men detta tillåter mig icke utrymmet.

svaghet för det minutiöst utarbetade och för omskrifvande uttryck. Äfven romantikens flykt från denna världen, detta lifvet, som endast är en feberdröm, till »den glada värld, som bortom döden randas», där »den frälsta anden badar i salighetens ström», möter oss redan här.

Dikten genomandas äfven af en religiös, öfversinnlig ton, som eljest är främmande för denna tid.

Trots dessa nya anslag erinrar dock grafsångens retoriska stil och ett och annat i ordvalet — »eliseiska hamnar» — samt personifikationen af abstrakta begrepp såsom dygden om den valerianska stilen. Akademiskt pessimistiskt klingar äfven ett ställe som det följande:

> Hvart år, som slår på tidens hemska ur
> en pil från ödets koger är som mördar
> och Dygden är en grusad tempelmur,
> som kännarn blott för ålderdomen vördar.

Mycket inflytande af den nya poesi, som härmed förebådades, spåras, som sagdt, icke i Dahlgrens och hans kamraters vittra öfningar. Atterboms egna uttalanden skulle dock låta oss förmoda något annat. Han skrifver: »Har jag berättat, att man redan börjat imitera mitt manér? Enelius har i Linköpingsbladet författat en elegi, där han sökt likna mina tournurer, bilder och konstruktioner» — observera hvilken vikt Atterbom lägger på detta! — »i Nänien öfver Ekmarck. Jag blef förvånad, när jag läste detta stycke, som i vissa verser var en vålnad af min skaldekonst. Sondén, som var här, upplyste gåtan» [1]).

Den dikt Atterbom afser finnes i bladet för den 3 juni (n:r 44), införd »på trägen begäran». Titeln återfinnes äfven i ett register, som är bevaradt i Sällskapets för vitterhet handlingar. Att författaren känt Atterboms dikt är tydligt: särskildt uppslaget erinrar afgjordt om denna. För öfrigt inskränker sig likheten till ett och annat uttryck. Den klena dikten är eljest alldeles genomträngd af den gamla surdegen. Också visar sig författaren vara densamme, som skrifvit odet till dem, som af ärelystnad söka ett odödligt namn. Att försöket att följa Atterboms nya skaldekonst i spåren slagit så illa ut visar bäst, huru fast man i denna krets ännu hängde vid det gamla.

Intressant är att se, hvilken ståndpunkt dessa ynglingar intogo till tidens stora politiska frågor. De voro napoleonshatare, liksom den svenska romantikens män i allmänhet, särskildt Auroraförbundet. Atterbom sjunger i sin minnessång öfver Ekmarck:

> »Du ser ej mer en fräck Barbar
> i kedjor slå en jord, som blodig bäfvar;
> du ser ej falla Frihetens försvar,
> dess dödspust ej omkring ditt öra sväfvar».

---

[1]) A. från Åsbo till Palmblad den 27 aug. 1809. Böttiger o. a. a. s. 456.

De unga gymnasisternas uttalanden gå i samma riktning.

»Har ännu ej sitt mål eröfrarns tränblick hunnit,
är ingen stjärna än på horisonten född?»

spörjer förf. till dikten En blick på det slutande och börjande århundradet. Och han fortsätter:

»Likt för en Josua hans sol än stilla står
och kanske förr ej sig i oceanen dränker
än för hans sträckta arm vår jord förhärjad är».

Spanjens frihetskamp skildras därpå med stor sympati. När skall kolossen vid Seinen en gång störtas?

»Mausolén, som stolt ditt namn sågs bära,
skall uti glömskans djup nedstörtad grusa sig,
och dina segrars tal, din makt, din forna ära
af världen glömmas bort — med namnet utaf dig».

I sina diatriber mot Napoleon höjer sig förf. nästan till poetisk kraft: det är harmen öfver den förlust Sverige lidit genom Napoleons anstiftan som här talar. Kriget mellan fosterlandet och Sarmaten d. v. s. Ryssland behandlas äfven.

Också författaren af Ode till dem, som af ärelystnad söka ett odödligt namn, tillropar Napoleon varningens ord:

Och du, som en gigant på Seinens stränder står,
du Galliens härskare, för hvilkens lyfta glafven
Europa darrar nu, som med din hand utsår
förödelse och nöd från konungen till slafven;

vet, ärans lof förgår, i glömskans djupa famn
begrafvas bragderna och ryktets irrbloss släckes;
på seklets skyar blott ditt blodbestänkta namn
skall sväfva skenet likt, som ifrån Norden sträckes.

Att äfven den unge Dahlgren följde tidens upprörda politiska händelser med vaken blick, därom vittnar en liten prosauppsats af hans hand, som finnes i Linköpingsbladet för den 15 april (n:r 89). Den är undertecknad med den signatur skalden sedan använde under sina bidrag till Norrköpings tidningar, FosForos, Poetisk kalender och äfven annorstädes: —l—n. Den riksdag, som efter Gustaf IV Adolfs afsättning skulle ordna förhållandena, hade ännu icke sammanträdt, då Dahlgren skref denna uppsats, och fred var ännu icke sluten. Sveriges ställning var således ännu ytterst osäker. Det lilla prosaförsöket andas en orubblig förtröstan på en kommande upprättelse för det kära fäderneslandet: »O mitt fädernesland! Lyft ännu en gång Din lutande

Hjässa ur den vanmakt, som gömmer Dig, och se: Du är i Dina mäktige vårdares armar. — — — Kring foten af Din tron ligger Smickret i bojans vanmakt och Förräderiet flyr Egennyttans dräkt med Hämnden i sina förföljda fjät. Öfver Dig sväfva Skuggorna af Dina fallne hjältar, som förlåta Dig och hviska Sällhet öfver Dina öden. Vid Ditt altare nedlägger fåfängan sin Guldboja; där offrar Rikedomen sitt öfverflöd; där frambär till Dig Välmågan öfverskottet af sina behof och Fattigdomen ger Dig det han äger — sitt hjärta och sin suck. För Ditt väl arbeta Ärans Män i outtröttligt nit, för Dig trälar Åboen i lägsta tjäll. För Dig väcker Naturen den varmaste känsla. För Dig ropar ur grafven en Faders skugga till sin Son: Freda min aska och försvara Ditt Fädernesland.

O mitt Fädernesland! inom Dig är Uslingen lycklig, Dig förvist är den rikaste olycklig.

Ja, för Dig våga Dina försvarare allt, för Dig ber hvarje redligt bröst och öfver Dig vakar Försynen».

Man observere den i upplysningstidehvarfvets vältalighet vanliga personifikationen af abstrakta begrepp och egenskaper, som ju i denna fosterländska kria genomförts på ett sätt, som verkar tröttande och stundom kastar ett skimmer af löje öfver det anspråkslösa försöket. Vi se häraf, huru den akademiska »vittra» stilen vid denna tid urartade på alla områden.

* * *

Trots den spefulla ton, i hvilken Dahlgren i Krönikan omtalar detta ynglingaförbund — det är väl möjligt, att hans fronderi mot Svenska akademien kan ha någon del i den skämtsamma skildringen — torde det hafva varit honom mycket kärt; helt säkert var det minnet af detsamma, som år 1823 förde honom på den tanken att söka inrätta en vitter förening bland den tidens gymnasister i Linköping [1]), ehuru den stiftelse, som detta år kom till stånd, Sällskapet för forntida minnen, närmast är en mera nykter afläggare af Manhemsförbundet. Det kommer längre fram vid skildringen af detta samfund att omnämnas.

* * *

En fråga, som särskildt intresserar oss med hänsyn till Dahlgrens senare inträde inom fosforismens leder och blifvande prästerliga verksamhet, är den om hans religiösa uppfattning vid gymnasietidens slut. Rationalismen låg i luften; både Lindblom och Lehnberg tillhörde ju denna riktning. Den förre hade exempelvis i Läsning i blandade ämnen (1797) öfversatt en religiös artikel af en tysk professor, som en-

[1]) Små vitterhetsprof s. 7.

ligt Ljunggren präglas af den plattaste sens-commun-uppfattning [1]; den senare var ju en af den kyrkliga rationalismens främste män i vårt land och öfvade ett stort inflytande på allmänheten genom sina predikningar. Carl von Rosenstein åter, Lehnbergs efterträdare såsom eforus, representerar en riktning ungefär likartad med den som i Läsningen företrädes af den af Kant påverkade sedermera såsom psalmist kände Johan Åström — ett närmande mot en mer religiös världsåskådning. Men denne tillträdde ju först våren 1809 sitt ämbete och kan således ej ha hunnit att påverka uppfattningen vid lärovärket synnerligen, innan Dahlgren och hans kamrater lämnade det. I skolordningen af år 1807 påbjudes emellertid, att alla lärare i kristendom och teologi noga skola följa den evangeliska trosläran sådan som den är förklarad och stadgad i den heliga skrift och i de symboliska böckerna och noga böra taga sig tillvara för alla onödiga nyheter och de villomeningar, hvarmed tidehvarfvet vore »besmittadt». Och, såsom jag förut framhållit, inskärpes äfven, att lärjungarna skulle öfvertygas om otillräckligheten af all mänsklig vishet och nödvändigheten af en uppenbarad religion.

Huru det religiösa tillståndet gestaltade sig för en djäkne i Linköping några år före Dahlgrens gymnasietid, känna vi af Hedborns skildring i självbiografien [2]. Han genomgick gymnasiet 1802—1805.

Den barnsliga tro han tagit med sig från fädernehemmet förlorade för honom mycket af sitt värde; tviflet plågade honom och han kände sig djupt olycklig. Men hvart ville han taga vägen för att få hugsvalelse? »Från predikstolarna hörde jag sällan det religiösa. — Lärarna, väntande på upplysningens resultater, hvarken bestridde det gudomliga ordets sanning eller försvarade det, och aldrig, det kan jag bekänna, märkte jag hos en enda någon entusiasm för detsamma».

Dahlgren medtog liksom Hedborn en religiös läggning [3]. Den framlyser mångenstädes i krönikan, särskildt i skildringen af Nahums första nattvardsgång, denna egendomligt dahlgrenska framställning med sin skämtsamma inledning, sin känsliga, ja känslosamma och en smula poserande omvändelsehistoria, sin änkla anslående framställning af själfva nattvardsbegåendet och den idylliska målningen af middagsmåltiden och kvällens stilla promenad arm i arm med kamraterna. Om hans senare gymnasietid känna vi ingenting hvad hans religiösa uppfattning beträffar. Troligen har väl han liksom Hedborn tagit intryck af tidehvarfvets allmänna riktning; inom vitterhetssällskapet var helt visst en moraliserande religionsåsikt rådande.

Och härmed sluta vi kapitlet om Dahlgrens skoltid i Linköping. Att den för hans utveckling varit af ganska stor betydelse är sannolikt;

---

[1] S. V. H. III, 139.
[2] O. a. a. s. 42 o. f.
[3] Se krönikan samt Aning och sympati. S. A. 1875 III, 375 o. f.

själf säger han i sitt tal vid Sällskapets för forntida minnen första sammankomst den 28 maj 1823 [1]):

»Med rörelse ser jag Er på denna stund framför mig, ty jag tänker mig själf in i den tid, då jag var vid samma ålder som I och hörde samma läror från äldre läppar, som I nu hört; mitt hjärta brann, min blick lågade och jag svor vid allt det sköna, heliga och förträffliga på jorden att med outtröttlig ifver arbeta för detta mänsklighetens höga mål. Ack, huru ofta kväfves ej sedermera den underbara och varma ungdomslågan i bröstet i världens tummel, i brödomsorger, nöd och elände, och vi bedraga världen i dess förhoppningar om oss, likasom hon genom sina löften besvikit våra egna. —»

* * *

Dahlgren hade genom de vittra öfningarna i kamratkretsen på allvar kommit att ägna sig åt poetisk produktion, och under sommaren och hösten 1809 syntes två dikter af honom i tryck. De finnas intagna i Norrköpings tidningar n:ris 60 (29 juli) och 80 (7 okt.). Båda dikterna äro obetydliga och till formen knaggliga, stå under Cyntia och visa, hurusom Dahlgren ännu är alldeles oberörd af de nya riktningarna inom poesien.

Den ena dikten besjunger freden mellan Sverige och Ryssland: den bringar en hyllning åt Carl XIII [2]), manar till enighet och ger uttryck åt skaldens fasta förtröstan att »Göthers gamla ätt» alltid skall lefva i frihet på sina förfäders jord. »O, blygens ej att hämma uslas tårar!» utbrister han här betecknande nog för tiden med dess lidnerska tårsalighet».

Den andra dikten, en hyllningsdikt »till C. T. på dess namnsdag», — C. T. är en »öm okänd [3]) flicka» — är möjligen densamma, som omtalas i Krönikans första kapitel och ger uppslaget till den kärlekshistoria Dahlgren där så intagande och trefligt berättar. Denna skulle så-

---

[1]) Sällskapets för vitterhet och häfd arkiv, Linköping.

[2]) Auroristerna voro däremot ingalunda nöjda med Carl XIII; de beklagade tvärtom samtlige med undantag af Elgström Gustaf Adolfs afsättning. Anledningen till deras höga tanke om denne senare var, att han vågat trotsa den afskydde Napoleon.

[3]) Att skrifva dikter till okända, om hvilka man ej hade annan kunskap än den andras berättelser eller något porträtt kunnat gifva, synes synnerligen hafva tilltalat Nya Skolans ämnessvenner. Se Atterboms Elegi till Sophie, Hedborns dikt "Till den okända" från hans mognare år o. s. v. Längre fram inleder Dahlgren ofta på samma sätt korrespondens med "okända". Äfven von Brinckmann, den af tysk klassicism påverkade, diktade till okända huldgudinnors ära.

ledes ha tilldragit sig under sommaren 1809. Troligen hör den oefterhärmligt roliga konditionshistorien äfven till denna tid.

Så obetydliga de båda dikterna än äro — de finnas aftryckta hos Arvidsson [1]) — så »lästes de likväl med nöje och väckte ett synnerligt deltagande för den unge skalden [2])».

Senare såg Dahlgren, såsom förut framgått, gymnasietiden och äfven de efter densamma följande studentåren i ett rosenfärgadt skimmer. Han sjunger:

Ack! sköna tid, då tungan stamma:
Jag älskar dig, du Ende, dig,
då hela hjärtat stod i flamma,
dess eld i ögat spridde sig!
Då hvarje dröm blott kärlek tydde
och hvarje suck ett kärleks ord,
och för vår späda aning grydde
ett gyllne lif på denna jord!
Hur lyckligt att så saligt drömma
och drömma det hvar enda dag
och låta mot naturens strömma
sitt eget hjärtas fulla slag!

Och då, när ändtligen den sköna,
den evigt Hulda funnen var,
än grönare blef oss det gröna,
än klarare hvar bölja klar,
än ljufvare hvar ton i lunden,
än hetare hvar stråles brand,
än mildare på himlarunden
hvar stjärna öfver molnens rand.
Och flög så kyssen, ack, den första,
den sötaste från hennes mund,
hvem fann sig ej på jord den största,
den sällaste från denna stund!

Förtrollningstid, du är försvunnen,
din sol gått neder i sin graf!
Min korta lefnadstråd är spunnen,
han snart af Nornan klippes af.
Dock minnet sväfvar än tillbaka
lik älskarns vålnad till sin brud.

[1]) O. a. a. s. IX o. f.
[2]) Linder o. a. a. Jfr Dahlgrens egen uppgift i Krönikan.

Försvunna dagar ännu vaka
och lefva upp vid lyrans ljud;
och när pokal'n i höjd jag lyftar
emot den bleka aftonskyn,
än glada ungdomstiden snyftar
i drufvans pärlor för min syn [1]).

[1]) Jag minns den ljufva tiden (Efter egen behaglig melodi). Poetisk sångkalender 1836, omtryckt S. A. 1875 I, 326.

III.

Studenttiden.

Början romantiskt författarskap.

Hösten 1809 reste Dahlgren till Upsala. Det gjordes på den tiden många omständigheter, innan man blef student vid akademien. Först inlämnade man en skriftlig ansökan om examens aflåggande till dekanus, därpå utsändes nationsvaktmästaren med den nyuppkomnes testimonium, hvilket skulle cirkulera bland de äldre landsmännen, slutligen uppvaktade man personligen dekanus, hvilken utsatte examensdag. Hade man lyckligt genomgått studentpröfningen, som på denna tid var ganska lätt, måste man svärja studenteden inför Rector magnificus och konsistoriet; först härmed var man rätteligen en civis academicus [1]).

Denna termin drifver Dahlgren teologiska studier [2]). Han synes ej ha trädt i någon som hälst beröring med auroristerna; Fryxells och Malmströms uppgifter, att han intagits i deras förbund, äro, såsom redan Böttiger [3]) visat, oriktiga. Däremot tog hans gamle kamrat Sondén inträde i sällskapet vid en sammankomst den 10 okt., den enda för terminen; i sin egenskap af ordförandé hälsar Atterbom sin släkting välkommen »såsom bundsförvant, såsom evig vän», och i ett högstämdt, pompöst tal dubbar han honom till morgonrodnadens riddare. Nästa sammankomst, Auroraförbundets allra sista, hölls först den 16 febr. 1810, men då hade Dahlgren redan lämnat Upsala. Hela år 1810 samt vårterminen 1811 vistas han i Östergötland antagligen på någon eller några konditioner. Hos hvem han varit anställd vet jag

---

[1]) Afzelius Minnen s. 40—41; Rääf Självbiografiska anteckningar (Ahnfelt L. F. Rääf af Småland och hans litterära umgängeskrets s. 5) samt Peter Wieselgren. En lefnadsteckning sammanfattad af Sigfrid Wieselgren s. 56.

[2]) Tabellbok öfver Östgöta nations när- och frånvarande ledamöter, inrättad år 1801. Östgöta nations arkiv, Upsala. Notiser ur detta hafva godhetsfullt lämnats mig af Fil. D:r A. E. Fransén, Upsala.

[3]) O. a. a. s. 591.

ej; möjligen är det minnen från denna såsom det vill synas synnerligen glada tid som gå igen i dikten Till riksdagsmannadottern f. d. »liten Charin», nu mer den stora, på hennes bröllopsdag, skrifven så sent som 1841 [1]).

Poetiska öfningar hafva alltjämt sysselsatt honom. Sommaren 1810 läses i Norrköpings tidningar (n:ris 59 och 60 för den 25 och 28 juli) ett poem, undertecknadt med hans vanliga signatur —l—n; dikten, som kallas Theodor och Elina, är ett klent försök i pastoral balladstil, som på grund af formell oförmåga hos den unge författaren flerstädes är nästan obegripligt. Konsten att berätta sammanhängande och intressant har han ej heller ännu hunnit lära sig. Om jag ej misstar mig, har Dahlgren lockats att pröfva sina krafter på en sentimental ballad efter genomläsningen af en öfversättning af Höltys Adelstan och Marie, som redan finnes tryckt i Sommarpromenaden för år 1799. Så rysligt som dennes dikt är icke Dahlgrens försök. Han sjunger om fiskaren Hilldur(!) och hans dygderika dotter Elina, som i stilla menlöshet skötte sina hjordar. Den käckaste bland bygdens herdar var Theodor, en äfvenledes dygderik, modig och trofast ung man. Då vårens fest en gång firades, var Elina drottning och Theodor kung. För att åse folkets lekar hade äfven en del herrskap kommit tillstädes, bland dem herr Adelstan, som var den skönaste af alla men tyvärr hade ett nedrigt hjärta. Vid första anblicken af Elina grips han af kärlek till henne och slingrar öfvermodigt sin arm om hennes lif; hon befrias emellertid af Theodor och följer sin far hem, gripen af dystra aningar. Hennes älskade söker någon tid efteråt från brant till brant två vilsegångna får; han nedstörtas af den hämndlystne Adelstan, som emellertid själf följer med i fallet och krossas, medan den andre ännu har så mycken kraft kvar, att han kan uppsöka sin brud för att dö i hennes armar. Hon följer honom i döden.

Någon vålnad förekommer inte, hvilket annars ansågs vara så godt som oundgängligen nödvändigt i den förromantiska, från Bürgers Lenore [2]) utgående konstballaden. Det enda, som skulle kunna få namn af öfvernaturligt, vore väl en ryslig uf, som skrämmer Elina med sina olycksvarslande ögon och sin hemska sång.

Det enda anmärkningsvärda i dikten är för öfrigt den vårskildring, som där förekommer. Den är idyllisk och stilla, ej alls dityrambisk såsom hos den mognade natursångaren. Redan nu kastar författaren en längtande blick tillbaka på sin barndom.

Af detta obetydliga försök framgår med full tydlighet, att Dahlgren ännu icke har en aning om, hur poesien borde vara beskaffad enligt aurorabrödernas program.

---

[1]) Talltrasten 1842.
[2]) Öfversatt af Kullberg.

På lediga stunder öfvar sig den unge studenten i att predika [1]).

Med vårterminen 1811 har Dahlgren väl lämnat sin kondition i Östergötland, ty i augusti finna vi honom såsom informator på Kungsör. Vi äga ett ytterst intressant bref från honom af den 28:de denna månad, skrifvet till Sondén [2]).

»Jag lyckönskar dig», skrifver han, »att ha slutat nationsexamen och disputation till din heder; detta återstår för mig. Jag har alldeles glömt på dessa år, hvad jag kunnat. Hvad jag återigen vunnit mer än mina kamrater uti, är, tror jag, människokännedom och förändringarna i deras lynnen. Här har jag i synnerhet lärt känna många karaktärer, emedan jag är känd med många».

Vi se, huru Dahlgrens uppmärksamhet är riktad utåt, åt den af fosforisterna så ringaktade verkligheten; och otvifvelaktigt är väl, att hans diktning under de närmaste åren skulle tagit en annan, mera realistisk riktning, om den fått utveckla sig fritt och självständigt. Nu arbetade den sig i stället mödosamt upp i fosforismens luftiga rymder för att först med Mollbergs epistlar och, mera utprägladt, med 1820-talets alstring söka fäste för sin fot på jorden; tillräckligt af det gamla dröjde dock kvar, för att den dahlgrenska sången skulle bli denna egendomliga blandning af gammalt och nytt, som ofta gör den i djupare mening stillös och stundom barock.

Brefvet visar oss äfven synnerligen lärorikt, huru Dahlgren har ögonen med sig och studerar olika karaktärer och lynnen. En gång gör han en liten resa till en adelsmans säteri, beläget några mil från Kungsör. Det måtte varit ett högst kuriöst ställe att döma efter beskrifningen. Denna erinrar i hög grad om hans senare prosastil. »Hennes nåd visade sig,» skrifver han, »i sin galla, öfverstruken med rödfärga, liknande en puppa, som nyss krupit ur skalet. Tvenne alldeles bara bröst hvälfde sig mellan en guldkedja och ett litet hjärta, hvari låg souvenirer efter forna älskare. Näsan tre tum i höjden och ögon tvenne taljljus gåfvo ett frappant utseende. Håret fladdrade i pomadvågor kring pannan. Ställningen liknade en hottentottskas. Hans nåd, inkrupen i en grå rock, med en näsa af det vackraste slaget bland brännvinsnäsor, talade om hästar, byssor, drängar, djäflar, präster och skälmar, vägglöss och diamanter — och tog sig emellanåt en klunk ur flaskan — — —. En betjänt med svart lugg och trasiga ärmar och klumpiga fingrar passade opp på bordet. Hennes nåd ville gärna bli kurtiserad, och jag försummade ej min skyldighet. Tusende artigheter och vackra ord strömmade från mina läppar, och jag blef innan dagens slut så väl i gracen, så att så många gracer tillbjödos mig — att jag blef flat och önskade intet mer, än att jag varit lagom kurtisör.

---

[1]) Den 16 juni 1811 predikar han aftonsången i Norrköpings stadskyrka. Norrköpings Tidningar $^{15}/_{6}$ s. å.

[2]) D:s brefv. K. B.

En enda vink af mig skulle gjort min lycka — men jag var för dygdig och liknöjd och öm om mitt rykte för att göra detsamma. En fröken, släkt i huset, en skönhet blef ej heller af mig förglömd. Och — skall jag säga det för dig? — jag fick en kyss af henne».

Skildringen är intressant ur mer än en synpunkt. Den visar först och främst, att den böjelse att drifva karaktäristiken till karrikatyr, som är så utmärkande för Dahlgrens senare prosaskriftställeri och för resten för så många ur romantiken utgångna verklighetsskildrare, har gamla anor hos honom och väl öfverensstämt med hans lynne och arten af hans poetiska begåfning. Den ringaktande ton, i hvilken han talar om det adliga herrskapet, visar vidare, att den nya tidens antipati mot det föregående tidehvarfvet och dess lefnadssätt redan gått honom i blodet. För nya skolan synes det hafva varit ett axiom, att frivolitet och osedlighet, som ju onekligen i hög grad utmärkte upplysningstidehvarfvet hos oss, rent af var en af denna epoks konstituerande egenskaper. Så yttrar t. ex. Atterbom längre fram àpropos Leopolds filosofiska skriftställeri, att det efter en i utsväfningar tillbragt ungdom är naturligt, att man skall tänka med vämjelse på tiden och med förskräckelse på evigheten. Men skildringen visar också, att den unge Dahlgren var af annat skrot och korn än den drömmande Atterbom, som skref så glödande om den eldiga kyssens berusande makt utan att någonsin själf hafva smakat den, enligt hvad han en gång i ett bref bekänner. I talet om hans galanta uppträdande mot den adliga frun, om de många gracer, som tillbjödos honom o. s. v., ser man väl bäst ett försök af den unge informatorn att inför vännen Sondén spela rollen af världserfaren kavaljer.

»Du vet, att jag var kär en tid», fortsätter han. »Detta är nu längesedan förbi, men jag har därföre icke öfvergifvit Amor». Han berättar, huru han gjort sin uppvaktning för ortens mest firade skönhet, men utan framgång. Hon förklarade, att hon aldrig ämnade gifta sig, och sedan besökte han henne icke mer. »Men då jag så här talar, torde du tro, att jag bortglömt A. Nej, ännu är min vänskap mot henne lika». Han hade försummat att skrifva och fått en duktig skrapa därför. »Men jag svarade därpå och hotade med att glömma henne och sade, att äfven denna ort hyste en skönhet, värd att älskas. Detta uppretade jalousien, i nästa bref knäföll hon om min vänskap och sade om den flicka jag i brefvet omnämnde: Lyckliga flicka, mottag af mig denna hand, detta hjärta, som jag fordom trodde tillhöra mig, mottag det, men kom ihåg hvad du röfvat från en fattig, men oskyldig flicka» [1]).

Från denna A. (Amalia) finnes i Dahlgrens brefväxling ett kärleksbref från okt. s. å. I förteckningen öfver bandets innehåll kallar

---

[1]) Denna tirad har tydligen slagit an på Dahlgren, ty man återfinner den i romanen Aurora (1815).

han henne sin första älskarinna. Vår författare var, som synes, redan tidigt erotiskt intresserad. Hans lifliga och lätt hänförda natur tyckes alltid ha varit mycket mottaglig för kvinnligt behag, men troligen ha hans tycken i allmänhet ej varit af lång varaktighet.

Spjufvern Dahlgren sticker äfven upp sitt tjufpojksansikte i detta bref. En mamsell, vacker, men i högsta grad tillgjord och kokett, hade druckit brunn vid Kungsör under sommaren. Dahlgren såg med förargelse hennes konstlade väsen och beslöt att råda bot för den sjukan. Han tillsänder henne fördenskull genom posten ett kärleksbref, »det löjligaste och mest besatta man kunnat imaginera sig. Det mest påtagliga smicker var blandadt med den bittraste satir». Också tog brefvet skruf, och Dahlgren beskrifver med komisk öfverdrift, lifligt, men rätt osmakligt för resten — redan nu finna vi hos honom den brist på smak, som sedan rätt ofta framträder — brefvets verkan på den sköna.

Den, som skrifvit detta bref, är tydligen en helt annan personlighet än de spekulativa studenterna i Upsala. Särskildt framträder skarpt olikheten mellan Dahlgren och Atterbom, som med sin Narciss med fog kunnat säga om sig själf vid denna tid:

> En sinnebild af Konstens söner,
> jag blomstrar endast i min dröm
> och döf för Lifvets varma böner
> mig själf blott ser i Diktens ström.

Äfven om hans litterära sysselsättningar få vi upplysning i detta bref. »Du skrifver i Fosforos?» frågar han. »Elegien öfver Elgström och Constanza fann jag i dig äga sin författare. I september reser jag ttll Upsala. Intet stycke har jag skrifvit, ty ser du, så snart ingen uppmuntrar mig, måste jag ej få lust. Jag har försökt ett minne öfver Lehnberg, men sen jag skrifvit ett ark — brände jag upp det (detta var på prosa) — »Vi finna, att Dahlgren börjat taga kännedom om den nya skolans organ, men att han ännu ej är mera sadelfast i sin litterära tro, än att han söker skrifva ett äreminne öfver Lehnberg, helt säkert lockad af Geijers stora framgång år 1804. Möjligen har han tänkt täfla i Svenska Akademien [1]). Sondéns betydelse för honom under dessa år såsom eggande och uppmuntrande framträder på ett rörande sätt. Att det litterära intresset hos honom är vaket framgår för öfrigt äfven däraf, att han ber vännen om litterära nyheter både om denne själf och andra.

Då Dahlgren läste Sondéns båda dikter i decemberhäftet af Fosforos för 1810 [2]), lade han väl äfven märke till det ampla erkännande

[1]) Äfven Sondén synes ännu år 1812 sätta ett visst värde på vältalaren Lehnberg. Fosforos 1812: I: 79.

[2]) Utkom jan. 1811. Lj. S. V. H. IV: s. 217.

dessa försök rönte från utgifvarnas sida. I den anmälan, hvarmed häftet afslutas, tacka nämligen dessa alla anonyma författare, som skickat skaldestycken. »Att vi däribland funnit många af en genialisk syftning», fortsätta de, »som blott fordrar tid för att hinna fullkomligheten, behöfs icke annorlunda ådagaläggas, än då vi nämna, att vi på detta sätt erhållit tvenne redan tryckta sånger, Canzonen Constanza och Elegien öfver Elgström» [1]).

Detta beröm har ej kunnat annat än egga Dahlgren till egna försök i den moderna riktningen. Hvad kamraten från vitterhetssällskapet i Linköping förmått, borde väl äfven han förmå.

Höstterminen 1811 är Dahlgren åter i Upsala; han studerar teologi [2]) och deltager med framgång i teologiska seminariets öfningar [3]). Den 4 nov. undergår han inför seniorer och deputerade af Östgöta nation den s. k. nationsexamen, som enligt Rääf var ganska svår och fullt motsvarade den moderna studentexamen; han erhåller adprobatur cum distinctione, det vanligaste betyget, och inskrifver två dagar efteråt såsom junior sitt namn i nationens album [4]). Han synes ännu ej ha trädt i någon beröring med de äldre fosforisterna: denna termin besökte Livijn Upsala och gjorde hos Palmblad Sondéns bekantskap, men om Dahlgren nämner han ingenting [5]). Dahlgrens vistelse i Upsala blef ej heller denna gång långvarig, ty vårterminen 1812 är han åter frånvarande [6]). Hvar han vistats är ej kändt. Under tiden har han tydligen i poetiskt afseende kommit den nya skolan närmare, ty i bref till Hedborn af den 11 febr. 1812 berättar Atterbom, att »en ny elev af den nya sekten, Dahlgren, uppskickat till Sondén en romans om en bergtagen gosse, hvilken, såsom försök betraktad, är så vacker, att han förmodligen får skåda dagen vid nästa fosforsstråle. Det är ju raskt?» [7]) Och den 10 april skrifver Palmblad till Hammarsköld: »Har jag sagt dig, att en man, benämnd Dahlgren, uppträdt under den upsaliska vitterhetsskolans banér med de rikaste anlag. Men de äro ej ännu ordnade; han har ingen säker och grundlig smak. Hvarför skaffen I icke fram genier från Er stad, som dock har 40 gånger mer folk» [8])?

Man ser, huru innerligt belåtna Nya skolans koryféer äro öfver det nya fyndet och huru naivt denna tillfredsställelse ger sig uttryck. Man väntar sig tydligen mycket af den nye adepten. När det häfte af

---

[1]) Äfven Hammarsköld finner med anledning af Constanza Sondén "vara en ung gosse af oändeligt mycket hopp". H. till Livijn $^{12}/_{9}$ 1811. Frunck, Bref rörande Nya skolans historia 1810—1811 s. 352.
[2]) Tabellboken.
[3]) Album seminarii upsaliensis B. I. Upsala domkapitels arkiv.
[4]) Östgöta nations protokoll för år 1811. Östgöta nations album.
[5]) L. till Hammarsköld 1811, Frunck Bref s. 3.
[6]) Tabellboken.
[7]) Ahnfelt Nektar och gift. s. 131.
[8]) H:s brefv. K. B.

Fosforos, nov.—dec. häftet för 1811, som innehåller denna Dahlgrens dikt, utkommit i bokhandeln, hvilket skedde april 1812, skrifver Palmblad till Hammarsköld (30 april) [1]): »Du kan säga oss några ord, hvad du tycker om sista fosforhäftet, t. ex. den nyuppgående Auroraplaneten». Med denna nya planet kan ej gärna menas någon annan än Dahlgren, ty ingen annan författare debuterar i detta häfte.

I det ungdomligt omogna poemet Gossen stå vi afgjordt på romantisk botten.

Den lille gossen, hvars far ej återkommit från sin resa, klagar bitterliga och väcker medömkan hos all naturen, särskildt hos »bergets fruar», hvilka skildras i följande tydligen af Atterbom och Hedborn [2]) påverkade strof:

I svarta bucklor lösa håren hängde
kring hvita axlar uti pärlors sken,
gullsmidda kappan regnbågsfärger mängde
med stenars glans kring midjans elfenben,
ur mörka ögon tända stjärnor strimma,
kring mjuka armar böjda smiden glimma.

Och förf. fortsätter:

I töcken höljd den bleka månen svinner
och träden skaka sina silfverblad,
i ljusan låga dalens hydda brinner,
dess flammor spegla sig i flodens bad.
De fruar gossen upp i famnen lyfta
och snart försvinna de i fjällets klyfta.

När Thor i vagn ur svarta skyar dundrar
att speja efter troll i ljungeldssken,
med vänlig blick han på de väna undrar.
Då vagnen stannar öfver fjällen, ren
han vänder om sitt spann och mullrar sakta;
ty bergets jungfrur gossens slummer vakta.

Stycket kallas romans, och det har tydligen varit Dahlgrens mening att skrifva en verkligt romantisk romans, en diktart, hvarpå Hammarskölds af Goethes berömda Erlkönig påverkade Strömkarlen [3]) ger oss det första svenska exemplet. Denna dikt var enligt Atterbom foster af en renare bildning, som genomträngt romantikens väsende och höjt sig till den mytiska principen [4]). Strömkarlen, som Dahlgren nog

---

[1]) H:s brefv. K. B.
[2]) Stjernarpa-fiskare. Poetisk kalender för 1812
[3]) Lyceum I (1810).
[4]) Fosforos I: 379.

känt, har dock ej varit hans förebild; däremot visar han sig påverkad från andra håll. Det är ju visserligen möjligt, att något minne ur barnaårens sagoskatt föresväfvat honom, men till sin allra väsentligaste del hvilar tydligen »Gossen» på litterära intryck; detta poem är i själfva verket en ganska god profkarta på de nya strömningar, som nu göra sig gällande i den svenska dikten, och har ur denna synpunkt anspråk på vårt intresse.

Dahlgren visar sig här påverkad icke blott af poesien i Fosforos och i Poetisk kalender, hvars första årgång utkommit i dec. 1811, utan äfven af den götiska riktningen inom samtidens nya lyrik, Geijer (dikten om den *bergtagne* Svegder [1]) och Ling (Gylfe [2]). På detta senare inflytande kan knalleffekten med Thor i sista strofen bero; men också i den fosforistiska poesien får den nordiska mytologien ofta paradera. De många adjektiven på —an: bergigan, mossigan kan Dahlgren ha fått från båda hållen: denna arkaism hade ju upptagits ur folkvisan. Men versformen för tanken på Geijer och särskildt sådana dikter af honom som Den siste skalden och Den siste kämpen. De dialogiska partierna i »Gossen» äro nämligen skrifna på ett kortare, mera oregelbundet, ehuru visserligen, i motsats till förhållandet hos Geijer, rimmadt versmått. Öfverhufvud har dennes äldsta diktning i synnerligt hög grad inverkat på den samtida och senare svenska poesien, hvilket under framställningens gång ytterligare kommer att visa sig. Följande ur den dialogiska delen af poemet kommer en att tänka på Ling (Gylfe):

Hvi, gosse så skön,
Du gråter i kvällen
på *skäggiga* hällen
mot frostiga sjön?
Som norrskenets strimma
ur dunkel och dimma
på glanskisen står,
så blänker din tår
på bleknade kinden,
omsusad af vinden.

Bilden är för resten tagen ur Lidner.

Höstterminen 1812 är Dahlgren åter i Upsala, där han studerar filosofi [3]); äfven denna termin öfvar han sig dessutom vid seminariet i predikokonst och utgår med betyg den 27 nov.: detta synes att döma efter anteckningar i seminariets album ha varit Fullt försvarlig, alltså ett godt approbatur. Till årets Poetiska kalender, den andra i ordnin-

---

[1]) Iduna I (juli 1811).
[2]) Lyceum I (1810).
[3]) Tabellboken.

gen, lämnar han två dikter, Sköldmön i Sunnanskog och Kämpen i Nordanskog, hvilka af Nya skolans kritik, d. v. s. i detta fall Hammarsköld, mottogos mycket välvilligt.» Båda äro lika så lyckliga i anseende till uppfinning som utförande» [1]).

De äro ganska egendomliga prof på en strängt genomförd naturpersonifikation och afse att skildra två svenska bergs utseende under årets växlande tider. Vi finna således redan här den lust för isolerad naturskildring, som utmärker Dahlgrens författarskap.

»Sköldmön i Sunnanskog» börjar:

Det ståndar en sköldmö i Sunnanskog
med Vänerns urna på arm.
Af purprade molnen hon kransad är;
och Vättern speglar bland fjärmaste skär
jättinnans blånande barm.

Så skildras denna jättestora sköldmö vidare, tills man i slutstrofen får veta, att det är Kinnekulle som menas.

Vi finna således här en konsekvent i minsta enskildheter genomförd naturpersonifikation, som poetiskt sedt måste misslyckas, emedan en sådan ej låter sig utföras i detalj på detta sätt. Beskrifning är ej här på sin plats, det är rörelse och handling som kräfves. Men detta saknas alldeles i Dahlgrens försök; trots all ansträngning från författarens sida gör därföre sköldmön ett lika liflöst intryck som berget. Man löper äfven vid naturskildringar sådana som denna lätteligen fara att bli osmaklig, såsom jättinnans »blånande» barm visar [2]). Försöket är likväl lärorikt nog. Kompositionen i stycket är äfvenledes ganska egendomlig: man måste i själfva verket ha läst slutstrofen för att kunna fatta det föregående.

»Kämpen i Nordanskog» (= Åreskutan) är uppbyggd på samma sätt.

Det ståndar en kämpe i Nordanskog
med hug för riddarevärf.
Som luften klar är hans svallande blod,
som Svithiods himmel omätligt hans mod,
och järnskölden skakar han djärf.

Naturpersonifikationen genomföres såsom i föregående dikt; dock är skildringen af naturen under de olika årstiderna här utförligare.

---

[1]) Svensk Litteraturtidning 7/8 1813. Hammarskölds förtjusning delas dock icke af den mera kritiske Rääf, som finner dessa båda dikter vara själlösa staplar af nya ord och fraser eller tankar sedan Arilds tid. R. till Hammarsköld 14 jan. 1813. H:s brefv. K. B.

[2]) 1853 års upplaga af Dahlgrens skrifter har till detta ställe följande not: Genom hägring nämligen. Det är allmänt bekant, att nämnda luftfenomen ej sällan förekommer på denna i så många afseenden märkvärdiga sjö.

Detta poem gör ett kraftigare intryck på läsaren än Sköldmön i Sunnanskog, ty författaren gör åtminstone ett försök att sätta naturbilden i rörelse: den gråe kämpen skakar sin sköld, kammar om våren sitt yfviga hår o. s. v. Till någon handling kan han dock ej bemanna sig, han är endast en intresserad åskådare. Skalden fortsätter nämligen, i det han redan inuti dikten ger nyckeln till förståendet af densamma:

Så trampar Åre mot sviktande sjön;
i långliga tider han stått.
Förr dansade kämpar kring kämpen på äng
och Brage rörde sin harposträng;
då njöt han en sällare lott.

Och hörde han ludrarnes gjallarhorn,
i hans bröst då så ljufligt det klang;
för Hildurs lekar tändes hans håg,
hvar gång han de bärsärkar omkring sig såg
och dönet till Gimle sig svang.

Så ståndar nu Åre i Nordanskog
och ögnar på Sviarnes barn.
Han skakar sitt hufvud; ty lejonets mod
än sofver, än sofver i Svithiod
och dygden i feghetens garn.

Dock gladlynt han hälsar en kämpe båld,
som i Svithiods kungssal går;
och fast nu gubben är gammal och tung,
han äskar förbund med den hjälten ung,
som högst där bland sönerna står.

Sitt svärd, som af Odin han ärfva fått,
honom lyster åt drotten att ge;
och brynjan, som blank utaf stålet är,
och stjärniga hjälmen, likt silfver skär,
honom lyster på drotten dem se.

I denna dikt föras vi sålunda äfven in i det fornnordiska kämpalifvet, i hvilket de gamla gudarna ingripa handlande. Åre har fått sitt svärd i arf af Oden! Att Hammarsköld i sin granskning satte Kämpen framför Sköldmön beror helt säkert på detta »mytiska» drag, det af skalden diktade förhållandet mellan Åre och Oden. Han yttrar om de båda poemen, att de äro »tvenne svenska naturmärkvärdigheter, genom poetisk skapelsekraft förvandlade till nationalmyter». I denna for-

dran på »mytiskhet» finna vi ett utmärkande drag i den nya skolans poetik, hvarom mera sedan: man trodde sig helt enkelt kunna skapa myter utan att bry sig om, huruvida någon folklig uppfattning låg till grund eller ej. Denna åsikt delades äfven af flere bland de s. k. göterna: jfr slutstrofen i Geijers Den siste skalden och vidare Afzelius Neckens polska.

Talet om den förvekligade samtiden och hänsyftningen på samtida politiska förhållanden och personligheter (kronprinsen Karl Johan) har stycket gemensamt med den götiska poesien (Geijer, Tegnér), men äfven för fosforismen är detta ej främmande.

Alltså, äfven i dessa två dikter möta vi det dubbla inflytandet från fosforismen och den mera fosterländskt stämda romantiken. Som synes är inverkan från den senare särskildt stark i Kämpen i Nordanskog, där en massa götiska uttryck förekomma. För öfrigt erinrar den konsekventa naturpersonifikationen något om Lings halsstarrighet i poetiska saker [1]). Men formellt sedt synes Atterboms Invigning [2]) ha varit förebilden för båda dikterna. För öfrigt finnas i dem smärre reminiscenser från detta stycke och från andra fosforistiska produkter. Det i Sköldmön i Sunnanskog förekommande styriold hade af Hammarsköld upptagits ur Stjernhjelm och sedan användts af Sondén. Men äfven göterna gjorde ju flitiga lån ur den äldre litteraturen.

I dessa båda alster möta vi för första gången den lättlöpande, ofta klangfulla dahlgrenska versen [3]).

Ännu i början af vårterminen 1813 är Dahlgren kvar i Upsala [4]). Men snart måste han åter gripa till det gamla konditionerandet: i maj finna vi honom nämligen såsom informator hos en Malmerfelt, väl stallmästaren kaptenen i armén Nils Mauritz Malmerfelt (död 1815), som bodde på Österby, ett frälsesäteri i Uppland nära Mälaren [5]). Som denne år 1811 var beridare vid Kungsör, är det möjligt, att Dahlgren, redan då han härifrån skref det förut nämnda brefvet till Sondén, varit anställd hos denna familj. Han synes ej hafva trifts här, och det är ej otroligt, att något af erfarenheterna från denna tid sedermera användts för skildringen af Nahums kondition i Krönikan.

Då Österby ligger så nära Upsala, är det sannolikt, att Dahlgren gjort en och annan påhälsning där under denna termin [6]).

Ofta hafva framhållits den oegennyttiga, offervilliga entusiasm för den heliga sakens framgång och den varma, hjälpsamma kamratanda,

---

[1]) Jfr personifikationen af Finland (Aura) i Gylfe!
[2]) Fosforos sept.-häfte 1810 s. 141.
[3]) De äro omtryckta i S. A. 1847—48 I, 177 och 179.
[4]) Tabellboken.
[5]) Palmblad till Hammarsköld 11 maj s. å., H:s brefv. K. B.
[6]) Att döma af Palmblads bref till Hammarsköld af den $^{21}/_{5}$ d. å., befann sig Dahlgren då i Upsala för att få besked om en annan kondition, som hans fosforistvänner ville skaffa honom. H:s brefv. K. B.

som äro så vackra drag hos den nya skolans män. Äfven om Dahlgrens framtid visade sig de ledande männen, särskildt den praktiske Palmblad, mycket omtänksamma, låt vara, att denne senare ofta antar beskyddarens nedlåtande ton.

Hammarsköld hade vändt sig till Palmblad och bedt honom skaffa informator åt en grosshandlarefamilj i Stockholm. Denne föreslår »Gossens skald», som gärna ville utbyta sin kondition hos Malmerfelt mot en i Stockholm [1]). Om denna sak föres under den närmaste tiden en vidlyftig korrespondens mellan Hammarsköld, Palmblad och Dahlgren. Denne senare säger upp sin kondition och vänder sig direkt i ämnet till den varmhjärtade Lorenzo, hvilken han vid denna tid ännu icke kände. Genom de två brefven till denne [2]) få vi en ganska god inblick i Dahlgrens ställning och sinnesstämning vid denna tid. Det första brefvet är af den 22 juli.

»Rättnu får jag sjunga om mig, som Bellman säger: Långer och smaler, fuktig och haler, i morgon dig häng; jag är nämligen så utledsen på usla konditioner, så att, om det lönade mödan att förarga sig häröfver, kunde jag väl med all heder och skäl hänga mig. Ödet synes äfven vilja påföra mig allt uselt afskrap att ha att göra med för att få mig som Democritus och Heraclit: att antingen skratta eller gråta. I Stockholm ges åtminstone några utvägar; där finner jag goda sällskap, om jag ej har dylikt hemma, där har jag in summa utväg att bli en bra karl, om jag vill, och tvärtom, men på landet har jag tillfälle till intetdera delen. Förlåt min jeremiad! Den är just inte egentligen uppstämd för min närvarande belägenhet; men när man en gång väl varit gastkrammad, tror man, att spöken finns; och därföre är man fruktande. Jag spelar i löjliga äfventyr en annan Don Quixote, ehuru hvarken jag är en riddare eller så dum som han. —

I dag är hela Upland häromkring i rörelse, ty ingen mindre än landshöfdingen kommer. Torparne köra in svin och boskap, att ej de må möta hans nåd och säga något försmädligt åt honom; och herrskaperna reda till stora kalaser och bjudningar. Betjänter kuska med biljetter, stalldrängar slåss, jag ger fan i alltihop; om hela världen ramlade, skulle jag åtminstone söka stå på knäna. Förlåt mitt illa skrifvande; bref kan jag aldrig skrifva sakta.» —

Det var mycket annat, som Dahlgren inte kunde skrifva sakta; hade han kunnat det, så hade nog hans poetiska alstring, så begåfvad som han var, blifvit vida gedignare, än fallet är.

Hans andra bref är af den 6:te sept. »Förlåt, att jag ej längesedan besvarat Tit. kärkomna skrifvelse, men jag har ej förr än nu kunnat gripa till pennan, ty jag har nästan en månad varit sjuk och bör-

---

[1]) P. till H. $^{11}/_{8}$ 1813. H:s brefv. K. B.
[2]) H:s brefv. K. B.

jar nu något gå oppe. Jag skulle riktigt kunna agera döden, ty så blek och mager är jag. —

Hvad det skall intressera mig, ifall jag kommer till Stockholm, få ha den förmån göra Tit. närmare bekantskap; Gud låte mig blott återfå hälsan snart. Jag var riktigt i dödens gap, och om någon ställt sig med riktad pistol för pannan för att göra slut på plågorna och sända mig i andra världen, så skulle jag icke blinkat därvid eller rört en led, ty så liknöjd var jag vid lifvet och så litet tyckte jag mig frukta det tillkommande. Fan vet, det måtte intet vara så svårt att dö, som narrar vilja inbilla oss. Dock, hvarföre tala om slikt? Ursäkta mig! Det synes jag är sjuk. Mitt bref bär icke det friska lifvets färgor». —

Emellertid fick han icke konditionen i Stockholm. »Skada, att han ej får bilda sig!» utropar Palmblad i det bref, hvari han meddelar Hammarsköld detta, »jag har goda tankar om honom».

Hösten 1813 anges Dahlgrens vistelseort fortfarande vara Upland [1]), och det är därföre troligt, att han då ännu varit kvar hos Malmerfelt; som han ju uppsagt denna plats, har han väl vid slutet af år 1813 flyttat från Österby, men hvar han vårterminen 1814 uppehållit sig är ej kändt. Östgöta nations tabellbok innehåller inga notiser om honom sedan höstterminen 1813, då han upptages såsom frånvarande. Möjligen har han tillbragt denna termin hemma i Norrköping hos modern, som då ännu lefde; möjligen har han som informator varit anställd i någon annan familj [2]). Juli 1814 har han emellertid plats vid regementspastor Lars Afzelius privatskola i hufvudstaden, hvilken följande år öfvertogs af dennes yngre bror, den bekante folkviseutgifvaren Arvid August Afzelius. Det är antagligen Hammarsköld som skaffat honom denna anställning. I ett bref till Dahlgren af den 20 sept. s. å. säger sig Atterbom af en gemensam bekant hafva hört, att han ej funne sig illa i Stockholm och att han ämnade »fixera sig där såsom ämbetsman» [3]). Så blef äfven fallet. Härmed hafva vi nått fram till början af skaldens stockholmstid, under hvilken han först utvecklas till den Dahlgren, som engång skulle komma att bli så populär.

Dahlgrens vistelse vid akademien i Upsala har, såsom af det föregående framgår, varit skäligen kortvarig, endast fyra terminer, och han har väl således ej haft mycket tillfälle att deltaga i det lif, som då fördes i den gamla universitetsstaden. Om sitt upsalalif några år före Dahlgrens tid skrifver Rääf. »Förströelserna utgjordes af de efterlängtade exkursionerna med professor Liljeblad» — som denne först dog år 1815, har väl

---

[1]) Tabellboken.

[2]) Den 14 maj 1813 hade Palmblad skrifvit till Hammarsköld, att en annan ny kondition än den ifrågavarande i Stockholm stode Dahlgren till buds, nämligen i trakten af Linköping. H:s brefv. K. B. Möjligen har Dahlgren antagit denna, om den ännu varit ledig, då hans förhoppningar att få komma till Stockholm slogo fel.

[3]) D:s brefv. K. B.

den för botanik intresserade Dahlgren äfven deltagit i dem —, »af några upptåg på gatorna i skymningen eller af besök då och då på källare, hvarest dock förplägningen stundom blef ganska grundlig» [1]). Och själf sjunger Dahlgren skämtsamt i en sång i Östgöta gille:

Södermanlänningar eder vi trofast
hälsa som grannbröder till vår nejd.
Alltid var friden emellan oss bofast,
ej med hvarandra vi legat i fejd,
ej ens i Upsala, ty, när det gällde
västgötars dask, vi höllo ihop
och kring gemensamma punschbålar ställde
våra stop [2]).

På Dahlgrens tid var det litterära intresset i Upsala lifligare än på Rääfs, och han har naturligtvis här mottagit starka poetiska intryck; den nation han tillhörde ansågs ju vara den mest estetiska af alla [3]).

När Dahlgren utger andra delen af sina Samlade ungdomsskrifter (Stockholm 1828), tillägnar han den i en längre dikt åt »den studerande ungdomen i Upsala och Lund». Han yttrar här:

Vid minnet än mitt öga står i låga,
då till er krets jag slöts med ungdomsmod
och ville allt för ljus och sanning våga,
för en idé nöjd offra lif och blod;
jag ingen väjde, bäfvade för ingen,
med lyran och med glaset uti ringen
jag genom rymdens eter liksom flög,
med Plato lyssnade på stjärnesången,
njöt med Anakreon af drufvan ången,
med Moschos rosenkalkens honung sög.

Och han tillägger med sin vanliga blygsamhet i uppskattningen af sin egen skaldeverksamhet:

den ljusa sångens svana
jag aldrig skådat, endast anat den.
Min pipa skar jag vid den första stranden
mitt öga fann — där utan konst i sanden
hon hvisslade mot mig, en inhemsk flöjt,
som blott en svalas ton kan efterkvittra — —

---

[1]) Ahnfelt o. a. a. s. 4.

[2]) Hälsning af Östgötha Gille till Södermanlands och Nerikes på Blåporten den 28 maj 1836. Poetisk sångkalender 1836 (omtryckt i S. A. 1875 II, 278).

[3]) "Östgötarne här vid Upsala börja kallas vorzugsweise den estetiska nationen". Atterbom till Hammarsköld $^{13}/_{11}$ 1811. H:s brefv. K. B.

Skildringen af Wippen i Klockarens dotter i Rosengård [1]) erinrar nog i ett och annat om Dahlgren, sådan han var före stockholmstiden:

»Jag kommer i håg den raske ynglingen med det lockiga, gullgula håret, de purpurstänkta kinderna, det öppna, ehuru något förlägna väsendet. — — Att ligga på bölja blå och fiska, att ströfva i skog och mark och jaga och emellanåt sköta mina matematiska» — läs poetiska — »funderingar var mitt käraste tidsfördrif. — — Stadig och allvarsam lefde jag nästan ständigt för mig själf och plägade jag umgänge, så utgjordes det af några få, likstämmiga vänner».

* * *

Sommaren 1813 synes Dahlgren ha varit mycket produktiv. I juni skickar Palmblad ett hans bref till Hammarsköld, hvilket äfven innehöll »några oskyldiga verser, hvaribland de öfver Iris äro rätt vackra» [2]). I augusti rapporterar han, att Dahlgren »insändt en del af sina sommararbeten, allt poemer, som kunde utgöra ett medelmåttigt häfte. Jag önskade jag hade 1/8 af hans snille — nu uppstiga regnbågar i paradis — lustgårdar etc. etc. utan halt och plan. Ännu har du något af hans hand, som du kan återsända. — Dahlgren är en riktig Carl quoad poesin. Nu slår han sig på det metriska» [3]). Och i det bref, hvari P. beklagar, att denne ej fått platsen i Stockholm, tillägger han: »Jag har goda tankar om honom. Likväl har han i sina sista poemer börjat skräckligt imitera Atterbom och Elgström (den senare äfven i orimmet, som passar hans tygellösa natur).» Några orimmade dikter af Dahlgren från denna tid äro emellertid icke kända.

I Poetisk kalender för 1814 läsas tre dikter af honom, nämligen Fiskaren, Jägaren och hinden samt Den helande kyssen, hvilken senare af Hammarsköld i hans kalenderrecension uppges vara efterbildning af en bekant engelsk madrigal — med orätt, ty Dahlgren kunde ännu icke engelska [4]). Och Fosforos för 1813, som först i slutet af augusti följande år förelåg i bokhandeln, meddelar ytterligare Solens dröm. Till detta häfte, hvarmed denna märkliga tidskrifts bana afslutades, hade han äfven insändt en annan dikt, »Ynglingen», men den användes icke, emedan den kommit redaktionen för sent till handa. I ett bref till Dahlgren berömmer Atterbom högeligen detta poem och yttrar, att han ytterst gärna velat införa det i Fosforos. »Men du dämoniska människa,» utropar han, »hvarföre ej skicka det förr, då du längesedan visste, att Fosforos med all ifver nalkades sitt mål? — — Ty de trenne åt

---

[1]) Sylfiden. Poetisk kalender för år 1840. Stockholm 1839.
[2]) P. till H. 18 juni 1813. H:s brefv. K. B.
[3]) P. till H. 10 aug. 1813. Ibi.
[4]) Så sent som 1825 erkänner han sig vara okunnig i detta språk. D. till Thomander 20 juli d. å. Ahnfelt Tankar och löjen s. 142.

poesier bestämda arken trycktes sist, men äro nu redan färdiga. Det återstår nu af hela häftet blott ett ark prosa och en epilog af mig, som ännu ej äro i manuskript till fullo färdiga. Sedan löper häftet af stapeln. — Jag måste således till mitt stora missnöje gömma din yngling bland mina papper, tills något tillfälle yppas att låta honom skåda solens ljus». Dock synes det hafva varit ett annat skäl, som bestämt Atterbom att ej medtaga dikten. Han tillägger nämligen: »Den är visserligen bättre än Afzelii Tomtegubbar; men dessa komma icke i Fosforos. Jag har mångfaldiga skäl därtill» [1]). Antagligen har Atterbom, trots det beröm han skänker Ynglingen, ej ansett den vara af det värde, att det sista fosforhäftet, som naturligtvis borde vara särskildt lysande, kunde få någon ökad glans af densamma [2]).

Af detta bref framgår, att Atterbom nu gjort Dahlgrens närmare bekantskap. En tid framåt, särskildt då den förre återkommit till fäderneslandet från den stora utrikesresan 1817—1819, stodo de i ett synnerligen vänskapligt förhållande till hvarandra. Men under 1820- och 1830-talen synes någon misstämning hafva inträdt mellan de gamla stallbröderna, väl närmast beroende på olika politisk åskådning — äfven deras estetiska åsikter divergerade nu —; deras lynnen voro nog ock för olika, för att någon djupare själsfrändskap skulle kunna uppstå mellan dem. Någon brytning ägde dock aldrig rum: maj 1840 var Atterbom såsom särskildt inbjuden hedersgäst med på det af Dahlgren stiftade Aganippiska sällskapets utfärd till Björkön, vid hvilket tillfälle den senare i högstämda och varma ordalag hyllade sin ungdoms sångarkung [3]).

Sept. 1814 skrifver Atterbom till Dahlgren och ber om bidrag till Poetisk kalender för 1815. Han förmodar, att denne, sedan Ynglingen, som nu skulle användas, »framfödt åtskilliga andra Musensöhne» [4]). Denna dikt kom dock af någon anledning ej med — jag antar, att den är identisk med ett poem, som förekommer i romanen Aurora — [5]); men i ifrågavarande kalenderårgång läsas två andra dikter af Dahlgren, Morgon och Afton samt Konungsbarnet.

Liksom fallet i allmänhet var med dikter, som insändes till fosforisternas publikationer, synas äfven Dahlgrens bidrag ha öfversetts af Atterbom. Angående ett af hans poem, Solens dröm, intygas detta af

---

[1]) A. till D. 18 juli 1814. D:s brefv. K. B.

[2]) Att det senast angifna skälet varit det verkliga framgår af Palmblads bref till Hammarsköld fyra dagar tidigare. Han meddelar här, att alla poetiska och prosaiska magasiner voro uttömda och att han själf t. o. m. måst söka upp en gammal öfversättning ur Odyssén, emedan Atterbom, som räknat för mycket på "sin flödande vena", lämnat tre ark rena för vers i början och inga sådana ville visa sig. P. till H. 15 juli 1814. H:s brefv. K. B.

[3]) D:s brefv. K. B. upptar fjorton bref från Atterbom, skrifna mellan åren 1814—1837.

[4]) A. till D. 20 sept. 1814. D:s brefv. K. B.

[5]) II s. 59.

dennes egna ord i ofvan nämnda bref: »Solens dröm af dig är tryckt i detta fosforhäfte med några små rättelser af mig».

Med dessa nu nämnda dikter står Dahlgren helt på Nya skolans botten. Särskildt är Solens dröm en äktromantisk dikt: vi hafva nämligen här en naturmytisk berättelse. Redan fosforisternas tyska lärofäder hade framhållit, att den nya poesiens princip borde vara mytisk; skalderna borde flitigt begagna de olika föreliggande historiska mytologierna, emedan dessa bjödo ett redan poetiskt gestaltadt stoff. För att utvidga denna sfer borde man för öfrigt äfven indraga orientens mytologi däri, denna vore en synnerligen passande skrud åt den nya naturfilosofien, poetiskt behandlad, menade Schelling.

De gamla myterna voro nu emellertid skäligen utnötta; det skadade därför icke, om skalderna förbättrade dem, tyckte Atterbom. Kunde de uttänka nya, så mycket bättre [1])! Så hade exempelvis senrenässansens målsmän i Frankrike, den s. k. Plejaden, gjort [2]).

Då insåg Almqvist oändligt mycket bättre mytens väsen: »myterna äro», yttrade han år 1816 [3]), »naturnödvändiga, halft omedvetna konstblomningar i folksinnet de ögonblick, då det är stämdt åt det oändliga».

En mytisk dikt borde, enligt fosforismens poetik, skildra uppkomsten af något, dess »födelse», för att dymedelst förklara dess väsen. Gifvetvis kunde härvid uppträda personligheter ur de gamla myterna, men äfven historiska och af skalden själf skapade, d. v. s. abstraktioner. Skolans vittra produktion öfverflödar också af dylika dikter. Allting anses kunna skildras mytiskt. Om Böttiger senare låter sonetten beskrifva sin struktur, så ger oss Atterbom hans födelse: den vore sprungen ur den kyss den provensalske skalden tryckte på sin älskling Romanzos kind [4]).

I Solens dröm har Dahlgren onekligen »höjt sig till den mytiska principen». Också berömmes poemet mycket i Svensk Litteraturtidning [5]). Hammarsköld kallar det »en ljuf och fin tanke, utförd i en intagande berättelse».

När himlens första strålar göto
sin nya prakt kring världens rund,
snart Sol och Jord sig sammanslöto
i evigt älskande förbund,

---

[1]) Jfr hvad Atterbom den 8 jan. 1809 i Auroraförbundet yttrar om Ziedners Saga med biljett till den fjerde af chariterna (Böttiger o. a. a. s. 423) och Elgströms Afrodites födelsedag (ibi. s. 426).

[2]) Se Remy Belleau: Les amours et nouvaux échanges des pierres précieuces 1576.

[3]) Handlingar till upplysning i Manhemsförbundets historia 1820 s. 28.

[4]) Fosforos I: 260.

[5]) $^{24}/_{12}$ 1814.

men när första dagens kväll bredde sig på fästet, måste de skiljas åt; Helios slumrar i böljan och drömmer om Gaia:

Han ser sig kyssa hennes kinder
vid luftens alla skalders chor;
af silfvertråd en krans han binder
kring hennes lockars gröna flor.

Denna dröm tar gestalt under bilden af månen, som vi ännu se uppstiga, när solen sänker sig i sjön.

Än tröstas Gaia af dess strålar
och skönjer dem med ömt behag:
ty om i dem sig Saknan målar,
ock målas hoppets morgondag.

Oss förefaller ett sådant sätt att skildra naturen främmande. Vi förstå emellertid metoden klart nog: skalden vill framställa solens och månens växlingsförhållande till jorden och han skapar därföre en ny myt i anslutning till en äldre, såvida han icke rent af tagit idén från någon annan. Novalis yttrar i sin berömda roman Heinrich von Ofterdingen, att månen såsom en *solens dröm* låg öfver den i sig slutna drömvärlden [1]).

När Ljunggren [2]) i denna dikt skönjer en skymt af Dahlgrens i utveckling stadda egendomlighet, så har han väl närmast tänkt på det stora utrymme naturskildringen intager i densamma. För öfrigt skall det icke nekas, att den, formellt sedt, är rätt anslående och äfven ledigt berättad; emellertid finnas äfven här en och annan fosforistisk reminiscens. Den andra af de ofvan citerade stroferna har en afgjordt atterbomsk klang; äfven tanken, att Norden är jordens hufvud, har Atterbom uttalat före Dahlgren [3]).

Följande strof:

Och tusen nya färgor blänkte
i täfling fram ur hennes sköt,
mot himlen vågen stjärnor stänkte,
kristaller klara källan göt

erinrar för öfrigt i tonen något om Kellgrens Nya skapelsen, som fosforisterna liksom den nya tidens män i allmänhet högt beundrade.

---

[1]) Novalis Schriften, herausgegeben von Ludvig Tieck und Fr. Schlegel. 5:te uppl. I s. 100 (Berlin 1837). I Juliennes sång af Atterbom (Slottet Stjärneborg Poetisk kalender för 1814) ges poetisk dräkt åt en liknande tanke. Det skilda paret utgöres här af Solen och Natten; månen är en bild af saknaden.

[2]) S. V. H. IV, 536.

[3]) Den återfinnes äfven, annorlunda uttryckt, i Geijers Bergsmannen: Jordens förstfödde son såg dagens ljus i norden. (Iduna II jan. 1812).

Namnen Helios och Gaia böra äfven uppmärksammas; romantiken föredrager, då den låter de antika gudomligheterna uppträda, grekiska namn framför rococons romerska [1]).

Den fiskare, som Dahlgren i poemet af samma namn besjunger, hör ej mycket hemma i verklighetens värld. Det är en naturälskare och natursvärmare af högromantisk karaktär, from och mycket estetiskt anlagd: han gläder sig åt årans glittrande silfverkant och det våtskimrande nätet, om aftonen ligger han på strandens skär och lyssnar än på Näckens klagan, än på hafsfruns tröstekyss. Sjögastarnas gälla och vilda skrin kan han äfven höra.

Man kommer att tänka på Hedborns ballad Stjernarpa-fiskare [2]), men denna är byggd på ett naturmytiskt motiv — hafsfrun lockar fiskaren —, under det att Dahlgrens tydligen gör anspråk på att vara verklighetsskildring; den hör till samma klass af romantiska framställningar med ämne ur lifvet som — utan jämförelse för öfrigt — flera af Stagnelius romanser och Wallins Sjömannen, den är en pastoral idyll i nyromantisk skrud.

Äfven döden ser denne fiskare ur estetisk synpunkt. Bästa grafven är hafvet:

> Näckblomman kransar då mitt hår,
> där den på sjön i blomning står,
> och ljufligt böljornas musik
> mig gråter i den klara vik.

Naturskildringen är såsom alltjämt ännu hos Dahlgren mycket allmänt hållen. Än tror man sig vara vid öppna hafvet, än vid stranden af en insjö (Näckblomman!)

Hammarsköld finner denna skildring rätt täck och munter (!) [3]).

Allegorien — eller som vi kanske hellre skulle säga parabeln — Jägaren och hinden, hvilken helt säkert påverkats af Atterboms Kärlekens källa i Fosforos för 1812 [4]), är onekligen rätt effektfull och synes mig såsom allegori betraktad stå ganska väsentligt öfver Atterboms synnerligen dunkla stycke [5]); den är i mitt tycke det bästa alstret från denna tidiga period af Dahlgrens skaldebana. Afhåller man sig från att petigt in i minsta detalj söka genomföra allegorien, kan man icke gärna annat än gripas af framställningens fart och slutets öfverraskande, hemska stämning. Det är verkligen poesi i denna dikt — en nyromantisk dödsdans, om man så vill.

---

[1]) Dikten återfinnes, tryckt efter en af Dahlgren omarbetad text, i S. A. 1875 I: 314.
[2]) Poetisk kalender för år 1812.
[3]) Svensk Litteraturtidning 1814. Fiskaren är omtryckt i S. A. 1847—48 I, 182.
[4]) Ifrågavarande häfte utkom i medlet af Juni 1812.
[5]) Jfr dock Fredrik Vetterlunds tolkning (Studier och dikter s. 26).

Det hvilar så ljufligt en slumrande hind
i skötet af knoppande gräs.
Till sömnen hon vaggas af vårens vind,
som blåser kring kullar och näs.
Af skimrande morgondaggen hon stärks,
tills snart hon med anjngar vakna märks.

Jägaren är henne på spåret och lössläpper efter henne den ene efter den andre af sina tre stöfvare, en om morgonen, en om middagen och en om aftonen, medan hans hustru hemma i stugan otåligt väntar hans återkomst:

Men jägarens kvinna å hyddans bänk,
där tärande nattlampan står,
hon virkar så ifrigt på trådens länk
och räknar hvar timma, som slår.
Hon hviskar mot himlen, som ståndar så svart:
»Nu kommer visst åter min jägare snart!»

Under tiden hinner denne hinden och lyckas fälla henne med sin pil. Så följer upplösningen i slutstrofen:

Och tiden är jägarn med mördande pil,
dess åldrar hans stöfvare tre;
och lifvet är hinden, som flyr likt en il:
i kvinnan förgängelsen se! —
I mörkret drar jägarn med blodig skrud
till skogen sitt rof åt sin nattliga brud.

Till sin byggnad erinrar dikten rätt mycket om Sköldmön i Sunnanskog och Kämpen i Nordanskog, men här bjuder oss författaren på en verklig handling, som intresserar redan i och för sig själf och vinner ökad betydelse och djupare innehåll genom tillämpningen. Också har Jägaren och hinden slagit synnerligen an på Hammarsköld.

Äfven här finnas flera reminiscenser från Nya skolans höfding. Jägaren var ju för öfrigt en af romantikens älsklingsfigurer [1]).

Hur man i Poetisk kalender velat medtaga det ynkliga rimmeriet Den helande kyssen är obegripligt; antagligen har det väl skett för den konstfulla rimflätningens skull.

Ett trotsigt bi hade engång vågat såra Zulmas hulda mun; hälsans gud råder författaren att kyssa henne och si: «strax blef heladt hennes purpursår».

---

[1]) Jfr Atterboms Jägaren i Fosforos II s. 106. Jägaren och hinden är omtryckt i S. A. 1847—48 I: 185.

Motiv sådana som detta voro vanliga i renässansens och rococons af Anakreon påverkade galanta poesi. I Tassos Aminta botar t. ex. Silvia på samma sätt det sår, som ett bi stungit i Fillis kind [1]).

Äfven Nya skolan, som så strängt fördömer upplysningstidehvarfvets galanta småstycken, odlar dock stundom genren, ehuru gärna under namn af madrigaler — en berömmande tanke eller ett infall uttryckta i ett galant epigram [2]) —; hvem föredrager icke gamla skolans alster i denna väg, trots deras ofta lättfärdiga ton, framför ett så krystadt poem som det ifrågavarande [3])?

Som synes, ägnar sig Dahlgren allt mer åt den allegoriska dikten; och häri har han antagligen styrkts af det stora erkännande skolans kritiska organ ger just hans försök i denna väg. Hammarsköld yttrar i sin ofvan nämnda recension: »Allegorien har i senare tider flitigast och med fördel blifvit använd af en dansk sångare, Ingemann, och naturen synes hafva kallat den unge svenske skalden till hans lycklige medtäflare». Dahlgren synes också hafva tagit detta ad notam, ty hans närmast följande dikter äro alla af detta slag.

Ynglingen, som Atterbom skänker rikligt beröm i sitt ofvan citerade bref, är ej någon betydande dikt. Ynglingen är kärleken, och poemets enkla grundtanke, som så att säga nästan dränkes i de flödande rimkaskaderna, är denna, att den äkta himmelska kärleken endast är en flyktig gäst här på jorden, han återfar till sitt ursprungsland, men lämnar hoppet om en återförening kvar i den älskades hjärta. Formen är typiskt dahlgrensk: klangfull, flödande, rycker den författaren med sig i sin ohejdbara ström. Upprepning af en tanke i annan form förekommer ofta, men egentligen vårdslös är formen dock ännu icke såsom ofta sedan.

Kärlekens ankomst i midten af en dansande skara drömmar har en underbar inverkan på firmamentet: stjärnor upptindra på fästet vid ljudet af hans harpa och månen tränger sig fram ur skyarna, ehuru det är midt på dagen. Hela naturen får lif och rörelse. Hafsvindens friskhet fläktar emot oss i dessa rytmer; det var Geijer som med Vikingen infört hafvets poesi i den svenska lyriken.

Ynglingen framstår särskildt matt i jämförelse med Atterboms härliga Eroticon, som var en af Dahlgrens älsklingsdikter.

Morgon och Afton är en genomförd naturallegori. De båda systrarna Morgon och Afton bodde i endräkt och barnslig glädje tillsam-

---

[1]) Tassos Aminta, öfversatt af Eurenius 1874, s. 22—24.

[2]) Jfr Palmblads verslära Fosforos 1811 s. 557. Hammarsköld hade i Läsning i hvarjehanda (1810) lämnat öfversättningar efter madrigaler af italienska skalder sådana som Petrarca, Guarini och Marino, hvilka stodo i högt anseende hos Nya skolans män. För att vara skönt borde kärleksjoller enligt Atterbom vara naivt som Moskhos eller idealiskt som Guarinis eller täckt och rörande som Demoustiers. Böttiger o. a. a. s. 424 (8 jan. 1809).

[3]) Omtryckt S. A. 1847—48 I: 184.

mans; en vacker morgon sällar sig en underbart skön yngling till dem. En okänd låga insmyger sig i deras hjärtan, medan de lyssna till hans ljufliga tal. Som glada barn binda de tillsammans blomsterkransar under kastanjen, och vid afskedet, ty han får icke dröja, ger den fagre gästen systrarne minnesgåfvor: åt den äldsta, morgonen, ett diadem af klara rosor, åt aftonen däremot en krona af liljor.

Rodnande biktar Morgonen för sin syster sin kärleksplåga och bleknande svarar Aftonen:

O, att för evigt, hur stjärnor sig tända,
slockna och dö, han för evigt blef min!
Ej ifrån honom min blick kan jag vända,
ej ifrån honom min håg och mitt sinn.

Fåfänga ord, emot mig mest hans öga
vändes och mig hans eldiga famn
tryckte ju först? I det eviga Höga
står jag ej tecknad närmast hans namn!»

ropar den andra, och i vredesmod skiljas de båda syskonen. De söka hvar för sig på olika vägar den älskade och bo sedan skilda åt: morgonen i öster, aftonen i väster.

Men när ynglingen fick höra, huru kärleken till honom slitit de såta systrarna från hvarandra, svor han en helig ed att evigt älska dem båda. Hvar morgon bortleker han en bekymmerslös stund med den äldsta, men natten tillbringar han hos Aftonen.

Drömmarna kring deras läger sig smyga
ångande balsam på rosornas blad;
tusende nöjen, likt fjärilar, flyga
mellan de susande popplarnas rad,
hviska mång fröjd i de lyckligas öra;
troheten skimrar ur molnenas rand,
ljud ej förtroliga hvilan mer störa,
tystnad är bredd öfver sjöar och land.

Och när som hanen om ottan förkunnar
sällhetens flykt, än i långsamma drag
Kärleken afskedets vällust dem unnar
bröst emot bröst uti sjudande slag. —

Ja, skapelsen söndras af kärlekens strider, men kärleken själf renas genom pröfningar och bjuder sedan för evigt farväl åt tiden. Då blifva de båda systrarna åter försonade med hvarandra.

Ynglingen är solen, meddelar skalden vid diktens slut.

Detta poem har Dahlgren själf tydligen satt värde på; omarbetadt och i hög grad förkortadt, har han upptagit det i sina Samlade ungdomsskrifter (1828) samt i Samlade skrifter 1835 [1]). Det är utom Solens dröm den enda dikt från denna period som en dylik heder vederfarits. Hammarsköld anser Morgon och Afton fullkomligt förtjäna »benämningen af ett äkta vår- och morgonpoem: så friskt, skimrande och glödande är det». Dikten är också synnerligen läsvärd alltigenom, klar och flytande berättad. De tre hufvudpersonerna äro ganska målande karaktäriserade. Ynglingen är en eldig och strålande kraftig uppenbarelse, Morgonen häftig, men barnsligt glad: hon ler och gråter om hvartannat och tillbringar sin väntetid under muntra danser. Aftonen åter tränar bort i vemod, men är mera lidelsefullt varmblodig än systern. Det hela är alltså ett försök att i allegorisk dräkt ge en morgon- och aftonstämning; den senare har — betecknande för romantikens sentimentala läggning — fått lejonparten af skaldens intresse [2]).

Dock kan det icke nekas, att personifikationen stundom drifves så i detalj, att naturstämningen löper fara att försvinna: det är skaldens realistiska sinne som vållar detta. Dahlgrens fantasi var alltid, äfven vid denna tid, mera konkret, han hade skarpare blick för verkligheten än t. ex. Atterbom. Den förres romantiska diktning har därföre äfven alltid — trots all imitation — ett säreget drag: något påtagligt, plastiskt, klumpigt, om man så vill, i jämförelse med den senares musikaliska stämningsinnerlighet. Han lyckas därföre i denna dikt skänka ganska mycket verkligt lif åt naturföreteelserna och att ge fattbar gestalt äfven åt mera abstrakta begrepp.

Dock skildrar skalden ännu icke naturen, sådan den visar sig för hans förtjusta öga; trogen skolans poetik inkläder han den i en mytisk berättelse. Landskapet blir därföre ej heller typiskt svenskt utan stiliseradt: här vankas jämte popplar och kastanjer äfven cedrar och cypresser.

Formen, ofta ganska vacker, är synnerligen omsorgsfull och visar mycken mognad — bortsedt från något enstaka uttryck, som man skulle vilja kalla fosforistiskt i sämre mening. En iakttagelse, som man redan här, liksom i Ynglingen, kan göra, är Dahlgrens förkärlek för daktylen och målande trestafviga adjektiv: susande lunder, glödande rosor, speglande sjöar, blånande fjäll o. s. v. tumla om hvartannat. Anmärkningsvärda äro vidare sådana uttryck som: »Ack, huru glad var *den* yngling, hur skön»! Det är samma uttryckssätt som vi ofta finna hos Tegnér, särskildt i fritiofs-sagans romanser, en poetisk frihet, som af Palmær på 1830-talet blef grymt förlöjligad. Man sökte på detta

---

[1]) Efter denna sista version omtryckt i Arvidssons upplaga samt S. A. 1875 I, 317.

[2]) I Novalis i Heinrich von Ofterdingen intagna saga förekomma de båda systrarna Morgon och Afton.

sätt ge sin dikt en arkaistisk anstrykning: man fann denna konstruktion i folkvisorna och i de gamla psalmerna och ansåg den vara fornnordisk, ehuru den ju från början är en germanism. Den förekommer hos Dahlgren redan i Gossen — »*de* fruar» —, i Morgon och Afton användes den mycket sparsamt — endast två gånger —, men i Konungsbarnet blir den mycket vanligare, dock ej på långt när så konsekvent använd som hos Tegnér. I denna senare dikt har Dahlgren tydligen sökt fånga något af folkvisans stämning: äfven andra arkaismer förekomma. Denna fornåldriga prägel i ordval och konstruktioner är gifvetvis afsedd att öka det högtidliga allvar, som hela dikten andas och som väl sammanhänger med att författaren förberedde sig till prästexamen.

Konungsbarnet är en starkt romantisk produkt och inflytande från Atterbom [1]) och äfven Elgström [2]) skönjes tydligt i densamma liksom i Morgon och Afton. Djupare påverkad visar sig dock dikten vara af Geijers Vikingen [3]). Den är ganska märklig, en af de mera intressanta alstren från denna period af fosforismens historia. Ur estetisk synpunkt är den visserligen ingalunda något otadligt, helgjutet konstverk som Geijers dikt, därtill är den för dunkel och äfven alltför osjälfständig i både innehåll och bildskatt. Men den är ett lärorikt exempel på, huru nyromantiken hos oss äfven åt en modernt reflekterande allegorisk lärodikt stundom sökte bevara den folkliga diktens enkla och sångbara ton.

Ljunggren [4]) anser den höra till de svårutgrundliga, och däri torde man böra gifva honom rätt. Alla Dahlgrens allegoriska dikter under hans romantiska period äro visserligen mer eller mindre dunkla, men merendels ger han oss själf i slutet klaven till det hela, han ger oss så att säga ekvationens värden, hvilka det sedan endast gäller att vederbörligen insätta för att pröfva lösningens riktighet. Men här har han underlåtit detta och nöjt sig med att gifva en och annan barnslig vink i förbigående. En tolkning är dock förvisso möjlig, äfven om den kanske blir något osäker i en och annan enskildhet: enstaka drag äro att uppfatta såsom rena arabesker, dekorativt biverk, och ingenting annat [5]).

Hammarsköld säger i sin anmälan, att poemet innehåller en lycklig teckning af människolifvet; en dylik teckning har det äfven tydligen varit Dahlgrens afsikt att ge i symbolisk form.

---

[1]) Särskildt Epilogen (Fosforos 1813).
[2]) T. ex. Sjuklingens tröst. — Elegi. Fosforos 1810 s. 144.
[3]) Dahlgren satte alltid Geijers första idunadikter mycket högt. Jfr Kometen 1 dec. 1827: "I huru månget svenskt bröst uppväckte han ej åter den sköna fosterlandskänslan och poesien genom utgifvandet af Iduna. Sådana stycken som i dess första häfte skola alltid läsas. Jfr äfven Lings Pilegrimen i Lyceum II (1811)!
[4]) S. V. H. IV: 549.
[5]) Jfr hvad Novalis i bref yttrar om sin i Heinrich von Ofterdingen införda saga. Bing Justus Novalis.

En konung, lifvets upphof, reder sig till en långväga färd och lämnar sitt barn, som ännu hvilar i vaggan, i en vänlig fes vård, tills han själf kunde komma tillbaka. Månget bud lofvar han att under sin bortovaro sända dem. Fen, naturen, skänker sin skyddsling en moderlig omvårdnad och biträdes härvid af sina fyra svenner, de fyra elementen, hvilka Dahlgren personifierar. Barndomens glada tid, då människan ännu lefver i intimt umgänge med naturen, är snart förbi: af det lilla barnet har blifvit en mognande gosse. Till honom komma från hans fader såsom bud tre tärnor: Kunskapen (möjligen Uppenbarelsen), Kärleken och Hoppet (möjligen Filosofien), hvilket senare manar till tålig väntan [1]). Men gossen sjunker i djupa tankar: solens strålar bränna honom och böljorna locka honom liksom Geijers Viking till skönare nejder. Ett troll med guldkrona på hufvudet och spira i handen visar sig och manar honom att följa sin längtan och segla ut på egen hand liksom fadren gjort före honom [2]). Trollet är närmast människans självtillräcklighet och förtröstan på den egna kraften.

Och dårad till sviksamma viken han gick:
de segel så granna där blänka.
Och vindarna susa och vågorna gå,
det synes så vänligt det glittrande blå,
där stjärnor sig höja och sänka.
Han stiger med trollet på prunkande stam
och saktelig gungades skeppet allt fram,
och himlen stod klar öfver hafvet.

En storm bryter lös, trollet öfverger gossen, som sjunker i djupet med händerna bedjande sträckta mot himmelen.

Men långt bort i hafvet på en enslig ö, i ett gyllene träd, alltomfattande som Yggdrasil, bor en underskön fågel, hvars närvaro lugnar naturens uppror [3]). Han tager gossen till sig och denne lefver nu en tid i lycka och frid och har sin glädje åt naturens fägring. Men snart börjar han täras af hemlängtan: fågeln, fadrens sista bud till den förlorade sonen, styr då med honom sin kosa mot öster, alltjämt mot öster, tills de skåda »den präktiga slottsporten blänka på gullhafvets kust». Kungssonens hjärta fylles åter af fröjd: han återfinner nu sin far, fen och svennerna och stannar för evärdliga tider kvar hos honom. Den trofasta fågeln följer honom öfverallt

[1]) När de tre nornorna kommo till gudarnas boningar, då var också deras oskuldsfulla lekfylda barndomstid till ända. — Voluspå, öfversatt af Afzelius i Idunas tredje häfte (slutet af juli 1812).

[2]) Jfr Ormens tal till Eva (Genesis III, 5)!

[3]) Nyromantiken hade förkärlek för mytiska träd och mytiska fåglar. Föregående års Poetiska kalender innehöll ju Atterboms scener ur Fågel Blå. Äfven i dennes öfversättning af Tassos Armidas ö förekommer en underbar fågel (Fosforos' andra häfte för 1811).

»och stämmer de sånger, som kungssonen slår
på fadrens odödliga harpa».

När människan, sviken af sin egen kraft, förtviflar och ber om styrka ofvanefter, då sänder Gud tron och poesien till henne — religion och poesi äro ju i sin fulländning detsamma enligt romantikens teori —, som komma henne att förlika sig med lifvet. Men blott till en tid. Hennes hemlängtan kan icke döfvas.

Ej heller i denna dikt är Dahlgren alltid lycklig i sin personifiering. Den första svennen, luften, är t. ex. närmast en personifikation af vårvinden, och den andra är egentligen icke någon bild af vattnet utan fastmera dess gudomlighet [1]).

Det allegoriserande manér, i hvilket Dahlgren sålunda allt mer arbetat sig in, innebar tydligen för hans poetiska utveckling en afgjord fara. Det var därför betänkligt, att Hammarsköld så oreserveradt berömde hans försök i denna stil. I recensionen öfver Morgon och Afton samt Konungsbarnet [2]) blandar sig dock bland de stora loforden — »kvickhet i uppfinningen, rikedom och smak i ornamenterna, träffande fyndighet i teckningen och en bländande klar färgblandning» — ett skyggt klander: liksom skaldens föregående allegoriska kväden lede äfven dessa något af en viss kall enformighet. Han kunde hafva tillagt en varning om försiktighet vid allegoriens användande, men därtill var han själf alldeles för mycket fången i sina teorier om den allegoriska diktartens förträfflighet [3]).

Att Dahlgren flitigt studerat fosforisternas diktning, särskildt Atterboms och Elgströms, torde hafva framgått af det föregående. Ej blott i motivval, äfven i enskilda uttryck — det skulle bli för vidlyftigt att framhålla dem alla — visar han sitt beroende af dem, framför allt Atterbom. Redan nu synes han emellertid ha gått till den tyska litteraturen — språket har han antagligen liksom Sondén lärt i Upsala —; af Novalis torde han hafva tagit någon kännedom och läsningen af honom, som såg personligheten i allt existerande och med fin takt förstod att ge mänskligt lif åt det liflösa, har ej kunnat annat än stärka hans böjelse för naturpersonifikation och hans förkärlek för allegorien. Äfven annan tysk] litteratur har han möjligen läst: år 1811 hade ju

---

[1]) Omtryckt i S. A. 1847—48 I s. 187.
[2]) Svensk Litteraturtidning [21]/[9] 1815.
[3]) Ännu 1821 berömmer Nya skolans kritik denna Dahlgrens tidigare allegoriska diktning, särskildt Solens dröm. Svensk Litteraturtidning 12 mars 1821. Då såg Molbech, Hammarskölds danska motsvarighet, klarare i denna fråga; han yttrar åpropos Ling: "Att han tillika öfverlämnat sig till en nästan uteslutande predilection för allegorien har skadat hans verkligt plastiska, poetiska egenskaper (Kort öfversikt af de särskilta epokerna i Svenska National-litteraturens historia Stockholm 1817, s. 112). Äfven Atterbom hade åtskilligt att invända mot dennes allegorier.

Bruzelius börjat utgifva Bibliothek der deutschen Klassiker, hvarigenom [redacted] tysk diktning blef lätt tillgänglig [1]).

Dessutom nämner han själf i den af mig förut citerade dedikationsdikten framför andra delen af Ungdomsskrifter, att han studerat [redacted] Plato samt Anakreon och Moskhos. Han kunde nog äfven tillagt den [redacted] senares äldre medbroder Bion: af en idyll af denne ger han några år [redacted] senare en fri tolkning.

Af Anakreon (500-talet f. K.) själf finnas som bekant endast obetydliga fragment i behåll. Samlingen af de dikter — Anacreontica —, som gått under hans namn ända in på 1800-talet, härrör från byzantinsk tid (1000-talet e. K.): en del af poemen stammar från den senare antiken, och icke få äro af byzantinskt ursprung.

Bion och Moskhos voro lärjungar till den bukoliske skalden Theokritos från Sicilien (200-talet f. K.), som egentligen är den som infört herdeidyllen i litteraturen. Hur omtyckt pastoralen var under renässansen och rococon behöfver ej särskildt framhållas. Äfven nyromantiken odlade den, ehuru den nog ej satte den så högt som den föregående tiden [2]). Under sina läroår försöker sig äfven Dahlgren i detta skaldeslag.

Af den anakreontiska visan är renässansen äfvenledes starkt påverkad, och det samma gäller i ännu högre grad om rococon: likheten mellan dennas galanta stil och det anakreontiska maneret är i själfva verket ganska stor. Hvad äro Gustaf Paijkulls parafraserande öfversättningar efter Anakreon (1787) annat än epikureiska visor i typisk 1700-tals stil [3])? Och att tonen i dessa ej är så illa träffad visar en jämförelse med Tranérs mera trogna tolkning.

Denna rococo, om vi taga den rent stilistiskt, var ej nyromantiken emot. Betecknande är, att Tieck i Phantasieen über die Kunst (1799) berömmer Watteau, »de galanta festernas målare» [4]); i fosforismens egen diktning, exempelvis hos Atterbom och Elgström, finna vi mycken rococo, stundom, såsom ofta hos den förre, graciös och tjusande, men oftare, särskildt hos Elgström, erinrande om barockens tunga och styfva prakt — med denna senare erbjuder nyromantiken i förbigående sagdt likhetsdrag [5]).

Mytologin, dekorativt använd, d. v. s. rococo, påträffa vi äfven hos Dahlgren redan nu; hos honom får den dessutom längre fram en särskildt stor likhet med 1700-talets stil genom inverkan från Bellman.

---

[1]) Om betydelsen af denna edition se J. M. Roséns Minnesblad I s. 47 o. f.!

[2]) Jfr Atterboms Fågel Blå Poetisk kalender för 1814 s. 103—104.

[3]) I denna bok finnas äfven dikter af Bion och Moskhos (dessutom Sappho) återgifna.

[4]) Kürschners Deutsche National-Litteratur B. 145 s. 34 o. f.

[5]) Hammarsköld och Atterbom satte exempelvis värde på Lohenstein.

Redan nu har han kändt denne, såsom framgår af ett af brefven till Hammarsköld. Hos familjen Malmerfelt — husfadren var gift med en dotter till en af Bellmans närmare vänner, handelsborgmästaren i Stockholm Oldenburg — har tydligen skaldens minne hållits vid lif under en tid, då hans rykte fördunklades af de sedelärande dryckesskalderna på modet; här ha nog äfven hans skrifter, som eljest vid denna tid voro svåra att öfverkomma, varit för Dahlgren tillgängliga [1]). Det är dock först under stockholmstiden som inflytande från fredmanssångaren skönjes i Dahlgrens diktning.

Möjligen har vår skald äfven läst Cervantes Don Quixote — se ett af brefven till Hammarsköld [2])!

I sitt ofvan nämnda bref af aug. 1814 säger Atterbom, att Dahlgren gjorde mycket rätt i att med ifver vinnlägga sig om *spanskan.* »Jag önskar,» tillägger han, »att Du må bli just grundlig däri för att sedan bli dina vänners läromästare». Om detta Dahlgrens spanska studium känner jag för öfrigt ingenting. Emellertid finnes bland hans handskrifter i Kungliga biblioteket en öfversättning af en *portugisisk* sjömanssång, skrifven, vill det synas mig, af Dahlgrens hand. Den är rättad af en annan (Rask? — om detta är riktigt, hör den alltså till stockholmstiden). Att vår skald sökte tränga in i den pyreneiska halföns diktning är ett ytterligare prof, utom de förut redan kända, på, hurusom Nya skolans män foro på upptäcktsfärd till olika länders litteraturer för att göra nya landvinningar.

Dahlgren räknas numera till fosforismens fasta stab och Atterbom skrifver om honom till Afzelius: »Det gläder mig, att Dahlgren nu fått plats i Stockholm, i omgifningen af mina vänner, hvilkas umgänge utan tvifvel bör vara honom i alla afseenden fördelaktigt. Han har af naturen mycket anlag till skald och hittills hafva blott armod och trånga landspræceptorsförhållanden motarbetat hans utbildning. Jag rekommenderar honom på det högsta till dig och till alla dem af dina bekanta, som på något vis intressera sig för mig och mina önskningar. Han är liksom alla de, som mest lefva i fantasien, ett godt naturbarn och föga skicklig att med sluga uträkningar själf hjälpa sig fram i världen [3]).

---

[1]) I Bellmanska sällskapets handlingar meddelar Dahlgren senare en anekdot om Bellman, som fru Malmerfelt berättat honom. Ahnfelt Bellmanska sällskapet, Humoresker och Silhuetter s. 85.

[2]) Tiecks tyska öfversättning utkom 1799—1804, Stjernstolpes svenska först 1818—19.

[3]) A. till A. juli 1814. Ahnfelt L. F. Rääf och hans litterära umgängeskrets s. 376.

IV.

Dahlgren vid Afzelius skola. Börjande verksamhet som präst. Manhemsförbundet. Fortsatt romantiskt författarskap. Humoristen förebådas.

I juli 1814 anställdes Dahlgren, såsom förut nämndt, vid bröderna Afzelius privatskola i hufvudstaden. Arvid August Afzelius, prästson ifrån Västergötland, är en af märkesmännen under vår litteraturs förnyelseår vid 19:de århundradets början. Utan att vara någon djupare begåfning — hans poetiska försök, äfven den på sin tid så berömda Näckens polska, äro utan högre estetiskt värde — har han dock mäktigt bidragit att revolutionera den svenska vitterheten: han gjorde, medan den nationella nyväckelsen som bäst pågick, en stor del af vår äldre folkdiktning tillgänglig för allmänheten genom sina i förening med Geijer utgifna Svenska folkvisor (1814—1817), en samling, som för vår nyare lyriks utveckling varit af mycket stor betydelse, och han offentliggjorde öfversättningar från den gamla isländska litteraturen, särskildt den s. k. Poetiska Eddan.

Afzelius var en energisk, initiativrik man, som förstod att sätta andra i rörelse, att underlätta deras arbete och att genom att själf påtaga sig den ekonomiska risken göra det möjligt för dem att publicera resultaten af sina forskningar. Så kunde den berömde danske språkforskaren Rasmus Rask, som på Afzelius inbjudan kommit till Stockholm, där han vistades från nov. 1816 till febr. 1818, genom hans hjälp — han bodde gratis hos Afzelius — utgifva både den prosaiska och poetiska Eddan och äfven andra arbeten, lärda verk, för hvilka han äfven erhöll honorar.

Vid Afzelius skola, belägen vid Blasieholmstorg, hade Dahlgren ända från början till kamrat den ett år yngre Anders Jacob Cnattingius, som stod fosforisterna personligen nära. Det var en begåfvad man med både vetenskapliga och praktiska intressen: han öfversatte den prosaiska Eddan och verkade synnerligen nitiskt för växelundervisningsme-

todens utbredande. 1817 tillkommo den gamle vännen Sondén samt den sedermera såsom historieskrifvare ryktbare Anders Fryxell. Huru denne senare och Dahlgren flitigt umgingos under Fryxells stockholmstid, torde de ej ha kommit hvarandra särskildt nära [1]); hans yttranden om skalden längre fram röja ingen större sympati.

1815 gifte sig Afzelius med Sophia Ottiliana Ramsay, dotter till landshöfdingen i Nylands län frih. O. W. Ramsay. Hans hem i hufvudstaden blef nu medelpunkten för ett gladt, af poesi och vetenskapliga intressen adladt umgängeslif. Till denna krets hörde utom de redan nämnda den berömde fäktmästaren och skalden Ling samt den framstående vislyrikern och psalmisten Hedborn, en af den nya skolans främste män. Med honom, som under åren 1813—1820 var anställd i Stockholm, idkar Dahlgren nu ett intimt umgänge.

Hit hörde äfven en del yngre prästmän i hufvudstaden samt såsom ofvan nämnts dansken Rask, en personlighet, med hvilken Dahlgren helt visst kunde sympatisera i ovanligt hög grad, då han liksom denne var en blygsam från all fåfänga fri man, därtill liflig, naturlig och munter i umgänget [2]).

Äfven Hammarsköld tillhörde Afzelius vänner, liksom Livijn och Askelöf, men med dessa kom Dahlgren först senare på intimare fot.

Nu gör vår författare äfven bekantskap med finnen A. I. Arvidsson [3]) och C. J. L. Almqvist.

Arvid Afzelius var en lefnadsglad vänsäll personlighet och hans unga fru, friherrinnan Afzelius, som hon kallades, en synnerligen behaglig och älskvärd företeelse, som spred munterhet och trefnad omkring sig. I deras hus var Dahlgren, särskildt under åren 1814—1818, då han var lärare vid skolan, en flitig gäst, och umgänget där har varit af den största betydelse för hans personliga utveckling. Här skedde islossningen i hans lif. Väl hade han redan förut tidigt nog sinne för glädjen här i världen, men ekonomiskt betryck, ensamhet och otrefnad i omgifningar, med hvilka han ej kunde sympatisera, hade lagt en

---

[1]) På någon varmare vänskap från Fryxells sida tyder intet i hans autobiografiska arbete Min historias historia, där han dock nämner, att han ingått vänskapsförbund särskildt med Sondén och Cnattingius.

[2]) Dahlgren bevarade honom alltid i godt minne. Han hälsar ofta till honom genom andra (bref till Rasmus Nyerup af $^{23}/_{7}$ 1827, meddeladt af Karl Warburg i publikationen Gnistan 1890, samt i en dikt till dansken J. P. Miller, Ungdomsskrifter II, 170), och år 1831 sammanträffar han med honom i Köpenhamn. Om Rask, se Karl Warburg, Rasmus Rask och Sverige, publikationen Runa 1888.

En annan språkforskare, som samtidigt med Rask gästade Sverige och som väckt Dahlgrens uppmärksamhet, var den originelle kringvandrande antikvarien Martin Friederich Arendt, som sommaren 1817 på sätt och vis i konkurrens med den ofvannämnde höll föreläsningar i Stockholm. Honom inför Dahlgren i starkt karrikerad skepelse i sin roman Grossörskan Vierdumpels resa till kanalfesten.

[3]) C. G. Estlander: A. I. Arvidsson som vitter författare s. 30.

tyngd på hans väsen, som hindrade den inneboende starka lifsglädjen att tränga fram. Allvarsdraget är äfven alldeles dominerande i hans diktning före stockholmstiden. Nu fick han en i ekonomiskt afseende någorlunda bekymmerfri ställning — inkomsterna voro visserligen ganska små, men hans förnöjsamhet så mycket större —, och, framför allt, han kom att umgås med människor, som han kunde tycka om och som äfven tyckte om honom. Allt log nu mot honom och tacksamt delade han rikligt med sig af sin sprittande vårglädje. Här utvecklar sig humoristen Dahlgren, den uppsluppne, i det hela taget oförarglige men stundom rätt satiriske skämtaren, den glade festanordnaren och tillfällighetstalaren. Han grundlägger här den centrala ställning i det vittra umgängeslifvet i Stockholm, som han sedan innehar under 1820-talet och ett godt stycke in på det följande årtiondet. Och samtidigt födes här, i den sköna hufvudstaden och dess härliga omgifning, den inspirerade sångaren af naturens skönhet.

Om Dahlgrens verksamhet såsom lärare, hans förtjänster och brister såsom sådan, vet jag just ingenting. Ahnfelt berättar, att undervisningen vid afzeliuska skolan i vissa afseenden varit klen, särskildt skulle detta gälla Dahlgrens lektioner i franska, där hans kunskaper voro obetydliga [1]). Denna Ahnfelts uppgift har jag ingen anledning att betvifla; men säkert är, att den unge läraren genom sitt joviala kännsliga sätt vunnit sina elevers tillgifvenhet. Ännu år 1837 får han mottaga en hälsning från en af dem jämte en erinran om, huru han på de gemensamma promenaderna brukat extemporera vers till deras glädje och uppbyggelse [2]). Då han under senare delen af maj och förra hälften af juni 1815 vistades i Linköping för prästexamens aflåggande, gör han sig skriftligen påmint hos sina pojkar i andra klassen; svaret, i hvilket hvarje elev skrifvit några ord, har han troget bevarat i sin brefväxling [3]). Och när eleverna ville uppvakta skolans föreståndare med vers, vände man sig till Dahlgren och han sade inte nej [4]).

Redan tidigt synes Dahlgren ha haft för afsikt att ägna sig åt den prästerliga banan. Hans kallelse för denna har visserligen af många betviflats [5]), och finge man sluta af hans humoristiska diktning och

---

[1]) Ahnfelt C. J. L. Almqvist s. 8, noten.

[2]) David Munck af Rosenschiöld till D. $^{5}/_{12}$ 1837. D:s brefv. K. B. Den elev, hvars hälsning "Qvistofta-David" framför, hette De Puy.

[3]) Till magister Dahlgren af 2:dra klassens elever $^{6}/_{6}$ 1815.

[4]) Ibland Dahlgrens handskrifter på Kungliga biblioteket finnes äfven en hyllningsdikt i folkviseton till Afzelius, skrifven å 3:dje och 4:de klassernas vägnar.

[5]) Emilie Flygare-Carlén, med hvilken Dahlgren flitigt umgicks under sina sista år, yttrar t. ex.: "Om någon annan speciell vetenskap än den glada egentligen låg åt Dahlgrens håg är svårt att känna; då han valde prästvägen, fattades honom visst icke höga föredömen, men kanske fattades honom ändå den oemotståndliga kallelsen för det prästerliga ämbetet, hvilket syntes stå i full motsats till hans skaplynne". Minnen af svenskt författarlif 1840—1860 I s. 8—9.

ogenerade tillfällighetsskämt, skulle man ju kunna känna sig böjd att instämma i detta tvifvel. Men man får ej glömma, att Dahlgrens diktning äfven har en annan sida, en djupt allvarlig, och sina plikter som präst skötte han alltid synnerligen samvetsgrant. Det är alltid en vansklig sak att yttra sig om en persons religiösa själslif, med hvilken man ej stått öga mot öga i ensamma förtroliga stunder; jag har under mitt studium af hans diktning och särskildt af hans förtroliga uttalanden kommit till den öfvertygelsen, att Dahlgren fått ett religiöst behof nedlagdt hos sig, men jag vill ej påstå, att detta varit särskildt starkt och framför allt ej, att prästkallet varit det för honom mest passande.

Jämte sin tjänstgöring vid skolan har Dahlgren tydligen under hösten 1814 och våren 1815 drifvit teologiska studier på egen hand, samtidigt som han öfvat sig att predika [1]). Efter inför Linköpings domkapitel aflagd prästexamen, prästvigdes han i Stockholms storkyrka den 22 juni 1815 [2]), och den 11 juli samma år [3]) fick han fullmakt såsom komministersadjunkt vid Ladugårdslands församling, som utom det egentliga Ladugårdslandet eller Norra Djurgården äfven omfattade hvad i inskränkt mening vanligen kallades Kungliga Djurgården, nämligen Valdemarsön. Den 20 aug. 1816 blef han pastorsadjunkt därstädes [3]). Med sin förman, kyrkoherden Magister Lars Petter Widing, som lefde i knappa villkor — församlingen var en af hufvudstadens fattigare —, synes han ha kommit synnerligen väl öfverens; detta hindrade dock icke, att Dahlgren, sin vana trogen, stundom i kretsen af sina vänner kunde tillåta sig ett skämt, alltid oskyldigt, med honom. Om det goda förhållandet mellan skalden och Widing vittnar äfven, att denne vid sin död gjorde en disposition till hans förmån [4]).

Att den unge prästmannens vetenskapliga underbyggnad ej kunnat bli grundlig är tydligt, då han så sällan i lugn och ro haft tillfälle ägna sig åt sina studier. För öfrigt intresserade dylika honom nog icke synnerligen. Någon djupare bildning brydde han sig för resten aldrig om att skaffa sig — ett undantag härifrån skulle då vara hans sista stockholmsår —, och det är självklart, att bristen härpå menligt inverkat på hans vittra produktion.

Då Dahlgren såsom präst först började verka i hufvudstaden, hade det religiösa intresset redan begynt blifva lifligare därstädes. Den gamla likgiltighetens tid var förbi och begabberiet hade ej längre samma höga kurs som fordom. »Förbannad är den, som förlöjligar en Religion, hvars föremål är Kristus!» utropar en författare i ett landsortsblad [5]). Betecknande för stämningen är äfven, att år 1817 en skrift utkom under

---

[1]) Se predikoannonserna i Dagligt Allehanda. Redan den 3 juli 1814 förrättar han aftonsången i Hedvig Eleonoræ kyrka.
[2]) Linköpings stiftstidningar 1815 n:r 6 (juni månad).
[3]) Arvidsson o. a. a. s. XIV.
[4]) Ahnfelt Tankar och löjen s. 66 not **).
[5]) Norrköpings Tidningar 12 dec. 1812.

titeln: Anmärkningar rörande bruket att förlöjliga religionens läror och offentliga andaktsöfningar. Orsakerna därtill, de olyckliga följderna däraf och medlen att dem förekomma [1]). Många t. ex. Wallin öfverskattade styrkan och omfattningen af denna nyvaknade religiositet — mot dennes entusiasm ställer sig ju Tegnér kritisk; det vill fastmera synas, som om 1800-talets andra decennium äfven på detta område, åtminstone i Stockholm, mera är en förberedelsetid: på 1820-talet blir det religiösa intresset i hufvudstaden däremot synnerligen starkt.

Ännu florerade den gamla vältaliga moraliserande och sentimentala predikostilen. Predikanten vid borgerskapets änkhus, hofpredikanten Mag. Carl Adam Ipson, som senare slutade i elände, var exempelvis »stor predikant i Lehnbergska maneret»; han talade ständigt om sorgen och döden och brukade betecknande nog säga, att evangeliet på 16:de söndagen efter trefaldighet, som berättar om huru Jesus uppväcker Änkans son i Nain, var ett »gentilt» evangelium. Men nya riktningar började äfven här göra sig gällande. Johan Olof Wallin och Carl Peter Hagberg, båda utgående från Lehnberg, arbetade sig fram till en ny predikostil. Nya skolans män hade som bekant skarpt fördömt rationalismens predikan; själfva fingo snart åtskilliga af dess medlemmar tillfälle att i Stockholm praktiskt genomföra sina teorier. Hedborn fick tidigt rykte som god predikant [2]), och äfven Afzelius, som stod Nya skolan nära, hördes gärna: han predikade synnerligen ofta för den kungliga familjen [3]). Om Dahlgrens egen predikostil vid denna tid känner jag intet, men i teorien hyllade han den nya skolans uppfattning.

Såsom lärare och präst har Dahlgren under dessa år haft en trägen tjänstgöring och den ekonomiska valutan har nog icke varit betydlig. Såsom pastorsadjunkt uppbar han en lön af 100 riks. rgs. jämte fri »skrubb» i kyrkoherdehuset [4]), och hans arfvode såsom lärare har väl ej heller varit betydande. Emellertid synes han hafva dragit sig bra fram, och det goda lynnet fick ersätta hvad som felades af detta lifvets goda. I ett bref af sept. 1815 till Afzelius, som vistades i Finland i och för sitt bröllop, målar Dahlgren på ett förträffligt sätt sig själf [5]).

— — »När jag nu ser utöfver lifvet och allt detta larm och fjäsk bland människor och deras tankars virrvarr och klippor och vågor och spillror — så tänker jag du är att lyckönska, som får segla in i hamnen och ej mer behöfver anförtro dig åt vågornas gunst eller onåd. Människan har tre blomsterlif: Barndomens, då allt är så gladt och ljuft och himmelskt som de blåa vårsipporna och lärkans första toner,

---

[1]) Annonseras i Dagligt Allehanda för den 12 dec. d. å.
[2]) I Dagligt Allehanda för den 12 april 1814 anmodas han utgifva en af honom hållen predikan på trycket.
[3]) Dagligt Allehandas predikoannonser.
[4]) Ahnfelt Tankar och löjen s. 66 not **).
[5]) Finnes bland K. B:s handskrifter (12 blad 4:o).

Ynglingslifvet, då kärleken öppnar sina glindrande portar och vi inträda på en förtrollad ö, där andra blommor och trän och endast englar oss hälsa. Det tredje är, när solen bärgas och skådespelet är slut och vi nalkas en annan strand och månens, dödens bleka skimmer förbleknar kinder och natten oss höljer i grafven — Detta lif är en blixt! [1]) och hvari är dess värde, om ej i det sköna vi älska, det himmelska vi vörda? Kärlek är religion. Du är säll — än jag arma djäfvul? Mina ögonbryn draga sig stundom tillsammans, och jag vänder mig bort från människorna och gråter, den eld, som inom mig brinner, skall förtära mig själf — Min sånggudinna må tillsvidare vara min väninna! Men äfven henne har jag varit otrogen. Men snart skall hon få nytt lif. Nog härom — — De idéer jag hade förmiddagen äro nu på maten försvunna. — Från Hedborn kan jag hälsa, vi gå och fundera tillsammans dagligen, och han vill nödvändigt drifva mig till att skrifva psalmer — Jag läser Biblen nu krafteliga om dagarne. Vishets, Baruchs och Syrachs äro mina heroer. Där är himmelskt manna. Jag galopperar omkring på gatorna för att ta mig motion. Emellanåt läser man Bibel och Novalis. Friskt vivat! — Nå, till souvenir från Aura måste du hafva med dig åt mig — en blomma eller en kvist. Fantastiska idé ropar du? när var jag annat, jag är glad och ledsen, sträcker armarne och ville omfamna en hel värld, och allt upplifvar mig, och en annan stund, och jag är åter i det verkliga lifvet — och blåser ut min pipa och sätter på mig mina tofflor och grälar privatim för gossarne i Cornelius — — —

Måndags afton. Jag vill då fortsätta, efter najader och vindar gifvit mig permission. Jag föreställer mig nu, i hvilken skön trakt du bor, skada endast, att sommaren har flytt undan och den dystra hösten med sina gulnade löf om sin hjässa, de mörka molnen till sin mantel och med sin tunga andedräkt nalkas. Hu! det ruskar i träden och bladen falla af, stjärnorna stå så bleka, ingen ros för ögat, endast här och där något grönt. Dock, där kärleken är, blommar en evig vår. Jag imaginerar mig, huru skön utsikt du har. En liten fager sjö, som Rousseaus Biellersjön [2]) framför ögat. Hur gunga ej vågorna, hur blixtrar ej solen på ytan! hur lätt svinga ej fiskmåsar däröfver! huru nicka ej skogarna i djupet — Hui! en så vacker sjö! jag tror jag dränkte mig däruti strax af förtjusning. Raseri! Nej! fram med en båt, se det kan något vara. Jag skulle ro ut på dess vågor, när solen gick opp, och om jag kunde blåsa på en flöjt, skulle jag narra fiskarne ur djupet och fåglarne i höjden omkring mig. Och när aftonen kom, nej, jag blir förryckt, om jag längre ser på den vackra sjön. Svärmare, ropar du? Ja, tusen idéer löpa igenom mig, som vinden genom löfven. Nå, vidare en ängslund — hu! — den är redan härjad — dito fälten.

---

[1]) Blixt är stunden. Valerius.
[2]) = Bielsjön (ty. Bielersee).

Hur mår du? Får jag svara: som Adam i Paradis [1]). Än jag? som Portvaktarn i Macbeth [2]). Plang! klockan slår tio. Den hesa väktarn ropar och påminner huru fort tiden går. — Ja! den går — Sol statt stilla och måne i Gibeons dal, vill jag ropa på din bröllopsdag. Men jag är ingen Josua. Stå min egen klocka! Statt du stilla! Stockholm börjar nu åter att bullra. Biena börja att fara in i kupan. Herrskaper anlända. Man spelar »den förmenta prinsen» [3]) på lilla operan [4]). Papegojan har slutat sitt Älska far och fosterland på Djurgården [5]). Får jag hålla en oration till Neptunus, innan jag slutar? — — — — Adjeu! Jag orkar ej sjunga, ty hes är min tunga och lunga — Tusende faldiga hälsningar härifrån — — Min obekanta vördnad för deine Sofie från en arm skolfux, pedant, präst och hummelstång. Amen. Din Dahlgren. September 1815. (Almanack har jag ej, men måndag är det, kan jag se af läsordningen)».

Sådan Dahlgren visar sig i detta bref, sådan förblef han i allt väsentligt hela lifvet igenom, än känslosam, än ytterst uppsluppen, ehuru under olika perioder af hans lif än det ena, än det andra momentet öfverväger. Vi finna här en sentimentalitet, som hos 24-åringen visar sig såsom självbespegling med stänk af världsförakt, samt en elegisk känsla af all tings förgänglighet — detta ju något vanligt hos vakna sinnen under utvecklingstiden [6]) — men äfven en kvinnligt jollrande ton, en barnslig glädje och ett putslustigt skämtlynne, som ej drar sig för att göra sig roligt öfver den egna personens skavanker och egenheter. Härtill kommer ett ytterst vaket natursinne, lika känsligt för yrande vårjubel som för beklämmande höststämning, ett lifligt intresse för världen rundt omkring och en humoristisk uppfattning af dess obetydligheter och jäktande äflan, ett sätt att se, som förutsätter allvar under den glada ytan och äfven religiös läggning. Med allt detta länger sig entusiasmen för det sköna och en svärmisk uppfattning af lifvets ideala makter.

Det ligger i Dahlgrens natur en evig oro, något oredigt, det ena infallet föder det andra, ideligen afbrytes det allvarliga genom framdragande af någon obetydlig biomständighet, som ligger alldeles vid sidan af ämnet. »Tusen idéer löpa igenom mig som solen genom

---

[1]) Jfr Bellman: "Är jag född, så vill jag lefva
och må väl på bästa vis
som en Adam med sin Eva
uti paradis (Fredmans sånger n:r 16).

[2]) Geijers öfversättning eller snarare bearbetning af Macbeth utkom 1813.

[3]) Komedi med sång i 1 akt af Bäuerle, öfversatt af C. G. Nordforss; uppfördes för första gången 1807.

[4]) Teatern i Arsenalen.

[5]) Papegojan eller Älska far och fosterland, komedi i tre akter af von Kotzebue. Tillhörde Svenska comiska teaterns repertoar.

[6]) Jfr Atterboms dikter i Linköpingsbladet 1806, hvarom F. Vetterlund i Samlaren 1891 (Atterbomska ungdomsdikter och reminiscenser)!

löfven», säger han själf [1]). Hans inre är som en gungande sjös yta. Denna ständiga inre rörelse ger ofta det yttre uttrycket ett visst hafsigt drag, som i hög grad skadat hans produktions konstnärlighet.

Stämningarna växla snabbt: »De idéer jag hade förmiddagen, äro nu på maten försvunna».

Hans vittra produktion hade, säger han, under den sista tiden afstannat — naturligtvis en följd af hans teologiska studier —, men snart ämnade han åter gripa sig an. Han höll också ord, ty samma månad han skref detta bref utgaf han första häftet af ett romanförsök Aurora eller den norska flickan och i oktober utkom det andra. Anledningen till romanens författande var, om man får tro Arvidsson, tragikomisk nog [2]). Dahlgrens yngste bror, Per, om hvilken jag nämnde något i denna afhandlings första kapitel, hade råkat på afvägar och uppsökte i ett alldeles utblottadt tillstånd sin bror i Stockholm, hos hvilken han fick bostad och uppehälle. En dag saknade Dahlgren sin klocka, hvilken det befanns att brodern hade pantsatt på ett näringsställe. För att skaffa pengar till klockans återlösande sammansatte skalden på några dagar denna roman, hvilken nedskrefs af brodern efter hans diktamen. Honoraret blef tio riks. b:co. Denna anekdot äger nog sin riktighet i det stora hela, ty Arvidsson har tydligen hört den af Dahlgrens egen mun, och arbetet är dessutom af den art, att det ej jäfvar denna uppgift om dess tillkomst. Men romanen har helt säkert varit planlagd förut och är ur biografisk synpunkt af vikt, emedan den visar oss, hvad Dahlgren år 1815 menade om ett och annat.

Titeln är gifvetvis vald, för att tidens politiska intresse skulle komma bokens åtgång till godo, och författaren försummar ej heller att framhålla, att norrmännen och svenskarne numera äro ett enda folk. Han är utprägladt norskvänlig: de nya bröderna vore redliga och gästfria, liksom allt i deras land tillkännagåfve gammaldags tro och ärlighet. Men politiken beröres blott i förbigående. Däremot förekomma talrika utfall mot upplysningstidehvarfvets allmänna uppfattning, sådan Dahlgren föreställde sig den: han är en frondör, han liksom de andra fosforisterna. Han kan ej lida det franska språket, »detta kurtisspråk», och han är synnerligen missnöjd med att så mycket arbete ägnas åt dess inhämtande i flickpensionerna. I den pension, Dahlgren i boken skildrar, höllos t. o. m. morgonbönerna på franska. Ja, för en god konversation vore detta språk lika nödvändigt som smink för teaterflickor. »Det är lycka, så länge icke denna oförskämdhet går så långt, att man får franska predikningar i stället för svenska och franska plattheter på teatern i stället för de svenska, ehuru det senare, så länge vår teater ej hunnit större bildning än den närvarande, icke kunde vara så förkastligt».

---

[1]) På samma sätt karaktäriserar Geijer den unge Tegnér, med hvilken Dahlgren erbjuder likhetsdrag.

[2]) Ö. a. a. XIII.

Mot tidens moraliserande uppfattning i religiösa frågor, dess nyttighetsteorier, lycksalighetslära och materialistiska åsikt af lifvet är han icke nådig; och han kan ej heller förlika sig med dess fordran på anständighet i det yttre framför allt eller med det konventionella i umgängeslifvets yttre former [1]), dess torra dygdeideal och småförståndiga lefnadsklokhet, dess ideliga besjungande af husligheten, ej heller med den oratoriska stilen och den moderna sentimentaliteten à la Lindegren, hvaraf han dock själf hade en rätt stor portion.

Rätt kostligt kommer denna aversion mot rationalismens uppfattning fram i ett tal han i egenskap af författare håller för sin romanhjältinna.

»Mitt goda barn, du vet, att utan moraliska principer, utan några stränga läror om sättet att behaga och uppföra sig, kommer man ej en hands bredd ut i världen. Du har ett hjärta, kom ihåg det, ett ömt och godt hjärta, men detta hjärta är svagt, passionerna storma, begären rasa, hvilket är ungefär detsamma sagdt med andra ord, världens blomsterstigar locka, Sirener vinka, nöjet ler under oskuldens förrädiska klädnad, men lyssna ej till deras retande behag. Påminn dig, att rosen doftar skönt, men vill du taga henne i din hand, så sårar hon. Hör därföre mina råd! Var dygdig, det vill säga uppför dig väl, det vill säga rätta dig efter tiden och det vill åter säga begå ej dårskaper, laster och brott! Du runkar på hufvudet och synes ej förstå mina klara och tydliga konklusioner, kom ihåg:

För att bli säll,
det blott behöfs ett tjäll
och några enkla dygder.

Förstår du? enkla dygder, icke sammansatta. Ty kom ihåg, att dygderna äro så hjärtans många, att man riktigt behöfver ett godt minne för att komma ihåg dem alla; men hvar slutade jag? Min dotter! du är nu 16 år. Din första plikt är att ära dina föräldrar. För all del gör dem aldrig någon sorg på deras gamla dagar, ty försakar du detta bud, så får du ej länge lefva, det vill säga i stället för femtusende middagsmål och därtill konfekt måste du förlora halfparten. Lägg detta noga på minnet! För det andra, uppför dig blygsamt, anständigt och höfligt, äfven, så mycket ske kan, mot bofvar! Ljug aldrig, undantagandes när det ej skadar någon annan! Förställning är nödvändig. Du kan således smickra, dock ej öfver höfvan, så att det märkes. Det ges ett sätt att konversera, att säga artigheter, detta får du både fördraga och gifva utan klander, ehuru du ej behöfver draga dina ord från hjärtat. Tillåt dig aldrig några friheter, såsom t. ex. att skratta öfvermåttan, hoppa och tralla som en toka, afkasta schal och hatt, utan att hela sällskapet föregått dig med sitt efterdöme, att taga

---

[1]) Samtidigt finner man denna ovilja mot det konventionella sällskapslifvet hos Almqvist (Hektors lefnad 1814, Hvad är kärlek? 1816).

en älskvärd karl i handen, och för all del, lipa ej eller se mulen ut! Glad, men med smak skall du vara i sällskap; men in summa, var dygdig, var god, var öm, var arbetssam, ty jag förmår ej upprepa alla föreskrifter — — —».

Han vänder sig skarpt mot tidens osedlighet, som florerade, trots det att dygden jämt fördes på tungan, och profeterar om, att en annan tid skall komma, en härligare och skönare, då det nu lefvande lättsinniga släktet blifver bortsopadt från jorden. »Jag är säker därpå, att alla sockersöta munnar, som nu gapskratta öfver forna tiders kärleksvärmeri, ej af en framtid skola mer skattas än skillingen i en full båtsmans byxsäck. Hvarifrån har allt stort och skönt, som uppstått i världen, haft sitt ursprung, om ej ifrån Kärleken, Religionen och Dygden?» — Det nuvarande tillståndet vore bedröfligt. Man kunde vara kär och ändå älska tre och ett halft föremål dessutom! En älskarinna vore en betydande handelsvara, en hustru en grannlåtsmöbel i huset, som i årlig reparation kostade mer än själfva husets underhåll och ommålning o. s. v.

Den unge prästen är allt annat än belåten med tidens kristendomsförkunnelse och ger en och annan snärt åt »våra smakfulla predikanter». I den ofvan omtalade pensionen lärde de unga flickorna för sitt hjärtas moraliska bildning en sorts s. k. kristendom, »som man hör pladdras af en del präster på våra predikstolar och består i några sederegler: att vara ömsint, nöjd med sin lott, fördragsam m. m». Mot tidens allt annat uppslukande intresse för välgörenhet tröttnar Dahlgren icke att afskjuta sina ännu ganska slöa pilar. I sin motvilja mot det evinnerliga moraliserandet gick romantiken till öfverdrift: s. k. moral vore ett oting i kristendomen, en öfversinnlig religion, hvars egentliga vore försoningen och tron, förklarar Askelöf i sin uppseendeväckande artikel om predikningar. (Polyfem IV, 516 o. f.)

I rent vittert afseende är romanen mindre utprägladt satirisk. Ett godmodigt gyckel med den goda smaken, ett litet piskrapp åt tidens versmakare, ett hugg mot Wallmarks Fuselbrenners resa, som bekant ett obetydligt försök i den komiska romanstil Cederborgh hos oss infört, se där så godt som allt. Mot den sentimentala familjeromanen, som Dahlgren antagligen liksom Hedborn och Hultin studerat redan i Linköping, förekommer dessutom ett och annat försmädligt yttrande. Han lofvar, att i hans roman »oskulden skall förföljas, dygden sättas i fängelse, presidenter, kammarråd och ministrar (ty i de högre stånden vill man påstå finnas bara stenhjärtan och stjärnor som i visan: Kallt hjärta under stjärnan [1]), skola isynnerhet få husera och enlevera. Sällheten skall på krycka bo i tjäll, men lasten i palatsen — —» o. s. v.

Romanen själf är en romantisk produkt, hvarom mera nedan. Hela lifvet vore en dröm, ett drama, af oss själfva författadt; en skön

[1]) Dahlgren menar Fru Lenngrens Pojkarna.

och dygdig lefnad vore lika evig som det förträffligaste poem.» Fredrik», säger Clorinda, »i allt detta virrvarr, om vi kunde öfverse det hela, huru många sköna själars diktningar skulle vi ej finna! Engång skall detta stora drama af oss öfverskådas. Hvilken härlig lektyr för evigheten»! I densamma möter oss romantikens höga uppfattning af poesien, den eviga och gudomliga, och dess härold, skalden. För honom biktar naturen sitt innersta liksom för kärleken. Berättelsen om forntida gudar, som vandrade omkring på jorden och lärde människorna sånger, vore förträfflig. Shakespere t. ex. vore ingen dödlig. »Man hör en Gud, när man läser honom».

För öfrigt är denna anspråkslösa roman ett ytterligare intyg om Dahlgrens allt mer tilltagande natursvärmeri. Naturen är rätta platsen för allt. I dess heliga tempel böra vi vara, då vi vilja röras djupt, antingen till glädje eller sorg, där trifvas vi bäst, då vi läsa en vacker bok eller höra någon fängslande berättelse. Och hur härlig är ej en jakt under morgonens friska timmar!

Den starka samhörighet med naturen, som synes vara Dahlgren medfödd, har vunnit i styrka under hans ströftåg i hufvudstadens sköna omgifningar. Bland dessa synes särskildt det täcka Haga, Gustaf III:s sommarvistelse, slagit an på honom; den starka trollmakt detta utöfvade kom äfven denne konungs minne till godo, han sätter liksom fosforisterna i allmänhet ganska mycket värde på honom, ehuru han liksom de måste beklaga, att hans bildning varit så uteslutande fransk [1]).

I romanen finnes en fristående idyll inflätad, i hvilken Dahlgren söker ge en framställning af sin uppfattning af naturen [2]). Som bekant älskade romantikens män att framställa sina satser i dialogens form, när de ej föredrogo aforismens. Så hade Palmblad gjort, då han sökte utveckla sina åsikter om romanen. Den ifrågavarande idyllen är en sådan dialogisk framställning.

Ett sällskap har vandrat upp på en bergsspets, där en glad stund tillbringas under intagande af ett landtligt mål. Den lilla skaran utgöres af filosofen Agathon med sina två döttrar Lina och Clorinda, dennas hjärtevän Fredrik och en pastor. Denne senare, som vet att värdera denna världens goda, vill i likhet med filosofen ej uppfatta naturen såsom besjälad; han har med all ifver bland sina församlingsbor sökt utrota tron på bergtagningar, ty, säger han, att tro på skrock är att vara hedning. Också visar han helt rationalistiskt, huru historier om bergtagna uppkommit. All mytologisk uppfattning af naturen vore ingenting annat än afgudadyrkan, en åsikt, hvari filosofen instämmer, på samma gång han förklarar, att naturen har sin mekaniska evigt samma gång, medvetslöst följer sina föreskrifna bud, hvilka hon icke en hårsmån kan

---

[1]) Enligt Atterbom hade Gustaf III kunnat blifva en verklig heros, om ej hans uppfostran varit så ytlig (Fosforos 1811).

[2]) I kap. VI s. 43 o. f.

öfverskrida. Alla historier om naturandar och deras verksamhet ledde sitt ursprung från förryckta hjärnor; och all denna styggelse hade endast kunnat undanrödjas genom uppträdandet af den ädle och store vise från Judea.

Clorinda, en svärmisk, af naturens och konstens skönhet djupt intagen flicka på femton år, sådan som romantikens män älskade att tänka sig ungmön — för dem var kvinnan Guds skönaste uppenbarelse —, vill visserligen ej vara med om all möjlig folklig vidskepelse men finner idén om naturens lif härlig. Blotta tanken, att naturen vore en död massa, ängslar henne. Huru mycket vackrare att föreställa sig solen som Apollo, hvilken på sina glittrande strängar, solstrålarna, spelar ljufva toner för oss, än som en massa lika platt som stenen eller mullen! Gud kan ju ej blifva synbar för våra ögon, därför har han uppenbarat sig i naturen, hvilken är obegriplig och förunderlig, men hvars verkningar synas gudomliga och lika så stora underverk som de bibliska. Däremot saknar naturen i motsats till människan förnuft och fri vilja. Clorinda frågar pastorn, hvad han tror om Kristus och underverken i den moraliska världen: vid hans födelse upprann ju en härlig stjärna på himmelen och all naturen deltog i hans död. Den tillfrågade vill helst svara en annan gång, men filosofen anser berättelsen om den nya stjärnan lika sann som den om Labans spräckliga får.

Fredrik delar Clorindas romantiska naturåskådning. Det visar sig, att denna är starkt påverkad af Kellgrens Den nya skapelsen; de båda älskande tänka sig naturen såsom deltagande i deras känslor, för deras skull har denna klädt sig i alla dygdens och oskuldens prydnader. När sorgen drabbar oss, är naturen vår tröstarinna. För hvarje oskyldigt hjärta, hvarje ren själ är den därföre helig och ger uttryck åt de djupaste idéer: tala ej himmelens stjärnor och jordens blommor till oss, sjunga ej jordens berg, kullar och parker? Naturen synes dem som en moder, omgifven af tusen andar, som skydda dem. Särskildt skön förefaller hon oss under barndomens år; när ålderdomen nalkas, står hon vid vår sida som en allvarsam vän och blomsterströr själfva grifter. Hennes härlighet sammansmälte Fredriks och Clorindas hjärtan »till ett enda klart åskådande öga». När man vid sin älskades sida sitter försjunken i naturens åskådande, sväfvar Guds anda öfver ens själ.

Det är alltså endast för den kalla och liknöjda människan, som naturen synes död, ty så snart tro, dygd och religion flytt från hjärtat, är dess förtrollning försvunnen.

Nordens natur synes vara att föredraga framför söderns. Södern har sin himmel på jorden, men vi hafva vår öfver oss. Söderns lif är en ynglings dröm, norden ett mannaålderns hem för djupa känslor och eviga idéer. Hos oss synes naturen människan öfverlägsen, den väcker gärna dystra känslor i hjärtat och man vandrar liksom i ett heligt tempel, där Guds röster öfverallt ljuda.

Den nationella själföfverskattning, som utmärkte tiden och särskildt Göthiska förbundets män, finna vi äfven i Aurora. Hjältinnan var född och uppfostrad bland Norges berg, »kunde väl hennes själ utveckla sig till annat än till en djup och ädel karaktär? Man talar om missfoster; men bland nordens folk, länge skilda från städer och fördärfliga inflytanden, finnas de ej». Den yfverborna fosterländskhet, som hos Dahlgren sålunda kommer till synes, leder oss öfver till hans deltagande i *Manhemsförbundets* stiftande och verksamhet.

* * *

Anledningen till Götiska förbundets bildande (1811) var ju innerst den, att många af tidens vakna ungdomar med sorg trodde sig se, hurusom samtiden djupt sjunkit i jämförelse med det ärorika förflutna — detta tema vore nu grundsången i hela Europas mun, säger Almqvist 1816 [1]) —, och därföre beslöto att bilda ett förbund, som skulle ha till uppgift att pånyttföda Sverige genom en återgång till gammal sång och saga, hvarigenom den manliga fornnordiska andan åter skulle väckas till lif hos dess folk. Den tanken låg nu nära till hands att utsträcka idén af ett götiskt förbund att omfatta äfven den studerande ungdomen vid läroverken. Också berättar Afzelius, att »kärleken till det nyss räddade fäderneslandet — — — spridt sig äfven till ynglingarna i gymnasium och vid läroverken. De stiftade föreningar, i hvilka de gjorde sig mer och mer förtrogna med fornålderns sång och saga» [2]). Men en och annan tyckte, att det kunde vara fördelaktigt, om en sammanslutning af äldre studerade personer och skolynglingar skedde i samma syftemål, och så stiftades, den 18 november 1815, Manhemsförbundet af Dahlgren och Cnattingius [3]). Den senare berättar själf vid sammanträdet den 29 april 1818, att han och brodern Dahlgren på hösten 1815 öfverenskommit att inrätta ett sällskap, ämnadt till en närmare vänskaplig förening mellan några af lärarna och de bästa eleverna i dåvarande regementspastor Afzelii skola, och att detta sällskap, som genast fick namnet Manhemsförbundet, då alldeles icke hade något annat bestämdt ändamål än att med passande muntrande sysselsättningar upplifva och ur skolstoftet uppdraga några förhoppningsfulla gossar, hvilkas ädlare lyftning låg stiftarna om hjärtat. Knappt hade emellertid, fortsätter han, förbundet uppstått, förrän

[1]) Handlingar till upplysning i Manhemsförbundets historia 1820.
[2]) Minnen 112.
[3]) Källor för min framställning äro: Protokoller, hållna bland de äldre i Manhemsförbundet första delen (sista protokollet af den 5 febr. 1820), skänkta till Kungliga biblioteket af B. A. Rappe den 10 sept. 1858; Handlingar till upplysning i Manhemsförbundets historia 1820; Om Manhemsförbundets föreslagna organisation. Recension af omdömena däröfver. Adress till allmänheten 1821; Ahnfelt C. J. L. Almqvist (s. 3 o. f.); Fryxell Bidrag till Sveriges litteraturhistoria V s. 79.

det fick en bestämd riktning på studiet af Skandinaviens allvarliga fornlitteratur, ehuru denna visserligen redan från första stunden af dess tillvaro var påtänkt och angifven. Härigenom blef förbundets innersta ändamål liksom det götiskas att bilda äkta svenskar.

Fryxell har framhållit, att Manhemsförbundet till största delen bestod af yngre män, som ej kunde komma in i det götiska förbundet [1]; detta öfverensstämmer ju med sanna förhållandet: götiska förbundet mottog icke verkliga fosforister i sin krets [2]). Men man får icke föreställa sig, att några från götiska förbundet utestängda fosforistynglingars lust att stifta ett konkurrenssamfund varit orsaken till Manhemsförbundets bildande; ty detta senare har en något annan karaktär än det götiska.

Manhemsförbundet var alltså bildadt; det återstod nu att organisera detsamma. Tills en utförlig »organismus» hunnit utarbetas, nöjde man sig med provisoriska stadgar.

Enligt dessa skulle förbundets ärenden handhafvas af en ordförande, en sekreterare, en förbundsstallare, som var ceremonimästare vid sammankomsterna, och en förbundsvårdhållare, förbundets materialförvaltare och ordningsman, alla dessa till en början tjänstgörande endast två månader åt gången. Härtill kom en skattmästare samt två stallare och två vårdhållare för hvarje grad, hvilka hade att biträda förbundsstallaren och förbundsvårdhållaren. Dessa lägre ämbetsmän synas äfven ha kallats märkismän.

I början af år 1816 inträdde i förbundet en ung man, som genast gjorde sig synnerligen gällande, det var den sedermera så ryktbare Carl Jonas Love Almqvist. Han hade året förut samtidigt med Atterbom, Palmblad och Sondén promoverats till filosofie magister och vistades nu under vintermånaderna i Stockholm såsom informator i en friherrlig familj, samtidigt tjänstgörande i ett par kungliga verk. Denna Almqvists stockholmsvistelse, som räcker t. o. m. år 1823, har för hans utveckling varit af den största vikt, det är nu hans egendomliga starkt mystiska lifsåskådning bildas. Han är under dessa år synnerligen religiöst intresserad. Ännu så länge är det blott inom en mindre krets vänner han väcker uppmärksamhet, men i denna är hans inflytande så mycket större.

I Manhemsförbundet sammanträffade nu Dahlgren med denne egendomlige man, och svårligen hafva dessa två känt någon sympati för hvarandra, därtill voro de alldeles för olika. Ehuru Almqvist vida underlägsen i begåfning, var Dahlgren på hjärtats vägnar rikare utrustad än han, och dennes på det hela taget kyliga natur har nog bjudit honom emot. Men de synas flitigt ha umgåtts under dessa år;

---

[1]) O. a. ställe.

[2]) Afzelius berättar i sina minnen, att några af fosforisterna väl blifvit föreslagna till inträde i förbundet men ej antagna (s. 124—5).

utom i Manhemsförbundet voro de äfven medlemmar i en talareklubb, där Almqvist hade rikligt tillfälle att glänsa som dialektiker. Ofta hafva de nog gnabbats med hvarandra, och det kan nog också hända, att den glade pastorsadjunkten ibland gycklat med den fantasirike samhällsreformatorn, såsom den grånade lifströtte komministern gjorde i Aganippiska brunnssällskapet.

Almqvist hade icke väl inträdt i förbundet, förrän han utsågs till ordförande, och under hans ordförandeskap antogs den 16 febr. 1816 en stadga rörande undervisningen i förbundets fem första grader, hvilken skulle gälla, tills »organismen» hunne utarbetas och stadfästas. Man tänkte sig visserligen redan nu högre grader, åtminstone en sjätte, men med denna öfverbyggnad fick det tills vidare bero.

Den undervisning man ville bereda de unge var af sex olika slag: filosofisk, poetico-historisk, politisk-historisk, filologisk, antikvarisk och musikalisk. Man redogjorde för de rena nordiska myternas betydelse och sökte genom en förklaring af »Surturs världsförbränning» uppvisa, huru hedendomen öfvergår i den kristna andan och att en sann konsekvent manlighet endast vore möjlig genom ett lif i denna; och man införde ungdomen i studiet af våra nordiska konunga- och kämpasagor. Den skulle härigenom lära sig känna det kraftfulla götiska lifvet. Härtill kom i de högre graderna läsning af de gamla landskapslagarna. Man sysslade med Nordens politiska historia, en undervisning, som hade att meddela endast sanna fakta. Denna började emellertid först i sjätte graden, sedan källorna förut blifvit tillräckligt kända. Redan i 2:dra graden borde dock eleverna hafva fått kunskap om Nordens äldsta geografi.

Vidare gaf man handledning i det gamla nordiska fornspråkets studium, hvarvid man i de högre graderna borde visa släktskapen mellan detta och den nuvarande svenskan, samt redogjorde för alla antikvariska konstord, som förekommo i den nordiska fornhistorien, och för alla i Norden befintliga fornlämningar.

Slutligen undervisades ungdomen äfven i sång. Man sjöng dikterna i Iduna, svenska folkvisor och nordiska fornsånger.

Den unge manhemsbroder, som utträdde ur femte graden, borde alltså vara i besittning af en ganska aktningsvärd kunskap i Nordiska språk, som vi nu skulle säga. Han borde ådagalägga en grundlig insikt i nordiska mytologien och antikviteterna, det nordiska fornspråket och Nordens gamla geografi, hafva säker reda på kronologien inom den svenska historien samt vara förtrogen med en betydande del fornnordisk sagolitteratur såsom Hervararsagan, Fundinn Nóregr och flera af de sagor, som innehållas i Björners Kämpadater. Vid slutexamen skulle han visa sig vara så långt hunnen, att han fritt kunde tyda Heimskringla. Dessutom borde han *fullkomligt* känna *alla* nordiska fornlämningar.

De fem olika graderna voro ordnade såsom skolklasser med flyttning från den ena till den andra samt slutexamen. Öfver studiernas gång afgåfvo lärarna årsberättelser. Det hela är alltså götiska förbundets program, tillämpadt i skolans tjänst. Man kan ej neka till, att denna skolstadga vittnar om mycken framsynthet; den var ett försök att ge undervisningen i skolans vanliga ämnen en fosterländsk grundval.

Det framgår af det föregående, att Manhemsförbundet var afsedt att hafva en mera religiös prägel än Götiska förbundet. Man var tydligen rädd för, att svärmeriet för den nordiska forntiden skulle föras för långt — förbundet är alltså ett slags opposition mot den lingska riktningen inom götiska förbundet — och var därför angelägen att framhålla nödvändigheten af den gamla gudatrons upplösning och öfvergång i kristendomen. Den moderna bildningen skulle vara kristlig på nationell grund. Man kan därför med Atterbom säga, att detta förbund i viss mån åsyftade en sammanslagning af Auroraförbundet och det götiska; denna försöktes af unga litteratörer, som hvarken tillhörde det ena eller det andra.

Det var Almqvist, som af Manhemsförbundet fick i uppdrag att utarbeta den fullständiga organism, som ansågs behöflig. Han ägnade sig däråt con amore och redan år 1816 underställde han sitt vidlyftiga förslag brödernas granskning. Detta äga vi icke i dess ursprungliga form utan endast i en, såsom Almqvist själf framhåller, »öfversedd och utvecklad» redaktion af år 1820 [1]).

Detta uppfostringsförslag är specifikt almqvistskt, en frukt af hans filosofiska och historiska studier å ena sidan och hans starka religiösa intresse å den andra. Med detta arbete har han velat revolutionera den mänskliga uppfostran; enligt den vanliga, som han skarpt fördömer, vore det öfvervägande tanken som utvecklades, själf ville han äfven indraga känslan i uppfostrans krets, för att en helgjuten mänsklighet måtte bli det slutliga resultatet. Den unge skall genomlefva föremålen för sin bildning, han skall lära *känna,* att lifvet är någonting. Och denna bildning borde alltigenom hvila på fosterländsk grund: det borde inte vara latinska, grekiska, franska eller engelska taflor som allraförst uppmålades på den unga själens duk utan svenska. »Frisk dygd, renhet och kraft i glädje, fin skönhet och frihet i konst, publicitet och medborgerlighet — detta är den ande, som går genom hela förbundets plan».

Utkastet är ett försök att i undervisningen följa samma stråt, som mänskligheten i sin helhet och särskildt det svenska folket gått genom tiderna. Den unge skall genomlefva detta. Själfva samhället ginge visserligen aldrig tillbaka, »men vi, under det vi än ej mognat till samhället, under det vi uppfostras, så umgås vi med de förbigångna länkar, som frambringat de närvarande, för att rätt förstå dessa sista».

---

[1]) [illegible]

Almqvists uppfostringsförslag bör betraktas såsom en yttring af tidens djupa förstående af utvecklingens idé inom historiens rika och förvirrade mångfald. Den pragmatiska uppfattning af historien, för hvilken Höijer banat vägen hos oss, hade nämligen alltmer gripit omkring sig i de unga sinnena, man ser den som sagdt ur utvecklingens synpunkt och betraktar förloppet filosofiskt, hvarigenom onekligen konstruktionen ofta kom att störande gripa in i det konkreta sammanhanget, såsom t. ex. hos den unge Geijer. Man hade blicken skärpt för det mål, hvaråt allt ytterst tenderade; för Almqvist var detta mänskligheten uppfostran för evigheten. Historien behärskades af försynens idé. I första glädjen öfver, att man ändtligen upptäckt det stora sammanhanget i allt, slog Almqvist liksom andra öfver och förföll till en betänklig konstruktion. Följande sin naturs fordran på klar systematik och fantasieggande bild tillika gick han endast längre än andra och hamnade i det rent outförbara, barocka. Men det djärfva försöket är icke blott något att grina åt, såsom hittills mestadels skett; i själfva verket är »Manhemsförbundets organismus» ett förslag till en nationell och religiös uppfostringsplan för hela svenska folket och således af en helt annan räckvidd än Dahlgrens och Cnattingius blygsamma stiftelse. Den är ett af den nya tidens många bakslag mot det föregående tidehvarfvets allt för långt gående kosmopolitism; den afser dessutom en verklig folkbildning, en »upplysning», som skall ägas af folkets stora massa, ty meningen vore icke att utbilda lärde. Riktningen på det stora förgångna i den svenska nationens utveckling finge ej heller stänga blicken för den närvarande tiden och dess reformkraf. I detta afseende är Almqvist alltså ingen verklig romantiker. Han är i princip reformvänlig, och den folkbildning han afser är ett intressant motstycke till rationalismens upplysning, som äfven är att uppfatta i betydelse af folkbildning, ehuru visserligen af en annan art än den almqvistska. Också är Almqvist allt annat än mild mot denna. Den är ett vetande, hämtadt ur den yttre erfarenheten allena, som ej har något medvetande af sin egen dålighet, och som är den egentliga orsaken till samtidens »klenhet». Den är ett den onda viljans redskap.

Huru föga Almqvist påverkats af andra, af det vid hans inträde redan existerande förbundet, intygas af hans egna ord. »Då jag första gången underrättades om, att detta förbund var, men ännu ej kände dess beskaffenhet, anslogs jag *inifrån* af en idé om en inrättning, hvars verksamhet skulle blifva af fördel — menade jag — för vår samtid. Denna tanke sökte jag i alla dess bestämningar bringa till klarhet för mig själf; och det är den jag nu för brödernes ögon önskar uppföra i samma gestalt som jag sett den». (s. 4.)

Det är denna idé Almqvist vill utveckla, och han är fullt medveten om, att utförandet af densamma endast i inskränktare omfång är möjligt. Hans plan är endast en konstruktion, som han anser kunna realiseras, men detta senare är icke hans sak, det kommer an på tider

och omständigheter. Men själfva grundritningen in abstracto vill Almqvist en gång för alla uppdraga, och detta har han också gjort med stor dialektisk skicklighet och sträng systematik. Hela framställningen andas dessutom en så brinnande entusiasm för människan och mänskligheten förädling, att en genomläsning af hans förslag är synnerligen nöjsamt trots alla bizarrerier och alla barnsliga hugskott.

Manhemsförbundet skulle vara indeladt i nio grader eller klasser, alltså ett slags gymnasium. Den yngling, som genomgår dem alla, är att likna vid en person, som åskådar ett drama, följer karaktärernas utveckling genom akter och scener och slutligen känner sig gripen af styckets helintryck samt lämnar teatern såsom en bättre människa, endast med den skillnaden, att Manhemsbrodern själf såsom skådespelare deltager i dramats utveckling. Vid inträdet i en högre grad skulle vissa receptioner förekomma, dramatiska lekar, »oskyldige, fulle af barnsligt enkelt förstånd, uppfriskande med sann munterhet»; genom dem infördes man personligen i den tids historia, hvartill den ifrågavarande graden hörde. Kunskapen om denna blefve mera lefvande, om man för tillfället äfven omgåfve sig »med den tidens dräkter och öfriga plastiska förhållanden, så långt man kan», alltså ett slags åskådningsundervisning. Något egentligt ordensväsende finge dock icke förekomma.

Asaläran, »den gauthiska anden», borde vara själfva den grundval, hvarpå en byggnad af allmänmänsklig, sant kosmopolitisk halt skulle uppföras, en verkligt kristen bildning, hvilande på en kristendom, som fattats i själens djup. Författaren frikänner sig från all tanke på ensidig utveckling, från allt som kan rubriceras som sekt. Ändamålet vore endast och allenast uppfostran till svenskhet.

Det första steget till detta mål vinnande är, att man får klart för sig samtidens låga ståndpunkt i både fysiskt och moraliskt afseende samt blir genomträngd af tanken om behofvet af förädling. Att meddela detta är första gradens uppgift, och i andra graden väckes ett lifligt begär efter att söka något bättre. Detta bättre visar sig ytterst vara väsendets oskuld, ehuru det ännu icke blifvit klart fattadt. Man har dock fått sikte på målet och härigenom förvärfvat sig den erforderliga frimodigheten. Det är den gryende mannakraftens period, då man söker utveckla sin kropp, och man börjar med detta, emedan den kroppsliga svagheten hos samtiden är den, som först sticker betraktaren i ögonen. Här kommer den lingska gymnastiken till användning.

I tredje graden införes man i ett friskt härligt naturlif. Detta är naturpoesiens period. Hvarje ting i naturen framstår såsom lefvande genom myten. Naturlifvet hos människan visar sig först i poetisk form såsom svärmeri för en ståtlig mytologi men öfvergår sedermera till vild och hednisk krigsstyrka. Samma bana går äfven utvecklingen i Manhemsförbundet: fjärde graden omfattar nämligen det gauthiska kämpalifvet, det s. k. hedniska chevalleriet. Ifrån »gudasällskapet» flyttas yng-

lingen nu ut bland kämpar och vikingar, och de gymnastiska öfningarna böra här bedrifvas med särskild ifver.

Den i fjärde graden rådande vilda kraften bör i den femte adlas till en brinnande fosterlandskärlek eller som Tegnér säger i Fritiof:

»Kraften svärmar gärna vidt kring jord och haf,
En bärsärk lik, som biter blek i sköldens rand,
men trött och sansad vänder hon dock hem till slut».

Manhemsbrodern är liksom människan i allmänhet, när hon hunnit denna grad i sin utveckling, ännu jordisk, har ej någon medveten syftning åt det himmelska. Han vet sig nu med hela sin varelse tillhöra ett visst land, för hvars välgång han med barnakärlek gärna vill uppoffra hvar enda förmåga.

Hittills har ynglingen lefvat i samma anda, hvari de gamle hedningarna lefde.

I sjätte graden inträder själfva brytningen mellan det förra rent fysiska lifvet och ett andligt, en brytning mellan kropp och själ. Människan står där beröfvad allt, hvartill hon förut satt sin lit. Hon går nu in i sig själf och söker där minnen efter en förgången oskuldstid, spår efter den ursprungliga rena uppenbarelsen. Här öfverlämnar man sig åt Kristus ledning. Denna grad är det stora hoppets grad. Femte gradens fosterländska historieläsning vidgar sig här till att omfatta världshistorien, hvars slutmål är den stora enheten, d. v. s. människosläktets uppfostran för evigheten. Detta är här dock endast anadt: den förvirrade massa, som de mänskliga händelserna bilda, gör ännu ett hemskt intryck på betraktaren.

Nu går ynglingen utom sig själf genom den rena kärleken till kvinnan och inträder därmed i sjunde graden. Han älskar henne för hennes eget värdes skull, och hon leder honom öfver till kärleken för det gudomliga, som är det utmärkande för åttonde graden. Dessa två grader omfatta det kristna chevalleriet.

Åttonde gradens riddare äro gripna af den rena kärleken till Gud. Först nu ser ynglingen verkligheten i det rätta perspektivet: för hans ögon blomstrar nu universum såsom en lustgård. Härigenom är den sökta oskulden vunnen samt äfven dygden, ty dygd är offret af allt enskildt för det allmännas skuld. På grund af den ensidiga riktningen åt det gudomliga blir emellertid människans yttre verksamhet, allt hvad som kan sammanfattas under benämningen kropp, eftersatt. Nu har hon att taga fatt på denna, hon inträder härmed i nionde graden. I den föregående graden hade försynens idé, den i historien saliggörande, varit rådande. Här måste man lära sig förstå nödvändighetens och frihetens identitet för att kunna gripa in i lifvet. Och i detta måste hvar och en gripa in; med lust måste en äkta manhemsbroder sköta hvarje förrättning, äfven den lägsta.

Almqvist framkastar här en tanke, som han ej närmare utvecklar, men som han senare på 1820-talet sökte realisera i Värmland, att det

allmännaste och högsta lefnadssättet vore att lefva som »idealiserad bonde», den på landet lefvande »ståndspersonen», alltså så som Almqvists egen Richard Furumo eller Karlfeldts Fridolin. Men ett sådant lefnadssätt fordrar han ej uttryckligen af den fulländade manhemsbrodern. Denne har, då han utgår i samhället, att själf välja den verksamhet, som vore mest förenlig med hans eget väsen.

Nu är en förlikning åstadkommen mellan det inre lifvets poesi och hvardagslifvets prosa. Nu lefver människan ett dubbellif. Hennes fantasilif är det universala hos henne, ty genom detta sammanhänger hon med det oändliga universum; i en yttre verksamhet lefver hon sitt individuala lif. Härigenom får lifvet mening.

I och med nionde graden har manhemsbrodern blifvit en äkta svensk. Och emedan utvecklingen inom förbundet endast varit en afspegling af den, som det svenska folket förut i sin helhet genomgått, vore denne synnerligen väl utrustad för sitt arbete i samhället. Men detta befunne sig ju på upphällningen, så att man tycker, att harmonien mellan de fulländade manhemsbröderna och samhället borde bli så lagom, anmärkte Almqvists motståndare. Visserligen, men det funnes alltid några få, för hvilka samtidens klenhet gått upp, hvilka innehade den utvecklingsgrad, hvartill hela det historiska förloppet tenderat, och denna ännu fåtaliga skara skulle ideligen erhålla rekryter från förbundet, tills den vuxe så, att den befunne sig i majoritet. Då vore ju äfven det svenska folkets reformering försiggången. Detta var tydligen Almqvists innersta mening, ehuru han ej i sin svarsskrift framhållit det.

En paralell härtill har man dessutom i hans föreslagna yttre organisation af förbundet. Det skulle indelas i de äldres förbund — stiftarna och af dem invalda, alltså sådana, som fått klart för sig tidens klenhet och fattat manhemsförbundets idé — samt de yngre, hvilka, då de nått nionde graden, komme att ingå i detta sålunda alltjämt växande de äldres förbund.

En framställning af, huru Almqvist i minsta enskildheter med begagnande af schemat: tes, antites och syntes skänker sitt förslag systematisk arkitektonik; hur han i detalj drar upp paraleller mellan gången i förbundet å ena sidan och å den andra det historiska förloppet, sådant det visar sig såväl i den politiska allmänna och svenska historien som i kyrkohistorien och Jesu lif; hur han till skada för öfversikten passar på tillfället att beröra en del saker, som lågo honom om hjärtat: estetiska frågor, reformer inom äktenskapet och af den religiösa uppfattningen m. m. — allt detta hör hemma i en monografi öfver Almqvist och måste här förbigås.

I förbundet borde en vidsträckt litteraturläsning idkas. I de tre första graderna borde man läsa forntidens mytologiska litteratur, särskildt de båda eddorna; i den tredje dessutom Lings Agne. I den fjärde studeras de gamla kämpasagorna, men gradens käraste läsning vore dock det »härliga» skaldestycket Vikingen. »Huru dunkelmanlig denna

390393

ton!» I den femte lär man känna sitt fosterlands historia i öfversikt och läser dessutom Geijers Odalbonden och Thorilds Göthamannasånger. I sjätte graden utgöres läsningen af kristna folksagor och nyare författare — Almqvist menar väl särskildt den nya romantiska litteraturen — samt framför allt folkvisorna, af hvilka äfven de högre gradernas medlemmar borde hämta vederkvickelse. I sjunde graden ligger hufvudvikten på riddarromaner, sådana som Amadis da Gaula, och legender af ädelt innehåll. Dessutom läser man här Gamla testamentet samt i svensk historia perioden från Birjer Jarl till Kalmarunionen. Det historiska studiet utsträckes i den följande till Gustaf Vasas uppträdande, och läsning af nya testamentet tillkommer. I den nionde slutligen studerar man den svenska historien från Gustaf Vasa till närvarande tid, d. v. s. Sveriges lif som stat; man har att taga fullständig kännedom om konstitutionen och det moderna Sverige i alla dess olika företeelser.

Af detta bör man särskildt fästa uppmärksamheten vid tanken att ansluta litteraturläsningen till det historiska studiet — ett förträffligt uppslag.

Om det praktiska utförandet af förslaget ger Almqvist bara några vinkar.

Ehuru en och annan af förbundets medlemmar t. ex. Cnattingius fann denna Almqvists plan fullständig och härlig och äfven utförbar, förkastades den dock af de äldres förbund. Det som särskildt torde hafva kommit detta att ställa sig betänksamt mot densamma var den starkt religiösa prägel de tre sista graderna skulle få. Man fruktade, att sammanträdena lätteligen skulle kunna komma att öfvergå till religiösa konventiklar. Manuskriptet återlämnades därför till författaren, och planen synes hafva varit okänd för de flesta bland de efter 1816 tillkomna ledamöterna [1]). Ett och annat af hvad Almqvist föreslagit går dock igen i senare beslut. Så inrättades verkligen, den 25 april 1816, ett de äldres förbund, Förbundets fäder, hvilka skulle rekrytera sig själfva. Ibland dem skulle ordförande och förbundssekreterare tagas. Almqvists förslag om förbundsfester, vid hvilka man borde fira minnet af Sveriges stora konungar och den för tillfället regerande alltid borde hyllas, ledde äfven till efterföljd. Så äfven hans föreslagna förbud mot inblandandet i förbundets sysselsättningar af något som hade med tidens politik att skaffa. 1817 sammanfattade man förbundets provisoriska stadgar, hvilka insändes till statssekreteraren för ecklesiastikexpeditionen, men af honom remitterades till Öfverståthållareämbetet, som godkände desamma den 20 mars s. å. Samtidigt underrättades intresserade genom en tryckt anmälan om sällskapets tillvaro [2]).

Undervisningen omfattade enligt dessa endast hvad som innehölls i den provisoriska stadgan af den 16 februari 1816. Det nordiska

---

[1]) En insändare af Manhemsförbundets styrelse i Allmänna journalen 1821 den 10 febr.

[2]) Styrelsens insändare i Allmänna journalen 1821 den 10 febr.

språkstudiet utsträcktes dock här äfven till dialekterna, för hvilka den nya tidens män i allmänhet synnerligen intresserade sig. Den kunskap, som på detta sätt bjödes ungdomen, stode, säga det insända förslagets undertecknare, alldeles icke att vinna i de allmänna undervisningsverken. Syftet med förbundet vore innerst fosterländskt: »Ett af våra största syftemål riktas därhän att genom en nära kännedom af fäderneslandet med de ljufvaste och kraftigaste band af upplysning, tacksamhet och kärlek fästa ynglingen så innerligt vid detta fädernesland, som kanske möjligt är».

Förbundet omfattar nu sju grader. Efter att hafva genomgått alla, få ynglingarna, sedan de nått en ålder af 21, längre fram 18 år, om de vilja och befinnas lämpliga, deltaga i de äldres mognare och för sällskapet egentliga sysselsättningar.

Styrelsen består nu af tre personer, ordförande, vice ordförande och skattmästare, och ämbetstiden är ett år.

Nu skulle undervisningen definitivt ordnas och utarbetandet af en instruktion för lärarna uppdrogs åt den i förbundet år 1817 inträdande Sondén. Den 29 april 1818 framlades denna för de äldres förbund och underkastades en vidlyftig diskussion, under hvilken Almqvist gör ett sista försök att åt förbundet bevara den starkt religiösa färg han ansåg nödvändig. Han föreslår nämligen skriftens läsning, men vinner härvid endast understöd af två medlemmar, Cnattingius, som varnar för en alltför antikvarisk anda, hvilken kunde komma att verka fördärfbringande för Sveriges litteratur, och Osterman [1]), hvadan hans förslag förfaller. Sondén gjorde mot Almqvist den invändningen, att människans undervisning ej borde sluta utan börja med kristendomen, och Hedborn, som detta år tog inträde, yttrar, att allt, som af människan kan vetas och läras, är heligt, om det fattas af ett rent sinne, hvarföre den religiösa skylten vore öfverflödig.

Instruktionen antogs — samtidigt förseglades de handlingar, som hörde till förbundets förra konstitution — men upphäfdes före årets utgång, emedan man funnit, att den var för pedantisk. Ännu ansågs ej förbundet fullständigt organiseradt och synes aldrig ha blifvit det.

Det har i och med den yttre sanktionen af mars 1817 gått utöfver den afzeliuska skolans krets och sökt verka mera i stort, således på sätt och vis konkurrera med det Götiska förbundet, och kom att omfatta åtskilliga andra medlemmar än lärarne vid denna. Förbundsbröder voro nu en del af hufvudstadens yngre präster, men äfven en och annan äldre man såsom dekorationsmålaren och akvarellisten pro-

---

[1]) Jag nämner denne därför, att han tydligen är samme man, som lämnat de bidrag till Poetiska kalendern för 1814, hvarom Ljunggren talar S. V. H. IV s. 472 not 5. Justus Osterman, göteborgare, jämnårig med Dahlgren, blef sedermera kyrkoherde och prost i Göteborgs stift samt riksdagsman.

fessor E. Limnell, äfven medlem af Götiska förbundet, och svedenborgaren öfverstelöjtnanten Mårten Sturtzenbecker. Äfven Johan Olof Wallin synes en tid hafva intresserat sig för saken; den 29 april 1818 tjänstgör han som ordförande vid de äldres sammankomst. Ja, man tänkte sig nu en mera officiell ställning: Cnattingius ville, att förbundet skulle välja sig en stormästare bland landets mera framstående män. Detta blef dock ej af. Mot slutet af 1819 inträdde J. A. Hazelius och Jonas Wærn, hvarmed en almqvistsk sektion kunde sägas vara bildad: denna omfattade äfven en och annan ung man, som genomgått både Afzelius skola, hvilken förberedde till studentexamen, och Manhemsförbundets lärjungagrader, såsom H. J. Öfverberg, slutligen öfverhofpredikant, och den från Almqvists biografi sorgligt kände Gustaf Hazelius [1]).

Några lärjungar vid skolan hade emellertid afgått till Upsala universitet men kvarstodo ännu i förbundet. I mars 1819 framhålla dessa i en skrifvelse önskvärdheten af, att en filial upprättades i Upsala. Denna begäran bifölls och sakens ordnande öfverlämnades åt den 1818 i förbundet invalde Anders Fryxell, som denna termin vistades i Upsala. Filialen ordnades 1820 och stadgar fastställdes för densamma: enligt dessa fick den icke innehålla andra medlemmar än sådana, som förut tillhört moderförbundet.

Om Manhemsförbundets historia efter den 5 febr. 1820, datum för det sista bevarade protokollet, — ännu klagar Almqvist öfver, att förbundets idé blifvit så litet utvecklad — vet jag ej mycket. Almqvist och hans krets har tydligen dragit sig från de andra; ett bevis på denna söndring och ett förebud om sällskapets snart förestående upplösning är väl, att Almqvist i slutet af år 1820 utgaf sitt förkastade förslag jämte stadgarna af 1817 samt en och annan upplysning om stadgearbetet inom sällskapet. Denna bok väckte både uppseende och förundran, så mycket mera som ett rykte uppstått inom hufvudstaden, att detta förut obekanta sällskaps ceremonier varit orsaken till, att en af dess yngre medlemmar, statssekreteraren af Klintbergs son, blifvit vansinnig [2]). I januari 1821 rycker Wallmark, eggad af Almqvists egen far, i elden med en granskning, som upptager hela åtta nummer af Allmänna journalen. Denna är icke blott riktad mot författaren och förbundet utan framför allt afsedd såsom ett jättehugg mot Nya skolan. I första graden skulle ju enligt »organismen» gossarna komma till in-

---

[1]) Andra yngre medlemmar voro Jacob Branting, Lings efterträdare såsom direktör för Gymnastiska Centralinstitutet, hvilken stod Dahlgren personligen nära, och den sedermera såsom läroboksförfattare bekante E. M. Olde.

[2]) Ännu år 1823 spökade denna historia i den mot slutet af sitt lif mycket slöe Nils von Rosensteins hufvud: han frågar Dahlgren, om det vore sant, att han gjort ynglingen galen. Tankar och löjen s. 109. Unge Klintberg hade visserligen en tid varit sinnesrubbad af religionsgrubbel men var nu frisk.

sikt om tidens klenhet och Wallmark fruktade tydligen, att de uppfostrades till polyfemisteri och fosforism och vandes att rikta sitt klander mot framstående författare. Han fordrade full publicitet och förmodade, att andra hemliga stadgar funnos än de utgifna. Härpå svarade förbundets styrelse, att detsamma alltid varit öppet för alla, som velat deltaga i dess sysselsättningar. Enda villkoret för inträde hade varit god frejd. Offentliga examina med de yngre hade hållits, hvarvid flere af föräldrarne och åtskilliga andra aktningsvärda män varit närvarande. Det hade äfven alltid uttryckligen varit tillåtet hvarje inträdande yngling att meddela sina föräldrar allt som förefallit. Hvar och en, som ville, kunde när som helst få se förbundets alla protokoll och handlingar [1]).

Fullt så offentlig, som styrelsen här låter påskina, var nog Manhemsförbundets verksamhet icke. Åtminstone måste de, som ville inträda i upsalafilialen, lofva att »tyst hålla, hvad enligt Manhemsförbundets lagar bör förtigas».

För öfrigt framhöll styrelsen, att den ej hade med själfva hufvudskriften att göra, då denna ej utgifvits af densamma utan af författaren själf, hvilken alltså försvaret ålåge. Almqvist framträdde följande år med en antikritik, »en adress» till allmänheten, daterad den 1 februari: han hade utsändt sitt arbete såsom en vink. Det hade efter dess utkomst varit hans nöje att betrakta allmänhetens fysionomi. Ryckningarna i denna, framkallade dels af nöje, dels af förargelse, hade lärt honom, hvar han hade publiken. Tills vidare ämnade han fortsätta denna lärorika betraktelse, »någonting vidare vågar kanske framdeles visa sig» — ett löfte om artiklarne i Hermes (1821) och väl äfven Amorina (1822). Det myckna, som bruste i hans förslag, lofvar han i framtiden söka utförligare förklara och så småningom fylla.

Af nya skolans organ mottogs däremot Almqvists förslag med stor förtjusning [2]); man såg däri ett frö till en revolution af den mänskliga uppfostran i allmänhet. Man antog det vara afsikten med arbetets utgifvande, att de ynglingar, som läste det, i sitt inre skulle genomgå den uppfostran, som annars fordrar allmänna inrättningar för att kunna verkställas. I jämförelse med detta geniala arbete vore stadgeförslaget af 1817 välmenande men ytterst obetydligt och idéfattigt; det förefölle, som om förbundet, då det utgaf de båda planerna i samma bok — Manhemsförbundet var, såsom ofvan nämndt, ej utgifvaren utan Almqvist — med självberöm velat yttra: »vi hafva väl nu blott

---

[1]) Allmänna journalen 1821 10 febr.

[2]) Nya Extra Posten 1820 n:r 98 och 1821 n:ris 4, 5, 7, den senare recensionen af — — —s (Cnattingius?) samt Svensk Litteraturtidning 1821. Samma förtjusning möter oss äfven i Nya skolans brefväxling (Euphrosyne till Hamnarsköld $^{3}/_{4}$ 1821 och den eljest så nyktre Palmblad till densamme $^{19}/_{11}$ 1820, H:s brefv. K. B.) Palmblad säger sig näst Geijers bok om Thorild ej på länge läst något dylikt på svenska.

inskränkta afsikter, men här skola vi visa, att vi umgingos med stora idéer, fastän de aldrig kommo längre än på papperet.

Almqvists grundtanke gillas. Historien måste bli uppfostrans förebild, intet högre ideal för en människas utbildning kunde tänkas än Guds uppfostran af mänskligheten.

Almqvist samlar nu omkring sig en religiöst-estetisk skola, som hvars patriark och siare han betraktas, och söker mellan åren 1824 och 1826 i Värmland realisera sina idéer om det »idealiserade bondelifvets» förträfflighet.

Om själfva förbundets öde efter febr. 1820 veta vi föga. Fryxell berättar i sin korta, men i hög grad felaktiga redogörelse för detsamma, att det, sedan den almqvistska fraktionen brutit sig ut, ledts af Dahlgren. Ännu år 1823 existerade det, ehuru med litet lif. Dahlgren befann sig då i Linköping för att aflägga pastoralexamen. Han gjorde därunder bekantskap med de äldre gymnasisterna och kom därvid på den tanken att återupplifva det gamla gymnasistsällskap, af hvilket han själf en gång varit medlem; sin nya stiftelse ville han dock ge en annan karaktär: den skulle ej bara sysselsätta sig med vitterheten utan äfven och vill det synas hufvudsakligen med historien. Sällskapet stiftades den 24 maj 1823 under namn af Sällskapet för forntida minnen, och fyra dagar efteråt höll Dahlgren för de unge bröderna en lång predikan, i hvilken han uppmanar dem att utveckla sig själfva i himmelsk riktning för att i sin tur kunna bidraga till Sveriges höjning ur det förnedringstillstånd, hvari det f. n. befunne sig [1]).

Den nya föreningens ändamål var att »lifva fosterlandskänslan samt verka för sedlighet och inbördes vänskap». Den existerar ännu, efter att ha genomgått växlande öden, under namnet Sällskapet för Vitterhet och häfd.

Dahlgren har tydligen afsett, att den nya stiftelsen skulle vara ett slags Manhemsförbund, dock utan hvarje anstrykning af fantastik, hvarföre äfven en paragraf i stadgarna, som uppsatts af Dahlgren och en af sällskapets första medlemmar, förbjuder alla receptioner.

Dahlgren ville nu skänka Manhemsförbundets boksamling till detta sällskap och tillskrifver ett par medlemmar, bland dem Sondén, i detta ärende [2]). Sondén ville för sin del, säger han i sitt svar, ej sätta sig däremot, isynnerhet som han ej trodde, att boksamlingen komme att vara till något gagn i Stockholm. Men att få medlemmarna af Manhemsförbundet tillsammans för ett besluts fattande vore ganska svårt, särskildt under sommaren [3]). I och med det att boksamlingen bortskänkts, har väl själfva förbundet betraktats såsom upplöst. Längre

---

[1]) Små vitterhetsprof etc. s. 7 o. f. samt Sällskapets för Vitterhet och häfd arkiv, Linköping.

[2]) D. till S. 30 maj 1823. D:s brefv. K. B.

[3]) S. till D. aug. s. å. D:s brefv. K. B.

fram skickar Dahlgren äfven dess graddekorationer och dryckeshorn till Linköping. Ahnfelt berättar en muntlig uppgift af Professor Fryxell, att det på hans förslag upplösts, sedan ingen velat åtaga sig att vara sekreterare. Något bestämdt årtal för Manhemsförbundets upphörande kan jag ej angifva.

Sammankomsterna i Manhemsförbundet öppnades med en kort bön och afslötos med uppläsande af slutstroferna ur Geijers skaldestycke Manhem. Vid de allmänna förbundsfesterna gick hornet kring laget och det hela slöts »under allsköns munterhet och broderlighet».

Tills den nya lärostadgan antogs, hade de yngre varit strängt hållna; nu lättades disciplinen, men följderna häraf visade sig snart. Då Carl XII:s skål en gång skulle drickas i deras krets, störtes sången af profana visor och skråL En sträng räfst måste nu hållas och sju medlemmar uteslötos. Äfven förbundets yngre medlemmar hade sina fester, och till deras uppbyggelse voro de olika receptionsceremonierna uttänkta. Sådana förekommo nämligen — det visa protokollen; men de spela ej samma roll i förbundet som i Almqvists organisationsplan, ehuru de jämte andra upptåg i stämningens intresse kunde vara löjliga nog: Fryxell har för Ahnfelt berättat, hur det gick till, när ungdomen härdades mot spökrädsla. Denna glädje åt det barnsliga är ett utmärkande drag i romantikernas umgängeslif.

Ynglingarna tränades ej ensidigt intellektuellt; om somrarna företogos äfven promenader och öfningar ute i fria luften. Förbundet hade för detta ändamål en särskild leklärare.

Ingen fick intagas, som ej fyllt 12 år, och före receptionen skulle den inträdandes föräldrar eller målsmän underrättas därom: man hade för detta ändamål tryckta formulär.

Min redogörelse för Manhemsförbundet har egentligen inskränkt sig till en framställning af det organisations- och stadgearbete, som bedrefs där. Om dess inre lif, bortsedt från själfva undervisningen, är på grund af materialets torftighet ej mycket kändt. Vi veta, att fosterländska tal förekommit och andra föredrag, såsom det intressanta rörande poesiens ställning i Sverige 1816, hvilket Almqvist höll i de yngres församling. Det är mycket betecknande för dennes egen poetiska uppfattning vid denna tid, men i huru stor grad det jämväl uttrycker de andra ledande männens åsikter i poetiska frågor, kunna vi ej afgöra. Äkta romantisk är den höga betydelse talaren ger åt poesien, som är den högsta och ädlaste af alla människans sysselsättningar på jorden. Mot den franska smakriktningens representanter i vår litteratur uppträder han mycket skarpt, men är dock icke någon okritisk anhängare af nya skolans poesi, som i alltför hög grad enligt honom är en härmning af den tyska. Han anser dock, att den har den stora förtjänsten att hafva börjat striden mot det föråldrade gamla och redan vållat dess undergång hos alla tänkande människor; den räknar dessutom inom sin krets den originellt svenske Atterbom, som tillhör den

äkta nationella gruppen af tidens skalder, en grupp, som äfven omfattar Ling, Geijer och Tegnér. För Lidner och Bellman hyser Almqvist stor beundran.

Den höga uppskattningen af Atterbom och Bellman samt af den poetiska verksamheten öfver hufvud delade Dahlgren med Almqvist; men dennes stränga omdöme om atterbomsimitatörerna har han väl ej tyckt synnerligen om, ty dit hörde han ju själf.

Bland Sveriges framfarne store konungar hyllades, såsom man äfven kan vänta, särskildt Carl XII, denna den romantiska periodens älsklingshjälte. Öfver honom höll den sedermera så bekante militären och publicisten J. A. Hazelius ett föredrag, som mottogs med hänförelse. En idé om stämningen hos den begåfvade delen af den ungdom, som i Manhemsförbundet erbjöds en högre utbildning, ger ett tal på förbundsdagen den 18 november 1819 af Öfverberg, som förra hösten blifvit student. Det är genomandadt af en stark religiositet och genomträngdt af en fosterlandskärlek, som äfven den är religiöst färgad:

»Att väcka våra svenska ynglingar till förnimmelse af detta höga lif, som består i from undergifvenhet och kärlek till Gud samt hat för allt annat, som strider däremot, att låta dem känna innerligt och brinnande, då de beundra den namnlösa glansen af framfarna hjältar och riddersmän, som stridt mot det onda i tiden, att dessa varit blott af Gud utsända till att arbeta i den stora vingården till fromma för deras i mörker irrande bröder, och att slutligen lära dem fromt bedja, det äfven de måtte icke för eget pris och beröm utan för Guds ära och af kärlek till honom blifva sådana Guds förkunnare, som föra många, många till salighet och härligen bevisa sitt ursprung — detta är tvifvelsutan afsikten med Manhem». Efter detta tal följde psalmsång. Det är ju en almqvistian som här talar. Äfven om ej alla voro gripna af samma religiösa svärmeri som denne, är det dock tydligt, såsom ofvan framhållits, att det religiösa intresset varit vaket inom förbundet. Dess förhandlingar synas ha haft en öfvervägande allvarlig prägel. Att skämtet vid dessa dock ej varit alldeles bannlyst, framgår af Arvidssons uppgift, att Dahlgren vid Manhemsförbundets högtider och minnesfester hållit flera tal, många af dem glänsande af kvickhet och lefnadslust, då ämnet gaf anledning därtill. Dahlgren var ju en af stiftarna och har gifvetvis spelat en framstående roll inom sällskapet; ofta finna vi honom såsom ordförande vid sammanträdena, och Fryxell uppger ju, att han varit den egentlige ledaren af den del af sällskapet, som ej var böjd att följa Almqvist.

Det finns från år 1816 ett obetydligt prosaförsök Feghetens triumph och Hjältarnes fall. Saga, enligt Sondén [1]) författadt af Dahlgren, hvilket fullständigar bilden af denne såsom manhemsbroder; att

[1]) Biografiska och bibliografiska samlingar. Linköpings bibliotek.

det föredragits i förbundet, därpå tyder dess innebörd och särskildt slutet. Det behandlar tidens politiska fysionomi och är sålunda på sätt och vis ett motstycke till Almqvists föredrag om den samtida svenska poesiens ställning, men detta mycket underlägset. Det är nämligen, såsom vanligen hände, då Dahlgren söker utreda något allvarligt ämne, tämligen osammanhängande; lyckligast blir han, när han låter en träffande bild uttrycka sin tanke.

De stora omhvälfningar, som under de senaste åren skedt i Europa och fosterlandets lyckliga ställning, för endast några år tillbaka så förtviflad, ha äfven sysselsatt hans tankar, för hvars ytliga lynne det eljest icke låg att fördjupa sig i dylikt.

Skall natten segra öfver dagen, fegheten triumfera öfver kraften, det är den ängslande fråga en betraktare af världshändelserna måste göra sig. Annu är i friskt minne en berättelse från forntiden, som måste upprora hvarje människas själ. Denna berättelse, som utgör »sagans» hufvudinnehåll, är en romantiserad skildring af den franska revolutionens och den nyss störtade världseröfrarens historia.

Det var en gång ett fruktbart och stort land i Asien, som bebddes af ett lättsinnigt och tankefattigt folk. Bland detta bröt en revolution ut, som gjorde sig skyldig till allehanda upprörande laglösheter och en ständigt stigande ogudaktighet. Dess gudar sökte återföra det till sansning med straffande aga. Medlet var Napoleon, som återställde ordning och lugn, men äfven trampade folket som slafvar under sina fötter. Hans fall för sveket och fegheten blir härigenom berättigadt, det var för öfrigt från början af ödet bestämdt. Efter honom följde en feghjärtad konung, och under hans regering blef det ånyo en allmän villervalla i landet; allt hvad som var skönt och härligt förstördes, och det sjönk åter i sin gamla vanmakt.

Äfven om det höga och ädla måste falla, så vet det att ädelt dö. För att inskärpa detta berättas marskalk Neys slut (kallas Nicht). Den dygdiges tröst vore hoppet om ett evigt berömligt eftermäle bland människor samt belöningens krona i en annan värld. Om det onda är mäktigt i denna, skulle då ej det goda vara ännu mäktigare? Allt synes vara planlöst i lifvets förvecklingar, men så är det icke, ty ur skyn sträckes en hand, som styr seglarens kosa på lifvets haf. Ur evighetssynpunkten måste de timliga händelserna betraktas, och de ordna sig till ett harmoniskt helt. Se på solen! Dess majestät fördunklas väl för våra ögon af molnen, men ej för det allseende ögat, för hvilket hon beständigt strålar lika klar.

Dahlgren skildrar sålunda den store korsikanen med sympati. Han var ett tuktoris i försynens hand. Det franska folket måste, såsom straff för sin lättsinnighet, döpas i blod, innan det var moget att döpas i eld d. v. s. mottagligt för religionens bud.

Trots denna sin stora beundran för Napoleon gläder sig Dahlgren innerligt öfver, att den stora ofreden är slut; af den nya æran

väntar han sig allt för mänsklighetens lycka. »En ny tid uppstår, rik på välsignade skördar, då fridens eviga evangelium skall förkunnas, och den länge vanhelgade religionen återtaga sin rätt i människohjärtat och det stora, ädla och sköna ej blott vara tomma namn utan äfven förhärligas genom förträffliga gärningar. — — — Ren ser jag morgonrodnans härliga strålar bebåda en ny dag, som aldrig skall nedgå, ej förmörkas af dystra skyar, men evigt på dess blåa grund skall den milda solen glindra och med sina strålar upplifva och uppvärma hvarje mänskligt bröst. Den andeliga döden skall blifva uppsvulgen i segern och ett skönt halleluja höras ända till jordens gräns». Han har förtroende till den heliga alliansens program. »Och under denna tidpunkt hvem välsignar ej fridens ljufva frukter, beredde af visa regenter och kloka lagstiftare?» Hvad som till en början gjorde så många den nya tidens män sympatiskt stämda mot denna, var dess starkt religiösa prägel. Häraf förklaras, att man hade berömmande ord till öfverlopps för den ryske tsaren, hvilken nyss ryckt Finland från Sverige. Så Dahlgren här — han talar om den milde Alexanders styrelse — och Stagnelius i den episka dikten Vladimir den Store, som utkom följande år. Den vänliga sinnesstämning gent emot tsarrikets väldige behärskare, som sålunda kom till synes hos somliga författare — ej hos alla, ej hos Tegnér t. ex. —, var gifvetvis synnerligen välkommen för regeringen, hvars politik ju gick därpå ut att söka vidmakthålla ett vänskapligt förhållande till Ryssland.

Att Alexanders personlighet tilltalade romantikens män, bör ej förvåna oss. Denna Hamlethnatur var starkt påverkad af Rousseau och hos honom spårar man jämväl ett religiöst mystiskt drag. Hans frihetssinne var vid denna tid ännu lefvande, och ej heller den heliga alliansen, som stiftats den. 26 sept. 1815 medelst en urkund, hållen i synnerligen mystiska ordalag, och till hvilken Sverige anslöt sig den 21 maj 1816, alltså samma år som Dahlgren höll detta föredrag, hade ännu tillfullo uppenbarat, hvad den bar i skölden. Detta skedde först på kongressen i Aachen 1818. Ännu så länge trodde många bland de unge, att furstarne genom sin sammanslutning ville lösa den eviga fredens problem. Härtill kom, att kronprinsen Karl Johan, den ännu så populäre, onekligen hade kejsar Alexander att tacka för mycket, hvilket väl ej kunde undgå den svenska allmänheten.

Hade Allmänna journalen med rätta hos Manhemsförbundet anat några revolutionära planer i litterärt afseende, så kunde de maktägande däremot vara alldeles lugna för, att någon oppositionell åskådning i politiken ej förekom där. Medlemmarne voro alla synnerligen rojalistiska och så visar sig äfven Dahlgren. Ur hans saga talar tacksamhet mot konungen och särskildt kronprinsen för hvad som åtgjorts till landets bästa och stor belåtenhet med dess närvarande läge, en belåtenhet som stundom slår öfver i chauvinism och förakt för andra nationer, särskildt den franska, och för landet på andra sidan oceanen, hvil-

ket för 1820-talets liberale särskildt Johan Johansson var framtidslandet par préference. »Klar som den himmel, hvilken öfver mitt fosterland strålar, står sanningen och helgar detta rike med sin upplysning; och eviga såsom dessa berg, hvilka höja sina spetsar mot Nordens stjärnor, bibehålla sig ännu här mandom i hjärta och själ, ihärdighet och kraft, som uppelda till stora gärningar!»

Denna rojalistiska stämning var ännu så länge nationens. Oppositionen hade visserligen redan låtit höra af sig, men var ännu i sin linda, och Karl Johan var föremål för hela svenska folkets varma beundran. Man lefde ännu »midt uppe i nationens och dynastiens smekmånad».

* * *

Som förut framhållits, är det i den afzeliuska kretsen, som Dahlgren utvecklar sina anlag för det glada skämtet; han synes rätt snart hafva blifvit medelpunkten i dess muntra sällskapslif. »Dahlgren för signaturen —l—n, lång, mager präst, munter och intressant», så skildrar Arvidsson honom 1816 [1]). Det synes särskildt hafva varit under åren 1817 och 1818 som denna sida af hans begåfning framträdt. Han erinrar sig själf längre fram i sina mulnare stunder det glada skimmer, som då låg öfver lifvet och människorna [2]). Han strödde nu en massa tillfällighetsskämt omkring sig, af hvilka han samlat åtskilligt i Komisk kalender för år 1819 af Lucidor den lycklige [3]).

Här visar han sig vara den pojkaktige spektakelmakare, som han förblef ännu under sin mognare ålder, och sina upptåg från denna tid berättade han gärna på äldre dagar i förtroliga lag.

Då han blef pastorsadjunkt vid Hedvig Eleonora, fick han fri bostad i kyrkoherdebostället, beläget vid Ladugårdslandstorg, nuvarande Östermalmstorg. Hans företrädare, en magister Grau, som var synnerligen om sig, ville ej lämna honom en portnyckel på kredit utan borgen, men var däremot villig hyra ut den mot fyra skilling i månaden. Ett hyreskontrakt uppsattes, till hvars bevittnande Dahlgren samlat några vänner; det blef ett muntert upptåg, berättar Arvidsson.

Den som annars var mest utsatt för hans skämt var hushållerskan i det afzeliuska huset, mamsell Dahlman. Senare skrifver han därom: »Min hälsning till Rask, ifall han minnes den långe magre figuren hos Afzelius, som satt dagligen till vänster om frun och dref spektakel med den gamla arga hushållerskan —» [4]).

Stundom uppvaktar han henne med versifierade namnsdagsgratulationer, hvari han ödmjukligen anhåller, att hon måtte tala hans sak

---

[1]) Estlander o. a. a. s. 30.
[2]) Bref till Hedda Hammarsköld $^{21}/_{6}$ 1832. K. B.
[3]) D:s handskrifter K. B.
[4]) D. till Rasmus Nyerup $^{23}/_{1}$ 1827. Gnistan 1890.

inför den kallsinniga sköna. En annan gång utströr han »Söndagsgranris på Dygdädla Demoiselle Sophia Dahlmans namnsdag den 15 majus 1817 af Måns Månson eller katten i stöflor, en ömkelig comoedia, dock på slutet en lustig tragoedia; sjunges efter sin egen tokroliga melodi eller klippingshandskar, röda skor». Gratulationen fastbands vid svansen af en katt, som insläpptes i mamsellens kammare.

Vid alla födelsedagar är han självskrifven talare. Än talar han »under bordet på hofpredikanten Afzelii födelsedag», än uppvaktar han dennes fru med en dramatisk produkt på tyska i fem akter (1818) — personalen utgöres af lärarne vid skolan och familjen Afzelius —, än höjer han på källaren Hamburg sitt glas för Rask på dennes födelsedag o. s. v.

På alla sätt söker han bidraga till den sällskapliga trefnaden. I ett imiteradt tidningsnummer skämtar han godmodigt med tidens press och de långrandiga memorialen på Riddarhuset [1]); och i dec. 1818, samma år som han lämnade Afzelii skola, exponerar han en samling af tio konststycken, »utställd till åskådning i f. d. Hasselqvistska huset på Lundtmakaregatan» [2]). Här är skämt och allvar, uppsluppen yra och sentimentalitet blandade om hvartannat. Skämtet med kamraterna är merendels godmodigt oförargligt och dock träffande. Hedborn t. ex. framföres trånande och längtande hädan, ehuru han återfunnit sin förlorade sångmö och vunnit sin flickas hand. Ja, skalden drar sig icke för att rycka in sin egen kyrkoherde och den ceremoniöse Leopold i dansen. Med denne senare gjorde Dahlgren vid denna tid bekantskap. Hösten 1817 hade den gamla skolans främste man inflyttat i Ladugårdslands kyrkoherdeboställe, och akademismens »Faros» och den unge adepten af den nya skolan bodde sålunda under samma tak, i fredlig och gemytlig samvaro till en början. Dahlgren ansåg det vara sin skyldighet att uppvakta den gamle herrn och mottogs på dennes vanliga sirligt artiga och förekommande sätt. Men umgänget varade icke länge. Hammarsköld hade år 1817 öfversatt Molbechs Kort öfversikt af de särskildta epokerna i svenska nationallitteraturens historia, och Dahlgren hade åtagit sig att läsa korrekturet. En gång under hans frånvaro anlände ett korrektur, som lämnades åt Leopolds jungfru, hvilken bar in det till sin husbonde. »Det kunde vara intressant att se, hvad min vän Dahlgren har för ett litterärt arbete för sig», sade Leopold och öppnade korrekturet. Arket innehöll olyckligtvis ett bittert klander mot Svenska akademien och Leopold. Följande dagen infann sig Dahlgren hos denne och upplyste om sanna förhållandet. Leopold smålog blott, men umgänget upphörde [3]).

---

[1]) Det är det bekanta originalet Tham på Dagsnäs, som skämtet gäller. Med denne hade Manhemsförbundet 1815 satt sig i förbindelse. Ahnfelt Bellmanska sällskapets handlingar s. 38.

[2]) Samtidigt hölls verkligen en konstutställning i Stockholm.

[3]) Arvidsson o. a. a. XII. Huru djupt Molbechs skarpa omdöme smärtade Leopold, ser man af hans bref till Wallmark den 3 dec. 1817. Lj. S. V. H. V, 229.

Om denna tillfällighetsdiktning yttrar Arvidsson träffande:

»Skickligt förstod han att begagna tidshändelser, rådande meningsstrider eller ett allmänt talämne för dagen för att ur dem sammanplocka sina tillgångar för dikten. — — — Därföre har man numera svårt att förstå en del af hans hänsyftningar, och man inser stundom icke, huru hans infall kunnat göra intryck, emedan man förlorat betydelsen af den mängd däruti förekommande anspelningar [1])». Detta gäller äfven hans senare mera betydande humoristiska författarskap.

Arvidsson berättar, att Dahlgren ofta hördes klaga öfver, att han ej kunde gyckla med sig själf så som med andra. »Min egen personlighet», yttrade han, »vore säkerligen ett förträffligt ämne för löje, blott jag kunde ställa mig utom mig själf och beskåda den. Men just däri ligger knuten».

Emellertid skämtar han rätt tappert med sig själf. N:o 8 af de ofvannämnda konststyckena föreställer t. ex., huru kyrkoherden Widing och pastorsadjunkten Dahlgren för besparings skull hålla bröllop tillsammans. »En stor tunnså vatten står midt på golfvet för gästernas räkning. Vigseln sker i månskenet. Gullpapper och silfverglitter och röda remsor passerande i skymningen för konfekt bjudas gästerna» o. s. v. »En stor gödkalf inbäres på en grafsten, hämtad från kyrkogården, hvilken kalf man likväl supponerar genom ovänners bearbetande vara une des chiennes de Leopold, skirad i kyrktalj». Det hela afslutas med en bal, i hvilken äfven Leopold figurerar.

Slutligen bjuder han i likhet med sin store lärofader Bellman vännerna på sin egen begrafning. I processionens första led går Leopold. Verser uppläsas och Kyrkoherde Widing håller åminnelsetalet, ett humoristiskt försök, som dessutom, vill det synas, är ett skämt med tidens likpredikan, som var en blandning af äreminne och personalier. Texten är allmänt hållen, en samling predikofraser, hvartill i noterna läggas en del mer eller mindre hårdragna tillämpningar på den aflidne:» — — — Vi hafva ledsagat honom till griften, det sista målet (Auktor tyckes här gifva en vink om aftonmålet eller själfva grafölet). — — — Säll den, som förmår att trygg framvandra sin bana, han bäfvar ej för misstydelser (Har hänseende på anekdoten om korrekturet och Leopold), han skyr ej mödan (Den afledne gick beständigt och hämtade själf sin mat n. b. i magen), ej fruktar farorne (Den afledne trillade en gång utför 72 trappsteg på Riddarholmen och var dock nykter), och i allt beter han sig, som en man ägnar och höfves.

Du hvilar nu i frid,
du hoplagt dina händer,
försvunnen är din lefnadstid
på evighetens glada stränder.

---

[1]) O. a. a. XII o. f.

Du hamnat har så glad och nöjd
med Cherubim [1]) i himlahöjd».

Ytterst enstaka bryter här en verkligt humoristisk ton fram.

Dahlgrens skämt med sin omgifning är merendels godmodigt. Men stundom kan han uppträda ytterst skarpt. Hans teckning blir då karrikatyr. På detta sätt framställer han sin företrädare såsom pastorsadjunkt, hvilken enligt Arvidsson på sin ringa lön lyckats hopskrapa en liten förmögenhet. N:o 6 af konststyckena framställer denne och hans hustru, och texten proklamerar:

Ju mer man kryper under jolen [2]),
ju bättre ock man mår,
ju mer man aktar sig för solen
och hvarje dagens spår,
man räknar sälla år o. s. v.

Mullvadarne och maskarne ha det bäst, de samla och träla och ingen nänns röra dem. Fly därföre hvarje idé o. s. v.

»Har man en sol på himmelen och en snusdosa i fickan», säger han i ett födelsedagstal, »hvad göres oss mer behof här i världen? För mig är dosan under mulet väder detsamma som en sol — eller ölkannan för Jean Paul, ett stop för Tollesson [3]), en komministratur för Christiansson [3]), och en nick af grefvinnan Engeström för Leopold — — —». Särskildt målande för hans humoristiska syn på tingen är förordet till den i det föregående nämnda komiska kalendern, hvilket lyder:

»Denna samling af tillfällighetsrim och som blott hafva sitt värde för den krets, inom hvilken de författades, lämnas benäget som en julklapp. En criticus skulle visst säga, att jag uppoffrat mina dagar på slarf, då jag så här kunnat sätta mig ner och skrifva en hop dylikt, men hvar och en lefver sitt lif och hvad jag skrifver eller säger går från ett älskande hjärta, som vill omfatta alla tillfällen att göra sig själf och andra glada och lyckliga. Jag ser äfven det minsta af lifvets brokiga scener i ett poetiskt skimmer; och hvad vore lifvet utan detta? Andra må skrifva för den odödliga lagern, min är blott en sommarkrans, som vissnar, innan hösten kommer, den är ej som lagern evigt grön. — Dock tänker jag så här: det odödliga bor inom oss och de himmelska känslor, som genombäfva min själ här i lifvet, förkolna ej i en annan värld. — Välkomne en gång dit opp, där skall jag ånyo sjunga för Er, om våren och om de dagliga jubelfästerne, om Christiansson och

---

[1]) Har afseende på hans poem Hercules, som föreställes som en naken Cherubim. Dahlgrens anmärkning.
[2]) = jorden.
[3]) Präster i Stockholm.

så vidare — eller skulle man ej få skratta i himlen? Vår herre är själf den störste komiske författare jag känner». Och till fru Afzelius skrifver han den 17 juli 1818.

»Min nådiga Friherrinna! Att våga tillskrifva Friherrinnan är måhända en för stor licentia poetica, som ingen prosodi tillåter, men en människa skrifver till sin Gud, en undersåte till sin kung, en Leopold till sin grefvinna, en Lidner till en dito, en Bellman till en femton års fröken i öknen, en Kellgren till Fredrika, en Lindegren till baroner, som åka i granna vagnar, med ett ord, en svedenborgisk korrespondens från det högre till det lägre och tvärtom, ett cirkulationsbruk in infinitum råder öfver allt, därföre tror jag det vara ursäkteligt, ehuru jag ej är hvarken någon Zebaoths ängel, undersåtlig supplikant, Leopold eller Lindegren, om jag tager mig friheten och i några rader tecknar min ringa persons ödmjuklighet för Friherrinnan. Min nådiga känner rimmaresujetterne, som i allt se ett poetiskt skimmer, från myran till örnen, från sandkornet på hafsstranden till himmelens glittrande strösand stjärnorne, från kuku till philomelen; så är äfven med mig, därföre gråter jag, skrattar jag, skrifver jag, gör mig dum, gör mig klok, hänger hufvudet på båda axlarne, sätter det efter omständigheterne under armen och löper som Roschi chapeaubas i varmen, där andra skulle säga: quelle vanité, quelle folie! eller: är karln splitter rasande? eller: kära du, spill ej på prästkragen! eller saprement der teufel hat seine Herzküche: ja, samma poetiska flor har jag i dag kastat öfver mes phantasien, och bland mina poetiska grupper intar äfven Friherrinnan, om jag vågar utbedja mig, en plats. Je ne sais pourquoi, måhända, emedan min nådiga själf är poetisk. Nog härom! jag har nu gjort mina præliminärpræludier, min harang, nu må du löpa friare penna! Jag hoppas jag vunnit ursäkt. — — — Nå, nu har väl Oreäl [1]) sprungit i det gröna och rasat med de sköna — blommorna, plockat och bundit till en krans? För hvem är den ämnad? För mamma? Därför skall Mamma klappa dig och kyssa dig och säga: Du lilla skälm! och låta dig titta i spegeln och åter kyssa dig och sätta kransen på dig och ropa lull, lull! och sen sätta den på sig själf och hyssja dig opp till taket — —. Men huru må vi i Stockholm?

Här under de susande grenar,
som dela mig svalka och ro,
där granen och björken sig enar,
där kvittrande fåglarne bo,
där lugn jag min afton förnöter,
jag gatornas vimmel undflyr,
ej hvad där passerar mig bryr,
där oro och kvalm mig blott möter.

---

[1]) Afzelius äldste son.

I parken vid Haga jag sitter
bland gungande rönn och jasmin
och skådar på vågornes glitter
och lyss på de surrande bin.
Bland kärr och bland alar framsorlar
en bäck i sin rinnande gång
vid trastarnas drillande sång,
och mossan bland bubblor upporlar.

Då kommer en flicka ur parken
i månljus och silfver beklädd,
så tyst gå dess steg uppå marken,
hon kommer så sakta och rädd.
Hon sätter sig liksom att hvila
på kullen, där stjärnornas glans
försilfra violernas krans
och vindar i lindarne ila.

Då lyfter hon opp utur gräset
en harpa, så strålande klar,
och vänder sig fram emot näset,
där vågen så glittrande far,
sig toner ur strängarne dela
och svinga bland rosor och gräs,
som änglar i skyar, på fjällar och näs
själf skulle på strängarne spela.

Och rätt som hon sitter och spelar,
så stridt blifva [1]) tårarnes lopp,
jag vet ej, hvad som mig väl felar;
så rörd jag ur gräset står opp.
Då lyftar hon floret och nickar —
O Himmel, hvad blick hon mig ger!
Ej himmel och jord mer jag ser,
blott henne, blott henne jag blickar.

Så svann hon ifrån mig, jag ensam står kvar,
men klingande harpan i handen jag har.

Så förnöter jag min tid. Gudomliga Haga! Om jag kunde förvandla denna park till en älskarinna! Ack, Friherrinnan har ej sett,

[1]) Blifver.

ej skådat allt därstädes! Hvar afton går jag nästan dit, och om jag nånsin skrifver en roman, skall alla härliga scener ske i Haga. Den ligger som ett paradis framför mig. Men min nådiga kan blifva förskräckt öfver mina vidt hvälfvande phantasier —. Träden äro biens milstolpar, parker för mig, där jag stundom hvilar min ande. — — — Lifvet i sin morgon och afton, en resa i sin början och slut, äro lika; slutligen längtar själen hem öfver hafvet till fädernebygden».

I det han från Ladugårdslandskyrkans tornspets bockar sig till jordens medelpunkt i ödmjukhet och underdånighet, tecknar han sig o. s. v.

Den stämning, som framför allt nu behärskar honom, är hänförelsen för naturen: »Vill du veta», säger han i det femte af de ofvan nämnda konststyckena, »hur det står till med ditt hjärta, skåda en soluppgång! Slår det då icke starkare eller känner du icke, att liksom en inre sol går opp i din själ eller står du liknöjd och känner platt intet, människa, då är du olycklig och usel, gräf dig då en graf och skåda aldrig ljuset och himmelen! Naturen är en bibel och läser du ej i den med rörelse, hvad skall då röra dig? Människa, du är olycklig och usel, gack och häng dig och låt afgrundens andar klappa händer åt dig och säga sitt Amen, som på deras språk vill säga: Förbannad vare du! — Amen».

* * *

Den litterära omgifning, i hvilken Dahlgren nu lefde, var romantisk, ja genomgående fosforistisk; visserligen hade den gamla stockholmsafdelningen af Nya Skolan börjat upplösas, emedan Askelöf och Livijn, de forne polyfemisterna, alltmer visade sin böjelse att gå egna vägar, men kring den outtröttligt verksamme Lorenzo slöto sig nu nya krafter: Hedborn, hvars medverkan dock ej var att påräkna för polemiken och som för öfrigt ej var fullt pålitlig — 1815 täflar han i Svenska akademien —, Dahlgren, Sondén, Scheutz, som dock snart afföll, samt Fryxell, som ej heller blef någon trogen anhängare. Det var Hammarsköld, som hade att sammanhålla dessa krafter och förmå dem att skicka bidrag till fosforisternas publikationer. Hit skulle väl äfven Almqvist närmast räknas, men han var aldrig medarbetare hvarken i Poetisk kalender eller i Svensk Litteraturtidning. Så enhetlig som den gamla polyfemistkretsen blef denna nya icke, och det dröjde ej länge, innan den emanciperade sig från uppsalavännernas öfverhöghet.

Af öfvervägande romantisk art är äfven den unge skaldens föga vidsträckta litteraturläsning. Han studerar framför allt Atterbom, hvilkens inflytande fortfarande är synnerligen starkt i hans diktning, samt Novalis, som ju högeligen beundrades af fosforisterna och dem, som stodo dessa nära. Han har känt Wielands Oberon [1]) och Schillers Die Jungfrau von

[1]) Aurora flerstädes.

Orléans [1]), som ju innehåller underbara moment, samt är en entusiastisk beundrare af Shakespere, af hvars dramer han åtminstone gjort bekantskap med Macbeth samt Romeo och Julia. I Aurora skildrar den svärmiska Clorinda det intryck läsningen af detta drama ute i naturen gjorde på hennes själ. Hon föll på knä och grät, och sträckande händerna mot himmelen bad hon om den gudomlige skaldens närvaro; hans ande blef synbar för henne, hon såg honom, det var som en ängels anlete [2]).

Bland alla af romantiken högt uppburna stornamn nämner Dahlgren dessutom Homer, Milton och Calderon samt Rousseau, af hvilka på sin höjd endast den sistnämnde haft något inflytande på honom. Bellmans inverkan på honom blir allt starkare, och härtill kommer troligen redan nu intryck från romantikens humorist par préference, Jean Paul, en af dem, som leder öfver från Sturm und Drang till nyromantiken, en skald, som i sina humoristiska improvisationer gaf fria tyglar åt inbillningens alla nycker och omslag: gråt och leende, hänförelse, svärmeri och tungsinne aflösa oafbrutet hvarandra [3]). Hos honom finna vi en öfverspänd naturdyrkan, ett öfverlastadt bildspråk, som innerst hvilar på en sträfvan efter åskådlighet, på afgjordt realistiskt sinne. Här är nog ett af källsprången till Dahlgrens vid denna tid sig utbildande starkt realistiskt personifierande naturskildring. Stjernhjelms Hercules har han läst. Möjligen har vår skald äfven redan nu gått till den karolinska tidens visdiktning, en Runius, en Lucidor — han kallar sig själf än Lucidor den yngre [4]), än Lucidor den lycklige, — och äfven den dalinska visan har han möjligen stiftat bekantskap med. Af de akademiske gustavianske skalderna har Kellgren fortfarande hans sympati.

Härtill kommer flitig läsning af bibeln, af hvilken hans sinne för bilden fått ytterligare näring, liksom äfven hans böjelse att ge lifvets åskådlighet åt naturtingen: om dem säger Syrach, en af de bibliska författare, som 1815 mäktigt tilltalat honom, att de »allesammans lefva och blifva så evinnerliga [5])». Lefvande syntes alltid naturen äfven för Dahlgren.

* * *

Skaldens sinnesstämning undergår under denna tid, såsom förut nämnts, en afgjord förändring, hans uppfattning af lifvet blir ljus och glad; men i den diktning han själf offentliggör fortsätter han i samma spår som förr, d. v. s. närmast Atterboms. Den är alltjämt starkt romantisk; man kan dock, såväl i denna, som framför allt i samtida dikter, hvilka han ej låtit trycka, särskildt mot slutet, spåra en brytning,

---

[1]) Aurora II, 23.
[2]) Aurora I, 57—58.
[3]) Valdemar Vedel Svensk romantik s. 177.
[4]) Efterspråk till Aurora.
[5]) Melins bibel kap. 42, 23.

en utveckling mot något självständigt, egenartadt, och i hans många outgifna tillfällighetsskämt framskymtar humoristens spelande lifliga ansikte och hör man hans än jollrande, än uppsluppet skrattande stämma. Redan år 1815 gör han dessutom ett — låt vara föga lyckadt — försök i humoristiskt-satirisk romanstil.

Till Poetisk kalender lämnar han alltjämt bidrag utom julen 1815, då han väl ej hade något vittert gods till hands, emedan han under hösten varit upptagen af arbetet på sin roman. Men i kalendern för 1817 läsas tre dikter af honom, Rosen och liljorna [1]), Herden och herdinnan [2]) samt Porträttet [3]), följande års kalender bjuder på Vattnets krus [4]), sedermera kalladt Vattnets krusning, och Önskan [5]); och i samma årsbok för 1819 rycker han i elden med icke mindre än fem stycken: Den underbara synen [6]), Dufvan [7]), Maj och Amor [8]), Gossen och fågeln [9]) samt Saknaden [10]). I Aurora äro dessutom inflickade två, som vi kunna kalla Svanen och Sorgen. Till den af Afzelius och Hedborn 1817 utgifna samlingen För religionens vänner har han bidragit med ett litet psalmförsök, Påskmorgonen [11]), och i dec. s. å. får han af Göteborgs Vitterhets- och Vetenskapssamhälle ett mindre pris om sex dukater för lärodikten Den nye Herkules, som i något omarbetadt skick trycktes i en öfversättning af den tyske rationalistiske prästen Friederichs pedagogiska uppbyggelseroman Heliodor eller en ynglings läroår, 1826. Denna öfversättning är ej gjord af Dahlgren utan af en bland hans prästerliga vänner i hufvudstaden, komministern, sedermera kyrkoherden Nils Salén [12]).

Härtill komma romanen Aurora och den förut nämnda politiska sagan.

Hans alstring var dock vida rikare, än hvad dessa hans tryckta arbeten låta förmoda. Ibland hans handskrifter på Kungliga biblioteket finns ett litet häfte, som utom tre af de i 1819 års kalender införda dikterna, innehåller ett antal andra, hvilka säkerligen tillkommit senast 1818. Dessa trycktes icke under Dahlgrens lifstid med undantag af den lilla dikten Fjärilen [13]), men återfinnas till allra största delen i Samlade arbeten af år 1847—1848 samt af år 1875, ehuru huller

---

[1]) Ej Rosen och Liljan såsom Ljunggren nämner den S. V. H., V s. 99. Omtr. S. A. 1847—48 I, 194.
[2]) S. A. 1875 I, 328.
[3]) Ibi s. 346.
[4]) Ibi s. 347.
[5]) Ibi s. 343.
[6]) S. A. 1847-48 I, 207.
[7]) Ibi s. 205.
[8]) Ibi s. 213.
[9]) Ibi s. 203.
[10]) S. A. 1875 I, s. 283.
[11]) S. A. 1875 I, 275.
[12]) Enligt benäget meddelande af bibliotekarien L. Bygdén i Upsala.
[13]) Tryckt i Nya Extraposten 1820 nr 12 och omtryckt S. A. 1875 II, 211.

om buller med vida yngre gods. De äro synnerligen viktiga för kännedomen om skaldens utveckling och utgöras af Blomstrens himlafärd [1]), Haga [2]), Månens födelse [3]), Christi uppståndelse N:r 1 Maria (Christi uppståndelse N:r 2 Dufvan är införd i Poetisk kalender för 1819 under titeln Dufvan), Djurgården [4]), Jordens bön [5]), några epigrammer, En juliafton [6]), Fråga och Svar [7]), jämte några få andra utan intresse —, däribland en tillfällighetsdikt, daterad 1818, det år, samlingen antagligen blifvit gjord.

Härtill kommer en del tillfällighetsskämt bland hans handskrifter på Kungliga biblioteket.

Hammarskölds kritik är fortfarande mycket berömmande — i granskningen af 1817 års kalender framhåller han dock bristen på djup och »koncentrisk enhet» —, öfver höfvan, tyckte Palmblad, som i sin recension af Aurora tydligen velat inlägga en gensaga häremot. De tre i romanen inflätade dikterna finner han visserligen vara det bästa i boken, men dock »tämligen gestaltlösa och fantastiska öfverdrifter af åtskilliga i tidskriften Fosforos och Poetiska kalendern införda stycken, från hvilka otaliga reminiscenser öfverallt — — äro inflätade. Rec. förklarar sig högt mot alla dessa ytliga och grundlösa framställningar af högre idéer och det högre lifvet. Vår allmänhet har i alla fall mycken möda att hålla sig från svindel i de ljusare rymder, hvari Diktens äkta genius bor; och när man nu vill rycka henne upp till detta kaotiska vimmel af tvetydiga änglar, yrande silfer, halfsinniga febergestalter, af hvilka väl en och annan yttrar en fläkt af verkligt lif men de flesta blott äro foster af en konvulsivisk inbillning — då må man väl ej förtänka den goda läsarn, att han af alla krafter spjärnar emot och hellre vill fortdväljas i sin vanliga värld, så dålig den än kan vara, än löpa fara att i en hastig färd alldeles förlora sans och förstånd — Med ett ord: vår förf. har en talang, som vi ej misskänna» o. s. v.

Vid denna karaktäristik af den dahlgrenska dikten har Palmblad tydligen haft Ynglingen i tankarna; den fick ju ej heller komma med i Fosforos sluthäfte. Palmblad var, synes det, rädd, att Dahlgrens klumpiga atterbomsimitation skulle bidraga till att bringa dennes musikaliskt-allegoriska poesi i vanrykte äfven hos de mera välvilligt stämda, och han tog därföre till storsläggan. Detta bistra uttalande visar tillika, att det ej var så farligt med den så beryktade fosforistiska växelbeprisningen, åtminstone ej så långt fram i dess historia som år 1815. Låt vara, att Dahlgren af Palmblad ansågs som en ung försökare, mot

---

[1]) S. A. 1847—48 II, 225.
[2]) S. A. 1875 II, 207.
[3]) S. A. 1847—48 II, 229.
[4]) S. A. 1875 II, 212.
[5]) S. A. 1875 I, 283.
[6]) S. A. 1875 II, 209.
[7]) S. A. 1875, 145.

hvilken skärpa ej kunde skada, men han visste dock, att denne skattades högt af Hammarsköld. Den olika uppfattning de båda vännerna hade i denna sak kommer stundom till synes i Palmblads bref till Hammarsköld [1]). Den förre satte särskildt värde på den i Poetisk kalender för 1816 debuterande von Zeipel [2]), som Hammarsköld ej ville erkänna, medan Palmblad däremot otvifvelaktigt underskattade Dahlgren. Han skrifver exempelvis engång i en tämligen vresig ton: »På små-poeters arbeten är ingen brist. Dessa hedersmän — minorum gentium hafva alltid portefeuillerna fulla — Skicka mig Aurora [3])!

Den gamla skolans kritik brydde sig däremot ej mycket om signaturen —l—n; den förnämste kämpen på deras sida ansåg, att det var åt stora fall som blixten måste sparas och hade därför sin hufvuduppmärksamhet riktad mot Atterbom, som han sökte göra omöjlig i allmänhetens ögon. Ett undantag sker år 1817, då två af Dahlgrens bidrag till årets kalender, Herden och herdinnan samt Porträttet, på ett för resten rätt godmodigt och i detta fall ej oberättigadt sätt förlöjligas [4]). Recensenten var denna gången Anders Lindeberg, med hvilken Dahlgren på 1820-talet skulle få så mycket otalt. Några år senare berömmes Den underbara synen såsom till stilen läsbar och innehållande en sund mening [5]). Denna dikt är dock en af Dahlgrens allra dunklaste och för öfrigt ärkeromantisk!

Stockholmsposten, neutrernas organ, ger skalden 1817 en liten mention för Påskmorgonen [6]), liksom äfven Ödmann i Allmänna journalen.

1817 täflade han med dikten Den nye Herkules i Göteborgs Vitterhets- och Vetenskapssamhälle, därtill antagligen uppmanad af Hammarsköld, som var sällskapets ledamot. Detta, hvars sekreterare vid denna tid var Carl Fredrik af Wingård, åtnjöt mycket anseende och var, ehuru principiellt anhängare af den gamla smaken, dock ej utan blick för den nyare poesiens förtjänster. Redan 1817 invaldes Geijer och 1819 självfvaste Atterbom.

Dahlgrens insända dikt ansågs visserligen vara något uttänjd och ställvis matt, men belönades dock med ett accessit, då en viss *romantisk* fläkt genomginge den, flera partier vore lyckade och versen ledig [7]). Dahlgren mottog priset.

Detta är enda gången skalden, så vidt jag vet, täflat om någon vitter korporations pris.

---

[1]) P. till H. $^{26}/_{3}$ 1819. H:s brefv. K. B.
[2]) P. till H. $^{19}/_{11}$ 1819.
[3]) P. till H. 27 sept. 1815. H:s brefv. K. B.
[4]) Allmänna journalen $^{11}/_{2}$ 1817.
[5]) Allmänna journalen $^{27}/_{3}$ 1819.
[6]) 1715 (112).
[7]) Protokoll för den 12 dec. 1817 (§ 6), Göteborgs Vitterhets- och vetenskapssamhälles arkiv.

Han omfattades således redan nu på många håll med mycken välvilja, men någon större uppmärksamhet hade han ännu icke väckt.

* * *

Då jag nu går att ge en öfversikt öfver Dahlgrens lyriska diktning under åren 1815 till 1818, börjar jag med den del däraf, som behandlar motiv ur naturen, hvilken redan nu är Dahlgrens hufvudintresse. Många af hans naturdikter äro rena lärodikter. Den didaktiska diktarten, som var den gamla skolans mest älskade, odlades äfven af den nya, ehuru i en helt annan ton. Den akademiska lärodikten hade till hufvudsakligt mål att framställa moraliska lefnadsregler på ett så klart och öfvertygande sätt, att de ej måtte förfela att göra ett starkt intryck på läsaren och påverka hans moraliska lif, leda honom i handel och vandel. Denna hade ej hög kurs hos den nya skolan; lärodikten borde enligt denna tala till fantasien, den blef öfvervägande metafysisk så till vida, som den gick ut på att meddela den nya idealistiska filosofiens lärosatser, grunderna af »den idealiska kärlekens vetenskap» — mönster för den erotiska lärodikten var enligt Atterbom Elgströms Fantasiens fröjd, afsked till Hilma [1]) — samt framför allt naturens hemligheter, hvilka afslöjat sig för den romantiske filosofen och skalden som aldrig förr. Det gällde att inträngа i »naturens stilla djupsinniga lif, som i alla fenomener och alla lagar symboliskt yppar evighetens mysterier» [2]), eller med andra ord, den synliga världen vore blott en allegori af en osynlig heligare värld, en förborgad andevärld [3]). Denna allegori gåfve dock endast antydningar, ja vore skenbart osammanhängande; det vore därföre konstens uppgift att afslöja det inre sambandet i denna naturallegoris episka sammanfogning [4]). Den poetiske konstnären vore särskildt i stånd till detta: han förnumme det enhetliga lifvet i naturen, det lif, som »i cirkeln af det hela tågar» [5]), för honom uppenbarade sig naturandarna, allt var lefvande, icke blott blomman, älfven, skogen, utan fjället, diamanten, rubinerna, som, äfven de, »hafva föreställningssätt, hvarmed de inom sig utföra det evigas purpurdikt» [6]).

Hela naturen var alltså för romantikerns fantasi en symbolvärld, och kärast var för honom blomstervärlden, som vore en fullkomlig paralell till människans känslolif.

---

[1]) Fosforos 1811 juli - augustihäftet, s. 295 noten.
[2]) Atterboms förord till andra uppl. af Poetisk kalender för 1812 och 1813 (1816).
[3]) Atterboms biografi öfver Elgström i Biografiskt lexikon.
[4]) Atterboms kritik af Franzéns skaldestycken. Fosforos 1811.
[5]) Atterboms Tillägnan framför Blommorna i 1812 års kalender.
[6]) Almqvist Jaktslottet s. 159 (oktavuppl.).

I hvar gestalt en egen känsla lågar,
hvar planta har sitt lefvande begär [1];

när natten kommer

»vecklar själen sig ur dufnad knopp
och strömmar opp
i dofter till de goda makters säten [2].

Och för Oehlenschläger är naturens växlande lefnadssaga i de olika årstidernas åldrar en allegori af Jesu lif [3]; ty ur den religiösa synpunkten måste naturen betraktas, det är en romantikens fundamentalsats. Naturen vore »genombruten af samma gudom, som inom oss vill och tänker, förbytt till en lefvande kropp» [4].

Denna naturåskådning är mäkta subjektiv, människan nyskapar så att säga hvarje dag den yttre världen åt sig, och detta ej blott i sin fantasi, utan hon ingriper rent af i natursammanhanget, ty en magi vore möjlig i och genom kärleken, som verkar magiskt (Novalis). Allt i naturen var ensartadt, det ena gick öfver i det andra; det var romantikern som läraren i Novalis Die Lehrlinge zu Sais: Bald waren ihm die Sterne Menschen, bald die Menschen Sterne, die Steine Thiere, die Wolken Pflanzen.

Naturen var stadd i en oupphörlig utveckling. Liksom man hade fått blick för det filosofiska sammanhanget i historien, utvecklingssynpunkten, så blef äfven förhållandet i naturuppfattningen: i Schellings naturfilosofi är utvecklingstanken dominerande och Novalis är den poetiske representanten för denna. Äfven här visar sig tidens hänsynslösa, fantastiska men samtidigt systematiskt tillvägagående konstruktion.

Mönstren för lärodikten voro nu ej längre franska eller engelska utan, jämte de tyska nyromantici, Schiller, men framför allt Lucretius och enkannerligen Dante, i hvars Commedia divina den afslöjat sin egentligen romantiska natur [5].

Tanken att skrifva en stor lärodikt öfver naturen sysselsatte många moderna andar, exempelvis Goethe och Schelling; äfven här i Sverige sökte man göra sitt bästa: Hedborn sammansmidde sin Naturen och Atterbom skildrade i Diokles och Heliodora [6] i en inskjuten kosmogoni världsaltets ursprung. Känslan hade spirat upp i blommorna, begäret tagit gestalt i djuren och viljan i människan, och kärleken förenade till en ren ackord tonerna från de båda strängarna på skapelsens luta: det till man förädlade djuret och den till kvinna förskönade blomman —

---

[1]) Atterboms Tillägnan.
[2]) Atterboms Nattviolen.
[3]) Jesu Christi gentagne Liv i den aarlige Natur 1805.
[4]) Fragment af Elgström och Atterbom Fosforos 1811, s. 373.
[5]) Atterboms anmälan af Hammarskölds öfversättning af Ast Poesiens historia Fosforos 1810, s. 181.
[6]) Fosforos 1812: Lj. S. V. H. IV s. 463—4.

alltså en mytisk historia. Ty fasthållandet af utvecklingens synpunkt vid naturbetraktelsen hade till följd, att denna lärodikt gärna blef mytisk såsom i gångna tider, hvars heliga naturvishet filosofien nu upplifvat [1]), d. v. s. söker i berättande form skildra naturtingens uppkomst och sålunda klargöra deras väsen, hvarvid analogien med mänskliga föreställningar och känslor, såsom naturligt är, med styrka tränger sig fram. En sådan dikt var Dahlgrens Solens dröm, som vi erinra oss från det föregående; äfven denna period erbjuder dylika. Månens födelse t. ex. står Solens dröm mycket nära, ja, synes rent af såsom en upprepning af det motiv, som då kom till användning, hvarför den också afgjordt förlorar i intresse i jämförelse med den äldre dikten. Månen är en symbol för kärleken liksom i Solens dröm för trånaden, den har emellertid en tidlig upprinnelse och skalden lyfter på förlåten, som döljer denna.

Ensam, stum och molnomfluten
uti vida rymden satt,
i sitt mörker innesluten,
fröjdelös den sorgsna natt.
Stormarne kring henne tjöto,
åskorna kring henne röto,
intet ljus spred västerns rand,
intet skimmer österns brand.

Solen varkunnar sig öfver henne och sänder sin son, som framgår ur hennes sköt. Denne son är månen, den silfverlockige, hvilken såsom make förenas med natten. Hon strålar af glädje, ty den gudafödde hvilar vid hennes elfenbarm. Vid hvarje kyss hon ger honom födes en ros, som glänser fram på fästet.

Glans från stjärnors blick nedströmmar,
ljufva syner, blida drömmar
omkringsväfva med sitt ljus
magiskt nattens klara hus.

I själfva verket ger ju skalden i denna dikt äfven en mytisk förklaring af stjärnornas uppkomst. En del stjärnor funnos dock förut. I dikten Rosen och liljorna kommer emellertid turen till stjärnorna. Grundtanken i denna är redan angifven i romanen Aurora, där en af personerna yttrar: Sol, är du redan försvunnen? Du flyr för min blick, ditt hjärta brister vid den olyckliges åsyn och söndersplittrar sig i tusen stjärnor, som uppglindra på horisonten [2]).

---

[1]) Atterbom i Förordet till andra uppl. af Poetisk kalender för 1812 och 1813 (1816).

[2]) II 144. Jfr Atterboms sonett Stjärnorna, en öfversättning ur Calderons Den ståndaktige prinsen, där dessa kallas

"de klara bloss, dem vandrarn ser förvånad
och gömda soln med efterglansen föder. Fosforos 1810, 272.

Då natten flyr, förbytas de liljelika stjärnorna till en ros, som rodnar i morgongryningen, hälsad af fåglarnes glada sång, och kröner himlens kung, då han i all sin härlighet tågar fram på horisonten.

Dock när som kungen sänker
mot västern spannets lopp,
då rosen åter blänker
i ungdomsrodnad opp.

Men när som månen glittrar
fram öfver skogens stig,
i liljor åter splittrar
den underrosen sig.

Och hjärtat uppåt blickar
och andas hvilans tröst,
och drottningsliljan skickar
sin frid i hvarje bröst. —

Så ömsevis de komma
omväxlande hvar dag
ur samma sköt och blomma
med skiftande behag.

Det hela är ju ett klumpigt försök i romantiskt-mytiskt naturskildrande stil, ett barn af en malplacerad sinnrikhet, så sökt och framprессadt som gärna tänkas kan. Det är en målning af dagens stunder i en sammanträngd lyriskt berättande form. Hvilken kontrast mellan denna och Oxenstjärnas rent episka dikt!

Af intresse är särskildt soluppgångsskildringen, som trots sin allmänt typiska karaktär lokaliseras till *Mälaren,* hvilket pekar hän mot Mollbergs epistlar. Påpekas bör äfven den ganska vackra natt- och fridstämningen.

Himlakropparna liknas vid blommor, en yttring af romantikens blomsterdyrkan; vi införas i flera af Dahlgrens dikter i denna himmelska blomsterfamilj.

Dessa naturallegorier äro mycket enformiga och lida samt och synnerligen af mycken torka i fantasien. Det hade behöfts en österländskt färgskimrande fantasi för att ge lifvets kött och blod åt dessa skolastiska tankeskelett. Själfva allegoriens uttydning framställes hos Dahlgren stundom synnerligen trivialt.

I ännu högre grad en lärodikt än de två föregående är Den underbara synen, ett försök att i poetisk skrud kläda den schellingska naturfilosofien. Det är sannerligen ingen njutning att läsa en dikt

sådan som denna. Först måste man ängsligt följa själfva berättelsens detaljer och så söka utmynta slutorden, som innehålla förklaringen till det hela. Poemet är alltigenom ett reflexionens foster, och grundtanken ej så klart genomförd, som önskligt varit.

Naturtingen äro Guds tankar, slutna i stoftet; inbegreppet af dem alla är naturen, hvilken är identisk med anden, en onekligen något klumpig panteism. Vid världs»räddningen» lossas dessa sammangyttrade jordbundna tankar från hvarandra och återvända såsom renade gestalter till herren.

Det är ju enligt romantikens åsikt ej empiriska undersökningar, som ge en fullständig inblick i naturens sammanhang; hvad som kräfves är en totalåskådning, som det ju egentligen endast är skalden förunnadt att äga. Naturen uppenbarar sig så att säga för honom. En sådan uppenbarelse vill Dahlgren här meddela människors barn. Dikten har formen af en syn, som en vid namn Aephiel — namnet väl af Dahlgren bildadt i analogi med änglanamnen på — el — engång hade vid stranden af Ulai alldeles intill staden Susan (Susa, hufvudstaden i Persien) och berättar för andra.

Jag Aephiel stod engång vid Ulai strand,
där älfven sig kring höga Susan vände — —

Så meddelades ju den öfvernaturliga kunskapen åt gamla testamentets profeter, t. ex. Daniel, som en gång såg en syn på samma ställe [1]); äfven för öfrigt visar dikten anslutning till Daniels bok. Att låta uppenbarelsen ske i vår tid, den mekaniska, opoetiska, på under tomma, föll ej den unge skalden in; det är fastmera en »apokalyptisk» historia från forntiden han berättar.

I sin fulla ungdomskraft stod Aephiel engång vid stranden af Ulai och följde i djup åskådning med sina blickar älfven, som forsade utför fjällen. Solen sjunker i väster. En båge af eld spänner en bro öfver till ett palats på andra sidan. Från detta flöda hundra strömmar fram och sammanflyta till en sjö, ur hvilken en rosenö höjer sig. Här finner Aephiel en yngling sofvande vid stranden i ett farligt läge, ty den klippa, som var hans hviloplats, hotar hvarje ögonblick att instörta. Han är dock omöjlig att väcka, så tungt sofver han under djupa suckar sin kvaltyngda sömn.

Skönt var hans anlete, och ögat blått
helt öppet låg; på rosenmunnen fröjden
stod leende, som han i drömmar gått.
Hans ansikte låg vändt mot stjärnehöjden;
hans hår var grönt och mantelns färger blå
och klara stjärnor glänste däruppå.

---

[1]) Daniels bok VIII: 2, 16.

Denna yngling är tydligen vattnet eller dess elementarande, om man så vill; och det vill synas, som om Dahlgren härmed också menat den ursprungliga, glada, omedvetna naturen, den drömmande oskuldstiden, som skådande mot fästet anar sitt ursprung:

»ur vattnets grund den ser mot himlen opp»,

en yngling, som sofver vid lifvets strand.

Längre bort skönjer Aephiel ett skyhögt berg af diamanter: i en sal mötes hans öga af »ett lik af marmor», som hvilar på en sarkofag, samme yngling, som Aephiel nyss skådat. Öfver liket höjer sig ett underbart träd, en symbol af mineralvärlden, som så att säga är den dödes attribut, ty denne, »en förstenad ängel», är tydligen den mineraliska världens ande.

På sin vandring kommer siaren så till en park, där samme yngling hvilar, snärjd i rosenbojor. Djupa suckar tränga ur hans bröst och han rodnar och bleknar om hvartannat liksom i feber. »En tår stod i hvar blommas blida öga». Äfven Aephiel gråter öfver honom liksom öfver den döde på sarkofagen. Denne yngling är den vegetabiliske anden, växtvärldens representant.

En guldchar för Aephiel till en ödslig skogstrakt, en uppehållsort för allehanda djur. Högst på berget ligger samme yngling i dvala, men emellanåt slår han upp sitt öga och ser sig förvånad omkring. Kring honom ler en högre himlaglans och hans läppar röra sig liksom för att tala. Vid Aephiels maning till honom att vakna sjunger det rundt omkring:

»Än fyra tider så han hvila skall
betungad utaf sömn på klippans hall».

Men när den långa drömmen är drömd till slut, kommer räddaren från himmelen med frälsningens budskap. Ynglingen vaknar och närmar sig dem, som ännu sofva; hans kyss väcker dem och alla fyra smälta samman till en enda kropp.

Denne fjärde yngling är djurrikets representant, den animaliske anden, hos hvilken en gryende medvetenhet är väckt.

Synen är försvunnen. Då Aephiel blickar ned i vågens yta, ser han samme yngling betrakta sig, som han i drömmen vid fyra olika tillfällen skådat. Och — o under! — det är sina egna drag han ser. Då märker han, att det är samme ande som skådar ur naturens skilda former.

Djur [1]), stenar, fåglar [1]), blommors fagra glans
Guds tankar äro uti stoftet slutna;
i mänskan de förenas till en krans,
där äro Herrans tankar sammangjutna.

---

[1]) Djur och fåglar!

En gång, när räddarn kommer, lossas allt;
till Herran återgår hvar ren gestalt.

Människans ande upptager i sig de lägre formerna af naturens själslif. Tieck säger någonstädes, att naturen är en drömmande ande. Ur samma uppfattning är denna dikt sprungen. Det yttras om den animaliske anden, att han skall drömma tusen bilders sken, tusen bilder, de olika naturtingen, som endast äro sken, d. v. s. föreställda eller drömda.

Engång stundar naturens förlossning, då Räddaren [1]) kommer. Det är väl Jesu återkomst som menas, då naturens allmänna återställelse äger rum. En annan dikt besjunger, synes det, en detalj af denna världsräddning, det är den synnerligen klena, men hvad motivvalet angår egendomliga dikten Blomstrens himlafärd.

Blomstren längta från jordens kulna stormar och stoftets bojor upp till himmelen; de anropa solen om hjälp vid denna åtrådda himmelsfärd och hon bönhör dem, blir själf en blomma bland blommor, en underbart fager. Eu härlig tid begynner nu.

Himlen tycks till jorden flytt,
jorden sig till himmel bytt.

Natten flyr och en beständig vår råder. Slutligen stiger solblomman förklarad mot fästet och alla blommorna följa henne.

All naturen suckar då,
ser så rörd mot himlen blå.

Är ej detta en blick in i den aflägsna framtid, då naturen förlossas? Blommorna, såsom naturens älskligaste barn, återvända först till fadershemmet; den öfriga naturen vet, att dess tur äfven kommer, men suckar dock däröfver, att den ännu icke är inne. Förutsättningen för naturens förlossning är, att den, ehuru tvingad af stoftet, ärligt sträfvar, gripen af kärlek till det öfversinnliga, och fast förtröstar på Räddarens hjälp.

Solen är Jesus, och den härliga tid, som inbryter, då solen sänkt sig till jorden, det tusenåriga riket. Blomstrens himmelsfärd är väl äfven symbolisk för människosjälens [2]).

Dahlgren har här kommit in på ett område, som var en Stagnelius, en Atterbom eller Almqvist förbehållet. »Kreaturens», de skapade

---

[1]) Jfr Atterboms Kyrkogården (Fosforos 1810, 197): När Räddaren träder ur förlåtens flor. Här är räddaren döden.

[2]) Hvad poemets titel angår jfr Atterboms Narcissen:

Och kyss till sömns mig och förkunna
din cittra *blommans himmelsfärd.*

varelsernas, suckan efter förlossning är ju ett kristet drag; åtminstone förekommer tanken hos Paulus, och äfven hos skalder, som stå nyromantiken fjärran, möter detta betraktelsesätt oss, t. ex. hos den nyss nämnde rationalisten Friederich, som jag här nämner, emedan intet annat exempel för tillfället står mig till buds. Men hos romantikens skalder har det sitt egentliga hem. Jag erinrar om Stagnelius Suckarnas mystär och, framför allt, »Kreaturens suckan» samt om de tre systrarnas sång under vägen mot den heliga staden i Almqvists Melia:

Ros i lunden, du arma,
du står fast, du ej vandra får?
Herre Jesu förbarma —
Rosen i evighet hem icke går? —
Kom, vi skola dig röra;
blomma, vi skola plocka dig:
så vi vilja dig föra
hemåt till Gud på den ljufliga stig.

Det är hos Almqvist liksom hos Stagnelius människan, som genom sin sträfvan mot det högre möjliggör naturens förlossning. För en realistisk uppfattning är detta gifvetvis nonsens [1]). Men för en skald, som förfogar öfver mystisk stämningsfullhet och musikalisk ton i uttrycket, erbjuder denna naturåskådning poetiska motiv af värde. För Dahlgrens begåfning passade sådana ämnen icke: de tåla ej att behandlas med så klumpiga fingrar. Allt beskrifves i dikten så handgripligt, detaljeradt, att det hela gör ett groteskt intryck.

Naturmytisk, om man så vill, är äfven den lilla täcka dikten Vattnets krus, som Dahlgren själf satt värde på och upptagit i sina skrifter. Den af vindens fläktar krusade vattenytan kräfver af skalden sin förklaring den också, och Dahlgren ger oss en rörande historia om Sapho — en af romantikens älsklingar — och hennes självvållade död.

Hon sjunger en vårkväll sin svanesång vid hafvet, medan Zephyr — märk denna atterbomska figur! — lyssnande sitter på en häll och gråter. Därpå störtar hon sig i djupet.

All naturn man sucka hör,
stjärnans glans i molnet dör.

Den afskedssång, den af sin obändiga lidelse till döden förda skaldinnan sjungit, upptecknar den rosenfingrade Zephyr på vattenytan. Dädan kommer vattnets krusning.

---

[1]) Se Orvar Odds omdöme om denna Almqvists sång i hans kritik af Törnrosens bok, Aftonbladet 1840.

Än på vattnet skriften står,
lika fager år från år,
kärlek dock blott mäktig är
läsa hvad den innebär.

Naturens hemligheter uppenbara sig för kärleken och skalden!

Dikten verkar tilltalande; den är en lyriskt koncentrerad hyllning åt naturen och kärleken, och anslaget så änkelt hållet, att den närmar sig visan.

En äkta visa är den lilla Önskan, som äfven den skulle kunna räknas till denna naturmytiska grupp. Den är melodisk i tonen och har ett förträffligt anslag; den förebådar vidare den kommande vislyrikern, som här ger uttryck åt den beklämning, som brukade gripa hans känsliga sinne, när sommaren tagit afsked och den kalla årstiden ryckte in.

Kall och liflös hvilar naturen. Då ger skalden uttryck åt denna önskan:

Fick jag som en svala vara,
sätta mig på vassens strå,
fick med sommarns slut nedfara
uti hafvets böljor blå!
Huru ljuft vid vindens gång,
sjunga få sin afskedssång!

Eller fick som svan jag fara,
när som sommarns fröjd är slut,
bort, där rosor blomstra klara,
långt med solen söderut
och i drufvans blida skygd
skåda där min boning bygd!

Här klingar för första gången, ehuru stilla och försagdt, en backanalisk ton i Dahlgrens sång.

Men skaldens önskningar äro fåfänga: han är bunden vid norden såsom en fågel i sin bur. En tröst har han emellertid, den att blicka mot himlen, dit sommarn flyttat med sina blommor — stjärnorna. Klara lysa ju dessa i höst- och vinternätter; de hafva liksom fått låna den glans, som svunnit från jordens blomsterfält.

Blomstertid i himmelen,
kom till jorden snart igen! [1])

---

[1]) Jfr Calderons sonett Stjärnorna, öfversatt af Atterbom (Fosforos 1810, 272):

I födseln och i öden blomstrens bröder,
de lefva själfva blott en blomstertrånad.
De äro nattens blommor.

Båda dessa dikter berömmas högeligen af Hammarsköld.

I Önskan ljuder en stilla koralton, hvilken sväller ännu starkare i den vemodsfulla, af dödslängtan genomträngda dikten En juliafton, ett af de sällsynta alstren af religiös visdiktning hos Dahlgren — det förut nämnda stycket Påskmorgonen är ju äfven ett försök till psalmlyrik, men utan betydelse, ett psalmförsök endast, men ingen psalm. Här är naturstämningen änkel och osökt.

Grundtonen ligger uttryckt i Gamla psalmbokens Nu hwijlar heela jorden:

Nu hafwer dagen ända
och stiernor börja tända
sitt dägeliga lius:
o Gudh! lät migh ock komma
tijt alla själar froma
så skina i tins Himmels hus.

Den mera praktiskt jordbundna och af barnafrom gudstillit burna psalmen har påverkat Dahlgrens musikaliskt konturlösa aftonstämning, hvilken jag här aftrycker, emedan den är så betecknande för det vemod naturens åskådande stundom födde hos honom och äfven i den något osäkra formen är karaktäristisk nog.

Ren aftonrodnan prålar
och månens rundel strålar
i himlen ljus och klar.
Den fagra skogen tiger.
På ängen dimman stiger
från sjön så underbar.

Allt är så lugnt och stilla.
Mildrika tårar trilla
från ögat ned på kind,
när jag nu står och tänker
på stjärnan, som där blänker,
och lyss på kvällens vind.

Jag kan min suck ej tvinga,
till ord min känsla bringa,
så himmelskt hjärtat rörs.
Från djupsta sjö och dalar
till himlens högsta salar
Gud liksom tala hörs.

Nu nalkas nattens hvila.
Ack! lifvets stunder ila
och åren äfven så.
Gud! om snart döden nalkas,
låt i det hopp mig svalkas,
jag till dig hän får gå —

Till dessa sköna salar,
där Du så härligt talar
bland klara stjärneljus,
där tusen änglar blicka
och mig sin hälsning skicka
med aftonvindens sus.

Besläktad med denna dikt är Jordens bön, som dock rör sig i mera rent romantiska idékretsar och äfven är mindre lyckad i formellt afseende. Jorden eller om man hellre vill naturen har engång haft en oskuldstid äfven hon, en lycklig barndomstid, som slöt med människans fall.

Vid solens uppgång beder hon och alla väsen på densamma en stilla bön till himlen, när solen sjunker, ligger naturen i tyst åskådning af Gud: i hvarje sus klingar sakta ett amen, en suck mot fästet. Och Gud bönhör den bedjande: han öppnar sina salar för det troende sinnet och hans änglar bringa frid och fröjd till de stilla hemmen. Ljufva minnen smeka jordens kind,

och som ett barn då känner sig naturen,
på Herrans milda kärleksarmar buren [1]).

Vi hafva äfven en liten grupp visor, i hvilka intryck från Bellman redan visa sig. En sådan är Djurgården, som besjunger våren, kärleken och vinet, med ett ord stundens glada oreflekterade njutning och så till vida står den franzénska visan nära, ehuru fri från hvarje moraliserande anstrykning. Tiden ilar så hastigt; låt oss därföre njuta den, men i det gröna! det är temat.

Nu är grönska, nu är vår,
tusen fåglar höras sjunga.
Västan fläktar, trasten slår,
granars spiror sakta gunga.
Allt vill tala till vår blick:
Dansa, älska, njut och drick!

---

[1]) Motivet Jordens bön är vanligt i romantikens dikt. Vi finna det exempelvis i Geijers Nattvandraren och Majbetraktelser III.

Det är ett anslag i samma genre, som Dalin och efter honom den unge Bellman odlade: täck, änkel och sångbar är denna visa utan någon stormande yra. Samma stämning andas den obetydliga dikten Fjäriln — en af romantikens många fjärilsdikter. Starkt påverkad af Bellman är den lilla klena dikten Haga: liksom denne i sin bekanta Fjäriln vingad syns på Haga hyllar Gustaf III, så Dahlgren här Karl Johan. Människorna jubla och naturen kläder sig i högtidsskrud honom till ära. Här är naturskildringen änkel utan något mytiskt, men matt; af dikten ser man dessutom, huru föga det ännu lyckas Dahlgren att följa Bellman i dennes koncisa folklifsbilder.

En dikt, som står ganska enstaka bland de andra, är Maj och Amor, som af Hammarsköld kallas ett slags beskrifvande naturmyt, i hvilken »man skulle kunna säga, att Cypris' son själf på papperet fixerat sitt skalkaktiga smålöje» [1]).

Sörjande ligger den förr så ystre gossen Amor bunden i drifvans bädd: hans bloss är släckt och hans pilar kringströdda. Den unga Maj ser honom från höjden och skyndar att befria honom. Glada svärma de båda barnen omkring och ge lif åt den dödsfrusna naturen. Vid hvarje blick från Amors öga spfrar en blomma upp ur marken; vid hvarje kyss han trycker på denna framstår en vingad fjäril i dagen. Men med de pilar han lämnat kvar på stranden leka de tanklösa människorna och väcka sålunda en aldrig hvilande kärlekslåga till lif [2]). De båda putti äro rätt älskliga varelser och dikten andas en lekfull rococostämning; det är ett mytologiskt stämningslandskap, blekt och stiliseradt, som skalden målar för oss, och ingalunda någon speciellt svensk vårbild.

Dikten hade vunnit på en epigrammatisk koncentration: nu verkar den uttänjd och som följd däraf något matt. Rimflätningen är ganska invecklad, men skalden rör sig i allmänhet — tvungna ställen finnas — med ganska stor ledighet i rimmens fjättrar.

Dahlgrens naturdikt har ännu åtskilligt kvar af den gamla allegoriska apparaten, men i en dikt sådan som denna märker man, att hans sångmö snart står färdig att lämna boet för att på egen hand flyga omkring i naturens glada värld.

Så nu kring fält och stränder,
där vintern födde smärtan,
dess stolta välde bräckes.
Ett nyfödt lif sig tänder
och ljuflig kärlek väckes
och närer allas hjärtan;

---

[1]) Svensk Litteraturtidning 1819 (n:r 10).

[2]) Dikten erinrar om växelsången mellan Bella, Rosa och Florinna i Atterboms Fågel Blå. Poetisk kalender för 1814 s. 99—101. Jfr äfven samme författares Allegro och adagio, där *Kärlek och Maj omfamna hvarann*..

ty fri sig Amor svingar
med Maj på gyllne vingar.

På många områden försöker Dahlgren sig. Än målar han en menlös arkadisk idyll, så menlös, att den bräker. Herden och herdinnan i dikten af samma namn lefva bland sina får på en ö, där allt är frid och ro och evig vår och västansus och ljusets änglar vandra kring med harpor i händerna. Det älskande paret föddes på samma dag, och på samma dag skall det äfven skördas af döden och af en ängel föras till det rätta hemmet. Hyddan förvandlas till ett tempel, som evigt skall stå, där hvarje älskande hjärta skall tillbedja.

Man skulle vara frestad taga detta poem för någon ironi, men det är helt säkert allvarligt menadt. Det är »en dröm ur gyllne åren», en bild från en förgången arkadisk värld liksom Creutz berömda Atis och Camilla, men märk väl: Arkadien är kristnadt. Herdeparet fick af Guds nåd lefva detta lif, andra till manande efterföljd. Stycket är en dikt »till lata antikens minne». Ytterst få, om ens något af skaldens poem är så litet dahlgrenskt som detta. Senare skref han helt visst ofta pastoraler, men de äro af ett helt annat kynne [1]).

Svanen, den af poeterna så älskade symbolen för skalden, besjunger han i en sång, där denne är bilden af ett lif på jorden, som trots dess bittra tvång är genomträngdt af längtan hän till odödlighetens land.

En svartklädd skepnad öfver jorden skrider,
beständigt ser åt fjärran, fjärran land.
Den vandrat har sen fordna, gråa tider,
den evigt vandra skall på jordens strand.

Ett dystert sorgflor ned till medjan hänger:
dess anlete så blekt som månens är,
och suck på suck ur häfda bröstet tränger
och liljekinden tårens dagg beklär.

Det är saknaden (»Saknaden»), som öfver allt söker sin älskling, hvilken hon aldrig skall finna. Tröst kan ingen gifva henne utom skalden: »i sången speglas det förflutnas vår». Dikten blir sålunda en hyllning åt sången. Den målning af saknaden de citerade två stroferna gifva oss erinrar slående om en del sentimentala allegoriska taflor af tyska dussinkonstnärer.

I Porträttet söker Dahlgren galant måla sin skönas bild, ett värdigt, ehuru något bättre motstycke till den madrigal, hvarom jag i det föregående talade. Vackra ord finnas nog, men åskådlig blir bilden just inte, och om någon starkare känsla är ej tal.

[1]) Motivet är angifvet i Elgströms Afrodites födelse, Fosforos 1810.

Äfven i epigrammet pröfvade han sina krafter, men för detta låg näppeligen hans begåfning. Koncentration var aldrig hans sak.

Dahlgren var på denna tid mycket reflekterande och djupsinnig; liksom de andra yngre fosforisterna sökte han lägga in mycket i sin dikt. Ofta blir det hela dock så dunkelt, att det är svårt att tolka. Exempel härpå hafva vi redan till öfverflöd funnit i naturlärodikterna. Dunklast af alla är dock Dufvan.

Bland Dahlgrens handskrifter på kungliga biblioteket finnes den under benämningen Christi himmelsfärd n:o 2 jämte en annan, Christi himmelsfärd n:o 1, som skildrar Marias gång till grafven. Den dikt, hvarom nu är fråga, synes vara en med dekorativt biverk öfverlastad framställning af Christi uppståndelse.

Morgonens ängel väcker dufvan, som slumrar i cederns topp:

Som fordom ur arken
du flög öfver marken,
så flyg mot den glänsande himmelens rund
och för till din herre oliven i mund.

I skyn visar sig för dufvans blick en himmelsk uppenbarelse: det är den gullockige evige kärlekens gud, som tronar i himmelsblå dräkt; till honom flyger dufvan med en olivekvist i munnen, och han sätter den midt på himmelen till ett tecken, att striden är slutad och allt omslutes af fridens band. Af den lilla kvisten blir ett stort träd, som sträcker sig öfver stjärnornas bana och skuggar den hyllande jorden. På det blommande gröna trädets högsta gren sitter dufvan än i strålande glans. Kring detta världsträd kretsa månen och solen, och »mästaren» tömmer en stråleflod däröfver.

Denna mytiska dufva bragte engång Noak det budskapet, att vattnet börjat sjunka och att räddning sålunda vore möjlig för honom och hans husfolk; sen dess har hon slumrat, tills det stora undret var fullbordadt och en väg beredd till mänskligheten frälsning. Och dennas evangelium förkunnar hon nu för all världen. På så sätt sammanknytes genom henne mänskligheten barndom med den nya æra, som inträdt med Messias. Är dufvan fridens ande? [1])

Dikten är så rikt utsirad med ornamenter, att det barocka ej är långt borta [2]).

I det allegoriska stycket Sorgen i Aurora har Dahlgren kommit så nära gåtans gräns som väl gärna möjligt. Uttydningen af den symboliska historien genomföres i minsta detalj, så att all poesi förflyktigas.

---

[1]) I Sorgen, hvarom strax nedan, kommer kvällens dufva, *friden*, från Eden med en olivegren i munnen.

[2]) Den visar sig påverkad af Atterboms Christi uppståndelse, Fosforos 1811 s. 120.

Till all lycka öfvergaf Dahlgren snart detta manér, som han en tid hållit på att lefva sig in i.

En liten åskådlig lärodikt, om man så vill, är Gossen och fågeln.

> Som gosse, helt liten, jag lekte och sprang
> kring kullar och tufvor så glädtig och sang
> och såg emot molnen bland trädena opp
> och hörde på fåglarnes kvittrande tropp.
> Tirli, tirlili uti skogen.

Han sökte fånga en glänsande fågel, som lockar honom, men en gubbe, som plötsligt kommer fram ur buskarne, manar honom att upphöra med sin fågeljakt, ty den underbara fågeln vore ingen annan än kärleken, som ikläder sig de mest olika gestalter för att fresta människorna. Än står han såsom en förledande törnros på ängen, än far han såsom en hafman på vågen, än lockar han tärnorna såsom en fager gosse i skogens dunkel. Och förskräckt af gubbens tal springer gossen hem och afsvär all fågelfångst,

> »ty kärlek på lur bakom buskarne står».

Anmärkningsvärd är den lekande formen och omkvädet samt den friska jaktskildringen, tydligen hvilande på minnen från Dahlgrens skoltid i Linköping. Dikten blir på så sätt ett slags parabel med ämne ur författarens eget lif. Emellertid är själfva motivet ej originellt utan upptaget från en dikt af Bion, af hvilken detta stycke visar sig vara en fri öfversättning [1]). Det hela är en skapelse af lekande anakreontik, — fågeln, som gör sig ett bo i hjärtat — men hade vunnit på en mer epigrammatisk behandling. Störande äro de nyromantiska tillsatserna: törnrosen samt framför allt hafmannen. Men stilkänsla var aldrig Dahlgrens sak. Äkta naivitet saknas.

En verklig lärodikt i vanlig mening — lärodikter skulle man ju också kunna kalla sådana allegoriska poem som Saknaden och Sorgen samt Gossen och fågeln — är Den nye Hercules eller, som den, då den år 1826 i något omarbetad form trycktes, kallades Dygdens första seger i ynglingens hjärta. Den är en smula torr och därför ej så olik den gamla tidens didaktik, men i den röjes en tydlig sträfvan efter åskådlig framställning i motsats till dennas moraliserande abstrakthet. Allegorisk är den ju som Dahlgrens öfriga diktning från denna tid, men den smula handling som bjudes är dock mera ägnad att hålla läsarens intresse fånget än rationalismens predikande lärodikt. Emellertid är äfven Den nye Hercules en predikan, om man så vill, men en predikan hållen i modern stil, ej rationalistisk, ty det är Kristus, den törnekrönte försonaren, som är medelpunkten i den.

[1]) Påpekades redan af Hammarsköld. Den finnes öfversatt hos Paijkull o. a. a.

Dock oss en väg till himlens port att dana
Gud själf steg ned på denna jordens rymd.
Den dunkla stig för oss han gick att bana,
förut af villans natt och töcken skymd,
att dödens hufvud med sin kraft förkrossa
och oss ur syndens band till frihet lossa.

I frälsermannens spår måste den unge företaga sin jordevandring.

Poemet är onekligen något långsläpigt och stundom matt — ej mindre än tre långa tal hållas förutom en ej alltför kort monolog af den unge Hercules —, men detta oaktadt dock ganska vackert på grund af det rika bildspråket och den ofta melodiska formen. Härtill kommer en naturkänsla, såsom alltid hos Dahlgren fin och vaken.

Att detta försök i lärodikten ej är så modernt som Dahlgrens öfriga beror tydligen på, att stycket är författadt såsom prisskrift och således måste en smula rätta sig efter den rådande smaken, men en annan anledning är nog, att Den nye Hercules afsågs att vara ett modernt motstycke till Stjernhjelms berömda arbete. Det är ju den gamla sagan om Hercules vid skiljevägen som äfven Dahlgren behandlar. Det gamla moraliska poemet var lätt tillgängligt för vår författare i Silfverstolpes upplaga af år 1808, och Hammarsköld sysslade ju samma år Dahlgren skref sin dikt med redigeringen af mästarens skrifter. Men det är egentligen bara motivet, den moraliserande tonen och den allegoriska apparaten de båda styckena hafva gemensamt; för öfrigt erbjuder Den nye Hercules i behandlingen ej några egentliga likhetsdrag med Stjernhjelms kärnfriska alster. Den är alltigenom allvarligt predikande, och all starkare realism är hållen fjärran.

Då den unge mannen lämnar sin faders hydda för att på egen hand taga sig fram i världen, håller denne ett förmaningstal, som djupt sysselsätter hans tankar under hans vandring i dagbräckningen upp mot fjällen. Hvart vägen leder vet han ännu ej, men i en innerlig bön till Gud söker han tröst och styrka, ty han vet, att syndens frö gror i hans själ. Men det har blifvit klar dag, och han befinner sig snart vid skiljevägen, där han möter de gamla allegoriska fruarna Dygd och Lusta. Den senare är skyndsam i gången och har ett dårande yttre: det långa svarta håret svallar i lösta lockar kring hennes granna dräkt, blicken är simmig af vällust och kinden blossar af lifsglädje. Till yttermera visso »kryssar» kärleksguden kring hennes gördel.

Omedelbart efter fru Lustas tal, i hvilket hon lofvar ynglingen all jordisk sällhet, börjar fru Dygd sitt. Hon är afmätt i sin gång och blygsam i sina åtbörder och stannar i sin förlägenhet på afstånd. I änkel dräkt med törnekrona på hufvudet och blek om kinden står hon där; hennes gestalt är böjd, ty det är hennes lott att rensa jorden från tistlar och törne. Hon gråter öfver viljans svaghet och erinrar sörjande om den gyllene tid, då kraft och dygd härskade på jorden. Hon

varnar den unge för fru Lusta, hvilken hon målar sådan hon verkligen är; och uppmanar honom att gå hennes väg till de helga landen, en brant och törnbeströdd väg, som dock slutligen för jordevandraren till paradisets fagra lustgård, hvilken hon målar i några strofer, ganska vackra i sin romantiskt-musikaliska ton.

Vid parkens ingång ses en härlig källa,
som stjärnan klar och hvit som fältets lamm,
dit måste hvarje främling kosan ställa
att i dess bölja aftvå jordens damm — —.

Dygdens tal väcker ynglingens flammande hänförelse:

»Jag följer dig», han ropar, »hulda kvinna!
Farväl du fräcka med din lumpna stråt!
Mitt hjärta vill i ljusets lågor brinna.
O Dygd, hur skön är ej din banas stråt!
För mig till profvet, striden, smärtan, nöden!
Jag blir dig trogen, trogen in i döden. — —

Skalden meddelar alltså här i motsats till Stjernhjelm uttryckligen, huru hans hjälte väljer.

Dahlgren har således i denna dikt förbi den af fransk smak genomträngda perioden i vår litteraturhistoria sökt sig tillbaka till storhetstidens från Tyskland och Holland påverkade didaktik — ett åtlydande af hvad Atterbom proklamerade i Prologen till Fosforos såsom Nya skolans Auroraförbundets fosterländska program:

Förlåten oss, att våra Svenska anor
till efterföljd ha eldat vårt förbund!
Med andakt resa vi dess vigda fanor
på Carla-åldrens oförstörda grund.
Blygt fästa vi vår viljas unga banor
vid Ärans, Stjernhjelms och Christinas stund.

* * *

Som nämndt, är Dahlgrens tillfällighetsdiktning redan nu ganska rik. Dess litterära betydelse är ej stor, men den är intressant, emedan den visar, huru Dahlgren alltmer och mer gör sig förtrogen med den bellmanska humorn. Han tager redan nu intryck icke blott af dennes visdiktning utan äfven af hans smärre prosaskämt. Och i dessa ögonblickets alster af den unge prästens lekande lynne blir äfven naturskildringen lifligare, rörligare och visar redan tydlig ansats till starkt

realistisk personifikation. Tag t. ex. n:o 5 bland de ofvan nämnda konststyckena; taflan framställer en sommarmorgon.

»Nu går solen opp så klar, som då hon första gången stod bröllop med jorden, håret är litet *pudradt* af hvita fladdrande skyar».

Ja, hans försök att ge alla naturting hvar sin röst och låta dem tala onomatopoetiskt, en sträfvan efter åskådlighet, som sedan gick till öfverdrift och på 1830-talet förlöjligades af Runeberg, spåras äfven redan här.

Hur fantastiskt-grotesk hans framställning redan nu — möjligen under inverkan från Tieck — kan vara, visar följande ur ett prosaskämt.

»Tyskberga gudinna framkommer mellan träden i hagen åkande i en stor förläggareslef; spannet utgöres af två ekorrar, med två gräshoppor till spannridare. Bak stå två sommarfåglar som lakejer och hålla sina vingar såsom parasoller öfver den sjungande gudinnan. »Blixt och kyss och bäfvande omarmning»: förläggareslefven förvandlar sig till en bål, ekorrarne blifva citroner, gudinnan sockret, gräshopporna kärnor, och det hela slutar med ett hejsjudundrande kalas».

Huru allvaret i Dahlgrens lyrik undantränges från sin härskareställning af skämtet — därpå ger oss dikten Fråga och svar ett slående exempel.

En flicka frågar sin mamma, hvarför hennes läppar blifvit så runda och röda — själf tror hon i sin oskuld, att hon fått dem att hugsvala hjärtats brand med. Men modren ber henne hålla munnen. Gråtande går flickan till skogen och speglar sig i en källa. En yngling kommer den vägen gångandes och ställer sig bakom henne. Hon ser hans bild i vattnet och böjer sig ned för att kyssa den; vid det hon därpå vänder sig om, ser hon den sköna ynglingen lefvande framför sig — allt mycket romantiskt ljufligt berättadt i samma ton ungefär som i Björkens visa af Topelius. Nu vankas det kyssar! Triumferande omtalar flickan vid sin hemkomst den nya konst hon lärt och modern utropar i sin förskräckelse: Så för fan! ett i hennes mun onekligen något egendomligt svar.

En skämtsam ramslinga kring en sentimental målning! Motsatsen mellan diktens båda moment framhålles äfven genom olika form.

Den skälmskt erotiska ton Dahlgren här anslår förebådar 1820-talets visdikt: Zephyr och den gungande flickan, Flickan och kärleksguden o. a.

* * *

Fosforismens diktning kom öfvervägande att utgöras af lyrik; visserligen ville man gärna försöka sig i poesiens »högre objektiva arter», och Atterbom fick ofta klandrande af Hammarsköld höra, att han borde gripa sig an med något stort, hvilket ju först på allvar skedde på 1820-talet, men de alster, som af skolans andra medlemmar nu frambragtes, blefvo föga märkliga. Man ville gärna skapa en modern komedi —

skämtet i Polyfem var ett slags ersättning för en sådan, säger Palmblad i en insändare i Norrköpings tidningar 1811 — och år 1818 umgås Dahlgren med planer i den vägen. »Jag eldas riktigt att skrifva en teaterpjäs pro lustitudinem — om krafterna tillåto», skrifver han till Afzelius [1]). Men allt stannade ännu så länge vid det förut omnämnda dramatiska namnsdagsskämtet till fru Afzelius. Inom romanen försöker han sig emellertid redan nu.

Romanen var den diktart, som af nyromantiken sattes högst af alla; äfven hos oss drömde dess representanter redan tidigt om att skapa en verkligt poetisk romanpoesi. Elgström t. ex. umgicks med planer att skrifva en erotisk roman, men däraf blef ingenting. Däremot lämnade verkligen Palmblad, energisk som alltid, en hel följd romaner, som med hvarandra hade personerna gemensamma men äfven inom sig bildade ett slags helt. Enligt nyromantikens teori borde en roman vara en underbar berättelse eller med andra ord en framställning af ett romantiskt lif; som det romantiska innerst inne ansågs ligga i entusiasmen för religion och kärlek, är det gifvet, att en roman äfven borde vara genomträngd af en religiös ande och framför allt skildra kärleken i den höga betydelse nya skolan gaf åt densamma. Romantiskt vore det innerliga, friska och nästan omedvetna sträfvandet efter det oändligt högsta i religion, i tapperhet, i kärlek, med ett ord i allt ädelt och stort [2]).

Romanen borde vara omväxlande, vara en blandning af berättelse, sång och andra former. Därför inskötos gärna i ramen smärre berättelser och dikter; och då enligt nyromantikens teori gränsen mellan romanen och dramat var synnerligen sväfvande, kom dialogen att spela en stor roll i den romantiska romanen, hvars form borde vara lika mångfaldig som det romantiska lifvet: en blandning af komik och patetik, af dramatik och lyrik, af vers och prosa [3]). En verklig roman kunde ingalunda bli någon trogen afspegling af verkligheten, ty som konsten fordrar sträng begränsning, måste man inom en liten ram sammanträngа lifvets mångfald. Värdiga föremål för romantikens behandling äro egentligen endast höga och ädla karaktärer; dock vill teorien ej utestänga det låga från romanens sfär, men det måste uppstegras till en sann ädelhet: hvarje gäck måste på en gång äga den finaste individualitet och tillika vara en representant för sitt släkte, d. v. s. han måste vara individuell och typisk på en gång! Den uppsluppna otendentiösa burlesken kunde därföre ej gillas: den komiska romanen hade fastmera till uppgift att *ironiskt* förädla och undervisa mänskligheten. Hvarje romanförfattare måste därföre för att lyckas vara

---

[1]) $^{17}/_{7}$ 1818.

[2]) Palmblads dialog Om romanen i Fosforos 1812: 2 och Hammarskölds kritik häraf i Svensk Litteraturtidning 1813.

[3]) Hammarsköld Svensk litteraturtidning 1814.

i besittning af en filosofisk åsikt af lifvet och världen. Vi se således äfven på detta område, hur didaktisk poesi låg den nya tiden om hjärtat, kanske i lika hög grad som den gamla, hvilken den sökte undantränga, men arten, innebörden så väl som formen, borde vara en annan.

Hvad blir då föremålet för romantikens roman, som af en författare kallats en saga med verklighetsanspråk [1])? Jo, en idealiserad skildring af samhällets finast bildade aristokratiska kretsar. De lägre klasserna hörde däremot ej hemma inom romanens värld.

Palmblad sökte som sagdt skänka den svenska litteraturen en så beskaffad romandikt, och år 1815 förelågo af honom ej mindre än fyra smärre romaner. Om någon skarpt individualiserad karaktärsteckning är ej tal, och motiveringen är, såsom man kunnat vänta, allt annat än omsorgsfullt genomförd, men såsom berättare förfogar Palmblad öfver stor fyndighet och, ehuru hans stil till en början är något långrandig, förtäljer han allt efter som tiden går alltmera ledigt och underhållande. Hos honom visar sig dessuton redan den litterära satiren; i herr sundhetsrådet Salomo söker han sålunda förlöjliga upplysningsfilosofen och upplysningsskalden.

Något tidigare än Palmblad sökte Cederborgh skapa en realistiskt-komisk roman, som ville ge en verklighetstrogen framställning af de lägre klassernas, äfven bohemienernas lif, och dessutom framförde de högre i satirisk belysning. Fosforismens kritik tyckte hvarken om det ena eller det andra, och Palmblad är också synnerligen orättvis i sin dom öfver Cederborgh.

I den ofullbordade romanen Johan David Lifbergs lefverne gaf samtidigt Livijn en satiriskt karrikerad verklighetsbild, hvad formen angår efter mönster af Sternes Tristram Shandy; litterärt polemiska drag påträffas i det lilla häftet, men intaga icke någon betydande plats.

För fullständighetens skull kan äfven nämnas, att samma år som Dahlgren den sedan såsom författare rätt flitiga fröken Cronhjelm, senare fru Berger, debuterade med en sentimentalt romantisk historia: De franska krigsfångarna i Sverige.

När nu Dahlgren beslöt våga ett försök på romanens fält, ville han, såsom man kunnat vänta, dikta i samma romantiska anda som Palmblad, men hans verklighetssinne och komiska begåfning voro för djupt rotfästa i hans själ, för att ej satir och ett uppsluppet skämt stundom skulle tränga sig fram, nu då han var fri från versens fjättrar och det öfverväldigande inflytandet af Atterboms strängt allvarliga lyrik. Och hvad litterär satir angår, hade ju som sagdt äfven Palmblad gifvit den en plats i sin romandikt. Dahlgrens Aurora blir därför ett romantiskt romanutkast med satiriska utfall oeh ett och annat bocksprång i fröjden. »Man kan tro, att jag är uppfostrad vid getmjölk och där-

[1]) Ljunggren S. V. H. IV, 482.

före gör mellan fyra ögon mina bocksprång», skrifver han till Afzelius tre år senare [1]). Vi se alltså här en skymt af den verklige Dahlgren, sådan han gick och stod, när han ej iklädde sig sin högtidsdräkt för att officiera i det romantiska templet. Äfven språket anslår stundom en skämtsamt hvardaglig ton: så låter han den svärmiska men ystra Clara i ett bref till sin väninna Aurora skrifva, att hon icke engång hade en karlkrympling till hands, som kunde formera en penna åt henne. Öfver detta mindre salongsmässiga uttryck blef Palmblad, som kändt själf ofärdig, högeligen förgrymmad — »så oädla uttryck ville Rec. aldrig höra från en skön flickas läppar» —; och hans kritik af romanen i Svensk Litteraturtidning är äfven för öfrigt synnerligen skarp.

Han kan ej förlika sig med den snabba öfvergången från en något ovulen burlesk — »plump, otäck» — till det naiva och sant poetiska, som enligt honom ofta utmärker Dahlgrens prosaiska stil, denna ständiga växling, som sedan blir så karaktäristisk för hans humoristiska framställning, men här endast visar sig i förbigående. — Hans stil »susar», säger Palmblad, »än upp till den superfina alltomma etern, än plaskar den snöpligt flera tum nedom den vidrigaste hvardaglighets dygräns». Författaren hade visserligen velat höja sig »öfver den vämjeliga smutshög af dräng- och ungkarlsroligheter, hvari våra svenska romanförfattare älska att tumla sig» — hugg mot Cederborgh och hans efterhärmare; han hade verkligen velat skapa något romantiskt. Men för att lyckas däri, måste man först skapa en romantisk värld, romantiska situationer och händelser, ädlare förhållanden och handlingar än det vanliga praktiska lifvets. Föga hjälpte man sig, ifall detta felades, med ett poetiskt språk och svärmande och fantastiska bilder och liknelser; ty det romantiska blefve icke därigenom romantiskt, att man på vinst och förlust lösslete sig från det alldagliga.

»Ännu mer: författaren har velat spela humoristisk, velat satirisera öfver vissa litterära och samhälleliga fördomar. Däri har han minst lyckats. Man förlåter i nödfall i det allvarsammas område en platthet, en öfverspänd idé. Men en skeppsbruten naivitet, ett återstudsande löje förvrider den skrattandes till ett fauniskt grin. Af alla diktens verktyg är intet farligare än löjets lans; den är icke mer ett lekverktyg utan ett mordgevär, som studsar tillbaka på den oerfarne. I det allvarsamma kan äfven den medelmåttiga talangen på sitt sätt lysa; men inom komikens krets är man antingen en hjälte eller en vidrig gycklare». — —

I sanning föga uppmuntrande ord för den blifvande humoristen! Nya skolan hade synnerligen höga fordringar på en komisk dikt, som verkligen skulle gälla för poetisk, och mätt med denna höga måttstock tog sig Dahlgrens anspråkslösa försök jämmerligt ut. Han hade, må vara mera omedvetet, sökt bryta sig en ny väg, men denna lindriga

[1]) $^{17}/_{7}$ 1818.

ansats att tränga ut öfver den atterbomska poesiens råmärken och söka skapa något egenartadt blef af skolans konsekventaste kritiker skarpt tillbakavisad. Och detta är möjligen en af anledningarna till, att Dahlgren under de närmaste åren ej ägnade sig åt skämtsam diktning på allvar, ehuru hans lust, såsom de otryckta tillfällighetsskämten visa, redan nu pekade åt detta håll. Och denna afhållsamhet var kanske en lycka för hans författarskap. Han behöfde ännu mogna, behöfde följa sin imiterande romantiska diktning ut i dess yttersta konsekvenser för att bli medveten om sin egen kallelse och sålunda kunna skapa saker så i det hela taget originella som Mollbergs epistlar.

Palmblad slutar emellertid sin anmälan med några tröstande och på samma gång varnande ord: »Vår författare har en talang, som vi ej misskänna; han har vida mer poetiskt sinne än alla de skriftställare, som hos oss på inhemsk grund sökt skapa en romanvärld, men må han ej inbilla sig, att man då är romantisk, när man följer ingen plan och ställer allt vanligt vett och förstånd på hufvudet».

En from norsk kyrkoherde, som hyser djup vördnad för de heliga böckerna, har en dotter vid namn Aurora, en sällsynt skön varelse med ett godt hjärta och en ädel karaktär; dessutom är hon gifvetvis äfven artistiskt begåfvad: hon spelar harpa, sjunger förtjusande, tecknar efter naturen och diktar. Ja, hon förmodar själf, att hon kanske ej är lik andra kvinnor. Hon är en djupt svärmisk natur och har en romantiskt hög uppfattning af kärleken. Munter och glad har hon alltid varit, men på sista tiden har en viss sorgsenhet i hennes väsen väckt föräldrarnas uppmärksamhet.

Engång lämnar hon hemmet för att på några dagar besöka en väninna, men kommer icke tillbaka. I sin bibel finner kyrkoherden ett bref från henne. En trånad, som hon ej själf kunde förklara, hade drifvit henne ut i världen men snart ämnade hon återkomma.

Författaren träder själf fram och lämnar nödiga förklaringar. Det är naturligtvis kärleken, som här drifvit sitt spel. En svensk fänrik, den nittonårige Arnold, en känslosam svärmare af ett djupt melankoliskt skaplynne, likväl intressant, ja munter i samtal, skald, sångare och naturfilosof, hade under kriget i Norge 1814 blifvit sårad och sedan vårdats i Auroras föräldrars hus. Snart är ett förbund knutet mellan Aurora och Arnold. Efter tillfrisknandet återreste denne till Sverige; två år hade nu förflutit, utan att Aurora fått någon underrättelse från honom. Då beslutar hon att uppsöka honom i Sverige: hon kände väl icke hans adress, men visste, från hvilken landsort han stammade.

Vid Dalälfven bodde en gammal grefve på sin landtegendom. I sin ungdom hade han vistats vid Gustaf III:s hof. Nu var han ganska svag af ålderdom och det eviga springet i hoftrapporna. Var för öfrigt en beskedlig häftig gammal herre, som med entusiasm omtalade det glada lifvet på det härliga Haga under den store konungens tid, och har i sin konversation ett stänk af det gångna tidehvarfvets frivolitet.

Han är icke någon estetisk natur och spelar ej heller någon roll i romanen. I ett lyckligt äktenskap är han förenad med en ung gemål af ofrälse börd, ett mönster af älskvärdhet och karaktärsgodhet, skön med himmelsblå ögon, en romantisk dam, som söker föra ett poetiskt lif. Hon har dessutom den stora förtjänsten att aldrig hafva kunnat skrifva en versrad.

Denna utmärkta grefvinna hade emellertid en styfdotter vid namn Kristine, bländande skön med blixtrande bruna ögon, inställsam och med stor förmåga att foga sig efter sin omgifning. Genom sin förställningsförmåga lyckades hon dåra många, men hon hade en svart själ. Till all olycka blefvo hennes dåliga anlag ytterligare utvecklade i en af tidens usla modepensioner. Hennes bröllopsdag är inne: hon älskade ända till vansinne en ung man — Arnold, d. v. s. det var egentligen det yttre denna låga varelse hos honom älskade. Brudgummen kommer emellertid icke tillstädes utan i stället ett bud från hans far med den förskräckliga underrättelsen, att han blifvit vansinnig. Samvetet börjar nu göra sin stämma hörd hos Kristine, som under natten rymmer sin väg. Men författaren sörjer för, att den olyckliga grefvinnan får en annan dotter i stället: då hon i dagbräckningen promenerar i parken för att söka skingra sina sorgsna tankar, finner hon under en björk en ovanligt vacker flicka sofvande. Det är naturligtvis Aurora, som nu följer grefvinnan hem och blir henne i dotters ställe.

Emellertid borttager författaren den slöja, som döljer Kristines underliga uppförande och Arnolds öden. Hon hade gjort hans bekantskap på en bal, och för att vinna honom sammanskrifver hon ett bref i Auroras mors namn, där Arnold får den förkrossande underrättelsen, att hans Aurora dött. Sedan han något hämtat sig från detta slag, lyckas Kristine bedåra honom, och en förbindelse mellan dem knytes. Men »det vandrar en ande öfver jorden. Hans hufvud är högt ofvan skyarna och solen är hans öga. Han mäter människans gärningar med samma mått som hon mäter andras. Hans blick tränger djupare in än ljuset, hans arm är starkare än en brusande flod eller en skakande jordbäfning. För lasten förekommer han som en brusande storm eller ett vildt rasande haf; han talar till den brottslige i natten med förfärliga rop och jagar sömnen från missdådarens öga. Han står såsom en furie framför kärlekens menedare och kastar giftiga ormar i hans barm; men för dygden står han vid morgonrodnadens port som en huld flicka, strör för henne blommor öfver haf och land och sjunger fridens psalmer i sefirens toner och fåglarnes driller. Det är denne ande, som om midnatten påtänder den giriges boningar och stundom kastar honom själf i lågorna, som sätter dolken i tyrannens bröst och utdricker blodet ur vällustingens ådror, som vinkar så rysligt åt den förtviflade från böljan och drar honom hufvudstupa ner i djupet. Det är denne ande, som står framför förförarens läger och utblåser öfver honom en dödsvind, så att hans kinder förblekna och ögonen insjunka, han fattar honom

med en iskall hand och leder honom ut i natten och sträcker åt honom ett blodigt barn och försvinner under ett vildt skratt. Denna ande kastade äfven sina ögon på Arnold». Det var en septemberafton, då han ute i naturen väntade på Kristine. Ett våldsamt oväder bryter löst, han ser vid eldstrimmors sken Aurora vinka farväl åt sig, och i skogen ropade det: Menedare! Det är ej underligt, att Arnold blef besynnerlig efter detta, och på bröllopsdagen bröt fullständigt vansinne ut.

Emellertid reser den grefliga familjen utom Aurora, som stannar på godset, till Stockholm för att leta efter den försvunna Kristine. Man finner henne — såsom mätress hos en gammal välvillig och fryntlig minister, men innan grefvinnan hinner uppsöka sin dotter, har hon rest utrikes med honom. Arnold återvinner inom kort förnuftets bruk, och han och Aurora förenas. Glädjen står högt i tak i det grefliga huset; rapporter skickas till Auroras föräldrar, hvilka inbjuda hela sällskapet till Norge, där bröllopet står.

»Milda sol! — — ännu skall du lysa mången älskande brud och purpra hennes kinder och nedblicka med behag öfver mången yngling, som i Noriges sköna trakter går att söka Nordens sanna kvinna och i henne återfinna de fordna fäders oskuld, rena seder och trohet, som trotsar alla öden. Jag slutar min roman härmed, och om tillfälle gifves, skulle auktorn väl önska blifva den förste, som i en annan norsk Auroras huldhet kunde förverkliga hvad han här på papperet tecknat. — — — Hvem vill följa med? Den som vågar han vinner».

I den lilla romanen uppträda en massa figurer; de flesta tillhöra det romantiskt svärmiska slaget och äro hvarandra tämligen lika, liksom de äfven uttrycka sig i ungefär samma poetiskt bildrika stil och gärna anställa betraktelser öfver lifvet, känslosamma, sådana Dahlgren älskade dem, då han någon gång var stämd för allvar. De förekomma så att säga i duplettexemplar: Aurora och Clara, som dock är ystrare och lekfullare än den förra och springer från det ena till det andra såsom nästan alla Dahlgrens figurer för resten, samt grefvinnan och hoffröken R, hvars timliga lycka krossats genom hennes fästmans förtidiga död och som därför har en dyster syn på lifvet, ehuru hon i nästa ögonblick vill njuta stunden, innan natten kommer. Och liksom för att döda intresset för romanens handling hos läsaren, inför Dahlgren i den inflätade idyllen — i en roman borde ju enligt teorien fristående berättelser förekomma — nya hufvudpersoner, Fredrik och Clorinda, hvilka dock endast äro kopior af Arnold och Aurora.

En annan grupp utgöres af något bleka typer ur lifvet: den beskedlige grefven med sin kära tobakspipa, den fromme kyrkoherden, den kaffesäljande madammen i Haga med kopparnäsan och Kristines kamrat och väl äfven företräderska hos ministern, som i ena ögonblicket skildras som en åldrande kvinnofigur, i det andra som en flicka af ungefär Kristines lynne och ålder, den sista endast antydd, knappt mer än ett namn.

Så följa tvenne groft tecknade burleska typer, klumpigt klippta i papp: den högmagade, rödbrusige, grofve och arge, men på samma gång penningkäre doktorn, som kommer åkande efter en blind häst — en starkt karrikerad läkaretyp, en satir mot den materialistiska uppfattningen öfverhufvud och särskildt sådan denna kommer fram vid sinnessjukdomarnas behandling: han ansåg Arnolds sjukdom bero på kroppsliga orsaker, en stark förkylning t. ex., och ger honom därför ett svettdrifvande pulver, för att han under natten må kunna utsvetta det onda, han befaller, att hans hufvudhår skola afrakas, på det porerna ej må vara tilltäppta, han vill med piskan skrämma honom till lydnad o. s. v. Den besatta orimliga scenen slutar med, att Arnold kastar sin doktor ut genom fönstret och ned i den förbiflytande ån. Den andra är den otäcka gamla amman, ett typiskt prof på dahlgrensk karrikatyr.

»En sataninna (i fall jag vågar nyttja detta uttryck), ett litet frågetecken, ty hon var krokryggig och frågade gärna, huserade på grefvens gård i en af flyglarna. Hela figuren liknade en skogsmurkla i ett stenrösje. Med uppsatt mössa, nedkippade tofflor, en vid stjufkjortel, stora kjortelsäckar och en spetsig näsa, som svängde sig i luften, såg man henne som oftast antingen bärande en tom tallrik eller en sopkvast. Hundarne, ehuru vana vid henne, kunde vid hennes åsyn ej upphöra att skälla, och valpen vid kojan drog sig vid hennes annalkande merendels in i sin boning, tittade ut med nosen och morrade i gluggen. Däremot hade allt hvad kattor och höns beträffar, en synnerlig aktning för hennes person. Jag för min del vet ej heller något förfärligare näst satan än dylika gamla häxor, och jag vill nästan påstå, att våra förfäder hade mer skönhetskänsla än vi, ty de visste att i tid bortskaffa det förtorkade ur världen, kasta det utför ättestupor eller nedbädda det i sjöbotten. Om denna häxa kan man säga detsamma som om engelska språket, ty alla hennes ledamöter voro liksom tagna från särskilda håll. Det ena passade ej ihop med det andra. Den högra foten var sned och lång, den vänstra rak och kort. Den ena handen var krokig af det oerhörda vaggandet under hela hennes lefnad och den andra var i sitt naturliga skick. Ögonen voro så ställda, att när man bad henne se åt öster, såg hon åt väster och tvärtom. Sådana ammor tycker jag just likna gamla stubbar eller vissnade blad, i hvilkas sköte de små fjärilarne vaggas, tills de få sina gyllene vingar och då höja sig i luften och fara kring blommor och rinnande bäckar» — — Den realistiska skildringen afslutas med en bild från romantikens fjärilsvärld, huru typiskt för stilen!

Egendomligast af alla är emellertid Matts Kettelberg, ett föga lyckadt försök att skapa en humoristisk figur. Det är en släkting till grefven och ett slags hofnarr hos honom, ett lustigt hufvud, som skrattade åt allt utom sig själf. Det är en upptågsmakare af ett barnsligt slag, som gör allehanda krumsprång, orerar öfver drottning Kristinas tofflor och har rätt kuriösa funderingar i en del saker; är för öfrigt en man

af många talanger: spelar fiol, skrifver brudskrifter o. s. v. Är alltså ett stort barn, men på samma gång en skarp satiriker, som gycklar öfver tidens sällskapslif, som han anser vara det verkliga dårhuslifvet. I allmänhet älskar han mycket att resonnera om dårar — ett framdragande af denna nattsida i tillvaron, som är karaktäristiskt för nyromantiken t. ex. Almqvist och Livijn [1]). Men Dahlgren gör det icke i psykologiskt intresse — därtill var han för ytlig — utan endast för att genom en jämförelse därmed komma åt det konventionella i umgänget. På kalas tycker sig ofta Kettelberg märka ett slags dårhustakt, en del af de uppträdande anser han sig kunna rekommendera såsom rätt giltiga dannvikshjon. Det är ju intet annat än dockor! Hvilka talämnen! Och huru de frässa, medan dannviksdårarne lefva i tukt och måtta! När vinet kommer in, skria de ju, som kråkorna kring rofvet!

Jorden är enligt honom ingenting annat än de andra planeternas hospital, dit deras sjuklingar föras och de blesserade från deras moraliska teater släpas. Man kan äfven likna den vid dårhus, där despoterna äro vaktmästare o. s. v.

Trots sin ogenerade pratsamhet blir Kettelberg lätt förvirrad och är i grund och botten en idealist med fast tro på lifvet efter detta samt för öfrigt en hjälpsam själ, som gläder sig öfver sina vänners framgång och gärna gör dem små tjänster.

Helt säkert visar denne underlige kurre ett och annat drag, som äfven utmärker den unge komministersadjunkten vid Hedvig Eleonora; till största delen är denna figur dock en »Lesefrucht», ett försök, som nämndt, i humoristisk stil; någon direkt förebild lönar det sig ej att söka uppgifva, men så mycket ser man af det hela, att Dahlgren läst Hamleth.

Någon fylligare karaktäristik skall man ej vänta här i detta skelett af en roman: nyanser och öfvergångar saknas, bjärt kontrastverkan eftersträfvas och motiveringen och karaktärsutvecklingen är skäligen klen och öfverdrifven: liflig sinnesrörelse utvecklar helt hastigt vansinnet hos Arnold, som visserligen från början säges hafva varit en smula melankolisk, men dock ej haft predisposition därför. Har Arnold någon gång verkligen älskat Kristine eller ej? Och denna senare utvecklar sig med blixtens fart. Vid underrättelsen om den olycka, som träffat Arnold, slår samvetet henne, men ej långt därefter träffa vi henne som ministerns älskarinna, hvars sats är: kärleken är såsom solens sken. Hvarföre just vara en enda trogen? Däremot äro hennes manövrer, då det gäller att vinna Arnold, ej utan talang skildrade.

Dahlgren hade själf ej höga tankar om denna roman; den vore, säger han, endast en bok för dagen och hade sammanskrifvits, emedan han tyckte allmänheten kunde behöfva annan kost än stridsskrifter af och mot Grewesmöhlen (Efterspråket). Och i Markalls sömn-

---

[1]) Nyromantikens intresse härför springer helt visst åtminstone delvis ur Shakesperestudier.

lösa nätter II träffa vi Den norska flickan i samma kategori som en del sämre romanlitteratur, liksom Aurora utgången från Nybergs tryckeri.

Med rätta klandrar Palmblad Dahlgrens »humoristiska oreda», ty någon sträng plan ingick ej i dennes fordringar på en roman. Han säger själf (s. 3), att han ej tänker utkasta någon sådan, » ty människolifvet är ju ett fragment, och en roman bör just uppställa detta fragment samt ej gå därutöfver». Oförtrutet rörlig är han: han blir ej länge stående på samma ställe. Och att genomtänka det hela, därtill har han ej gifvit sig tid; det synes af flere detaljer. Två år ha förflutit, sen de båda älskande skildes åt; som detta skedde år 1814, skulle alltså romanens hufvudhändelser falla inom året 1816, d. v. s. året efter det att boken utkom! Det grefliga paret har en dotter Mariana, hvars födelse omnämnes, men som sedan alldeles försvinner ur historien, Arnold får sig oförhappandes en syster, om hvilken hvarken förr eller senare något höres o. s. v.

Denna brist på kompositionsförmåga har vår skald gemensam med Cederborgh, med hvars personlighet och äfven författarskap Dahlgrens erbjuder någon likhet.

Någon objektivitet söker man fåfängt i nyromantikens roman och litterärsatiriska dramer. Författarna resonnera öfver figurerna, ja samtala och brefväxla med dem. Dahlgren säger själf i sitt långa förmaningstal till sin hjältinna i bokens början: Förhåll dig nu för den svenska publiken som en teaterflicka; spela din roll väl, och hvad du företager dig bakom kulisserna, det vet ingen mer än jag och direktören, och jag tiger som muren. — — Jag öfverlämnar dig nu åt ditt eget öde och skall, när läglighet gifves, låta mig själf eller sättaren hålla orationer för dig, ifall denna hunnit tillbörligt verka på ditt hjärta». Såsom förtrogen med de handlandes hjärtehemligheter griper författaren ständigt in förklarande och ordnande; han är medspelande, sufflör åt de uppträdande personligheterna och regissör på samma gång. När Aurora efter den häxlika ammans pladder om Arnold och Kristines förhållande till hvarandra afdånat, nedsläpper han ridån; han gör en paus i berättelsen för att låta sina läsare gråta ut, Kettelbergs namn utsätter han helt och hållet, emedan hans person är obekant och alltså ingen kan taga anstöt däraf o. s. v. Sina egna åsikter i frågor på dagordningen ger han också, såsom förut framhållits, obesväradt tillkänna.

Det är godt om tillfälliga möten — slumpen spelar en betänkligt stor roll —, underbara sammanträffanden, förklädnader o. d.

För att föra handlingen framåt och för omväxlings skull användas med förkärlek långa bref, tal, monologer, dagboksanteckningar, syner och drömmar, och inflätas, såsom förut framhållits, äfven dikter i prosaramen. I Aurora finnes mycken romantisk ljuflighet och sentimentalitet, men äfven godt lynne, som stundom bryter ut i burleskens form, i barocka infall såsom följande: satan kan också förkläda sig i en lju-

sens ängel, ehuru han då ser ut som en kökspiga, som blifvit i hast en förnäm dam.

Dahlgren berättar ofta i en rask stil med korta meningar, men denna stilens knapphet och kärfhet verkar ej alltid fullt naturlig, så mycket mer som språket ofta tynges af en öfverlastad bildrikedom. Denna mera lediga framställning förekommer jämväl i de inströdda brefven, och öfverhufvud taget visa dessa berättande partier ofta en god rytm. Det vanliga är emellertid, att Dahlgren begagnar sig af en högstämd prosa med långa perioder, tämligen lika för så godt som alla af de uppträdande personerna, ty för någon individualisering i detta afseende hade Dahlgren liksom den romantiska berättande prosan i allmänhet ej öga. Satsfogningen blir, såsom ofta hos honom, synnerligen lös, ja, slarfvig, och det kan stundom hända, att han glömmer eftersatsen till en längre period. Äfven för öfrigt är hans prosa ingalunda vårdad, hvilket särskildt visar sig i pronominas användning. Men hans stil äger schwung och lif, faller ofta godt i rytmen och försmår ingalunda konstgrepp såsom retoriska frågor, arkaiserande ordföljd o. a., hvarpå särskildt brefven äro rika. Ytterligare lif, ehuru ett stundom ganska oroligt, får den genom ett öfverflödande bildspråk och ett flitigt användande af personifikationen, särskildt i naturskildringen. Det är sålunda ej någon färglös och abstrakt prosa, tvärtom, hans prosaiska ordval och stil har stark likhet med hans samtida poetiska språk: *purpra* kinderna t. ex. Men stundom tar han till mera drastiska uttryck och är ej heller rädd för nybildningar, såsom då han kallar en ordensstjärna en dingelidang. För att vinna effekt ryggar han ej tillbaka för att tillgripa vitsen: Aurora, namnet på morgonstjärnan, men äfven på bokens hjältinna, erbjöd härtill ett godt tillfälle. För öfrigt är hans prosaspråk ej så utprägladt egendomligt, som det sedan blir.

Ett äkta dahlgrenskt drag i romanen är förkärleken för idyllen. Vi bjudas här på en picnic i Hagaparken — märk de två unga flickorna, som ämna fira sin fars namnsdag där! — men äfven en fristående idyll finnes, det förut behandlade samtalet öfver naturen. Nödtorftigt inknytes den i det hela därigenom, att den säges hafva Arnold till författare och af grefvinnan påträffas i den sofvande Auroras plånbok, som af författaren placerats bredvid henne. Uppsatsen säges syfta på något, som händt Arnold och Aurora i Norge, men bjuder dock på nya personer! För öfrigt säger författaren själf med äktromantisk ironi, att han infört dialogen mera för dess besynnerlighets skull än därföre, att den hörde till saken.

I Aurora finnes äfven en liten prosaallegori, en s. k. paramyth, en diktart, som nyromantiken efter Herders föredöme odlade. Clara har hört den af Aurora och berättar den för hennes föräldrar för att trösta dem. Den är af samma art som Dahlgrens naturmytiska dikter och berättar, hurusom Nattens dotter, den sköna aftonstjärnan, gripen af kärlek till den fagre ynglingen solen, som hon en gång sett vid

västerns port, lämnar sin moder för att förena sig med sin älskade; det är därföre hon kallas kärlekens stjärna!

1816 utgaf Dahlgren den förut nämnda politiska »sagan». Någon genomförd saga är det nu icke, snarare skulle den kunna kallas en dröm eller en syn och erinrar något om Sinklärsvisan, där också en gubbe såsom ledsagare uppträder.

Grubblande öfver världshändelsernas underliga kaos, där det starka och sköna dukar under för det svaga, fega och fula, vandrar författaren en afton ut på fältet. Han möter en gammal man, som i den unges ansikte läser hans tankar; dennes beklagande af lifvets skiften vore orättvist, omhvälfningarna vore ju nödvändiga för det hela, menar han. För att gendrifva detta berättar ynglingen Napoleons historia — en berättelse från forntiden. Betecknande för den ringa uppmärksamhet, som Dahlgren ofta ägnar utarbetandet af sina alster, är, att man, sedan man läst några sidor, finner uppgifvet, att det är gubben, som berättar sagan. Denne redogör så för det tal marskalk Ney höll, innan han arkebuserades, och för slutligen den unge till hafvets strand. Genom en kikare visar han honom det skådespel detta erbjuder: seglare, af hvilka somliga krossas mot klippor, andra gå i kvaf på öppna hafvet, medan endast ett fåtal nå målet. Men i skyn styr försynens hand allt. Ännu en titt i kikaren — och allt är lugn och ljus på haf och himmel. I skyn flammar ett tveeggadt svärd, på hvilket står skrifvet: Asien är blefven döpt i blod, nu skall det döpas i eld. Vid denna syn känner sig den unge misantropen tröstad. Gubben försvinner. Med några ord om Sveriges lyckliga läge slutar den klena sagan, som dock är af intresse äfven ur den synpunkten, att den visar inverkan från det af tidens ungdom så högt beundrade Geijerska skaldestycket Vikingen. Liksom denne betraktar den unge Napoleon längtande vågornas lek; äfven för honom uppenbarar sig en dag ett skepp, som han följer öfver hafvet.

* * *

Hvad Dahlgrens poetiska språkbehandling beträffar, är formen i allmänhet onekligen både klangfull, lättlöpande och målande, men dock stundom både lös och ovårdad. Han visar ofta osäkerhet i prepositionernas användning (Flickan gick bort uti skogen — till (in i) skogen [1]), i dikten Haga promenerar man *mellan* vagnar, trän och damm!), och tvungna uttryck förekomma (Fjäril, fjäril, granna, sköna [2]). Hans brist på smakkänsla träder störande fram: Solen *klär* våg och fjällar med sitt *guldhår*; och ett mera realistiskt uttryck tränger sig ofta stämningsstörande in i den för öfrigt idealt hållna skildringen (Fråga och

[1]) Fråga och svar.
[2]) Fjäriln.

svar). Imperfektum och presens växla ofta i beskrifningar på ett ganska opassande sätt:

Den gröna manteln *sken* af daggens glans,
och kring den bien *susa* uti dans. (Den underbara synen).

Huru föga skarpt han nagelfor sina dikters yttre form, framgår redan däraf, att attraktioner rätt ofta förekomma:

de trenne, som än slumret tvinga d. v. s. tvingar, håller fångna (Den underbara synen);

och kring den huldas rosenparker *susa*
från evighetens haf *en sabbatsvind.*
De hennes klara blomsterbäckar krusa o. s. v.

De pekar tillbaka på sabbatsvind. Hade Dahlgren själf utgifvit denna dikt, Jordens bön, hade väl ett sådant uttryck ej fått stå kvar.

Stundom förekomma stympade former: och trädet fram i *ros* och blader spirar d. v. s. rosor och blad (Jordens bön).

Bristande herravälde öfver formen tar sig äfven uttryck i böjelsen för upprepning och i ett stundom långrandigt uttryckssätt.

Atterbom utbildade som bekant ett omskrifvande tämligen krångligt framställningssätt, som ej bara berodde på oförmåga hos honom att uttrycka sig utan äfven delvis på sträfvan att skapa en ny poetisk stil i motsats till den gamla i nyromantikernas ögon allt för nyktra, abstrakta och prosaiska, som var rådande under upplysningstidehvarfvet. Då man sålunda med all makt ville hålla sig fjärran från prosan, hände det ej sällan, att den yttre formen blef tillkrånglad och svulstig. Försök att komma den vårdade prosan och äfven det naturliga talet närmare göres i vår litteratur först af Runeberg, och detta i medveten opposition mot fosforism och tégnerism.

Äfven Dahlgrens poetiska stil vid denna tid är liksom mästarens än synnerligen omständlig, än öfverhöfvan sammanträngd och i följd däraf dunkel, såsom i:

Kärlek gudens strimma bådar
i en blick, som frälsning ger (Månens födelse) —

Solen sänder en strimma, en blick, hvari kärlek framlyser och som bådar, att frälsning finnes för den öfvergifna natten;

Löjet med längtan din blick sammanbinder (Fråga och svar) — din blick sammanbinder löjet med längtan, ur din blick tala både löje och längtan. Hur illa sagdt, hur otympligt är icke följande:

Och vid hvar kyss svarar Echo, så trogen,
på deras suckar kring fjällarnes topp (ibi.).

Egendomliga uttryck förekomma: bergens fjäll (Blomstrens himmelsfärd) t. ex. Redan nu påträffa vi arkaiserande bellmanismer: nymf, så grann och *bål*, hofvera, lopp — lefnadslopp (»hvarje stund af vårt lopp»), exempel, hvilka alla återfinnas i den af Bellman starkt påver-

kade dikten Haga; förkärleken för enstafviga verbalsubstantiv i samma stycke: pust, blommans prål, vattnets porl är väl också åtminstone delvis att föra tillbaka till Bellman. Folkviseformer förekomma: blader, sang (Fråga och svar, Gossen och fågeln).

I öfverensstämmelse med talspråket på flera ställen i Sverige är slutartikeln ofta bortkastad, där skriftspråket fordrar dess utsättande: på bleka *kind* blott sorgens lilja tronar (Den nye Hercules), vid strand = stranden (Gossen och fågeln). Former sådana som trädena (ibi.) äro rätt vanliga. Vidare kan framhållas Dahlgrens förkärlek för ett förstärkande så, hvarpå ingen konsekutivsats följer:

Så djupa suckar (Den underbara synen), hvilket i sammanhanget onekligen verkar något störande.

Uttryck sådana som svara sången (= svara på sången, Fråga och svar) samt fågeln hoppade gren ifrån gren (= från gren till gren, Gossen och fågeln) äro ju särskildt anmärkningsvärda.

Lik andra den nya skolans adepter använder äfven Dahlgren de gängse klangorden, en massa granna poetiska sammansättningar: blomsterdar, — tid, — dans, — bäck, azurskyn, — hvalf, — hus, rosenhand, — hy, — park, — skara (blommor), himlaglans, eldbegjuten, glansomgifven, elfenbarm, azurns purpurgrund o. s. v.

Rimnöden har väl framkallat en sådan konstruktion som jag tänker på stjärnan (En juliafton).

Vår författares poetiska stil är dock redan nu trots sina brister — de flesta onöjaktigheterna förekomma i de dikter, som ej af honom själf öfverarbetats för utgifning — ganska målande:

Tusen gnistor flamma på den unga flickans röda runda mun (Fråga och svar).

Träden skälfde öfver vattnet (Den underbara synen).

Veckan skrider, dagen far, timmen ilar (Djurgården): ju ett utmärkt målande crescendo. Trivialt och matt verkar det däremot, när skalden så att säga går den motsatta vägen:

> Lifvets stunder ila
> och åren äfvenså (En juliafton).

Det metriska blir redan nu, då Dahlgren tydligen nedlade verkligt arbete på utformningen af sina dikter, någon gång försummadt. Framhållas bör, att han med förkärlek betonar nedf*a*ra, neds*t*römma, hänf*ö*ra, åsk*å*dning, uppv*a*kna, omsv*ä*rmad, kringr*i*ngad, bortr*u*nnit, bergskl*i*ppan, omkn*ö*t, omsl*ö*t o. s. v., hvilket både Palmblad och Lindeberg längre fram klandra. Sammandragna äldre former förekomma: ljufsta, sensta, djupsta; dessutom äfven soln, naturn, kvälln, hälln, fjälln.

Någon gång — egentligen i Den unge Hercules, som ju är något ålderdomligt hållen — förekomma de i gustavianska tidens poesi och hos Franzén så vanliga klanglösa rimmen på — e: sväfvade — för-

dubblade. Stundom tillsättas välljudande ord såsom ofta hos Atterbom på måfå för rimmets skull:

milda stjärnors svall (Den underbara synen), bladen kysstes af tonernas klang (Dufvan).

Huru klangfull och lös om hvartannat formen kan vara i samma poem ses af mellanpartiet i Fråga och svar, där metern öfvervägande är daktylisk: en daktyl utbytes dock ofta mot en troké. Härigenom få enstaka verser en mycket god klang:

Låt din / mysande / rosen / mund, där daktylen står mellan två trokéer. Men andra äro så mycket sämre:

Ha! jag / tror ren / mot mig du / ler, där de båda trokéerna komma efter hvarandra, hvilket gör rytmen allt för stötande. Stundom blir den alltför hoppande:

Ack! huru / ömt upp / på mig du / ser. Detta endast några lösa antydningar. En utförlig framställning af Dahlgrens språk hoppas jag få ge på annat ställe.

Han kom aldrig till någon fullt behärskad poetisk form. Först var Atterboms inflytande öfvermäktigt, så kom Bellmans: dennes rimlek lockade honom in på afvägar, såsom jag längre fram skall visa.

* * *

Som jag förut framhållit, är Dahlgrens bildspråk redan nu rikt, vare sig det gäller poetisk eller prosaisk framställning; dock är det ännu ej så synnerligen originellt. Bilderna hämtas helst ur naturens lif och blifva därför en smula enformiga; särskildt omtyckta äro sådana från växt-, enkannerligen blomstervärlden.

Den mytiska dufvan liknas vid en neckros i morgonbelysning (Dufvan).

Lik en blomma, som väl vattnas af den moderliga granens grenar, men hindras af dess skugga att insupa solens stråle, så stod jag i min hydda, säger Aurora.

Men äfven vinden, hafvet, bäcken, molnen, dimman, ljusfenomenen, himlakropparna: solen, stjärnorna, regnbågen, döda ting såsom kristallen användas dekorativt och målande:

De för allt kalla och likgiltiga människorna äro böljornas skum, som under hafvets vrede föraktligt kastas mot stranden, fräser upp och blandar sig med de förmultnade vasspiporna. (Aurora).

Aftonsucken må höja sig mot Gud »så sakta, som i kvällen dimmans slöja går upp från fjällsjöns klara spegelplan (Den nye Hercules)».

Det roade henne (Clara) att se, huru molnen hastigt flögo förbi solen, och huru skuggan af dem syntes så snabbt skynda öfver fälten; än var säden förmörkad, än en kulle, än åter en äng. Sådant, tänkte hon, är det mänskliga lifvet (Aurora) [1]).

Den röda kinden stod i låga som soln en junidag (Den nye Hercules).

Från djurvärlden tagas äfven bilder. Särskildt omtyckta symboler äro dufvan, örnen.

Paradisets källa är hvit som fältets lamm (Den nye Hercules).

När man har en glad nyhet att framföra, löper själen före som en jakthund, och den fattiga kroppen måste långsamt skrida efteråt som en sköldpadda (Aurora).

Dessutom hämtas bilder äfven från religiösa och mytologiska områden:

Aurora stod som en ängel vid altaret (vanlig bild).

En glad resa liknas vid en himmelsfärd. »Jag var död och [är] åter uppstånden», säger Aurora.

Pastorn framträder likt en annan Jacob.

Ett slott tronar på klippan likt en Hercules.

Ögonbrynen likna Amors båge: tusen pilar låga under dem (Den nye Hercules).

Vidare från den folkliga vidskepelsens och drömmarnas värld samt ur människolifvet, de senare bilderna ofta synnerligen utförda.

Återföreningen där ofvan liknas vid sjömannens hemkomst o. s. v.

Stundom liknas ett konkret eller en förnimmelse vid något abstrakt:

> Solen träder opp
> likt ett odödligt hopp (Påskmorgonen);

denna drömmen mild och kärlig som dikten (Solens dröm).

Ofta följa två, ja tre mer eller mindre utförda bilder efter hvarandra för att åskådliggöra en och samma sak, hvarigenom stilen onekligen kommer att verka tung och öfverlastad. I poesien kan ju denna bildrikedom i någon mån vara framkallad af rimnöd, men den är ingalunda sällsynt i prosan heller. Det förefaller, som om skalden stundom tyckte, att den första bilden ej var träffande nog och därför strax så att säga korrigerade sig med en annan; det är onekligen ett visst behag för läsaren att få vara med i denna skaldens kamp efter åskådlighet.

* * *

Med bildrikedomen sammanhänger skaldens förkärlek för användandet af personifikationen: olika toner personifieras exempelvis (Blomstrens himmelsfärd).

Tungsint sömn betvingar honom (Den nye Hercules).

Fröjden stod leende på rosenmunnen (ibi.).

Glädjen speglar sig i hvarje våg (Aurora).

Min själ drogs af Längtans hand (Den underbara synen).

Hoppet vinkar gladt mot den hemkommande (Aurora).

Morgondagen bortsopar hvad som gårdagen samlade (ibi).
Har du någonsin sett natten besegra dagen? (Sagan).
Tiden plöjer fåror i den gamles panna; sjukdomar plöja pannan.
Ljufva minnen smeka naturens kind (Jordens bön).
Hvar trogen bön banar sig väg till himlen (Den nye Hercules).
En evig njutning tänder sig för din själ (Den nye Hercules).
Tusen nöjen bjuda dig sin mättnad (ibi.). Denna personifikation sker i allmänhet, något som ju är det enda poetiskt riktiga, genom något attribut eller predikat, som så att säga sätter det abstrakta i verksamhet. Stundom sättes det abstrakta begreppet utan vidare i stället för något konkret:

Jag vill trotsa själfva afgrunden (= alla afundsjuka människor, hvem helst det vara må) att uppvisa någon oren afsikt i min handling (Aurora).

Troheten (= månen såsom bild af den trogna kärleken) skimrar ur molnenas rand (Morgon och Afton) [1]).

Tjusningen följde de båda syskonen:

> Kom dem från jorden på dofter till möte,
> hvälfde omkring dem sin himmel så blå.

Stundom sväller personifikationen ut till en längre beskrifning: t. ex. dikten Saknaden och målningen af hämdens förfärlige ande i Aurora.

Från denna personifikation till de natur- och andra gudomligheter, som förekomma, är ej steget långt. Denna Dahlgrens gudavärld är redan nu ganska brokig:

Nornan hinner oss med sin glafven (Sagan).
Pluto bjuder oss sina gåfvor (Den nye Hercules).
Amors ljufva nöjen besjungas flerstädes; och kärleksguden kryssar kring fru Lustas gördel.
Bacchus lyser i all sin gloria.
Barmens snö med Cypris täflan bjuder (Porträttet). — Härtill komma de väsen, som befolka naturens brokiga värld.

Den kärliga våren hejdar sin fart för att bortsmeka några lyckliga stunder hos Sköldmön i Sunnanskog, medan solguden dansar; Zephyr griper in i människornas värld, och sefiren fläktar [2]); sjögudar uppträda och mörka andar komma farande ur vattnets djup; sirener gunga på hafvet; Flora vandrar på den blomsterhöljda stigen och har samlat all sin prakt på ett ställe för att vinna herdinnans bifall; Echo svarar på

---

[1]) Jfr Atterboms Fromheten (= den fromme) vaknar på kojans halm (Christi uppståndelse) samt framförallt samma skalds Förgätmigej (strofen om Troheten).

[2]) Dahlgren uttalar äfven Séfir.

din fråga; klädd i grön sidenskrud med en rosenturban på hufvudet sysslar Maj med att plantera blommor på en sluttande strand [1]).

* * *

Som af den föregående skildringen framgått, är naturskildringen en viktig ingrediens äfven i Dahlgrens tidigare lyrik, men den är ej ännu såsom senare så ofta hände hufvudsaken, utan egentligen endast bakgrund för hvad som berättas; den är vidare öfvervägande mytiskt-personifierande: en änkel rättfram åskådlig naturskildring är ännu hos honom en sällsynthet. Men en sträfvan efter åskådlighet röjes; naturmålningen är ej så musikaliskt konturlös som t. ex. hos Atterbom och erinrar i sin friska glada ton om vårskildringen i Geijers Vikingen och framför allt om Majsång af Ingelgren, en lyriker, som står Dahlgren nära.

Äfven i Aurora intar naturskildringen en betydande plats och är ofta starkt personifierande såsom i dikterna.

En utförd personifikation sådan som denna är ej ovanlig: »Natten sitter så majestätisk på sin tron med sin silfverkrona på hufvudet och med månens klot i sin hand. Från hennes lockar, skyarna, neddrypa daggpärlor, och från den strålflod hon utgjuter ur sin silfverurna nedströmma de dunkla drömmarne, aningarne och förhoppningarne och invagga människohjärtat och naturen i en säll slummer». Här får personifikationen en ökad trovärdighet därigenom att förf. låter sin Aurora tilltala natten. Denna beskrifning får stundom, då den sväller ut till betydande bredd, en viss likhet med den gamla naturbeskrifvande stilen, men verkar ofta grandios på grund af sin större åskådlighet, och emedan dessa personifikationer ofta verkligen uppträda handlande. Ej sällan anlitar Dahlgren ett äkt-poetiskt förfaringssätt: han ger genom ordvalet eller en antydande bild läsarens fantasi en stöt och låter så denna själf så att säga fullborda personifikationen:

Vinden stryker öfver rutan som en människohand.

Solstrålarna leka på skyarna.

Hastigt uppsteg ett förfärligt åskmoln på himlen, alldeles kopparrödt. Väl *häfde sig* stormen med all kraft mot molnet och *framsköt* skyar emot detsamma, men fåfängt.

Ofta går ej skaldens sträfvan ut på att göra naturen lefvande, hvilket redan nu lyckas honom, utan han målar den genom jämförelser med döda ting eller naturfenomen:

Solen låg lik en diamant, klar och skinande på sin blåa grund.
Hvilka härliga diamanter på evighetens ring äro icke stjärnorna!
Floderna ligga som silfvertrådar kring kullarna.

---

[1]) Jfr Atterboms beskrifning på vårens genius i Bref öfver Franzéns skaldestycken Fosforos 1811 s. 350.

De fallande löfven glindra mot månen som stjärnfall.

Ofta målar han emellertid naturen lyckligt utan användande af bildspråk endast genom färgernas rikedom och styrka, hvartill stundom kommer starkare stämningsvärde genom en viss musikalisk ton såsom hos Atterbom.

Framför Fredrik och Clorinda utbreder sig en öppen dal: skogarna vaja med sina toppar likt ett grönt haf och spetsarna förgyllas af solens strålar. Fiskmåsar sväfva öfver strömmarna. — — Daggpärlorna glittra än gröna mot trädens blad, än blå, då de vändas mot himlen.

Musikaliska månskensstämningar förekomma: de dunkelgröna alarnes skuggor sväfva på vattnet, allt är tyst, endast syrsan höres på långt håll i den stora stillheten.

Molnen fara hastigt förbi solen och skuggorna skynda så snabbt öfver fälten; än förmörkas säden, än en kulle, än en äng. Åkrarne vagga, axen susa och stöta hvinande mot hvarandra, och svalorna snudda vid dem med sina vingar.

Naturskildringen är sålunda ingalunda ensartad här.

Liksom i skämtprosan visar sig äfven i Dahlgrens allvarliga prosa redan nu, ehuru föga framträdande, en realistiskt personifierande naturskildring:

En härlig sol strålar ned öfver parkerna likt en flicka, som ser ned på sin knäböjande älskare.

Björkarne stodo i dagningen som unga snörda hvitklädda flickor med sina gröna slöjor öfver hufvudet.

Kullarne liknade på långt håll elefanter, som buro blomsterkronor på sina hufvuden.

Lägg härtill, att Dahlgren vid naturskildringen stundom anslår en religiös ton, och man finner, hvilken uppmärksamhet han redan nu ägnar denna.

Ett godt exempel på, huru han söker vinna åskådlighet på olika vägar, är följande.

Kristine har fått underrättelse om Arnolds vansinne. »För dylika bedröfvelsens tider är natten skapad. Snart uppsteg hon äfven på horisonten och göt en helande balsam på de nedtrycktas hjärtan och tillslöt de ögonlock, som dagen fuktat med tårar. Nejden låg öfverhöljd af det nattliga mörkret, allt var stilla och lugnt utom böljorna, som sakta rördes mot stranden. På himmelen, öfver natten, satt evigheten på sin thron, och under dess fötter låg det omätliga lik en ocean, där stjärnorna likt hafvets guldsand glittrade. Molnen jagade hvarandra och drogo öfver rymden likt krigshärar, som, höljda i rök, än närmas, än åter aflägsnas och för ögat slutligen förminskas till små fläckar. Månan såg så dyster in genom Christines fenster — — [1])».

[1]) I, 132.

V.

Personliga förhållanden 1818—1823.

År 1818 lämnade Dahlgren Afzelius pension och upprättade en egen privatskola, hvilken ägde bestånd till 1822 [1]). Han tjänstgjorde fortfarande såsom pastorsadjunkt vid Hedvig Eleonora och förestod efter Widings död åren 1820—1822 pastoralvården inom församlingen. Hans nye förman blef Mårten Christoffer Bergvall, mera bekant såsom riksdagsman och finansier än såsom präst, för öfrigt fader till August Blanche. Med honom synes ej Dahlgren hafva kommit i intimare beröring.

Ekonomien var nog fortfarande allt annat än lysande, men sådana obetydligheter nedslog ej den unge prästens goda lynne. Och kunde han hjälpa andra, så gjorde han det gärna. 1821 t. ex. gick hela hans lön åt för att hålla den vanartade brodern på benen [2]).

Oförtrutet arbetade Dahlgren i sitt kall, diktade ihärdigt och deltog med lif och lust i den stora slutbataljen mellan de båda vittra skolorna. Genom det nyåret 1819 utgifna första häftet af Mollbergs epistlar väckte han allmän uppmärksamhet, ja vann själfva Wallmarks bifall; ännu större blef framgången, då andra häftet utkom i maj följande år. Och när strax efteråt — midten af juni — Markalls sömnlösa nätter började göra sin rond kring land och rike, förmodade många, att Dahlgren var författaren [3]). Järta skrifver [4]): »Hvarken Atterbom eller Hammarsköld hafva kunnat redigera detta poem. Därtill fordrades en ny verklig talang, och det förundrar mig icke, att man tillägnar det ett förut i fosforismen okändt namn». Det synes mig otvetydigt, att det är Dahlgren han här menar, ehuru dennes andel i första natten var ringa, om ens någon. Däremot är han ju hufvudförfattare af den andra.

[1]) Arvidsson o. a. a. s. XIV.
[2]) Bref från denne af $^{12}/_{6}$ 1821. D:s brefv. K. B.
[3]) Wiborg till Tegnér 25 juli (Ljunggren S. V. H., V, 401).
[4]) Valda skrifter I s. CXXXVI o. f.

Dahlgren framträder nu såsom en af ledarna inom det litterära stockholmslifvet och sluter sig därvid nära till Hammarsköld, i hvars gästfria och glada hem han flitigt umgås, Askelöf och Livijn. Med de två senare sammanträffar han ofta i *Gröna Rutan.*

Om detta sällskap hafva många oriktiga uppgifter varit i svang inom vår litteraturhistoria [1]).

«Kongl. Privilegierade Sällskapet pro Vino et Veritate» Gröna Rutan stiftades den 10 jan. 1816 på Nicanors dag; de egentliga upphofsmännen synas hafva varit Livijn och den såsom shakespere-öfversättare och publicist kände Georg Scheutz, hvilken då ännu stod i ett vänligt förhållande till fosforisterna [2]). Det var från början afsedt att endast vara ett dryckesförbund, som skulle komma att täfla med Par Bricolle i löjlighet, hoppades Livijn. Denne älskade muntra dryckessamkväm och var en utmärkt sammanhållande kraft i sådana. Redan från början synes Askelöf hafva varit med.

Hvarifrån har namnet tagits? Dahlgren uppger, att det härledde sig från »ett grönrutigt täcke på ett bord, hvarpå en bål stod, kring hvilken några glada vänner voro församlade» [3]).

Till en början synes ej den nya stiftelsen hafva tagit någon synnerlig fart [4]), men den vinner så småningom i styrka; 1819, då Askelöf beger sig ut på sin stora utrikesresa, synes dess verksamhet hafva afstannat för någon tid, men följande år vann den en god kraft i Dahlgren, som år 1820 invoterades. På ett sammanträde den 23 augusti anmäldes för inträdes vinnande Olof Mollbergssons fader Mollberg, som fick öppen fullmakt utfärdad på Brefställares namn, heder och värdighet samt tour och befordringsrätt. Det tal, med hvilket han härvid hälsades af tjänstgörande stormästaren, är rätt kostligt:

»Edert rykte, min Herre, har icke allenast gått före Eder, nej, m. H., det har sprungit, lupit och flugit framför Eder, så att innan Eder lekamliga fot ännu hunnit öfver tröskeln i kyrkoherdehuset på Ladugårdslandet, så befann Ni Eder redan här och att jag så må säga midt ibland oss — — Sillsallat, m. H., äger att hafva smak, och smaken tillhör det att hafva sin sans; saknas dessa väsentliga stycken, då förirrar sig människosjälsnaturen utom gebietet för konstfullkomligheten, hvarest hvarken språkets upphöjning eller planernas ordentlighet kunna skänka den ett sinnesvärde» [5]).

---

[1]) Se Fryxells Bidrag och Snellman i Litteraturbladet! Tillförlitligare är Ahnfelt Bellmanska sällskapet s. 20 o. f. Gröna rutans handlingar finnas på Kungliga biblioteket. Åtskilligt är äfven att hämta ur Livijns handskrifter därsammastädes.

[2]) Livijn till Rääf $^{5}/_{12}$ 1816. Ahnfelt Rääf s. 291.

[3]) Opoetisk kalender, sommarhäftet s. 103.

[4]) Cirkulär af 15 jan. 1817.

[5]) Dahlgren tillhörde således ej stiftarna, som Ljunggren (S. V. H., V, 387) påstår.

Bland Gröna Rutans handlingar finnas äfven »Fundamentalstadgar för Ledamöterna af den oförbränneliga, outransakeliga och smaragdglänsande Gröna Rutan», hvilken äfven stundom kallas den osynliga.

Sällskapets uppgift vore »att skratta åt sådant folk, som i afvaktan af mycken vishet och stora hemligheter låta sig recipieras i detta broderskap»; på sammanträdena skulle därefter gask följa.

Nya medlemmar måste invoteras, och särskild reception skulle hållas, ifall man för hvarje gång, då någon ny ville vinna inträde, så beslöte; dock borde ej gärna härvid samma ceremoniel två gånger begagnas.

»Gröna Rutans hemlighet består just uti att vara ingen».

Då man var angelägen att visa, att man var höjd öfver det vanliga ordenssofisteriet, fastställde man redan från början såsom en orubblig grundlag, att några permamenta ämbeten med särskild rang inom sällskapet aldrig finge i Rutan inrättas. De officianter, som kunde finnas nödiga, utsågos för tillfället.

Politik fick ej vid sammanträdena diskuteras, lika litet som fallet varit i Manhemsförbundet.

Rutans skyddspatron var den helige Nicanor, och dennes dag var äfven sällskapets högtidsdag.

I allt äro ett sextiotal medlemmar kända.

Det visar sig vid en granskning af deras namn, att Gröna Rutan varit en kamratlig förening af yngre tjänstemän i de olika verken, en och annan lägre militär, några lärare, en del affärsmän, några få politici af bondeståndet (Longberg, Danielsson och Rutberg) samt slutligen en grupp litteratörer, äfven de till största delen tjänstemän, såsom, utom de förut nämnde, den bekante boktryckaren Deleen, biblioteksamanuensen Carl Ödmann, Stjernstolpe, möjligen Hammarsköld — ett manuskript skrifvet med hans stil finnes bland handlingarna — samt Arvidsson, hvilken dock ej inträdde förr än år 1823, då han öfverflyttade till Stockholm. Med undantag af Stjernstolpe, Deleen och kanske äfven Ödmann tillhörde de alla Nya skolans krets i vidare mening. Till denna grupp kan man också räkna arkitekten A. Nyström, Askelöfs gode vän. Bland medlemmarne finna vi flera af hufvudstadens främsta musikaliska förmågor på den tiden. Musiken har nog också spelat en roll i Gröna Rutans umgängeslif.

Under sammanträdena buro bröderna särskilda namn, som till en början voro tämligen godtyckligt valda, dock ofta roliga: Deleen var Rutans X eller obekanta princip, äfven kallad Sanningens boktryckare och lögnens fader, Scheutz Dauphin eller Rutans stortumlare, Danielsson ordensbiskop o. s. v. Två af namnen äro särskildt intressanta, ty de visa, att sällskapet ansåg sig vara ett slags fortsättning af Pro Joco: Gert Wollenweber (Askelöf) och storgevaldigern och storinkvisitorn Olof

Mollbergsson, »f. d. storceremonimästare i f. d. sällskapet Pro Joco» [1]) (Livijn).

Gert Wollenweber var öfverorator, och om honom yttras [2]): Sällskapet drog sig nu till minnes, hurusom den klartskinande brodren Gert Wollenweber vid det tillfälle, då Gallionen Sällskapet Pro Joco strandade i Paternosterskären och där förgicks, räddade sig och nu befann sig uti de grönskrudades slaktordning».

Dock tagas namnen slutligen med förkärlek ur Bellmanskretsen, hvartill väl intagandet af Mollberg (Dahlgren) varit en af anledningarna. Man sammankom numera äfven på S:t Mikaels dag (29 sept.) »till den store Mikaels, Pounsch- och Årkeängelens ära, hederskrans och Gloriola». Bellman blef alltså sällskapets »afledne mästare och öfverängel», och det kunde slutligen vid sina sammanträden sammanföra närmare ett trettiotal Bellmansfigurer: Dahlgren var Mollberg, Stjernstolpe Appelstubbe (rikstranslator), göten, kamreraren Bolin magister Gåse; det ägnade sig allt mer åt Bellmanskult, hvarigenom det kom att närma sig Bellmanska sällskapet, som stiftades 1824. Många medlemmar äro gemensamma för båda.

Sammanträdena höllos än på Hamburger Börs, än i Trångsund. Man gick helt upp i lössläppt, pojkaktig glädje och dref åtskilligt nojs med hvarandra, särskildt då nya medlemmar skulle introduceras. Med barnslig fröjd tillställde dessa mogna män det ena upptåget befängdare än det andra. Så kallar Mollberg Rutan tillsammans (12 sept. 1821) till Bellmans äro och bekransande. »Thig Fader Mollbergsson bjuda vi att parentera öfver den saligen afledne Fader Mollberg, och thig Mollberg anbefalle vi — att spöka». Den 10 jan. 1822 samlas man å Kryddkrämarebörsen vid det trånga sundet (Trångsund) nära Stortorget för att närvara vid den äkta förening, »hvilken kommer att högtideligen begås emellan vår saligen aflidne fader Mollberg och den förrymda samt i Allmänna tidningarna 3:ne gånger efterlysta Mor på Tuppen, hvarvid Appelstubbe translatorn samt Magister Gåse benäget hafva åtagit sig att såsom marskalkar biträda». En annan gång ställes Mor på Tuppen inför rätta såsom anklagad för skörlefnad.

Särskildt muntert gick det till vid receptionerna, med hvilka man tydligen afsåg att parodiera inträdesceremonierna i tidens allvarliga ordnar. Det vill synas, som om udden varit riktad mot Manhemsförbundets mytologiska receptionsceremonier, hvarvid äfven gotomanien får en släng med af slefven. Ett exempel:

Recipienten, kallad den ömkelige får af ceremonimästaren sina ögon förbundna och föres så till en ättehög. Den senare slår tre slag på dörren: »På tre — på tre och på tre grundar sig nio».

---

[1]) Så skrifver Livijn sig själf i ett cirkulär af maj 1817.
[2]) Protokoll af juni 1818.

Dvärgar söka hindra recipienten (den ömkelige bör här erhålla en elektrisk stöt och alla de närvarande rikta sina värjor mot hans bröst) men besegras, så att han ändtligen slipper in. Han får en värja och står nu framför ättehögen, han fattar tag i ättehällen (ett bord) och lyfter segerstenen (en flinta). Dvärgarne uppträda skrikande men springa sin väg. Den ömkelige fattar därpå ättehögens krona, som han med ceremonimästarens hjälp påsätter, och framgår så till Baldurshällen. På en jättes fråga, hvad han vill i Jotunheim, svarar ceremonimästaren å hans vägnar: »En trängtande nalkas; han hafver upplyftat ättehällen, han hafver slungat segerstenen, han bär kronan. Han står nu vid Baldurshällen att nalkas ingången.»

Därpå aftaga jättarne honom kronan och fordra, medan ceremonimästaren åkallar Balder, hans död, men fly på stormästarens bjudande: Tillbaka jotar i bergenas hålor! Ändtligen uppenbarar sig Balder på kon Audumbla.

»Se och nedfall dödlige! Dig älskar hon, nu lyfter hon azursvansen, och där ser du åter en emblem af den Gröna Rutan».

Den ömkelige bearbetas med en tång o. s. v.

Efter receptionen togo alla i ring och sjöngo Rutans förbundsmarsch: Samloms, bröder, kring frihetens fana, en dikt, hvilken som bekant är författad af Atterbom.

Stundom slutade sammanträdena som verkliga maskerader: brefställaren Mollberg uppträdde i brun tröja, gula skinnbyxor och röd filtmössa, och den egyptiske herden — en af sällskapets mera firade medlemmar, kongl. sekter Arnoldsson — i skjortan med röd gördel och röda sidenband.

Det är gifvet, att ett sällskap, där Askelöf, Livijn, Dahlgren och Stjernstolpe voro nitiska medlemmar, ej saknade en litterär prägel; dock är dess betydelse härvidlag ringa.

Man höll skämtsamma inträdestal om litet af hvarje: så hälsar en ny broder de andra med en föreläsning om spö- och surkål; och högtidstalen afhandlade Gröna Rutans höga ålder och märkeliga öden: den ginge tillbaka till Noaks tid, ja till skapelsens första dag och komme att existera till den yttersta dagen. Den hade spelat en stor roll hos de gamla kulturfolken och hos oss, thorviggar vore ingenting annat än förlängda rutor o. s. v., allt berättadt med lärd apparat, ungefär så som Dalin i tiden brukade.

Härlig är Rutans glans och mäktig hon strålar på jorden,
från Patagonernas kust till Esquimaux, klena i växten,
dyrka henne allt folk och alla supa sig fulla,

sjunger Stjernstolpe i en hyllningsdikt till en af vännerna.

I handlingarna förekomma utom tillfällighetstal — flera muntra och trefliga af Askelöf finnas — och kallelsebref, som ofta äro ganska roande, äfven dikter och annat. Den produktivaste af medlemmarne

synes Dahlgren hafva varit. Ett af sina tal här tryckte han i Opoetisk kalender för poetiskt folk. Det öfriga är utan större betydelse: nämnas kan Sagan om flaskfodret, en tänkvärdig historia från forntiden, utmärkt af en rätt munter berättareton, ehuru onekligen något utdragen, samt en aftonsångspredikan med ämne: Allmakten i riksdagssedlar eller hackans makt, en af vår författares parodiska predikningar, något kynisk i tonen här och hvar. I ett tidningsnummer möta vi åtskilliga små elakheter mot tidens press: i Herr Bitterwassers menageri finnes t. ex. enligt en annons äfven ett uppstoppadt argusiskt lejon med en liten mage till sitt nöje — det är den bekante storätaren, publicisten Johan Johansson, som menas, hvilken i denna krets eljest gick under namnet kardborren. Livijns bidrag äro af ringa betydelse.

Af Sällskapets mera litterärt lagda medlemmar tillhörde som nämndt de flesta nyromantiken eller stodo densamma nära; detta hindrade dock icke, att man skämtade med den fosforistiska terminologien liksom äfven med gotomanien. Också »den redbara smaken» får sig en och annan släng. Men i allmänhet spelar den litterära satiren föga roll i sällskapets lif och är utom dess godmodigt skämtande.

Gröna Rutans glansperiod synes hafva räckt till utgången af år 1822. Ännu 1823 samlas den för att hälsa Askelöf välkommen tillbaka till fäderneslandet [1]), men sedan dess har den antagligen fört en tynande tillvaro, öfverflyglad af Bellmanska sällskapet. 1841 utfärdade Livijn och Dahlgren inbjudning till forna ledamöter att fira tjugufemårsdagen af sällskapets stiftelse med en festmiddag på Stallmästaregården (den 10 jan.). I denna talas om det fordom vidtbekanta, nu mer mindre kända Sällskapet Gröna Rutan.

Vid festen föredrog Dahlgren ej mindre än tre dikter, af hvilka en ger en målande skildring af det glada förbundet.

— — —

Ännu i sin smaragd
Rutan för oss är lagd,
talar om mången förfluten och minnesvärdig bragd
i den krets sen fordna dar,
som var.

— — —

Trefna'n steg opp i höjd,
såväl på kinden röjd
som i det plirande, blixtrande ögats milda fröjd
under skratt och sorl och bång
och sång.

— — —

[1]) Dahlgren till Thomander $^{26}/_{11}$ 1823, Tankar och löjen 108.

Än på sin pipa
vår herde sågs lipa
vid sitt glas
klaffarne att gripa
med smak och grace;
Tumlarn hån tumla
och Mollberg han fumla
blind och yr,
skrek: låt oss rumla,
tills dagen gryr.
Grynmalarn satt och mol,
biskopen pep och gol.
Men invid bålen satt Hjertern och lyste som en sol,
höll för laget glada tal
i sal.

I en annan utbringar han en skål för Gert, »smaragden i Rutan». Det ser ut, som om Askelöf varit den egentliga medelpunkten — uppburen och hyllad af alla [1]).

Ett annat sällskap för kamratlig samvaro, i hvilket Dahlgren var en sammanhållande kraft, var Minus, hvilket synes hafva stiftats 1821 och ägt bestånd fram mot årtiondets slut. Det bestod af yngre prästmän: utom Dahlgren själf må nämnas bröderna Rogberg, ungdomsvännen Sondén, manhemsbrodern Fryxell, J. P. Kullman och C. J. Dahl, Johan Olof Wallins gamle skolkamrat och förtrogne vän, som synes hafva varit den äldste i kretsen och högt uppburen af de andra. Till sällskapet hörde äfven A. A. Afzelius, men han skildes redan år 1821, då han flyttade till Enköping, ur kretsen.

Det samlades hvarje måndags afton på Stallmästaregården till festligt samkväm; öfverhufvudtaget synas de yngre prästmännen i hufvudstaden vid denna tid hafva fört ett synnerligen gladt utelif [2]). Men i Minus ingick äfven ett litterärt moment; »Dahlgren uppläste vanligtvis eller lät Sondén eller Fryxell sjunga några verser skrifna för tillfället och om de deltagande personerna. Dessa verser samlades och renskrefvos af Sondén och bilda en liten volym i oktav, innehållande 60 stycken af Dahlgren och kallad sällskapet Minus Arkiv». Så berättar utgifvaren af den senaste upplagan af Dahlgrens skrifter (Stockholm 1873—75) i sin inledande lefnadsteckning öfver skalden. »Arkivet» ägdes då af professor Fryxell, men synes numera vara förkommet [3]).

---

[1]) Dahlgrens handskrifter K. B.
[2]) Jfr Böttigers skildring i Själfbiografiska anteckningar af sitt besök hos J. P. Kullman (s. 50).
[3]) Enligt benäget meddelande af Prof. Fryxells dotter Fröken Eva Fryxell.

Äfven här synes Dahlgren således hafva utvecklat en rik produktivitet såsom för öfrigt i alla glada eller allvarliga sällskap, i hvilka han var medlem. Flera af dessa tillfällighetsalster hafva sedan blifvit tryckta [1]). Här föredrog han t. ex. »Cateches för skolmästare vid åtanken af en skolmästares framfödande den 12 Maj 1492 eller på samma dag, som Gustaf I, Sveriges störste skolmästare, framkom till världen; uppsatt den 11 Maj 1822 af en f. d. skolmästare och Pedant» — den under namnet Om stallmästare och skolmästare kända dråpliga satiren [2]).

Han var, denne unge präst, i sällsynt hög grad skapad att sammanhålla kamratliga lag; det var verkligen så, som han själf senare skref, att han hade en ovanlig talang att ställa till en sak, så att den blef rolig [3]). Också var han redan nu högt uppburen af alla umgängesvänner. Så äfven i Minus: då han våren 1823 drog till Linköping för att i svett och under vedermöda bereda sig för pastoralexamen, hyllades han själf för ovanlighetens skull af vännerna där med en afskedssång i bellmaniserande stil, antagligen författad af Sondén [4]). Ännu under knoget på pastoralexamen skrifver han själf sånger för Minus räkning [5]), och äfven sällskapet tänker under frånvaron på honom.

Ack, vore bara Mollberg här,
som kunde skrifva ungefär
en almanach för ny och nedan,
och räkna de eklipser sedan! — — —
Men lika godt! Vi se hans bild:
förläst och tårögd, yr och vild
hans skugga öfver bålen simmar — — —
Se, huru det kring ljusen immar:
o dunkelhet, så ljuf och mild!

Töm glaset till den sista tår,
så blir vår sköna tafla färdig:
skål, Broder, mästare! Var värdig!
En liten skalk som munskänk står
och hviskar: flickans skål, gutår!

---

[1]) "Ett litet impromptu", då Afzelius tog farväl af vännerna (Kometen 1826: 42, omtr. i S. A. 1875 II, 516), en afskedsdikt till A. Rogberg 1822, i Babels torn norrut (1824) kallad Till en vän vid dess afresa till sitt pastorat (under titel Pastoral till en vän omtr. S. A. 1875: II, 122) samt framför allt den stora dramatiska dikt, som upplästes af Dahlgren, då den glade och vänsälle J. P. Kullman afflyttade till Södertelje pastorat 1828.
[2]) S. A. 1875 III, 3.
[3]) D. till Hedda Hammarsköld $^{27}/_{8}$ 1832. D:s brefv. K. B.
[4]) Finnes i D:s brefv. K. B.
[5]) Sondén till D. $^{10}/_{1}$ 1823. D:s brefv. K. B.

Snart Mollberg kommer lång och mager
kring tinningen bekrönt med lager:
Bort, fru Minerva, med din bok!
När jag har rus, så är jag klok:
Hvad gör det mig, om Du bedrager? [1]).

Före afresan till Linköping höll Dahlgren inför Gröna Rutans samlade bröder i egenskap af magister Gåse — i detta sällskap spelade han ju eljest Mollbergs roll — ett afskedstal, ett af de djärfvaste alstren af hans humor och synnerligen viktigt för kännedomen af hans hänsynslöst skämtande lynne, när han var som uppsluppnast.

Förgäfves på vår jord man undflyr satans funder,
man må på tankens vingar flyga opp
till himlens stjärnbeströdda under
med själfva blixtens snabba lopp,
oss djäfvuln ändå söker opp.
Man må från ljusets sfer, de elyseiska lunder,
till jorden åter sänka ned sin kropp,
så tung som centner bly, och krypa längst inunder
de största berg och haf att undfly djäfvulen.
Förgäfves hvart försök — den lede frestaren
anställer dock med oss sin gräsliga tentamen,
vi måste trots vårt pock, vårt nekande och prut
till slut
dock taga *pastoralexamen*.

Så har det mig ock händt. Han snaror för mig lagt
af ost och smör och fläsk från feta pastorater.
Han har om deras dygd så mycket ljuft mig sagt,
att på hans vägnar jag blef ta' mig tusan flater.
En skönhet på långt håll med kind som rosens brand
den klipparn viste mig, en rätt förnumstig kvinna.
Förtroligt hviskande han tog mig uti hand
och sade: den, min vän, kan en gång bli prostinna,
men det beror på dig. — Din fordran? ropte jag.
Jo, att du nu i vår till Linköping far neder,
prompt lämnar vänners krets och alla bunkalag
och till examen dig helt kristligen bereder.

[1]) Af Sondén. Dikten är ett thema med variationer i spansk glossastil med text ur Kellgrens Ljusets fiender. Sondén till D. $^{25}/_{5}$ 1823. D:s brefv. K. B.

Kontraktet, som han gaf, det lydde si så här:
Jag Dahlgren, nu adjunkt, förbinder mig och svär
att lämna all den fröjd, som Bacchi bålar ge,
och på teologien alldeles blind mig se.
Därjämte lofvar jag ett hundrade och tre
(om kraft jag därtill får) af Davids psalmer läsa. —
Jag Satan däremot mig redeligt förbinder
så vid min salighet som mina gråa hår
och vid min afgrundsmakt, att icke något hinder
i vägen läggas skall för ofvannämnde karl,
med mindre han ju väl och bra examen tar.

Kontraktet slutadt var, ej räddning mera fanns.
Hin håle kysste mig, vi drucko brorskål båda,
och han försäkrade, här vore ingen våda;
dessutom till min hjälp han stode jämnt till hands,
ifall jag skulle mig i min examen staka.
Jag tacka' hjärtligen. Vi skildes under gråt,
han for som Belsebub sin kos den breda stråt,
och jag den smala gick åt kammaren tillbaka.

Här påträffar han en lektionstabell till pastoralexamens undergående, upprättad den 23 mars, tydligen en gåfva af den svarte potentaten, hvilken innehåller allehanda bibelspråk, hämtade ur Salomos Ordspråk och Predikare samt Höga Visan och ämnade att illustrera examinandens dagliga lif i Linköping: han föreställer sig i andanom, huru han klockan 7 uppstiger och börjar dagens arbete med intagande af en beskus i anledning af Salomos proverb 17, 22: »Ett gladt hjärta gör lifvet lustigt, men ett bedröfvadt sinne uttorkar benen» och klockan 8 slutar detsamma med att taga sig ett litet rus med den effekt, att han ej »påfinner» ljuset, hvarvid han erinrar sig efterföljande ställe i Predikaren 5: 16: »I alla sina lifsdagar hafver han ätit i mörkret» [1]).

Det bör icke förundra, om någon religiöst intresserad läsare komme att taga anstöt af detta ogenerade skämt: en präst, som har för afsikt att ändtligen engång företaga allvarliga studier i hvad till hans vetenskapliga utbildning hör, framställer detta beslut såsom beroende på djäfvulens tillskyndelse! Men det var ju så, att Dahlgren ännu icke intresserade sig för egentliga studier, vare sig det nu gällde religiösa saker eller annat, och när han beslöt att aflägga pastoralexamen, gjorde han det, såsom han själf här sin vana trogen ärligt säger ifrån, endast af omtanke för sin bärgning. Det var den jordiska utkomstens djäfvul,

[1]) Ahnfelt Bellmanska sällskapet s. 24 o. f. Originalet finns i Bellmanska sälskapets handlingar, (Par Bricolles arkiv), men dikten är äldre än detta sällskaps stiftande.

som lockade honom, den bekymmerslöse, välvillige, ständigt arbetsamme men ej mycket reflekterande skalden. När han drog till pastoralexamens »Sibirien», Linköping, var det till denne han försvor sig, liksom Bellman hade låtit sin Jergen Puckel göra. Och för den verklige djäfvulen, den kristna dogmatikens skräckgestalt, hade han synbarligen föga respekt; möjligen tviflade han rent af på dennes tillvaro, möjligen förhöll det sig med honom som med vännen Sondén, om hvilken det i Bellmanska sällskapets handlingar heter, att han tror på fan, men inte kan bevisa, att han finns. Lika mycket, han betraktar honom som en gemytlig passagerare, som, ehuru evigt fördömd, svär vid sin salighet, och han frambesvärjer honom för att roa sina vänner. Äfven Gud fader ser han ju i sina gladare ögonblick ur en humoristisk synpunkt, han var för honom den störste komiske författare han kände; han hade ju uttänkt alla de brokiga scenerna i lifvets drama. Åt dessa kunde ett sinne sådant som Dahlgrens ha sin glädje, ty han visste, att det odödliga bor inom oss, och man kunde helt lugnt öfverlämna slutförandet af det hela i Guds hand. Denne vore en glädjens Gud, som ingalunda kunde misstycka sina barns glädje. »Eller skulle man ej få skratta i himlen?» frågar Dahlgren i det intressanta företalet till den i det föregående behandlade komiska kalendern (jfr s. 112 o. f.); han tänkte sig fastmera, att han äfven där skulle få sjunga för sina vänner om hvad som här nere eldat och väckt hans sång: våren och jubelfesterna och vännernas små skröpligheter, ty »alla utom vår Herre äro vi narrar».

Utgår man därifrån, att världshändelserna utveckla sig efter den plan Gud en gång för alla i sina hufvuddrag fastställt och att han således af evighet vet, huru allt skall aflöpa, så bör den tanken ej vara främmande för ett humoristiskt sinne att föreställa sig, att det måtte roa honom att följa de beskedliga människornas sprattlingar hit och dit, deras barnsliga försök att sträfva emot hans faderliga ledning, ja, att ett ironiskt leende vid betraktandet af allt detta så att säga sväfvar på Gud faders läppar. För en ljus leende världsuppfattning, sådan som Dahlgrens ännu var, är väl en fast förtröstan på Guds personliga ledning af världens och människornas öden rent af ett grundvillkor. Från denna kommer det varma försonande ljuset, som för humoristens öga omspelar lifvets och människornas bristfälligheter och trivialiteter; härigenom blef det för Dahlgren möjligt, att, som han själf säger, se »äfven det minsta af lifvets brokiga scener i ett poetiskt skimmer». Föreställningen om denne så att säga ironiske Gud bör, synes det mig, ej nödvändigtvis falla utanför det religiösas ram; äfven för den troendes öga kan det väl stundom se ut, som om han lekte med människobarnen. En svensk religiös författare, som har sin plats på den yttersta högern, säger också, att det här i lifvet icke går, såsom det vid trosprofven och under anfäktningsmörkret sett ut och såsom själafienden hotat,

utan efter Guds löften, »dem han blir vid, fastän han på ett heligt sätt *leker* med sina barn för att pröfva deras tro» [1]).

Alltså, man har på grund af denna humoristiska skapelse ingalunda rättighet att frånkänna Dahlgren intresse för religiöst lif och religiöst sinne, äfven om det måste medgifvas, att han under dessa glada fribytareår kanske ej fick så mycket tillfälle att tänka öfver dithörande ämnen. Hans satir var äfven på detta område vaken — det visa hans parodiska predikningar, både den han höll i Gröna Rutan och en annan, hvarmed han år 1828 roade Bellmanska sällskapet, men i båda går skämtet egentligen ut öfver det formella i en predikostil, som Dahlgren tydligen ogillade — emellertid må gärna medgifvas, att ett religiöst sinne, som saknar förmågan att se dylika saker ur en rent estetisk synpunkt, kan taga anstöt af dem.

Undanryckt det brusande hufvudstadslifvet fick nu Dahlgren i den lilla lugna småstaden tillfälle att samla sina tankar.

Den 23 april hade han anländt dit. Det förefaller, som om han nu tänkt att efter aflagd prästexamen lämna Stockholm och söka pastorat i sin hembygd, ty Euphrosyne, som bekant pseudonym för den nyromantiska skaldinnan fru Julia Nyberg, hvars bekantskap han våren 1821 gjort och till hvilken han redan nu stod i mycket vänskapligt förhållande, skrifver den 21 april [2]):

Stockholm bör du ej öfvergifva, min hjärtans vän, ty den världen passar ditt lynne förträffligt; midt i hvirfveln bland människor måste du sjunga och lefva. — — Läs du bibeln, min gosse lilla, så att du riktigt kan förklara den gudomliga skriften först i ditt hjärta, som är ett begripligt ting, och sen för de andliga fäderna, som ofta äro litet obegripliga».

Det hela har gifvetvis endast varit ett förfluget infall af Dahlgren; han hade redan blifvit alltför van vid stockholmsluften för att kunna undvara den; och han kom ju också att stanna i hufvudstaden hela sitt lif.

Samma dag han kom till Linköping blef han, skrifver han [3]), introducerad på den s. k. klubben i sin egenskap af resande poet. Och denne poet förde glädje med sig till den gamla stiftsstaden och kring honom samlades genast ett litet sällskap: »Hemma hos mig och Mühlenderlein — — är redan en liten klubb inrättad, och första dagen strök ett stop brännevin till muntration åt de arma kollegerna, som här gå neddunade och försagda. Lycka är, att en jude bor midt öfver, som på kredit för en banko lämnar oss kannan; huru många procent han tar för krediten vet jag icke».

---

[1]) L. Norborg Fyra predikningar, Göteborg 1899 s. 18.
[2]) D:s brefv. K. B. Euphrosynes bref till Dahlgren omfatta åren 1821—1843; hans till henne äro tyvärr förkomna.
[3]) Till Hammarsköld $^{17}/_{4}$. H:s brefv. K. B.

I denna klubb synes det ha gått muntert till, och år 1825 sjunger Sondén, som då läste på pastoralexamen där, om de på orten boende bröderna:

Dock ibland, när de ej kifvas,
de af glada känslor lifvas,
tala om Kung Orres tid,
då i samdräkt och i frid
en Mühlenderlein och Mollberg
fyllde både kar och kopp,
förde komedier opp
värda Molière och Holberg.
»Aldrig mer», så säges jämt,
»får man här en sån examen
stor i dryckjom och i skämt;
Phoebus nu sin ådra stämt
för att späka sin lekamen [1]).

Med studierna synes det däremot till en början icke vilja taga någon riktig fart. »Efter hvad mig tyckes, lärer ingen synnerlig hebreiska, gudi klagadt, blifva af. — Mühlenderlein bara äter, tar sig en beskus och sofver och jag bara sofver, tar mig en beskus och äter. — Sänden nu böner och förböner, värdaste vänner i Stockholm, för min disputations framgång» [2]). Den 7 maj försvarade han också sina teser och blef lyckligt och väl approberad [3]). Men han hade ännu det värsta kvar, och det synes hafva varit med verklig motvilja han ägnat sig åt de exegetiska studier, som voro nödiga: »Jag är sjuk, men det betyder ingenting, ty då har man det hoppet att bli frisk igen. Tack för majverserna. De voro som första dagarna af maj frostiga. Likväl skulle jag riktigt yfvas, om jag i mina nuvarande omständigheter kunde sammanflicka någonting dylikt, emedan från mig, liksom från Saul, den gode anden flytt och här finns ingen Davids harpa, om ej den hebreiska psaltaren, som kan bringa tröst i mitt hjärta — — —. Nå Hammarsköld! När skall du nu ock ta prästexamen? — — — Hvad säger du om det här människolifvet, Bror Lorenzo? Mig tyckes, som man här aldrig komme sig rätt för — — — Tre gånger har jag hört göken i år och det var i söder — detta tröstar mig. Gud (gifve) jag låge tre alnar nere i backen och hade en bra sten ofvanpå, så att jag ej komme dän! — Kan du skaffa mig af med fem stycken trasiga tolfskillingar, som jag fått härnere och ej kan få en gång en sup för? — Vas la Banque! Du ser jag är ledsen, ho kan det hjälpa? och ändå äter jag orre hvar dag — — [4]).

---

[1]) S. till D. $^{2}/_{10}$ 1825 D:s brefv. K. B.
[2]) D. till Hammarsköld 1714.
[3]) D. till Sondén $^{31}/_{5}$ D:s brefv. K. B.
[4]) D. till Hammarsköld $^{31}/_{5}$.

Jag mår efter omständigheterna. Gudi klagadt! — — — Jag har aldrig varit skapad att ta pastoralexamen. Detta rycker ut alla mina poetiska fjädrar. O tempora! O mores! — — — ho kan förlofva en ur helvetet, svethice: hebreiskan och exegetiken. Teologien vill jag ej tala om, ty då komma mig salta tårar i ögonen. Jo, jo, människan är af syndelig säd aflad, det märker jag. Poesien är kunskapens träd på godt och ondt. Men hur befinner du dig själf och mina vänner? O, om I kunnen doppa Edert finger i Edra bålar för att svalka åtminstone en enda gång min tunga, jag plågas svårligen i denna låganom. Jag har till ingenting lust. Här är prosa ända ifrån grässtråt till det blåa himlahvalfvet. O, att här komme en jordbäfning, som kullstörtade och begrafde alla biblioteker. — — O, att turkarne i stället för att föra krig mot grekerna förde krig mot hebreiska språket! O, att den heliga alliansen ville se till, huru mina ben försmäkta af verk, hur jag gör min säng flytande hela natten och väter min hebreiska bibel med mina tårar. Men hastom till ljusare ämnen. — — — Hälsa Minus och säg, att jag står lik hvar dag [1])».

Ännu i bref till Hammarsköld af den 30 juni fortsättes litanian. »Jag har försökt att läsa mig in i Joels profetior, men förgäfves; det enda jag kunnat upptäcka äro fyra slags gräshoppor: den glupska gräshoppan, den alltförtärande gräshoppan, gräshopplarven och 4:o gräshoppan i mängd. Nahum åter synes mig alltför mörk, och vore det kanske alltför dristigt att våga [sig] på den mannen, hvarföre jag lämnat honom ur sikte. — — Ack, min poetiska vena kan t. o. m. ej hjälpa mig, hon är som Stångebroån uttorkad. Mina barndomsminnen här borde åtminstone upplifva mig, ty

ack, barnets himmel hänger full
med munnagigor utaf gull,
och allt hvad mannen spelar sedan
på basviol, trompet och flöjt
har icke så hans själ förnöjt
som det han hört som pojke redan.

Men äfven detta är fåfänglighet — — — Jag spelar nu dagligen på Mutbobben och Sigaijon med hatt på mig samt i säck och asko!» Men trots denna sin vånda är han icke litet stolt öfver allt hvad han läser. »Mycken tacksägelse för ditt bref», skrifver han till Hammarsköld den 31 juli. »Det var för mig efter vanligheten som dagg på Hermon, som eldsvansar i de Philisteers åkrar. Dock något kort för mig, som minst är van att nu mer läsa mina 50 svenska eller tyska blad om dagen i exeges eller annat dithörande småplock. — —»

---

[1]) Bref till Sondén $^{31}/_{5}$ D:s brefv. K. B.

Han knogade sig emellertid fram och aflade pastoralexamen inför domkapitlet den 24 sept.

Någon tröst i sin tryckta stämning — vi ha sett, huru han söker dölja denna under allehanda putslustiga infall och påhitt — hade han af den leende naturen; och så fick det erotiska svärmeriet, som alltid synes ha följt honom, göra sitt till. Han synes redan dagarne före sin ankomst till Linköping ha gjort bekännelser för Euphrosyne, ty hon skrifver ($^{21}/_{4}$): Du säger dig vara kär, men är det sanning? Kära du, det går aldrig an att vara kär och läsa hebreiska, nej, läs in kärleken i hjärtats allra hemligaste sanctuarium som en pärla i sitt skrin, tills du får sätta denna klenod i din flickas brudliga krona». Men snart förälskade han sig igen. Han skrifver nämligen till Hammarsköld den 30 juni: »För några dagar sedan var jag till Ljung för att göra min cour hos grefvinnan Fersen och mäta graderna af hennes skönhetslinjer; hon var ej ännu anländ, men i stället fann jag läget oändligt vackert och räknar den dagen bland mina mest romantiska dagar, emedan jag hade den äran åka med ett gudomligt, charmant, förtjusande fruntimmer, som, om hon ej varit fru, jag varit färdig att blifva odödligt kär uti. Hon utvalde också mig till sin chargé d'affaires för resan. Namnet, som framdeles torde komma att förekomma i mina poetiska utflykter, får du ej veta mer än Dianetta, min egen uppfinning, d. v. s. en liten Diana eller sammansatt Diana och Anetta, hvilket senare är hennes verkliga dopnamn».

Denna unga fru synes verkligen ha gjort ett ganska starkt intryck på honom, ty då han står i begrepp att lämna staden, låter han i Linköpingsbladet, som för detta år innehåller några smärre dikter af hans hand, införa ett farväl till Dianetta:

Min är du. — Härinne
i känsla och sinne
du lefvande står.
Att dig från mig skilja
ej människovilja,
ej listen, ej våldet, ej döden förmår.

Min är du. Ej brytas
de banden, som knytas
af skaparens hand.
Gån skilda på jorden —
så lydde ju orden —
föreningen väntar i himlarnes land [1]).

[1]) Linköpingsbladet $^{24}/_{9}$ (n:r 76).

Det hela var dock endast en öfvergående sympati och ingenting annat.

En annan episod, alltför betecknande för Dahlgren för att kunna förbigås, må här finna plats. En af hans linköpingsvänner hade förlofvat sig; med fästmön inleder vår skald, utan att ha sett henne, på äkta romantiskt vis en korrespondens, under hvilkens gång han snart på sitt vanliga sätt proponerar att få använda det lilla bekväma tilltalsordet du. Den unga damen — hon hette Carolina Herztmann och hennes bref till Dahlgren finnas i dennes brefväxling [1]) — var en mycket svärmisk och känslig, af poesi och poeter hänförd ung kvinna, en sådan, hvars andliga näring utgjordes af fosforisternas poetiska kalendrar och som hade många medsystrar i Sveriges olika landsändar på den tiden.

»Skalden är en helig varelse, som jag alltid anser med vördnad». Och då Dahlgren skickat henne ett bref, som Euphrosyne skrifvit till honom, skrifver hon: »Var viss, jag missbrukar det ej, men aktar det heligt, ty Euphrosynes blotta namn är mig heligt». Dahlgren, som möjligen tänkt sig kunna utbilda henne till skaldinna, visade hennes bref för Euphrosyne och meddelade sedan Carolina dennas tankar om henne. Att han skickade henne flera dikter, skrifna till hennes ära, är självklart.

Jag har redan förut nämnt, att han nu gjorde de äldre linköpingsgymnasisternas bekantskap och bland dem inrättade en fosterländsk förening.

Väl skrifver han i ett af de nämnda brefven till Hammarsköld: »Ungdomen här har jag redan tagit notis om, de synas mig vara kameler allihop — jag vågar ej säga dromedarier ob solum punctum, emedan slikt kunde förorsaka, att jag fick stryk. De äro snälla latinare och det är alltihop. Något verkligt i sång, vitterlek (kanske dryckjom) finnes ej. Icke heller ibland dem några synnerliga hufvuden, efter hvad själfva lärarne säga». Men detta har med vanlig öfverdrift i ögonblickets misstämning flutit ur hans penna. Han vann bland dem många unga vänner, med hvilka han sedan brefväxlade — t. ex. med den bekante latinaren A. Hedner — och slöt sig med sitt starkt utvecklade vänskapssvärmeri särskildt till den unge, rikt begåfvade Per Gustaf Yckenberg, som komponerat musik bl. a. till Dahlgrens dikt Vattnets krus. Denne drunknade till Dahlgrens och gymnasieungdomens stora sorg den 11 juni 1823, och den förre skref till hans minne flera dikter [2]) och en liten novell Aning och sympati, som visserligen först finnes tryckt i Toilettkalender för 1833 [3]), men hvilken han redan nu

[1]) Hennes första bref till honom är från nov. 1823. Korrespondensen slutade 1824, och Carolina dog strax därpå såsom nygift. (Dahlgrens uppgift i Brefväxlingens register).

[2]) En grafdikt i Linköpingsbladet och en i Babels torn söder ut 1825.

[3]) L. Wiede till D. 2/3 1824: "Gifve Gud, att den lofvade romanen någonsin komme i ljuset". D:s brefv. K. B.

lofvade den drunknades kamrater att skrifva [1]). Äfven för öfrigt gå erfarenheter från denna sommar igen i hans skrifter: hans vän Mühlenderlein († 1827) synes åtminstone delvis ha stått modell för pastorsadjunkten i Förlofningen [2]).

I Aurora [3]) synes Dahlgren förneka möjligheten af en beröring mellan de lefvande och andevärlden. Sedan tyckes han emellertid i denna fråga hafva fått en annan uppfattning. Det ser ut, som om han trott sig hafva sett någon uppenbarelse af sin döde vän, hvilket han i bref meddelat Euphrosyne, som $^{24}/_{11}$ skrifver: »Ack, din berättelse har genomträngt min själ — — hvarje gång jag längtar till stjärnorna, skall jag läsa denna berättelse och befästa min tro på det oändliga, heliga i lifvet och döden: Gud, evighet. Väl dig, som har sett förlåten öppnas till andevärlden. — Ack, måtte äfven en Genius så huldt som din yngling omgifva mig och osynlig tala änglarnas språk till min själ».

Den syn han då hade skildrade han sedan i den nämnda novellen [4]). Han hade på själfva begrafningsdagen hemkommit fram mot midnatten och låg sömnlös i sin säng. Det var så ljust i rummet, att hans öga utan möda kunde se de ringaste föremål; strax efter midnatt hör han en underlig knäppning på dörren och en stund efteråt lätta steg röra sig i rummet och en hand trefva bland papperen på ett bord, hvilket stod vid väggen midt emot sängen. Då han hastigt såg dithåt, varseblef han den aflidne stående lutad mot bordskanten, liksom om han läst i något af dem. Strax därpå var synen försvunnen. Då Dahlgren granskade de papper, hvilka den döde betraktat, befanns det, att däribland var en lapp med påskrift: Säll den, som får hvila i grafven. Han hade förut lofvat ynglingen, att ifall denne doge före honom, författa en grafskrift öfver honom med denna rad såsom tema [5]). Två år senare drömde Dahlgren natten före Yckenbergs dödsdag om honom, hvarom han betecknande nog skrifver: »Hvad ha de döda med de lefvande att göra? Vi äro ärkeafskum allihop» [6]).

Det tal Dahlgren några dagar efter det nya gymnasistsällskapets stiftande höll (den 28 maj) vittnar fördelaktigt om hans kärlek till det stora och allvarliga i dikt och lif. Vikten för den i lifvet utträdande ynglingen att välja mellan ett högre och ett lägre lif, ett himmelskt,

---

[1]) Omtr. S. A. 1875, III, 367.
[2]) Tryckt i Aftonstjärnan 1832 och omtr. S. A. 1875 III, 304.
[3]) II, 67—8.
[4]) S. A. 1875 III, 388.
[5]) Jfr den hallucination Rydberg hade den dag, hans vän C. S. Warburg begrofs. Karl Warburgs biografi öfver Rydberg II, 12. Äfven en af Dahlgrens vänner lär enligt Ahnfelt (Tankar och löjen s. 140 noten) efter dennes död ha haft en liknande hallucination, hvarvid han sett honom för sig, sådan han var i lifvet.
[6]) Ahnfelt Tankar och löjen s. 140.

som lefver i tanke- och fantasivärlden, och ett djuriskt, vegeterande, endast på det jordiska riktadt, är föredragets ämne — alltså lärodikten Den nye Herkules omsatt i moraliserande predikan.

Den verkliga sällheten måste människan söka i sitt eget inre, ej i det förvirrade, växlande yttre, ty detta vore endast »ett brokigt lappverk, sammanplockade bitar af en sönderslagen gyllene tids lycka».

Huru olika ter sig ej världen för olika människor!

»Här å ena sidan det barnsliga och fromma sinnet, som skådar en ängel i hvarje anlete, och där en ögnablicksgycklare, som lifvet fröjdar, så länge han som fjärilen får fladdra från blomma till blomma, och vid honom den dystre hypochondern, som befolkar hvarje vinkel med spöken och gastar; här den triflige ekonomen, som ej lyfter ögat högre än axen på sin åker, och där den inspirerade poeten, som höjer sin lågande blick och stämma mot himmelen; här den råa halfmänniskan, som tanklös uppstirrar mot stjärnefästet, och där den fromma tron, som försmält i bön och det himmelskas åskådande ser Guds änglar upp- och nedgå och utropar: I min faders huse äro mång boningar!»

Hvilket är världsmänniskornas högsta mål?

»Det är icke den bildade andens omfamnande af den kyska fantasien, dess flykt på tankens vingar till himmelen, dess hvila bland violer, vuxna vid Kidron, nej, det är det råa behofvets tillfredsställande, bilder slitna ur romaner, en sjuk hjärnas feberdrömmar, skådade genom det upphetsade blodets camera obscura, med ett ord en vansinnighet och ett skuggspel». —

»Människan har till sitt förfogande en kraft, som riktar sig inåt, som öppnar det oförfalskade ljuset i vårt innersta, lossar den vid stoftets bojor smidda anden och låter den spegla sig i det inre soliga lifvets klara vågor. — — — Att ordna denna inre funna värld till ett helt, till ett oändligt skönt och helgjutet verk är lycksalighetens högsta uppgift. — — — Såsom målaren idealiserar ett landskapsstycke, så förhåller det sig med en lefnadens konstnär: han söker i det yttre aftrycka sin egen existens och sådant är allt sant moraliskt sträfvande, som vill passera för annat än ett munväder och tarfliga utanläxor. — — Äfven det obetydligaste går ej förloradt för hans blick. Han gjuter lif i det döda, bildar det bristfälliga med omhugsan, tager det ohjälpliga sådant, som det är, fattar det höga med ifver och förädlar det brukbara till förträfflighet. Han finner blommor, där andra se kala nejder. Honom halkar ej något välljud förbi. Ingen naturfest försvinner onjuten för hans blick. Blomman doftar för honom skönare, våren förtjusar honom högre, sommarnatten lär honom andaktsfullare bedja, och en ensam vinterafton omger hans härd med klara gestalter. I det han lägger in högre betydelse i allt, adlar han allt. Hur härlig är ej för honom solens uppgång, ett namnsdagsspel bland vänner, en sorgfest öfver begråtna döde, en lofsång i himmelens förgård»!

Yttre hinder undergräfva ej hans frid, »och han behöfver hvarken Kant eller Leibnitz eller Baumgarten eller Schelling för att vara en vis; han tager världen som den är och vet att använda henne enligt sina afsikter. Han behöfver ingen skrifven theodicé. En lefvande är i hans hjärta. — — — Hvad människan tror, det har hon. Det inre lifvet i vår själ är vår sanna värld. Som tingen synas oss i denna spegel, så äro de, och från ord, som hjärtat i from enfald talar, finnes ingen appellationsdomstol. — — Här och endast här blir en återgång ur den trånga konveniansens värld (världstillbörlighetens fängsel) till naturens öppna fristad; bojor trycka, om de äfven äro gyllene och smidda af en gudahand.» — För en sådan människa »är hela lifvet en enda skön fortsatt högtidsdag, där, som Jean Paul sig yttrar, hvarje sekundvisare är för själen en vägvisare till Eden. — — Hvarje nerv slumrar i hvilans arm som barnen vid en moders bröst, och en aldrig tillstoppad brunn upprinner i hjärtats oändliga djup. — — Endast den, som i den Eviges lustgård medför ett öga för det eviga, han behöfver aldrig försmäkta och blir icke bortvisad af ängeln med det barthuggande svärdet — — ja, en sådan människa beror slutligen ej af tillfällets gåfvor. — — Som Bias för han allt med sig och låter med Fabricius hvarken lockas af guld eller skrämmas af elefanter — — — Dygden »bringar klang i vår lefnads strängaspel, och kunde vi nedstiga till själfva afgrunden, skulle vi äfven dit bringa harmoni genom en sådan lefnad». Det förhåller sig med ett sådant lif som med Guds rike, det består uti frid, rättfärdighet och fröjd i den helige ande. En sådan lefnad förvandlar vår lefnads bana till människoandens långsamma, men säkra himmelsfärd. — — Fädernesland — jag uttalar detta ord med sorg i mitt hjärta. Ack, ännu står det vacklande och svagt! Ur det enskilda uppblomstrar det hela, och i familjernas sköte mognar en stats väl eller ve. Härskar där en lättsinnig, en gudsförnekande anda, som ringa skattar vårt släktes öfversinnliga förhållanden till religion och kyrka, härskar där en fåfänglig anda, som blott begär förströelser och förnöjelser och ej vill underkasta sig arbete, möda och plikt — —, jag frågar eder, hvad frukter kunna vi däraf vänta? Hvad annat än vi till vår vanära sett: ett släkte, som ej frågar efter sin rätte öfverherde i himlen och därföre är blifvet smidt som Prometheus vid den jordiska träldomens ok. Ett släkte, som splittrat sig i lika så många delar, som det räknar individer, och som i detta förnedringstillstånd ingenting förmår, ingenting gäller, ingenting betyder, och som trampar under fötterna allt, som borde vara för dess hjärta heligt och dyrbart. Här och där hafva väl blixtar frambrutit ur detta egyptiska mörker, måhända bebådande en himmel, hvars skyar snart skola dela sig och skingras. Ack, de äro blott sekundens ljuseldar. Men de föröka sig alltmer och mer, och vi hoppas, ja, vi tro för visso, att en lyckligare tid skall uppgå öfver Svea. — — Ännu gifves det palats och hyddor, hvilkas invånare icke känna bönen, ej bry sig om en bibel, aldrig be-

söka något tempel, aldrig knäfalla vid något altare — — — ja, det gifves slutligen dem, som natt och dag drömma om fosterbygd, religion och mandom, utbjuda dem på alla torg och gator, men själfva hvarken uppoffra eller göra något för sitt land. — — — Måste ej de husliga förhållandena blifva annorlunda och hvar och en med kraft arbeta för det hela, om hyddor, städer och provinser, ja, om hela vårt land åter skall vara yfverborne göthers fria och odelade egendom? — — Akten Guds kyrka på jorden! — — — Eder själ vare frisk i en frisk kropp och anden fri och hjärtat gladt och sinnet rent och viljan fast och gärningen manlig och ordet trofast och modet oböjligt och fliten outtröttelig och hela väsendet helgjutet och kraftfullt, svenskt, duktigt och allvarsamt och ärligt och rättfram!»

Detta tal har meddelats i tämligen vidlyftigt utdrag, emedan det är så sällan man får den allvarlige Dahlgren till tals, och må för öfrigt ge en idé om hans predikostil, hvilken jag för öfrigt ej i första hand känner, då han aldrig lät trycka någon predikan och skrifna sådana af hans hand ej stått till mitt förfogande. Vi se, huru han häfdar det inre lifvets betydelse och framställer en fordran på djupare religiositet, på samma gång han kräfver respekt för det religiösa lifvets yttre former. Liksom nya tidens män i allmänhet är han ytterst sträng mot den gamla tidens åskådning och hoppas på något bättre, hvilket redan, anser han, börjat visa sig, ehuru ännu endast svagt. Han är alltså icke lika fast öfvertygad om, att en djup omhvälfning redan försiggått på detta område, som Wallin var redan 1816 i sitt tal vid svenska bibelsällskapets allmänna sammankomst. I detta fall delar han Tegnérs mera kritiska uppfattning. Ej heller i andra frågor står han på samma sida som Wallin, såsom framgår af bref till Thomander. Han rapporterar från Stockholm den 13 okt.: »Evangelieboken — — har i prästeståndet med lika lättsinnighet som psalmboken blifvit gillad och antagen. Man kan säga om vår tid som fordom Paulus: de välja sig lärare (och följaktligen äfven läroböcker), som kittla öronen, ty människorna vilja hafva sina öron men ej hjärtan saliga och bedrifva kättja med vår Herre. Allt det nya, som man tillknådat, är bra, betraktadt som poesi, vältalighet, men Guds ord är det icke, och härpå må ej undras, då ibland dessa pratmakare ingen sann teolog funnits» [1]). Den 26 nov. meddelar han emellertid, att hans uppgift om evangeliebokens antagande var förhastad »som väl var».

Och det är ej osannolikt, att Dahlgren äfven haft Wallin i tankarna, då han i Mollbergs epistlar satiriserar den predikan, som urartade till ett vältalighetsstycke. Han låter talemannen i solens hof framstiga till vårens vagn och hålla »ett långt och sirligt tal om de blommor han vill strö mellan hyddan och grafven; om hämnden, som slipar sina

---

[1]) Ahnfelt Tankar och löjen s. 103—4.

dolkar, men faller för oskuldens änglablick; om törnebanan och tåren, som förvandlas till en pärla i ärans krona; om fridens triumftåg och mödans skördar, om tidens ok och hoppets fjärrblick, om åskans blixt och dödens glafven, om tankens flykt och hjärtats suck, om ögats gråt och kindens ros, seglaren på lifvets haf och vågen, som svallar i dess kvaf, om sjömannen på plankan och uslingen i lumpor, om sällheten af ett belönande samvetes tröst och kärlekens dufvovingars sus bland Edens palmer», ett tal, hvaröfver skomakareåldermannen blir så förtjust, att han vill låta trycka det på pergament och uppklistra det på alla stöflar, alla träd i skogen och alla människoryggar [1]).

Från det konventionella yttre, hvilket Dahlgren icke i likhet med Almqvist önskar upphäfva, vill han, att människan skall draga sig tillbaka och lefva i sin egen inre värld, men samtidigt verka utåt i det stora helas tjänst.

En stark fosterlandskärlek besjälar honom, men han afvisar samtidigt det hycklande fosterländska skräflet. Genom umgänget med Hammarsköld och andra, som ej delade nya skolans reaktionära politiska åskådning, möjligen äfven genom bekantskapen med Johan Hagander, som vid 1823 års riksdag väckte uppmärksamhet i borgarståndet [2]), samt bonderepresentanterna Danielsson, Rutberg och Longberg, har han, som väl förr ej närmare reflekterat öfver inrikespolitiska frågor, redan nu kommit att ställa sig sympatisk gent emot den inbrytande liberalismen; han är åtminstone ingen ultras eller hvad han själf kallar rojalist utan intresserad af en konstitutionell andas utveckling i Sverige. Han hade funnit, säger han, att alla invånarna i Norrköping voro »de mest arga ultraser och rojalister», hvadan Granskaren, ja, t. o. m. Argus den fjärde där stode i ett slags anseende. I Linköping däremot rådde en konstitutionell anda utom hos herrar Consistoriales, som hölle sig vid det rojalistiska. Bland de liberale passade han också bättre än bland uppsalaherrarne: han är ej aristokratisk till sin läggning som de utan en alltigenom borgerlig natur, som snarast är en smula frondör mot de förnäma; han kunde ej med dem, som sökte vara ministeriella och »hängde näsan för de storas släp» [3]).

För öfrigt är det betecknande för hans eget flärdlösa, arbetssamma och glada väsen, att han särskildt manar ungdomen att med gladt hjärta och outtröttlig flit ärligt sträfva och vara rättfram.

När han april 1823 åter hälsade sin födelsebygd, hade han redan ett kändt och uppburet namn som skald, och han blef också mycket väl mottagen såväl i Norrköping som Linköping, där han hos gamla och nya vänner väckte stor beundran. En af dem skrifver någon tid efter hans afresa: »Jag har ej sett den klippan, Stens bruk, hvarutur

---

[1]) S. A. 1875 I, 139—140.
[2]) Att han kändt denne framgår af brefven till Hammarsköld.
[3]) D. till Hammarsköld $^{27}/_{4}$.

du drogs fram i ljuset, men när jag får se den, blir min första tanke på dig. Du har ärft karaktären af klippan, som födde dig, men visst klädde himmelen sig i purpurskyar, när du såg den första gången; ty af denna anblick fick du den milda skönhetskänslan, som ej berget kunde gifva» [1]). Och man förespår honom en snabb och god befordran på den prästerliga vägen, hvilket ju alldeles icke gick i uppfyllelse — Dahlgren dog som fattig storkyrkokomminister i Stockholm. »Si», skrifver en vän, »bara du blir hofpredikant — och därtill behöfs blott din egen vilja och ett aldrig så litet ord af en excellens eller en nådig grefvinna, af hvilka högheter du hos mången står så hjärtans väl (!) — så har du öppna fältet till Romfartuna och stora Tuna och Västerplana och Luleå och Malmö och Gäfle och Hjo och alla legala lägenheter, som bebyggas och bebos i Sveriges och Göthes rike med alla underlydande länder, furstendömen, grefskaper, berg, öar och träsk, item alla feta brödstycken, så ock de magra». [2]) — —

I oktober är Dahlgren tillbaka i Stockholm: »Ändtligen är jag», skrifver han till Thomander den 13 i denna månad, »lössläppt från Sibirien, efter att i fem månader hafva fångat räfvar, soblar och hackat tänderna af köld. Jag sträcker händerna som Moses åt himmelen, ty de äro fria, och fast den himmel, som är ofvan, blifvit för mig mindre, har den inre dock vidgat sig, ehuru där ännu är natt och bara stjärnor. Men jag hoppas, att morgongryningen snart skall frambryta. — Sjungen då åter, små fåglar! Och markens blommor, vaknen upp, ty dagen gryr» [3]).

I 1820-talets litterära lif tog Dahlgren en framstående del. »Rörelse och lif är min sak», säger han själf i ofvan citerade bref. Och han är samme uppsluppne spektakelmakare som förr. 1822 »omkristnade» han t. ex. en skomakaregesäll till Markall, som bekant P. A. Wallmarks vedernamn. 1824 skulle denne person mönstra beväring; då hans namn uppropades, föll öfverståthållaren och församlingen i skratt, karlen blef kasserad och i rullorna införd som oduglig, berättar Dahlgren. »Historien har sedermera lupit kring hela stan, hvarför jag efter vanligheten fått sitta i sticket. Dock hafva mina förmän ej vågat sig på mig angående barnakristningen. Hvad ödet ibland själf dock är roadt af det komiska»! [4]) I den stora slutbataljen mellan gamla och nya skolan fick han nu rikt tillfälle att ge luft åt sitt spelande skämtlynne. För polemiken var äfven hans naturell synnerligen passande. Godmodig i hög grad trots en stundom framträdande dock endast ögonblicklig retlighet var han ingalunda bittert sårande som t. ex. Livijn och fördrog i allmänhet mothuggen med jämnmod. Stundom kan väl hans vrede blossa häftigt

---

[1]) N. Mobeck till D. $^{9}/_{11}$ 1823. D:s brefv. K. B.
[2]) Lundborg till D. $^{15}/_{11}$ 1823.
[3]) Ahnfelt Tankar och löjen s. 101.
[4]) D. till Thomander april 1824 Tankar och löjen s. 114—15.

upp, då uttrycken genom sin öfverdrift och genom den kontrast, hvari de stå till den saktmodiga personligheten, stundom få ett stänk af komik öfver sig; han vill i grunden alla människor väl och hatar ingen utom undantagsvis den, som råkat att såra honom i hans innersta såsom Lindeberg. För polemiken hade han en annan ovärderlig egenskap, nämligen fyndighet och snabbhet i repliken. Ett utmärkt prof härpå är hans svar till landshöfdingen Nils von Rosenstein 1823, då denne ville göra honom ansvarig för, att en af Dahlgrens lärjungar blifvit vansinnig. Men denne svarade: »Herr Landshöfding, skulle hvar och en lärare ansvara för sina disciplar i framtiden, då fruktar jag få vore utan skuld». Rosenstein förstod trots sin slöhet piken. Han hade ju varit Gustaf IV Adolfs lärare [1]).

* * *

En bekantskap, som för Dahlgrens utveckling blef af synnerligen stor betydelse, och om hvilken jag därför i detta sammanhang vill yttra något, gjorde han under denna tid; det var med dåvarande kastellpredikanten i Karlshamn, den sedermera så frejdade Johan Henrik Thomander. Ehuru sju år yngre än Dahlgren, var han vida längre hunnen i allt hvad vetande heter och kunde på så sätt under deras tioåriga mera intima bekantskap gifva den andre mången smula från sitt rika bord, som denne var för lat eller möjligen saknade inre betingelser för att skaffa sig genom eget studium. Den unge Thomander var en sällsynt genialt lagd, mångsidig natur, rikt utrustad äfven på det estetiska området, hvilket intresserade honom vida mer än teologien, som dock genom omständigheternas makt blef hans hufvudstudium och inom hvilken hans hufvudsakliga verksamhet kom att falla. Han hade en förvånande estetisk beläsenhet, medan Dahlgrens var ganska minimal, men egentligen produktivt begåfvad i vittert afseende var han knappast. De poetiska saker af honom som finnas röja ej större poetiska anlag; vida bättre, ja delvis utmärkta äro däremot hans prosahumoresker. Men han blef en utmärkt öfversättare, ehuru bristande uppmuntran tidigt afbröt denna hans verksamhet. Det var en ung tänkare, fullt inne i de moderna åsikterna rörande filosofi och religion, en stolt enstöring, hvars starka självkänsla höll omgifningen på afstånd, men innerst inne en varm djup själ, som längtade efter vänskap. En improvisatorisk begåfning med äkta humoristisk syn på tingen som han var, målar han sig bäst i sina egna bref till Dahlgren, hvilka tillsammans med dennes till Thomander af Ahnfelt blifvit, tyvärr mycket slarfvigt, utgifna [2]).

Man skulle tycka, att inga synnerliga beröringspunkter skulle finnas mellan denne djupt lagde man och den ytlige, fladdrande stock-

[1]) D. till Thomander 26 nov. 1823. Tankar och löjen s. 109.
[2]) Tankar och löjen af Johan Henrik Thomander Stockholm 1876.

holmsadjunkten. Men de hade åtskilliga karaktärsdrag gemensamma: de voro båda rättframma, ärliga naturer, som ej brydde sig mycket om den yttre världens konvenans och hvad människorna sade och tyckte om dem. De stötte sig därföre lätt med andra; detta gäller dock mera om den satiriskt öfvermodige Thomander än om Dahlgren; äfven han lade emellertid ofta under sin senare stockholmstid i dagen ett ungdomligt öfvermod och lust att ställa till bråk för »mouvemangets» skull.

Och till slut, deras humoristiska begåfning är väsentligen likartad — må vara, att Thomanders utgjutelser äro mera reflekterande i Jean Pauls stil och mera bitande à la Swift än Dahlgrens fantasier, som i allmänhet äro uttryck för en glad oreflekterad lek och spruta fram mera omedelbart ur hans lättrörliga inre.

Att Dahlgren beundrade Thomander är ju ej underligt, egendomligare kan det tyckas, att den senare kunde sätta den förre så högt. Det må nu vara sant, att Dahlgren på denna tid af Thomander öfverskattades — detta var dock ganska vanligt på många håll, äfven Tegnér hade en hög uppfattning af hans möjligheter — men vi måste medgifva, att Dahlgrens begåfning var ganska rik; och för öfrigt ägde han hvad Thomanders rika ande saknade: en rik, ja öfversvallande vitter produktivitet.

Jag vet ej så noga, när de unga männen lärde känna hvarandra; i slutet af 1821 skrifver visserligen Thomander: »En märkvärdig stockholmsbo har uppstått i den misstänkte författaren till Markalls sömnlösa nätter, den dunige adjunkten Dahlgren» [1]), hvilket ju kan tyda på något sammanträffande mellan dem, men närmare hafva de i hvarje fall icke kommit hvarandra förrän år 1823, då de umgingos under Thomanders vistande i Stockholm. Dennes principal, grosshandlare Winberg, var då riksdagsman i borgarståndet för Karlshamn, och Thomander har tydligen varit honom följaktig till den sköna hufvudstaden, där den »dunige» adjunkten hade sin allt mer uppmärksammade varelse. Sedan Thomander lämnat Stockholm, synes Dahlgren, sin vana trogen, hafva varit den, som inledt korrespondensen — hans första för mig kända bref är af den 13 okt. 1823 — och så vidtog en brefväxling, som räckte ett årtionde fram och är en viktig källa för de båda brefskrifvarnas biografi, liksom den äfven ger utmärkta tidsbilder.

---

[1]) Tankar och löjen XXVIII.

VI.

"Markalls sömnlösa nätter".

1817 hade Nya skolans höfding och egentliga framtidshopp Atterbom gifvit sig ut på sin stora utrikesresa, som gällde Tyskland och Italien; i okt. 1819 är han åter i Upsala, där han hade det hedrande uppdraget att undervisa kronprins Oscar i tyska språket. Samma höst uppehöll han sig äfven en kortare tid i Stockholm och hyllades där entusiastiskt af vännerna, både äldre, såsom Hammarsköld, och yngre bröder, som han med trohet fört till diktens land [1]). Bland dessa yngre bröder befann sig äfven Dahlgren, då ännu en okritisk beundrare af Atterbom och hans poesi; vid den välkomstfest man gaf för denne skref han sina Molnskyar, hvilka vi endast äga i något förkortad form af år 1828. De väckte stort bifall och ännu 17 år senare erinrade sig Atterbom med glädje denna hyllning [2]). Denna muntra dramatiska festdikt är ett talande intyg om Nya skolans stora förhoppningar vid Atterboms hemkomst: nu skulle han slå ett stort slag och skänka fosterlandet härliga alster af sitt skapande snille; den är synnerligen belysande för den vittra ställningen här hemma och visar, huru vid man numera fattade Nya skolans krets. Det måtte verkligen varit en glad fest denna. Hör bara titeln: Molnskyar, samlade af en, som är liebhaber af Molnskyar, dels under 1819 års sommardagar och junifläktar, dels under höstlöfvens fall i september och Valerii flugas domning i oktobernatten [3]), på papper uppsatte årsdagen af slaget mellan Polyfem och Journalen, då ännu Struthio satt kvar i buren [4]) och Morfars snåla tupp sprang bort med ridikylen och Nihilson [5]); i dekorationer,

---

[1]) Hyllningsdikt till Atterbom i Poetisk kalender för 1819.
[2]) A. till Dahlgren $^{26}/_{10}$ 1836.
[3]) Syftar på en omtyckt dryckesvisa, som falskeligen tillskrefs Valerius.
[4]) Hänsyftning på Atterboms Rimmarbandet Polyfem I: n:ris 49—52. Struthio var öknamnet på Johan Olof Wallin.
[5]) Hämtadt ur Hammarskölds Polymnia eller rimmarnes stora balett II Polyfem III, 25. Nihilson var Sven Björk-Svensson, som författat ett klent rimbref Ridikylen, julklapp till Sofie (Polymnia 1807).

scener, tvärstreck och eldgnistor, framskjutna mellan goda vänner, klingande glas, klappande hjärtan och rykande, fraggande, blixtrande punschvågor.

Här finna vi ju redan flera anspelningar på Polyfems bittra skämt med motståndarna; man kan också med rätta säga, att det är denna tidnings anda, som lefver upp vid slutscenerna af striden mellan gamla och nya skolan.

Apollo har frälsat Hedborn från hans skolträldom och för honom på sin gyllene char Atterbom till mötes, som kommer dragande öfver Eystrasalt åtföljd af Schelling, Tieck, Jean Paul m. fl. Sedan Hedborn och Atterbom omfamnat hvarandra, ger den förre en målning af det litterära tillståndet i Sverige. Det behöfdes någon, som med sin staf rörde om i det stillastående vattnet, som väckte de sofvande sinnena, som högge in i hopen med sitt tveeggade svärd, och denne vore Atterbom. De gamla vännerna skulle nu åter resa sig till hans hjälp och nya skulle strömma till. Ryktet hade gått före honom och man väntade af honom någonting kraftigt: allas öron vore spända, allas hjärtan klappade. Nu vore det hans tid att stämma sin harpa och tala till det svenska folket. Och vid afskedet riktar äfven Schelling och Tieck manande ord till »Sveriges svan». Han borde komma ihåg, hvad vår mästare sagt: Den som mycket gifvet är, af honom skall ock mycket varda utkrafdt, och borde skilja smickrande vänner från de sanna, endast tro hälften af vännernas beröm och tredjedelen af fiendernas tadel.

Under tiden arbeta den akademiska smakens män under Nestors (von Rosensteins) ledning på en till hälften färdig lerbyggnad, alla i förkläden och uppkammade tupéer.

Nestor sjunger under trampningen:

Ädel möda, ljuflig lott!
Ej med händerna man blott
kan förmå att göra godt
och med näfven;
foten äfven
gagna kan med dygders mått.

Inne i byggnaden på en stång hänger smakens stångpiska hållande 26 karat; den är försedd med en svinborste, stel och sträf i ändan och omlindad med alexandrinska band. Buren i en portschäs kommer Polyhistrio tillstädes för att inspektera; han hoppas, att den under arbete varande byggnaden, en helgedom rest af smakens hand, skall tillintetgöra alla vidare angrepp från jättarnes (Nya skolans) sida och manar de sina till mod och uthållighet i ett tal, hvari hans såväl prosaiska som poetiska stil parodieras: Hvilket ädelt sinnesnöje! Fortfarom i nyttans värf! Brytom mödans skal! Afhållom de ljungande falanger! Fallom ej trapporna upp och ned, sjunkne och bärgade. Stå fast

på vår grund! — — Föraktom det rytande modet, taflor af tronfall och strömmande blod. En vis vandrar utan fruktan för spöken o. s. v.

Den förnäme Polyhistrio — han tilltalas af Nestor med Ers eminens och begagnar sig stundom af franska språket — mönstrar därpå en ny gesäll, Esaias (Tegnér), som redan första dagen burit sig oanständigt och smaklöst åt. Denne finner nåd för mönsterherrns blickar, ehuru han tadlar honom därföre, att han har blommor i hatten och bär fernissadt förkläde, ty korrekthet vore det första och förnämsta man borde lära. Den allvarliga stämning, som under allt detta råder, störes plötsligt af verkgesällen Nils Lorenz (Sjöberg) med en sorglös bohemienvisa, som Polyhistrio möter med allvarligt ogillande.

Under tiden hafva Atterboms vänner vid Östersjöns strand mottagit honom och Hedborn, som komma i en kristallchar dragen af delfiner. Skogarna brusa sin hälsning:

Hell dig, du gudarnas lån
till ett släkte, som glömt
det gamla och stora,
hvars krafter sig tömt
i gycklande lekverk, som gått att förlora
sig själft i tidernas flod;
Hell dig och ditt mod!
Res åter det fallna,
värm upp dessa hjärtan, som kallna;
för ära och Gud
värm upp dem med sångernas ljud!

Ett slag mellan den framtågande fosforistskaran och de lertrampande akademikerna måste ha ägt rum, ty i en följande scen se vi, hurusom rimmarne fly. Möjligen har en stridsskildring ursprungligen funnits i stycket, men uteslutits vid tryckningen; Markalls sömnlösa nätter hade ju kommit ut under tiden. De slagnas enda hopp står till Esaias; de sjunga en sång, hvars refräng är det betecknande: Stå rätt på din sko, Esaias!

Hur det hela slutligen aflöper, därom lämnas läsaren i okunnighet. Med Hedborns hemkomst till sitt skolrum slutar stycket.

Satiren mot gamla skolan och andra fosforismens motståndare är mycket godmodig; de personliga utfall, som förekomma, äro i allmänhet lyckligt karaktäriserande, och författaren vågar redan ett skyggt skämt med sina egna, denna gången med den mera obetydlige Schröder och hans antikvariska funderingar — alltså ett uppslag till den nya skolans självparodi, som sedan genomföres i andra Markallsnatten. Dessa Molnskyar hafva ej heller varit utan inverkan på den året efter utkommande första markallsnatten. Dahlgren skrifver själf senare, att en del af ök-

namnen hämtats därifrån [1]). De, som man måste skrifva på hans konto, äro: Pistor (von Becker), Lindvurm (Lindeberg), Rimfors (Nordforss; detta öknamn var dock från början Kellgrens påhitt), Juniperimons (Enberg) och Asphalinius (Aspelin). Dessutom erinrar Sysis palats »af ler och af halmstrå» i första nattens första sång om Molnskyarnas akademiska lerlada.

Våren 1820 vistas Atterbom såsom kronprinsens lärare i Stockholm; många fosforister äro sålunda nu samlade här, och ibland dessa spelar Dahlgren, nu sedan Mollbergs epistlar utkommit, en alltmer bemärkt roll. Man träffas ofta vid kamratliga samkväm, där han för det mesta består tillfällighetsrimmen: den 19 jan. firade östgötavännerna sålunda Atterboms trettioåriga födelsedag på Hamburgerbörs, hvarvid vår skald gifvetvis, såsom han i ett odateradt bjudningsbref till Atterbom lofvat, figurligen taladt dansat på lina [2]), och en lofsång af honom afsjunges äfvenledes, då den gode Lorenzo fyllde år (7 april) [3]).

Atterbom står nu mycket väl på högre ort; hans ovänner äro icke sena att utsprida, huru öfvermodig han blifvit häraf och att äfven hans vänner påstodo, att resan gifvit honom en suffisans, som han förut ej ägt [4]). Dessa senare hade väntat, att han genast efter sin hemkomst skulle slå ett stort slag; Poetisk kalender för 1820 utkom i slutet af år 1819, innehållande icke färre än 24 dikter af Atterbom, men det blef en missräkning. Förhoppningarna hade väl varit för högt spända; men man måste medgifva, att denna samling såsom helhet ej heller för att vara af Atterbom är särdeles betydande. Den vänskapligt sinnade pressen anmälde den dock synnerligen berömmande, men Cederborghs Anmärkaren kom med en skarp recension (18 mars); någon motkritik hördes ej af, och Livijn fann, att Atterbom lämnades nog mycket utan hjälp af sitt eget parti, som syntes hafva bortskjutit större delen af sin ammunition och ofta begagnade sådant krut, hvarmed man skjutit en gång tillförne; det myckna rökverket skadade honom, menade Livijn [5]). I början af april ryckte Wallmark själf i elden och anställde i en elak och orättvis recension en jämförelse mellan Atterbom och Matts Bjugg. Äfven Atterboms egna vänner voro ej riktigt belåtna med dessa hans alster — ej ens Palmblad [6]) — och det är ej att undra öfver, att skalden blef nedstämd. »Atterbom synes sällan; han är sjuklig och tungsint», skrifver C. P. Hagberg till Tegnér [7]). Men att nu lämna honom i sticket, det kunde naturligtvis från vännernas sida ej komma i fråga; man beslöt att göra en stor samlad chock, enkannerligen mot

---

[1]) D. till Thomander $^{28}/_{6}$ 1824. Tankar och löjen s. 123.
[2]) I Svenska Litteratursällskapets ägo.
[3]) Atterbom till Geijer, Ahnfelt Nektar och gift s. 116.
[4]) Wiborg till Tegnér. Ur E. T:s papper s. 124.
[5]) L. till Askelöf 27 mars. Ljunggren S. V. H. V, 344.
[6]) P. till Hammarsköld, ibi. s. 347.
[7]) Ibi. s. 344.

Wallmark, som ej kunde vänta sig något förbarmande. Så tillkom första delen af det stora komiska eposet Markalls sömnlösa nätter.

Sondén uppgifver i sina tillägg till Hammarskölds Svenska vitterheten, att arbetet egentligen tillkommit för att visa, att nya skolans män verkligen förstodo sig på skämtet, något som en af den gamla poetiska riktningens förkämpar (Wallmark) en gång förnekat. Det kan ju vara, att flere af det nyas anhängare ansett, att det nu efter de föregående årens kritiska och dogmatiska polemik vore på tiden att polyfemtidens polemiska skämt förnyades i större skala, men däraf hade näppeligen ett så storartadt poetiskt angrepp mot den gamla skolan blifvit följden, om ej Wallmarks hudflängande af Atterbom kommit emellan. Nu var det slut med allt undseende för denne senare; nu borde han på en gång straffas, så att det svede, för alla nya och gamla försyndelser. Att detta varit den verkliga anledningen till diktens utgifvande, framgår tydligen af det af Livijn skrifna företalet samt af Palmblads anmälan i Svensk Litteraturtidning [1]).

Själfva hufvudstommen i första häftet utgöres som bekant af en gammal satir af Hammarsköld från polyfemstiden, Rimthussiaden (förut kallad Rimgastiaden), en hjältedikt, öfversatt från tungusiskan, som nu omarbetades och tillökades af en kommitté, hvilken bildats, då några vänner händelsevis sammanträffat hos Hammarsköld. Sedermera samlades denna kommitté på någon af stadens källare, vanligen Hamburgerbörs i Jacobs gränd; mötesplatsen kallades Spelunca, Polyfems grotta [2]).

Själfva namnet Markall för Wallmark griper ju tillbaka till Polyfemstiden; ja, redan år 1811 hade man möjligen tänkt sig att utgifva en stridsskrift under titeln Markalls sömnlösa nätter, ehuru denna nog hade blifvit något i samma väg som Baggfots papper; den kallas nämligen i en bokförteckning en poetico-prosaisk berättelse [3]).

Idén till titeln synes vara hämtad från uppbyggelselitteraturen; jag har flerstädes sett Floréns och Floderus sömnlösa nätter omtalade [4]).

Orolig för sin egen och den älskade själsförvanten Wallmarks framtid vrider sig den store tungusiske skalden och konstdomaren Markall, som kommit till Sverige för att sluta sig till Wallmarks fana, på sitt sömnlösa läger och klagar öfver, att hvarken Allmänna Journalen eller något af de odödliga snilleverk, hvilkas ära hvilade på dess loford, kunde med all sin kärnfullhet och smak åstadkomma så många klassiskt tungusiska tankar, att de försloge till ett värdigt tidsfördrif under hans långa sömnlösa nätter. Kommittén ville därför »i lämpliga portioner bereda och till den kvidande sömnlöse öfversända en läsning, tjänlig

---

[1]) 1820 s. 46.
[2]) Sondén i Hammarskölds Svenska vitterheten s. 535 o. f. och Fryxell i Bidrag V, s. 27.
[3]) Polyfem III: 11.
[4]) Kometen 1825—1827, Förlofningen (Aftonstjärnan 1832) samt Klockarens dotter i Rosengård (Sylfiden).

att under hans sjuklighet leda de öfverspända själskrafterna på glada och angenäma föremål» — så berättar det af Livijn skrifna företalet, som är dagtecknadt den 1 maj.

Medarbetare voro, utom Hammarsköld, Atterbom och Sondén samt Livijn, som fick på sin lott att skrifva företalet, något som är helt naturligt, då han under Polyfems dagar genom sina sändebref visat sig mäkta förfaren i hvad till sådant hörde.

Dahlgren synes däremot icke deltagit i utarbetandet af denna natt; Sondén, som är synnerligen trovärdig, säger uttryckligen, att han i hela häftet icke skrifvit en enda rad [1]). Häremot har visserligen Ljunggren anmärkt [2]), att äfven om han icke direkt skrifvit något i första natten, han dock var medlem af kommittén och såsom sådan väl icke varit utan allt inflytande på redaktionen. Men dels är det ganska osäkert, om denna före utgifvandet af första delen varit så fast organiserad som senare, dels kan väl äfven den omständigheten, att Dahlgren ej alls och Livijn endast i ganska ringa grad spelat någon roll i fråga om första natten, varit en af anledningarna till, att de själfva ville gripa saken an.

Första natten utkom i medlet af juni och väckte synnerligen stor uppmärksamhet; tusen gissningar gingo man och man emellan om författaren, »hvilken vetat att väl dölja sig». Jämte Dahlgren utpekades äfven Livijn såsom skriftens egentlige upphofsman [3]). Man hade dock i allmänhet klart för sig, att flere samverkat vid utförandet; på Hammarsköld tänkte naturligtvis ingen. Man förmenade endast, att arbetet skulle vara en hämd jämväl för hvad denne fått lida, särskildt i Tegnérs svar på hans antikritik i fråga om den af Hammarsköld utgifna grekiska språkläran, som nyss stått att läsa i Stockholmsposten [4]).

Det kvicka skämtet väckte gifvetvis mycken förargelse i de anfallnes led. De fosforisterna närstående voro däremot förtjusta: så Geijer.

Å akademiskt håll ville man gärna ha Tegnér fram [4]), men denne ansåg, att man ej borde svara eller, om det vore nödvändigt, ej visa, att man tagit humör af paskillet.

Men andra voro mera krigiska. Stjernstolpe funderade på en poetisk omskrifning af hela poemet, »på det hela det bästa, som kommit från denna sida», hvarvid han tänkte bibehålla större delen men låta nya skolans egna kämpar uppträda emot akademisterna: Hammarsköld mot Leopold o. s. v. Häraf blef dock intet, ehuru några fragmenter redan voro utarbetade [5]).

Den, som flitigast uppträdde mot fosforisterna, blef emellertid Hans Järta, hvilken hittills på grund af trägna göromål måst hålla sig på

---

[1]) O. a. a. s. 536.
[2]) S. V. H., V, 393 not. 2.
[3]) Jacob Adlerbeth, till Tegnér $^{14}/_{7}$. Ur E. T:s papper s. 131.
[4]) Wiborg till Tegnér 25 juli 1820. Ljunggren S. V. H., V s. 401—2.
[5]) Stjernstolpe till Beskow. S:s Efterlämnade skrifter s. 164—5.

afstånd från den vittra striden, ehuru han med uppmärksamhet följt den; nu, då han själf blifvit anfallen, beslöt han att återupplifva sin ungdoms satiriska diktning och offentliggjorde icke mindre än fem polemiska saker.

Först den 7 sept. kom Wallmarks svar. Till Journalen sällade sig äfven Anmärkaren. Atterbom blef härvid mycket illa åtgången, men lade det ej alltför tungt på sinnet. »Ja», skrifver han till Euphrosyne den 11 dec. [1]), »Riddar Hans och allt pack i svenska skrifvarevärlden ha sammangaddat sig emot mig, och det ser nästan ut, som skulle de följa en viss gemensamt uppgjord operationsplan. De skola få skälla så länge de orka; jag ämnar ej inlåta mig i något svaromål. Mitt enda svar skall vara att hädanefter bli mera produktiv än någonsin tillförne. Man skall dränka dem i poetiska lavaströmmar. I vår kommer min resa ut, i begynnelsen af hösten Fågel Blå, till jul Erik den helige, en hjältedikt i romanser, nämligen, om Gud låter mig lefva och ej bli för mycket sjuklig». — Ja, allt detta grodde i skaldens fantasi, men det minsta däraf blef färdigt. Han utlofvar stor produktivitet och hans vänner begärde ej bättre, de hade redan hunnit att bli missnöjda med hans verksamhet sedan hemkomsten, hvarom mera längre fram. För den nya skolans poetiska framtid är han ej rädd — han räknar ännu Vitalis dit —; själf vill han gärna bli offret för den goda sakens framgång: »Min personliga ställning är och blir en oafbruten försakelse af allt hvad jorden har hvilande och vederkvickande — — — jag skall nog rödja väg så för Dig som för de andra, hvilkas förenade bemödanden frambringa den vår, som slutligen en gång skall blomstra öfver min aska».

Det är ju möjligt, att, såsom Ljunggren säger, anfallen mot Atterbom och andra Nya skolans män kommit kommitterade att tänka på en fortsättning, men troligare är, att stockholmslitteratörerna, åtminstone Livijn, redan från början haft för afsikt att i sinom tid lämna en sådan. Kommittén betraktade sig nämligen som permanent och nya medlemmar invaldes. Så berättar Arvidsson i sina lefnadshändelser, att han i juni 1820 — samma månad, som första natten utkom — fått mottaga ett pseudonymt kallelsebref från kommitterade att under namn af Zedekias Bergström vara vetande och arbetande broder bland de andra profeterna; underskrifterna voro honom okända: hvar och en hette Bergström och hade till förnamn lånat något af profetnamnen i gamla testamentet [2]). Namnet Bergström, hvilket alla ledamöterna buro vid kommitténs förhandlingar, hade man som bekant lånat af den gamle kvicke advokatfiskalen vid tullverket Per Bergström († 1824 öfver 80-årig), som varit en af Kellgrens allra intimaste vänner, en afgjord anhängare af upplysningstidens åskådning och fiende till allt hvad romantik hette; denna

---

[1]) Ernst Runnqvist Euphrosyne. En literaturhistorisk studie I 1882.
[2]) Estlander o. a. a. s. 50.

sin ovilja hade han antagligen gifvit uttryck i bitande infall [1]), som kommit till fosforisternas öron — Stockholm var ju vid denna tid ännu blott en större skvallerhåla, där alla kände hvarandra. Hur ett sådant kallelsebref sett ut, se vi af två koncept, som finnas bland Livijns handskrifter. Af dem se vi äfven, att inom kommittén fanns en ordförande, om ständig eller vald för hvarje gång, veta vi icke, troligen det senare.

Det ena konceptet meddelar, »att några bekanta stadgat det beslut att ännu en gång söka göra helvetet hett åt merberörde journalist och dagbladsskrifvare» — d. v. s. Wallmark — »samt efter denne bönhas likmätigt med kongl. svenska skråordningen anställa jagning». De hade »utsett sig själfva till en kommitté för beredandet af Markalls sömnlösa nätter och därjämte såsom första och enda punkten i dess instruktion stadgat att tid efter annan och i lämpliga afdelningar på trycket utgifva sådana skrifter i allvarsam eller skämtsam form och i hvilket ämne som helst, endast Markall och den kyrka, hvars synliga öfverhufvud på jorden och inom fäderneslandet han är, därigenom tillskyndas någon oro, besvär eller afbräck». — Den första af Markalls sömnlösa nätter befunne sig redan på trycket, »kunnandes vetgirige läsare däraf inhämta mycket om kommitterades afsikter och tänkesätt». Det andra slutar med följande för terminologien betecknande ord »anhållandes kommitterade till den ändan att få räkna och anse Eder som en verkande medlem i den store Bergström.

Ja, kommitterade synas i själfva verket redan i första natten ha utlofvat fortsättning; de skrifva nämligen: »och ärna kommitterade, så fort de genom bref eller telegrafer erfarit, det Markall riktigt hunnit digerera, hvad för honom framsatt blifva kan, att genast och utan afseende på ämne, tid eller storlek hålla en förnyad portion i beredskap» — —

Äfven Svensk Litteraturtidnings högeligen lofordande anmälan af första natten ger tydligt tillkänna, att man ännu ansåg det nödvändigt att låta polemiken några år bortåt gång efter annan »återväcka sitt härgny». Första häftet komme nämligen troligtvis att följas af åtskilliga fortsättningar. Och hvem vore ansvarig för detta? Jo, Wallmark. »Hvem är ansvarig för den split, det larm, de ömsesidiga bitterheter och förhåningar, de återväckta passioner, hvilka nu ånyo lära försättas i rörelse, ja kanske ännu storma igenom ett tiotal af år? — — Det höfves dem, hvilka Wallmark smädar, att gladt och sorglöst fortsätta banan till sitt mål och hämna sig på sina motståndare, antingen med ett tyst förakt eller någon gång med störtfloder af skratt, sådana som Rimthussiaden, dränkande i sitt svall hundradetal af quatrainer och visor à la Blumauer» [2]).

Men att en ny natt så snabbt skulle följa på den första som stockholmsvännerna ville ingick icke i högkvarterets afsikter. Till en början

---

[1]) Han brukade säga: Min hälsa tillåter mig ej att läsa Lorenzos skrifter. Wirsén Beskow Svenska akademiens handlingar III: 12 s. 371.

[2]) 15 juli (28).

hade man ej heller reda på hvad Livijn och Dahlgren hvälfde i sina hufvuden. Den förre, som aldrig riktigt fått vara med i den vittra striden så, som han velat — äfven i Polyfem var han mera en tillfällig gäst än en medarbetare — och som med rätt eller orätt trodde, att uppsalafosforisterna gärna ville sluta vapenhvila, har nog redan ganska tidigt börjat planera ett nytt grundskott i den gamla akademiska galejan. Hammarsköld underrättade Palmblad om, att något nytt vore under utarbetning, hvilket tydligen var denne allt annat än angenämt, ty han skrifver i ett odateradt bref — jag för det till augusti — till Hammarsköld: »Det är ett förtviflansfullt vågsamt företag att efter ett så klassiskt häfte som det första tänka på ett nytt: en svag fortsättning skulle i grund förstöra effekten af den förra. Därföre månde kommittén väl förse sig med salt af det attiska slaget. Kan man i Upsala ej först få se manuskriptet? Måhända kunde där en och annan Stachel påsättas och appliceras till det hela» [1]).

Sondén berättar, att den oväntade framgång, som den första klassiska hjältedikten hade ibland allmänheten, uppmuntrat kommittén att äfven lämna en romantisk. I Rimthussiaden hade det varit fråga om en kamp af rimmarne mot högre makter, nu ville man ställa jämlika krafter mot hvarandra och äfven låta sig själf och sina vänner skatta till allmänhetens förlustelse. En ledamot — vi veta, att det var Dahlgren — uppsatte det första utkastet; de öfriga — särskildt Livijn, Sondén och Hammarsköld — gjorde många förslag till förbättringar och tillägg, hvarpå hvarje sång justerades af kommittén in pleno: flera bland de kvickaste dragen tillkommo först då såsom ögonblickets ingifvelser. Ingen skonade sig själf.

Huruvida idén till en fortsättning af den komiska hjältedikten i romantisk stil — mönstret var närmast Wieland — utgått från Dahlgren själf eller Livijn är svårt att säga; troligen är det den senare, som ledt den förres tankar in på detta fält: han hade själf, år 1816, gjort början till en dylik satirisk epopé, men såsom ofta var fallet med honom låtit tanken falla.

Redan i nov. har Atterbom fått första sången af den nya natten till genomseende. Den 13 s. m. begär Dahlgren den tillbaka, ty bröderna hade beslutat att utge andra natten till jul; andra sången hade han redan färdig, mer än tre finge nog ej rum i ett häfte [2]). Den 17 skrifver Atterbom till Hammarsköld: »Väl vore, om ej ett nytt häfte utgåfves, förr än hela hjältedikten kunde meddelas på en gång liksom

---

[1]) Brefvet har i den hammarsköldska brefväxlingen placerats mellan ett bref af den 4 och ett af den 11 aug., hvilket åtminstone bevisar, att samlingens ordnare — väl Sondén — ansett det höra dit. Ljunggren för det till september, antagligen därför, att han anser, att beslutet om utgifvandet af en andra natt först fattats, sedan Wallmark, den 7 sept., offentliggjort sin kritik af den första.

[2]) D. till Atterbom. I Svenska litteratursällskapets ägo.

Rimthussiaden. Tro mig, den gör då oändligt mer effekt! Den kan ju dock svårligen bli längre än en sex eller åtta sånger, och bäst är, att Joel» (Dahlgren) »gör dessa färdiga i ett sträck». När hela dikten väl vore färdig, önskade Atterbom ha den till genomseende före tryckningen, ja, han ville, att stockholmsvännerna måtte komma till Upsala i och för rådplägning om dikten, ty själf hade han ej tid att resa in till Stockholm. Vissa beskrifningar finner han alldeles oöfverträffligt komiskt romantiska, liksom han anser diktionen genomförd med mycken virtuositet. Häri instämmer Palmblad i ett postskriptum, men gör anmärkning mot planens och uppfinningens tomhet; dikten gjorde in summa ingen effekt. Det bästa vore enligt hans mening, om det hela inställdes. »Asinus bör bli helt kort, ty där är för litet stoff, så vidt ej Joel griper sig bättre an».

Den 21 nov. skrifver Atterbom ytterligare i saken till Hammarsköld ett synnerligen intressant bref, som jag aftrycker: »Broder! Ännu sex punkter hafva fallit mig in att tillägga till mitt sista bref angående den joelska epopéen.

1:mo tycker jag, att reciten af Polyfemisternes och Phosphoristernes bedrifter, hvilken lägges en person inuti dikten i munnen, är väl lång och kunde med fördel för det hela förkortas och concentreras. *Ypperligt* är stället, hvarest säges, att själfva barnen i vaggan började ropa *intelligens, potens, enklang, Sophia* m. m.

2:do. Borde ej en betydligare och genom sin kamp mot den nya skolan mera välförtjänt person än den arma *Asphalinius* väljas att spela galt — vapendragarns rol åt riddarn Paw? Skulle ej Nordforss, Trasenberg eller Riddarn Hans vara mera därtill berättigad? Särdeles borde väl Mons. Järta ihågkommas.

3:o är det min tanka, att *Tegnér* bör lämnas ur spelet eller åtminstone blott lösligt vidröras, till dess man får se, om hotelsen af hans anti-rimthussiad verkställes. För sina förra pojkaktigheter har han blifvit tillräckligt straffad i palmbladska recentionen af hans jubeltal och allrasist i Rimthussiaden. Man måste icke i oträngda mål ge allmänheten skådespelet af en mans förlöjligande, hvars utmärkta talang förtjänar aktning och som nyligen i frithiofromanserna synes ha begynt en ny och verkligt lysande utvecklingsperiod.

4:o tror jag, att de phosphoristiske dämonerne, som förfölja åsnan om natten, snarare borde framställas under skepnad af *centaurer* än af *hingstar* — den sista synes mig föga värdig.

5:o förnyar jag min önskan, att på språk- och versbyggnad äfvensom på noggrann pröfning af det hela, innan det lämnas i allmänhetens händer, må användas *samma* sorgfällighet som på det första häftets bearbetning. *Detta är för den goda saken absolut nödvändigt.*

6:o upprepar jag min påyrkan, att den *nya upplagan* af det första häftet måtte snart befordras från pressen. Kommittén tycks ej ha något begrepp om, hur begärligt man i landsorterna väntar den, ty

exemplaren af den första ha till största delen ej kommit utom Upsala och Stockholm. Upp alltså! Hvi sofven I?» [1]).

Vi se, huru Atterbom önskar, att Tegnér denna gången måtte hållas utanför, dock blott tills man finge se, om hotelsen med hans antirimthussiad verkställdes. I första sången af det tryckta arbetet vidröres Tegnér endast ytterst obetydligt: där talas på ett ställe om »Esaias glupska ärkesnille»; troligen har det manuskript, som förelegat Atterbom, ej innehållit mera och han har velat inskärpa, att man ej i fortsättningen måtte syssla för mycket med Tegnér. Att man å vissa håll fruktade, att Tegnér skulle gripa in i striden med en Hammarspikiad i stor stil, framgår äfven af Hammarskölds bref till Schröder af den 12 i samma månad: Vederbörande vore icke tillfreds med Järtas inlägg utan meningen vore, att »Generalintendenten för härn Esaias den digre» skulle sitta upp på »sitt bedagade sto» för att bryta en lans mot de kommitterade. Hammarsköld trodde dock för sin del ej synnerligen därpå [2]).

Ehuru Livijn redan den 16 nov. till Askelöf inberättat, att inom kort en ny batalj säkert komme att levereras, tyckes dock arbetet på den nya natten för en tid hafva fått hvila; åtminstone förekommer i årets brefväxlingar ingenting vidare därom efter Atterboms bref af den 21 nov. Man skyndade sig i stället att utgifva en ny upplaga af den första natten, hvilken också utkom före utgången af år 1820 — endast några smärre förändringar hade vidtagits; och man var naturligtvis mån om att ej genom en konkurrerande fortsättning hindra dennas åtgång. I en slutanmärkning antyddes dock, att slutuppgörelsen med Wallmark ännu icke hade skett: »kommitterade äro sinnade att framdeles i en särskild afhandling om Markallsmythen sprida ett nytt ljus öfver denna tungusiska sagocyklus, så snart de öfriga viktiga urkunder, hvilka äro i kommitterades händer, hunnit utgifvas».

Det är tydligt, att Atterbom under den utländska resan kommit till klarhet med sig själf öfver, att polemikens dagar nu borde vara slutade. Han ville, skrifver han till Geijer, »komma hemsväfvande öfver ovettets syndaflod på Svithiods parnass såsom en Noachs dufva med olivkvisten i munnen» [3]). Han visste, att nationens uppmärksamhet i betydande grad var spänd i fråga om honom, och det var hans fasta beslut att söka rättfärdiga denna genom flitig och mogen produktion. Han ville ej någonsin mera spilla bort tiden med att inlåta sig i omedelbar kamp med sina fiender; han ville af yttersta förmåga eftersträfva den grandiosa stilen af Schellings och Goethes lugna, obekymrade, majestätiskt allvarliga framskridande till sitt mål.

---

[1]) Brefvet återfinnes i Dahlgrens brefväxling. Dahlgren har antagligen fått det af Hammarsköld, då ju saken närmast rörde honom, och ej kommit att återlämna det.

[2]) Schröders brefväxling Upsala universitetsbibliotek.

[3]) Minnen från Tyskland och Italien s. 540.

Ja, så tänkte han, men Wallmarks häftiga anfall dref honom åter ut på krigsstigen; och han hade nog ingenting emot, att denne ånyo gjordes till föremål för åtlöjet i en ny natt. Samma öde unnade han äfven Cederborgh och Järta, hvilka båda ju nyss skarpt angripit honom. Men Tegnér ville han, som vi sett, hålla utanför. Denne hade ju nyss utgifvit ett arbete, som han satte synnerligen högt, nämligen de första frithiofssångerna, och i sin lofordande granskning af dessa ger han offentligen tillkänna, att polemikens dagar numera voro slut för honom [1]). I Poetisk kalender för 1821, som utkom omkring den 19 dec. 1820, införde han dessutom till yttermera visso ett fridsrop, i hvilket han kommer med ett fredsförslag. Tegnér mottog med nöje den utsträckta handen [2]).

I samma kalender hade han äfven infört några recensionsblommor; i den han ägnade Tegnér säger han ungefär detsamma som i brefvet till Hammarsköld. Tegnér blef också stött af den skolmästerliga ton Atterbom här tog sig emot honom och hade till hälften tänkt svara, men blef helt och hållet afväpnad af fridsropet [2]).

Det betydelsefullaste af allt var dock, att Atterbom i en annan recensionsblomma sökte göra rättvisa åt Leopold.

I slutet af februari kom han till Stockholm, tydligen med den fasta föresatsen att försona sig med forna motståndare, hvilket äfven hade Palmblads godkännande, som med synbart välbehag berättar, att Atterbom lefde i vänskap med den nu från sin utländska resa återkomne Bernhard Beskow, hvilken ju angripits i första markallsnatten [3]).

Journalen skämtade med fridsropet, men det vill synas, som om ej heller Wallmark velat fortsätta striden.

Men stockholmsfosforisterna och de som stodo dem nära t. ex. Euphrosyne voro icke riktigt nöjda med Atterbom. Man tyckte sig finna, att han sökte ställa sig in och alltför mycket krusade för vederbörande [4]). Hammarsköld, den oförsonlige Leopoldfienden, kunde ej förlika sig med den smula rättvisa Atterbom gjort denne: utom dess var hans förhållande till högkvarteret i Upsala numera ganska kyligt. Han var ju dock den, som börjat den vittra revolutionen, och nu föreföll det honom, som om man ville skjuta honom åt sidan. Han delade ej heller upsaliensernas politiska åskådning — sålunda var han missnöjd med Geijers afhandling om feodalism och republikanism, hvilken däremot Palmblad högt beundrade. Han var, skrifver han år 1819 [5]), en afgjord fiende till allt synkretiserande; »det gamla och det nya måste ännu skarpare åtskiljas än förr skett och sinnena åter till verksamhet uppskakas, om icke den polemik, som vi för åtta år sedan började,

---

[1]) Svensk Litteraturtidning 9 dec. 1820—5 febr. 1821.
[2]) Tegnér till Geijer 21 jan. 1821. Ljunggren S. V. H., V, 452.
[3]) P. till Hammarsköld $^{25}/_{4}$.
[4]) Euphrosyne till Hammarsköld 18 jan. 1821.
[5]) H. till Schröder $^{26}/_{4}$.

skulle vara förd väsentligen ansedd förgäfves». Därför utgaf han sin vitterhetshistoria.

1819 hade han afvisats, då han skickade bidrag till den nya tidskrift Svea, som föregående år börjat utkomma i Upsala — man fruktade, att Hammarskölds medarbetarskap skulle afhålla andra t. ex. Franzén att skicka bidrag. Han vore ju — det hjälpte icke — af den allmänna meningen ansedd för att vara en dålig författare [1]). Åt detta missnöje med sina gamla stridskamrater gaf han äfven offentlighet i slutorden till andra delen af Svenska vitterheten samt i en särskild broschyr Stridsfrågan i vår litteratur framställd till hvarje bildad patriots begrundning, båda af år 1819. Det rådde numera inom Nya skolans leder en splittring i flerfaldiga individuella tendenser; man hade länge fört en tiraljörstrid, det vore nu på tiden, att man lämnade ett par afgörande hufvudbataljer. Samma år (1819) fick stockholmsafdelningen af Nya skolan ett särskildt organ, Nya Extraposten, i hvilket enligt Livijn [2]) »die Afterphosphoristen und Polyfemisten» nedlade sina verk och mödor; det blef dock af föga betydelse och upphörde redan i början af år 1821.

Askelöf hade på senare tiden förlorat intresset för den egentliga litteraturen, och Livijn uppträdde ganska tidigt som frondör mot upsalaherrarna, hvilka han för öfrigt aldrig kommit nära; de voro enligt honom alltför estetiskt intresserade, man borde ingripa i det praktiska lifvet.

Redan 1817 trodde sig Livijn hafva funnit, att det förestode en schism inom de troendes församling, om han eljest rätt förstode tidens tecken [3]). Och sedan han från år 1816 fått sin verksamhet förlagd till Stockholm, vaknade hans gamla lust att ingripa i litteraturens utveckling. Egentligen en i estetiskt afseende mera receptivt än produktivt begåfvad natur, besjälades han af en brinnande äregirighet; han ville skaffa sig ett namn. Med synnerligen goda förutsättningar för polemisk kritik hade han dock förut ej så som han velat kommit att taga del i dagens litterära strider och ville nu söka taga skadan igen. Han ville ha en stor slutkamp såsom pendant till den häftiga striden i början och ansåg, att hvad som låge emellan dessa båda skeden vore tämligen matt och utan större betydelse (Företalet till första Markallsnatten). Dessutom ville han, att äfven politiken skulle sätta sin färg på polemiken. Med detta senare var emellertid Hammarsköld icke belåten, och mot slutet af år 1819 visade Nya Skolan en betänklig tendens att sönderfalla i smärre grupper:

1. Palmblad med upsalakretsen, som ännu var öfvervägande rent litterärt intresserad, men önskade stridens slut;

---

[1]) Palmblad till Hammarsköld 19 nov. 1819.
[2]) L. till Askelöf $^{21}/_{3}$ 1820.
[3]) L. till Askelöf 28 aug. 1817.

2. Hammarsköld, som ej heller ännu var synnerligen politiskt vaken, men ville brassa på som under de glada polyfemsdagarna samt

3. Livijn, som ville strid men med större beaktande af det politiska och samhälleliga.

I detta kritiska ögonblick kom Atterbom hem och anfallen mot honom kommo alla stridiga viljor att förena sig till en stor slutbatalj, en sådan, som Hammarsköld och Livijn önskat.

Men när Atterbom vid årsskiftet 1820—21 ville göra allvar af sitt beslut att inställa all polemik och sökte försoning med forna motståndare, fick missnöjet med honom nytt lif; Hammarsköld insände en skarp granskning af årets kalender, hvilken af Palmblad betydligt omarbetades, och Livijn meddelar Askelöf den 24 jan., att följden af att Atterbom till Leopold sagt sitt pater peccavi och knäfallit för Esaias vore den, att andra markallsnatten redan låge under pressen, upsalienses ovetande, och han tillägger: »på heder, den är kvickare än den första. Far min» (= Dahlgren) »har gjort själfva stommen och en del af ifyllnaden, och din tjänare har ockrat med sitt pund efter den anda, som i honom är».

Palmblad och Atterbom ville, säger den förre sex dagar senare till Hammarsköld, ha slut på det ständiga guerillakriget, ty krafterna måste sparas till stora idrotter. »Man utger hvart år eller hvartannat en Natt; den svarar på femtio småstenskast» [1]).

Kommittén höll allt fortfarande sina sammanträden: »kämparne äro alltid på vakt till anfall och försvar», skrifver ledamoten målaren Sandberg till Fogelberg [2]).

Emellertid kom Atterbom redan i febr. till Stockholm för att återtaga sin undervisning vid hofvet och synes snart hafva skingrat Hammarsköld farhågor i fråga om hans förhållande till de maktägande inom litteraturen; hade icke denna förlikning kommit emellan, så hade, menar Livijn, en schism mellan upsaliensarna och stockholmarna inträffat: »Då fråga uppstod om andra natten, framställde de förra så många om och men, att man ljusligen såg sanningen af mitt gamla påstående, att jämväl hos dem är det mindre fråga om sak än om person. Följden blef, att man grep verket an utan att vidare bry sig om dem, och att man jämväl var betänkt att utgifva något allvarsamt. Euphrosyne var redan anvärfd; far min och din tjänare hade redan satt sina pennor i ordning». Men »verkhästen, Herr Lars» ville ej vara med [3]), och af det allvarliga blef alltså ingenting. Arbetet med andra markallsnatten bedrefs däremot med ifver, och de första dagarna af april förelåg Åsnan, »hjältedikt, öfversatt från tungusiskan», i bokhandeln.

Ljunggren framhåller, att denna andra del ej på långt när väckt samma uppseende som den första, och däri har han otvifvelaktigt rätt.

[1]) Ljunggren S. V. H., V, 458.
[2]) Bref till Fogelberg K. B.
[3]) L. till Askelöf $^{14}/_{3}$. Ljunggren S. V. H., V, 458.

Dock synes den ingalunda hafva varit så obemärkt som han antager [1]); och säkert är, att den flerstädes blef skarpt kritiserad. Courieren konstaterar, att den haft stark afsättning, och att det redan glunkades om, att ytterligare fortsättning vore under arbete; den erbjöde en i sanning lockande tafla af löjlighet; satiren vore den mest jollrande och hade nästan alltid utseende icke af ilska utan af ren humoristisk ingifvelse. Man hänfördes oemotståndligt af densamma, ända till dess man började fråga sig, om det nöje man njöte vore oskyldigt eller icke. Genom arbetet ginge en ton af lättsinnig moderation, men författaren gynnade synbarligen det parti, som han läte segra. Recensenten erkänner författarens talang, men är synnerligen skarp mot den genre, dit arbetet hör: »vi klaga, att en sådan talang kunnat så oärligt och lömskt användas, kunnat tillåta sig så fega anfall utan att någonsin se sina motståndare i ansiktet» [2]).

Anmärkaren utpekar ännu tydligare arbetets hufvudförfattare: »Mollbergs epistlar hafva föregått detta arbete. Desamma hafva med loford blifvit granskade på behörigt ställe. Säkert skall äfven en dag detta af likheten påtagliga och visserligen såsom äkta erkända barn af samma *andeliga* fader njuta samma förtjänta uppmärksamhet. Osäkre likväl, huru länge med denna rökelse torde fördröjas och till huru många den kan spridas, våge vi emellertid att göra land och rike uppmärksamt på detta tidens ovanliga foster. Vi göra det med följande lofsång:

Dårar, Laster, fröjden er
och du, tryckta rimmarskara,
frälst ur sextonårig fara,
andas — Kellgren är ej mer!»

Att planen i arbetet ej kunde upptäckas vore ju naturligt, då det skulle fortsättas i oändlighet [3]).

Stockholmsposten teg och äfvenså Wallmark, men den kritik, som han så sent som den 17 aug. underkastade årets poetiska kalender, alltså sju månader, sedan den utkommit, är tydligen ett tack för sist.

Leopolds vänner upptogo skämtet med honom illa; v. Brinckmann anser det vara en verklig skamfläck för tidens liberala anda och finner nationen därigenom förolämpad: »hans misstag, där de finnas, borde aldrig klandras utan med en blygsam vördnad» [4]), och Tegnér utbrister efter att ha beklagat Leopolds olyckliga belägenhet — han var vid denna tid nästan blind: »Och likväl lärer Hammarsköld, den eländige, nu nyligen ha sammanrimmat ett paskill mot det gamla sjuka lejonet, men

[1]) Den citeras exempelvis på två ställen af P. G. Cederskjöld i ett genmäle mot Allmänna Journalen (Bihang till Argus 28 nov. 1821).
[2]) Courieren för den 28 maj.
[3]) 5 dec.
[4]) v. B. till Järta 17 jan. 1822. Ur Hans Järtas literära brefväxling I. Bref till och från C. G. Brinkman, utgifna af E. Lewenhaupt s. 20—21

jag har icke sett det och vill ej heller se det» [1]). Och Järta, som ju invalts i Svenska akademien, men ej ännu tagit inträde där, tyckte nog ej så synnerligen om, att denna vördnadsvärda kår kallades de sjutton och en half [2]). Han, Hans Järta, en half!

Fosforisterna och deras vänner satte i allmänhet rätt mycket värde på hjältedikten, ehuru de ställde den under den föregående: så Geijer t. ex. och Palmblad i Svensk Litteraturtidning, där häftet anmäldes den 25 juni [3]). Planen vore icke på långt när så sammanhängande, så helgjutet uttänkt i denna natt som i den förra; men denna lösare hållning hade till det mesta sin ursäkt i den romantiska hjältediktens natur. Diktionen, för öfrigt full af behag och spelande lif, vore ej heller utarbetad med samma omvårdnad som i Rimthussiaden. Äfven denna natt stode emellertid högt, ja företrädet mellan de båda delarna vore svårt att afgöra. Språket vore för öfrigt behandladt med verklig genialitet: en myckenhet goda dialektord och provinsiella talesätt hade upptagits. Dikten vore visserligen liksom den första natten glädtigt och harmlöst lekande, men författarens satir vore onekligen stundom något för skarp.

Öfverhufvudtaget är det intressant att se, hurusom många trodde sig igenkänna Dahlgrens stil, hvars egendomlighet man således redan hade fullt klar för sig. Euphrosyne känner sålunda igen hans naiva målningar [4]) och Geijer yttrar: »Förmodligen är Dahlgren här stormästaren» [5]).

Såsom förut framhållits, är Dahlgren denna dikts hufvudförfattare. Hammarsköld bidrag äro icke betydliga; hans andel inskränker sig till, att han på fem, sex ställen skrifvit än en, än flere strofer [6]). Därjämte äro de klena inledande fägneskrifterna, hvilka Sondén och Atterbom korrigerat [6]), af honom. Äfven Sondén har lämnat sitt, om än obetydliga strå till stacken. Vida större är Livijns tillskott. Genom att jämföra hjältedikten Åsnan, sådan den föreligger i tryck, med de spridda strofer och versrader, som finnas bland hans handskrifter på kungliga biblioteket, är det möjligt att fastslå storleken däraf. Det är något mindre än $^1/_9$ af det hela som måste föras på hans konto [7]). Af honom

[1]) Till M. von Schwerin 1 april 1821. T:s Samlade skrifter Jubelfestupplagan V, 221.

[2]) J. till Brinckman 6 jan 1822 o. a. a. s. 10—11.

[3]) Arkitekten Nyström (bref till Askelöf annandag jul 1821) och Sandberg (bref till Fogelberg $^{31}/_{5}$) föredraga däremot den andra natten, och den senare yttrar, att flere andra tyckte som han.

[4]) E. till Hammarsköld maj 1821.

[5]) G. till Atterbom april 1821, Samlade skrifter I: 8, 457.

[6]) Sondéns Biogr. och bibliogr. samlingar.

[7]) Sång 2: 11, 1—3, 16, 70, 78—85 (85 omarbetad); sång 3: 26, 5—6, 28—9, 30, 1—2 (omarb.), 32—7, 38, 1—4 (omarb.), 39, 1—4, 40—1, 55—7, 59—62, 63—4 (omarb.), 65—6, 67, 1—5, 68, 69 (omarb.), 70—1, 72, 5—6, 73—4, 75 (omarb.) 76—9; sång 4: 12, 16, 1—2, 4—5, 50 (omarb.), 61—6, 71—3, 76, 1—2, 5—6, 82; sång 5: 51, 52, 1—4, 58, 60, 1—4, 61—2, 65—8; Sång 6: 1, 1—4 (omarb.), 2, 3, 5—6, 5—6, 7 (idén Livijns), 12 (omarb.), 15, 16 (omarb.), 17—8, 19, 5—6, 20—3, 30, 31, 1—4 (omarb.), 32—3.

är t. ex. en stor del af skildringen af striden på Bläckhafvet i tredje sången, framställningen af Lidners, Bellmans, Thorilds och Ehrensvärds pinande, den skarpa satiren mot Järtas politiska omslag. Många lustiga infall härröra från honom, och han drar sig ej heller för kynismen. Såsom man kunnat vänta, är hans satir ganska bitter, och han skämtar äfven blodigt med sig själf.

Möjligen har han äfven varit Dahlgren behjälplig med uppgörande af planen till första sången, ty denna erinrar om uppslaget i Livijns förut nämnda ofullbordade satiriska epopé af 1816: Konstens heliga graf. Detta fragment, som slutar midt i andra sången, berättar, hurusom en Gud bär den sofvande Wallmark, inknuten i en näsduk, till Utilien, »där gudinnan Sysis rest sig throner». Scenen flyttas så till Jordan, vid hvars strand Wallmark låter bygga en rådsal med 18 fåtöljer. En strid med mamelucker — väl representanter för Nya skolan — synes därefter ha ägt rum. Versslaget är ottave rime [1]).

Som hufvudförfattare till Åsnan erkändes Dahlgren äfven af vännerna: den första af fägneskrifterna utgöres sålunda af en hyllning till åsnans skald, »diktens yfverborne sprätt».

Det torde vara tämligen allmänt känt, att första mankallsnattens kärna, Rimthussiaden, berättar, hurusom Markall d. v. s. Wallmark, lockad af trollkvinnan Sysis (Svenska akademien), i spetsen för sin rimmarskara gör ett anfall mot Pinden för att störta Apollo från hans tron och i hans ställe upphöja Polyhistrio men slages tillbaka af de stora skaldernas här samt slutligen såsom straff för sitt öfverdåd förvandlas till en åsna. Detta framställes i sex sånger på hexameter i den klassiska hjältediktens stil. Det stundom godmodigt lustiga och träffande, stundom onödigt groft hållna skämtet slutar med ett högstämdt tal af Apollo, i hvilket Atterboms sånggudinna tydligt röjer sig:

> Ja, i Tungusien själf skall förgås den jollrande yra,
> som allt smädar hvad ej är en tanklös rimmarekvickhet,
> blottad på känsla, på språkets musik, på andakt och visdom.
> Då af skalder ett släkte står upp, som lär af naturen,
> åldriga fäders kraft, den heliga frihetens låga,
> stjärnornas samljud, blommornas lif och själarnas kärlek.

Det lyste nu Dahlgren att i en komisk hjältedikt i romantisk stil skildra den till åsna förvandlade Markalls äfventyr och lidanden. Men denna åsna behöfde en ryttare, och härtill utsågs riddar Paw, ett namn, bildadt af initialerna i Wallmarks namn. Denne kom således i dikten att representeras af två: åsnan Markall och riddaren Paw, han blef så

[1]) Jfr Arvidssons uppgift i hans lefnadsteckning öfver Livijn i dennes Samlade skrifter I, 18.

att säga tvåklufven. Åsnan var dock hufvudpersonen; Paw vore att betrakta som dennes fylgja.

Detta, att Wallmark uppträder i två skepnader, vållar onekligen någon oreda, men i de flesta fall låter det sig göra att fatta åsnan Markall såsom representant för tidningen Allmänna Journalen och Paw såsom dennes redaktör, *författaren* Wallmark.

Denne den akademiska smakens kringvandrande Don Quixote borde naturligtvis ha en vapendragare liksom Cervantes odödlige hjälte, och härtill valdes Asphalinius, som Dahlgren låter hafva blifvit förvandlad till galt vid Apollos afstraffning af de slagna rimmarna i slutet af första natten, där denne äfvenledes uppträdt. Asphalinius betecknar kyrkoherden David Aspelin, en af Tegnérs närmaste vänner, en till karaktären utmärkt, tillbakadragen man, som ej spelat någon roll i de vittra striderna [1]). Som vi minnas, ansåg äfven Atterbom, att någon mera betydande litteratör bort väljas till Paws vapendragare. Ja, Dahlgren låter honom själf bli förvånad, då Paw tillkännagifver sitt beslut att välja honom, men Paw svarar:

> När *vishet* sig med *bärsärks*styrka parar,
> dem båda vinkar ärans segerlön.

Här ligger en af anledningarna till, att Asphalinius blef andre man i den stora dikten; ehuru akademist till sin litterära åskådning, var han en ifrig anhängare af den götiska riktningen inom litteraturen, som Livijn och äfven Dahlgren numera ej kunde med: att på en gång vara akademist och göt, syntes kommitterade som en stor löjlighet. Dessutom hade han upprepade gånger hugnats med Svenska akademiens pris, och äfven till Svensk litteraturtidning (Bihanget för januari 1820) inskickat ett genmäle på dess kritik af hans året förut utgifna diktsamling. Det kan ju också vara, att Dahlgren haft förkärlek för Asphalinius, emedan detta öknamn från början var hans eget påhitt. Mot diktens slut ersättes han såsom väpnare af Lindvurmen d. v. s. Lindeberg, som onekligen af alla bäst passade därtill.

Möjligen visar hjältedikten Åsnan anslutning till Atterboms Nya scener ur Rimmarbandet [2]), där Stupidobex (Lindegren) uppträder ridande på en åsna, åtföljd af sin dräng Fanfaron (Nya Posten, utgifven af Törneblad) på en galt, medan den mäktiga fen Sysis bor i en jordkula.

Den äfventyrslystne riddarn Paw vandrar i solnedgången tankfull utmed en strand; han är trött på sitt dådlösa lif och fattar ett fast beslut att följande morgon ge sig ut på riddarfärd. Rökande sin kära sjöskumspipa somnar han. Hans skyddsgudinna, fägudinnan Sysis, kommer farande genom luften, och då hon till sin glädje finner den länge sökte, inviger hon honom med en kyss till hans dråpliga hjältelif. Därpå sveper hon honom i sin schal och tar honom med sig öfver lan-

[1]) Han afled tämligen snart efter det andra natten utkommit, den 25 augusti.

[2]) Polyfem II: n:r 11—13.

den och hafven till Tungusien, där hon lägger honom på marken. Han vaknar och finner bredvid sig en åsna, som såg ganska ynkelig ut. På dess panna stod skrifvet:

»Jag åsnan Markall är och ingen annan».

Glad svingar sig Paw upp på Markalls rygg och anträder så sin färd, därvid han i brist på tömmar styr med åsnans äfven för en åsna ovanligt långa öron.

Han har ej hunnit långt, förrän han möter en galt, som rotar i en ättehög. På åsnans uppmaning berättar denne sin sorgliga historia, hviken är oss bekant från första Markallsnatten. Äfven åsnan täljer sina öden, hvarom Paw ingenting känner. Hon skildrar fosforisternas gräsliga huserande och det stora bifall de vunnit hos den uppväxande ungdomen:

Ja, själfva barnet, som i vaggan låg,
fantastiskt vildt sin blick mot himlen sträckte;
dess ögon spelade med sällsam håg.
Och knappt ett år, förrn starkt det hördes skria:
intelligens, potens, Glut, Wuth, frihet, enklang, Sophia —

alltså en öfversikt af den långvariga stridens historia från och med Polyfems utkommande till Rimthussiaden.

Fordom bar Markall på sin arm den store Fuselbrenner [1]), men sedan hafva de till åsnans stora sorg skilts åt. Huru glad blir hon icke nu, då Paw tillkännager, att just han är denne sökte Fuselbrenner och att det är hans beslut att taga hämd på fantasterna.

Asphalinius dubbas till vapendragare och allt är sålunda färdigt för det heliga korståget mot fantasternas skara; då uppenbarar sig Polyhistrios skugga, sänd af Sysis, och uppmanar Paw att först befria prinsessan Senscommunia, den mångkunniga mö, som i hundra år sugit visdom bland Galliens profeter, men blifvit bortröfvad af en mäktig örn Phantasos. Paw utrustas med allehanda för en romantisk hjälte nödiga rekvisita: en mantel, som räddar ur alla faror; en ring, som, om den gnides mot örat, framtrollar de kostligaste rätter o. s. v.

På färden träffar man bl. a. en gammal man i allongeperuk, som i en påse bär smakens mjöl på ryggen. Detta mjöl är af en underbar natur, ty bara man pudrar sig därmed, förgår allt svärmeri och en isande kyla tränger genom märg och ben. I gubbens trädgård trifvas liljan och rofvan sida vid sida — en skön symbol af det gångna tidehvarfvets vittra princip: utile dulci! I stugan, som gubben bebor tillsammans med sin gumma, moralsatiren, går Paw till sängs; åsnan får reda sig på egen hand i det fria. Plötsligt storma fosforisterna i ge-

[1]) Hufvudpersonen i Wallmarks komiska roman: Min resa till Stockholm, fragment utur Knoblauch Piff Paff von Fuselbrenners Lefverne, Stockholm 1813.

stalt af hingstar fram och plåga det stackars djuret. Paw vill genast möta hårdt mot hårdt, men gubben råder honom att invänta dagen, ty i solens sken förmå fosforisttrollen intet. — —

I den andra sången finna vi fosforisthären samlad i en källarsal: man uppbygger hvarandra med allehanda tal och resonnemang — det hela en godmodig satir på de mera framskjutna medlemmarnas svagare sidor — och störtar sen ut att anfalla Markalls borg. En häftig drabbning uppstår, hvarur fosforisthären naturligtvis utgår såsom segrare. Den stridsskildring, som här bjudes, är ett försök att i sammanträngd form humoristiskt skildra den långa vittra striden — alltså ett motstycke till åsnans berättelse i första sången. Nu bryter man åter upp; planen är att tåga till Snillets sjö för att ur dess vatten hämta styrka till en högre kamp. Lorenzo rider i spetsen på en eldsprutande drake; inom kort tröttna emellertid Polyfem och Mollbergsson, stanna kvar och somna in från alltsammans. Härmed syftas på Askelöf och Livijn, som efter Polyfems nedläggande en tid fram gingo sina egna vägar. De öfriga framkomma vid nattens inbrott till en äng, där de lägra sig och upptända vakteldar.

Det är tydligen nu, som fosforisterna drifva sitt nojs med den stackars åsnan; författaren nämner dock ingenting därom, tydligen därför, att detta upptåg skildrats i den föregående sången. En liten hänvisning här hade dock icke skadat; nu ser det hela vid första ögonkastet mera planlöst ut än det verkligen är.

Paw fortsätter emellertid sin resa. Då han blåser i sin trumpet, framkomma plötsligt en massa djur, hvilka visa sig vara Markalls forna stridskamrater, förvandlade af den vredgade Apollo på samma gång som han själf. I spetsen för denna nya armé anfaller han fosforisternas läger. Det hela slutar med att Paw öfvergifves af de sina och söker sin räddning i flykten. Riddaren införes i tredje sången sofvande på sina lagrar, medan åsnan och galten sträfva upp för ett berg för att från dess högsta punkt söka gripa månen, hvilken de taga för stora guldmedaljen. Väl uppkomna, finna de ingenting att gripa efter, men gripas i stället själfva af en hemsk gestalt med horn i pannan, som höjer sig ur djupet. Det är Satiren.

Ensam fortsätter Paw sin färd och kommer till Bläckhafvets strand. Där vimla seglare, representanter för tidens tidningar. Själf bestiger Paw en — Allmänna Journalen —, men blir hårdt ansatt af en korsar och måste för att bärga lifvet störta sig i sjön. Han lyckas emellertid rädda sig upp på en klippö, där han vänligt mottages af Trasenberg, som med all kraft söker utrusta en ny flotta, hvars olika skepp bära namn efter hjältarna i det stora kriget: Markall o. s. v. I kampen mot korsarerna går det ånyo olyckligt för Paw, som måste fly i en julle.

Fjärran från all kamp bortdrömmer han tre fulla år i fru Politicas famn, tills Polyhistrios skugga väcker honom och manar honom att fortsätta sin befriarefärd. Paw lyder och kommer till den stora staden

Mareno, där han öfverallt letar efter sin trogna åsna. I staden träffar han händelsevis en vid namn Markall, som egentligen hette Fuselbrenner den yngre [1]).

Denne ger den irrande riddaren allehanda nyttiga underrättelser, såsom att Polyhistrio är död m. m. och följer därpå sin frände till teatern, där Leopolds Oden ges, och därifrån till Svenska Akademiens högtidssammankomst. Båda föreställningarna bli i boken föremål för starkt gyckel.

Riddaren får i fjärde sången i en uppenbarelse under sömnen uppmaning att begifva sig till sin farmors grotta utanför staden. Det visar sig, att denna är Sophia Brenner, den hedervärda poetissan från karolinska tiden. I hennes sällskap stiger han ned till underjorden, för att där söka underrättelser om åsnan. På hinsidan den flod, där Pope som färjkarl väntar, mötes Paws blickar af många underbara företeelser: fosforister hvirfla som skuggor kring i dimmornas dans, späda, mer eller mindre lemmalytta barn krypa halfnakna och jämrande kring i mossan — det är rimkalendrar, som af smakens hand öfverlämnats åt ständiga kval; skuggan af Molly, som sänder sin skald en hälsning — satir mot Grafström —; ett slott på en ö, omsluten af en brusande flod, och i slottets fönster långa karlar, som doppa pappersblad i den svarta böljan — karlarna äro romanförfattare af Walbergs cert [2]); längre bort kritikens fasansfulla ström, som är i pöbelns våld.

Då Paw visar Pope sin guldmedalj, fraktar denne honom öfver. Genom en järnport träder han därpå in i den af en stålmur omgifna egentliga underjorden. Visserligen söker en hemsk hund med fyra hufvuden d. v. s. publiken spärra honom vägen, men riddaren slungar diverse tungusisk litteratur i gapet på honom och kommer på så sätt lyckligen förbi. På andra sidan muren ser han tre furier: smaken, sunda vettet och sansade kritiken, hvilka hafva till uppgift att plåga alla författare, som smäda smak och snille. Här finner man Lidner, Bellman och Thorild, de fornskandinaviska skalderna, Polyfem och författaren till den poetico-prosaiska berättelsen Markalls sömnlösa nätter. Rum äro beredda för de öfriga fosforisterna, till hvilka räknas Geijer och Vitalis. Här träffas äfven svärmare och filosofer sådana som Svedenborg, Ehrensvärd och Höijer.

På en ö sitta La Harpe och Gottsched såsom domare öfver alla rimmare.

Ett särskildt område är reserveradt åt neutrerna, hvilka insläppas i elysén, då de lärt sig säga ja och nej.

---

[1]) Hufvudpersonen i Wallmarks Satiriska framtidsmålning Fuselbrenner den yngres resa till Stockholm år 1913, Stockholm 1819.

[2]) Här återfinnes äfven Dahlgrens egen roman Aurora. Walberg var författare till en sämre roman Uggleviksbalen, hvarför han äfven i första Markallsnatten införts under namnet Uggleviksbarden.

Ändtligen kommer riddar Paw till paradiset, där ett starkt sken bländar hans öga: det strålar från medaljer, som här hänga bredvid hvarandra i oräknelig mängd.

Här finnes en hedersbänk för aflidna medaljörer och allehanda kräslig mat. Här återfinner Paw jämväl sin kære Asphalinius, som slutligen af den obarmhärtiga satiren blifvit stekt till döds [1]).

Riddaren hinner till sist öfverdrotten Polyhistrio, som sitter vid glömskans flod, i hvilken han doppar den arme Lindvurm för att rena honom »från hvar fläck, hvar osmak, hvar fantastisk yra». Denne får nu Paw till väpnare i stället för Asphalinius, och genom en bakport kommer han ut i det lefvande lifvet igen.

Paw och Lindvurm komma i femte sången till Marenos port, just som bödeln gör sig i ordning att bränna Struthios d. v. s. Wallins bild [2]). I det lifliga folkvimlet — ordningen upprätthålles af Trasenberg (Cederborgh) såsom länsman — återfinner Paw sin åsna och får del af hennes vedermödor under den tid de varit skilda. Satiren hade tuktat henne med en piska, hvars påk en gång i världen skars af Thorild, och drifvit henne till fosforisterna, som användt henne till packåsna och haft sitt nöje af hennes dans de timmar hon fått hvila från sitt slafgöra. Och den usla maten! Endast kalenderhafre och fosforkakor! Slutligen hade hon tillika med det usla följet anländt till Blåkulla, där en vild orgie firats. Till tåget hade nu åter slutit sig Polyfem och Mollbergsson, hvilka ändtligen vaknat, och bland de öfriga finna vi en ny figur, »en esoterisk lärd magister» d. v. s. Almqvist.

En annan gräslig plåga hände henne äfven midsommarsnatten, då hela naturen fått lif och så när skrämt henne till döds. Ändtligen kommo de till en stad, som förlorat sin gudomlighet, en åsna, i hvars ställe Markall höjdes på tronen. På detta sätt undanryckt fosforisternas gissel, blef hon dock ej länge i sin härlighet. Ty då hon spordes om utgången af ett krig, som stadsborna tänkte börja, befanns det, att hon plötsligt blifvit mållös — satir mot Allmänna Journalen som politisk tidning — och drefs med hån ur staden. Till all lycka hade hon nu återfunnit sin herre.

Markall, Paw och Lindvurm anträda i sjätte sångens början åter sin färd. De möta en jätte, som med två väldiga kvastar korrigerar luften och söker sopa himlahvalfvet rent. Den som vill lära sig den äkta kritikens konst har endast att hänga sig fast vid en af kvastarna och låta sig kringsvängas af jätten. Det värda klöfverbladet dröjer ej att pröfva detta medel till kritisk utbildning. Ännu äro dock

---

[1]) Aspelin lefde ju ännu, det säges också i dikten, att Asphalinius endast är *andligt* död.

[2]) Syftar troligen på en insändare mot Wallin af öfverfältläkaren Ekman i tidningen Anmärkaren af 24/1 1821 och har ej med de litterära eller religiösa förhållandena att göra.

ej Paws äfventyr slut. En åldrig man för honom till en grotta för att intagas i en orden kallad F. R. O. S., d. v. s. För Rock och spis. Ceremonierna äro löjliga nog, och det är tydligen öfver Manhemsförbundets receptioner, särskildt sådana de af Almqvist utvecklats i hans förslag till dess organism, som gycklet går ut. Men ordens syfte är ett helt annat än detta förbunds, såsom äfven namnet angifver: För rock och spis. Det är en satir mot en materialistisk uppfattning af tillvaron i allmänhet, mot dem, hvilkas enda sträfvan är efter födan och kläderna. Alltså ännu ett hugg mot utilitetsprincipens anhängare. Receptionen i detta värda sällskap slutar med ett allmänt slagsmål om rockarna; sedan man en smula lugnat sig, tågar Paw vidare följd af sina nya bröder. Men satirens piska är efter dem; Åsnan Markall skenar i väg, och hela skaran skalar vettskrämd öfver berg och backar. Ändtligen anländer Paw till Senscommunias bergsslott, som bevakas af en jätte, hvilken dock för tillfället lyckligtvis är inslumrad. Men Paw är för feg att döda denne; först sedan en dvärg gifvit honom ett fylldt gifthorn, tar han så mycket mod till sig, att han vågar gjuta något af dess innehåll i jättens öra, hvaraf denne genast dör. Öfver detta sitt dåd stoltserar Paw högeligen, och han erhåller till belöning af den befriade prinsessan hennes hand. En högtidsfest firas. Paw ämnar sätta sig vid prinsessans sida, men dvärgen, hvilken han har att tacka för sin nuvarande lycka och som han dock sökt döda, ehuru förgäfves, ty den illistige krabaten försvann vid hans hugg i jorden, sitter, fastän osynlig för alla andra, på stolen före honom.

Emellertid dricker Paw brorskål med sin kära åsna, och därvid smälta de båda samman till en enda kropp, en gestalt med två ben, till hälften människa och till hälften åsna.

Jätten vaknar och aflägsnar sig genom taket: han har sökt bibringa Senscommunia sundt förnuft, ty jätten är ingen annan än filosofien, men fåfängt: hon »är och blir af Galliens mör en apa». Dvärgen åter är den förskräckliga satiren, som håller Paw, den nya åsnemänniskan, fängslad och tuktad under ständiga hugg; han kan ej vänta befrielse från sitt svåra läge, förrän Sencommunia skaffat reda på Fuselbrenner den yngre, som skall förenas med Paw-Markall till ett väsen. Så blir läsaren vittne till, huru denne senares pinohistoria begynner — och ridån faller.

Hvad polemiken angår, är den naturligtvis först och främst riktad mot Svenska akademiens män. Vi möta ständiga satiriska hugg mot upplysningstidens uppfattning, sådan nyromantiken föreställde sig den: dess utile-dulcisynpunkt, för hvilken dikten var ett sinnesnöje, som hade att prisa en smakfull dygd; dess kalla, skeptiska världsåskådning; dess senscommunfilosofi (Leopolds uppsats mot spökrädslan); dess kyliga, torra poesi (»snillet skapar blott med afkyld blod»), särskildt lärodikten, i fråga om hvilken man framhäfver, att lära och lefverne ej alltid harmonierade med hvarandra: skalderna förkättrade visserligen despotismen, men

smickrade konungarna på vers, och idyllen, vare sig den besjöng den husliga sällheten direkt eller satiriskt ställde lyckan i hyddan i motsats till flärden i palatset. Öfverhufvud är det litteraturens prägel af hoflitteratur, som ogillas; man vänder sig mot det öfverdrifvet korrekta, konventionella och ceremoniösa i den gångna tidens ideal: häraf det myckna talet om peruker, kammade tupéer o. s. v., samt mot upplysningstidehvarfvets bristande blick för det inre lifvets betydelse, dess obenägenhet för det underbara: månen skämtar med åsnan och galten, sjörån och gastar plåga Paw i vattnet, häxorna göra Markall vimmelkantig, och hans förvåning når sin höjdpunkt, då hela naturen får lif midsommarsnatten. Det verkligt upplyftande och höga ansågs vara denna uppfattning främmande. Mot den materialism, som ansågs vidlåda tiden, föres en aldrig tröttnande polemik i olika former: »den upplyste» ansågs hafva särskild förkärlek för bordets njutningar. Snillet skildras såsom en liten man med stor buk, och groft säges det ettstädes, dock med medveten komisk öfverdrift såsom karaktäriserande den unga fosforismens olater, att denna riktnings anhängare vältrat sig i sin dy. Öfverhufvud ansågs deras synkrets vara inskränkt till denna jorden: »hvad handen rör, blott det är verkligheter».

Härtill kommer utfall mot den sentimentalitet, som allt mer och mer kommit att blifva en ingrediens i den akademiska smakens diktning: man förlöjligar det falska månskenssvärmeriet och den moraliserande känslosamheten, som särskildt gjorde sig bred i dramat.

Denna allmänt hållna satir, som onekligen ofta blir andrahandssatir och något slö, ersättes ofta af en, som vänder sig mot vissa institutioner, såsom Svenska Akademien, eller skalder, sådana som Leopold, hvars Oden som nämndt parodieras: i gestalt af en skärslipare låter man författaren i mordisk ifver rasa mot sina egna fantasiskapelser, de uppträdande personerna. Polyhistrio hade dömts att spöka på jorden, sen han bevisat, att inga spöken funnos. Men äfven de öfriga svensk-akademiska författarna få sin beskärda del, bland dem fru Lenngren. Med Svenska Akademiens prisvinnare skämtas äfven ständigt: t. o. m. på den färja, som för riddaren till underjorden, har han sin hedersbänk o. s. v.

De, som näst akademikerna bli värst tilltygade, äro neutrerna, ej så mycket Tegnér – honom tillvitas hans diktnings öfverflöd på fernissa och hans litterära stölder – som framförallt Grafström, hvilken blodigt hånas under namnet Änkans son i Nain. Han göres till en poetisk representant för neutrernas politik:

Grafström hade ju sändt bidrag till fosforisternas kalendrar, men var äfven medarbetare i neutrernas organ Stockholmsposten och stod öfverhufvudtaget på grund af bristande originalitet väl hos alla partier, äfven Wallmark. I likhet med Geijer undrade nog många samtida öfver den hårda bestraffning kommitterade läto honom undergå. Man har förmodat, att det skarpa bref han i okt. 1820 skref till Hammarsköld varit anledningen; själf trodde han, att upsalavännerna blifvit missbelåtna med honom, därför att han under ett stockholmsbesök uppvaktat Leopold [1]). Säkert är, att han tog detta anfall i andra Markallsnatten mycket nära; detta är nog orsaken, hvarför han ej syntes i Poetisk kalender för 1822.

Rätta skälet till afstraffningen var tydligen, att fosforisterna trott sig märka, att Grafström var en lycksökare, som sträfvade att komma sig fram genom att ställa sig in hos alla partier; han vågade, menade man, liksom neutrerna i allmänhet ej taga parti. Då fosforisthären i andra sången stormar ut från källarsalen för att öfverfalla Markalls borg, blir Ånkans son i Nain helt lugnt kvarsittande, därtill manad af Stockholmspostens förre utgifvare Wiborgs skugga, som förespeglar honom, att han, om han vore beskedlig, möjligen engång skulle kunna bli minister i Sysis slott.

Till neutrerna hörde egentligen äfven Järta; det framgår särskildt af hans brefväxling med von Brinckman. Han hade ju uppträdt mot fosforisterna med talrika satirer; och det är därför icke underligt, att han här blir föremål för mycket skämt och hån, som särskildt vänder sig mot hans politiska frontförändring. Äfven för öfrigt spelar den politiska satiren mera in i denna natt än i den föregående.

Wallmark beskylles för vingleri: han är en väderhane, som å ena sidan är ministeriell, men å den andra skräflar liberala kraftsentenser. Men den nya liberala pressen har ej heller kommitterades sympati: för Courierens oförskräckhet synas de hysa aktning, men mot Anmärkaren, som utgafs af Cederborgh, vänder man sig med hänsynslös skärpa, och med Argus börjas nu det skämt, som skulle bli en af Dahlgrens hufvudsysselsättningar under 1820-talet. Det är närmast mera personliga sidor hos dess hufvudutgifvare, som förlöjligas: hans viktighet och självbelåtenhet, men äfven hans optimistiska liberalism. Den servila pressen, exempelvis Granskaren, får dock ej heller något erkännande.

Den litterära tidningskritiken affärdas enligt tidens sed synnerligen öfvermodigt.

Men äfven nya skolan och de henne närstående gå ej fria. Skämtet drabbar götiskheten, som Livijn aldrig kunnat med, och Manhemsförbundet, d. v. s. sådant detta skulle blifvit enligt Almqvists förslag: det är särskildt symbolokynnet, som förlöjligas. Men äfven emot den

---

[1]) Järtas brefväxling s. 85.

egentliga fosforismen vänder sig denna gång vapnet. Redan tidigt hade spår till självparodi börjat visa sig hos Nya Skolans män. Atterbom parodierade år 1813 i en kanzon införd i Palmblads novell Resorna fosforismens olater, som alltså redan då gått upp för honom, och Hammarsköld yttrar i bref till Livijn från samma år med anledning af Sondéns Nickenbak, där denne försökt en dylik parodi: »Idén att utvidga parodien till en allmän såväl öfver fiendernas som vännernas och egna produkter synes mig förträfflig och skall, som jag säkert förmodar, icke vara utan gagneligt inflytande. Man har icke rätt att skratta åt andra, om man ej besitter nog resignation att äfven mitunter skratta åt sig själf». Detta uppslag ledde emellertid ej till någon efterföljd. Efter Polyfems nedläggande följde ju en polemik, för hvilken de allvarliga frågornas utredande var hufvudintresset. I första Markallsnatten, där akademisternas hart när otroliga förblindelse och vittra högmod skulle gisslas, fanns ingen plats för denna självparodi, så mycket mer som nya skolan enligt planen ej själf framträder där; men då andra natten planerades, beslöt kommitterade att införa ett fosforismens självbeskrattande. Detta visar, säger nyromantikens eljest så oresonlige motståndare, Malmström, att Nya skolan numera öfvervunnit sina värsta ungdomssynder [1]).

Fosforistkretsen tages i detta arbete synnerligen vid: dit föres både Geijer, Afzelius, Vitalis och Almqvist.

Först må vi se till, huru fosforisterna ville ha sitt uppträdande betraktadt. Hvarför ingripa de egentligen? Jo, de skola hämnas »Phoibos förhånande», d. v. s. de äro representanter för en högre skaldekonst, liksom äfven för en högre världsåskådning än akademikerna. Häraf kommer deras ständiga öfverlägsenhet öfver sina fiender: icke nog med, att de egentligen alltid segra, äfven då motståndarna tillskrifva sig segern, de äro så säkra på sin saks framgång, att de ha sin gamman af Paw och rent af synas låta honom fly. De voro det inre lifvets, det underbaras präster. I deras uppträdande mot fienderna ligger därför gärna något öfvernaturligt; naturen deltager på deras sida i dessas bestraffning: då Satiren gycklar med åsnan, hör man ett muntert skratt ur bärgens kamrar. För dem är naturen lefvande; för Paw och hans anhang död.

Skolans svagare sidor betonas äfven, dock i allmänhet ganska lekfullt; stundom framställes klandret såsom motståndarnas påhitt, men äfven i medlemmarnas egen mun lägges det.

Fosforisterna äro födda dels i Teutonia (mot tyskeriet), dels i Rom (mot deras påstådda förkärlek för katolicismen); de tyda höglärdt ut hvar lapprissak, söka motsvarigheter öfver allt, ja t. o. m. i knastern, som man rökte; de gå i sin hyperidealism allt för långt:

> Mer värd tulpanen är än all potatis,
> och alla rofvor böra rotas ut,

[1]) Grunddragen af svenska vitterhetens historia V, 72.

och deras uppfattning af alltings enhet såväl naturens som människosjälens blir föremål för en komisk skildring, som lagts i åsnans mun. Deras publikationer bli ej heller lottlösa: Svensk Litteraturtidning t. ex. skildras såsom en skonert, som från Leipzig inför tyskt grillfängeri och snack därom o. s. v.

Atterbom snärtas af den Rääf närstående Livijn för sin metod att rätta de folkvisor han utgaf och framställes såsom tankfull, dyster, tråsjuk, sirlig i sitt tal; han jonglerar med fosforistiska klangord och filosofiska termer — ett rätt godmodigt skämt med mindre lyckade vändningar i hans dikter och prosaförfattarskap. Hans ungdomliga självförverskattning, som ju nu var en öfvervunnen ståndpunkt hos honom, skonas ej heller.

Jämte Atterbom är det egentligen öfver den »högtbeskenade Lorenzo» som gycklet går ut. Han skryter helt gemytligt och får låta ett skämt med hans oförnekliga skrifklåda och stora glädje åt allt hvad kritik heter behaga sig. Sondén berättar, att han var synnerligen belåten med raden:

> Lorenzo, stolt, med kritiska lorgnetten
> betraktade förödelsen på slätten.

Däremot var han till en början ej fullt nöjd med det skämt vännerna drefvo med hans filosofiska studier, hans förkärlek för det absoluta.

Askelöf och Livijn få påskrifvet, därför att de efter Polyfems nedläggande dragit sig ifrån de andra och tänkt göra så mycket, som på grund af deras lättja aldrig blef af. Och den senare säger träffande om sig själf, att han aldrig skall sluta hvad han börjat och att han föga bryr sig om andra men däremot smädar alla.

Eljest synas Livijn och Dahlgren i denna natt bilda en grupp för sig själf, en bacchanalisk duo, som ej har samma intresse för fosforisternas allvarliga företaganden som de andra. Argus kommer i underjorden att pina dem för deras spott och hån; deras värsta plåga blir, att de ej få rådrum att skratta.

> I punschens gyllne floder
> bor sanningen, all skönhets milda moder,

proklamerar Mollbergsson, men det tycker ej den för det Absoluta intresserade Lorenzo om. Och Mollbergs oregerlighet och ogenerade författarskap framhålles vederbörligen.

> En bärsärk lik i götiskhet och kynne
> for fader Mollberg fram bland sten och grus;
> än rände han i kapp med Riddar Tynne,
> än flög han på trollpackorna burdus:

han ville se dem nakna och beskrifva
uti Epistlar för att svenskhet lifva [1]).

Palmblad har däremot fått sig anvisad en alldeles för undanskjuten roll; men han har ju ej egentligen deltagit i markallsdiktningen, och man kom väl därför ej att synnerligen tänka på honom.

Äfven skolans mindre betydande medlemmar få sin beskärda del: Sondén behandlas mera godmodigt, den af Palmblad enligt stockholmsfosforisternas åsikt öfverskattade von Zeipel mera skarpt, och äfven finnen Arvidsson ihågkommes, hvars häxa läser »en läxa om blod och hvitlök».

Onekligen märkes något, om också obetydligt framhäfvande af en självständig stockholmsgrupp, som hvars program man skulle vara frestad att särskildt anse följande, som Åsnan Markall till sin undran får höra i fosforistlägret:

Stor sak, hur hatten eller mössan sitter,
blott det är hufvud som den sitter på.

Af Livijns handskrifter se vi, att han velat ha satiren skarpare. I strofer, som ej medtagits, framställes t. ex. ärkebiskop von Rosenstein, som i det tryckta arbetet tillhör Paws »kreaturliga armé» i egenskap af räf, såsom en ljusets fiende, och äfven mot Geijer ger han här sin kända animositet luft. Det gäller dennes ståndpunkt i den religiösa frågan: Livijn låter honom slunga bläckkaskader mot himmelen, men samtidigt djupt bocka sig,

»att ej vår Herre må bli förargad på hans stolta mod».

En sak, som i detta sammanhang särskildt bör framhållas, är Livijns framdragande af äldre svenska författare, som af den franska smakriktningen underskattats: utom de förut nämnde Thorild, Bellman o. s. v. förekomma i vid slutredigeringen ej medtagna strofer äfven folkvisornas författare, Stjernhjelm, för hvilken Livijn sedan gammalt hyste beundran, samt Skogekär Bergbo, hvilken signatur ju Hammarsköld användt under fägneskrifterna.

Talrika anspelningar på dagens händelser förekomma. Blom tilltygas t. ex. för den del han ansågs ha haft i det åtal, som samma år andra Markallsnatten utkom väcktes mot Geijers skrift om Thorild, i strofer, där striden om treenigheten framställes på ett djärft, ganska vanvördigt sätt. Skämtet med Manhemsförbundet synes äfven vara rik-

---

[1]) Anspelning på Mollbergs epistlar och Dahlgrens verksamhet i Manhemsförbundet.

tadt mot de underliga skråceremonier, som ännu fortlefde [1]). För öfrigt finnas äfven en del anspelningar, som numera äro svåra att förstå: diktcitat inpassas för att angifva, mot hvem satiren är riktad (så hade ju äfven Atterbom gjort i sina xenier), öknamn användas, som endast voro kända i vissa kotterier, dikter, som aldrig utgifvits, omnämnas (t. ex. Livijns hafsfru), hvarför äfven samtiden bort hafva haft svårt att dechiffrera allt.

Stundom anspelas på rent privata förhållanden: då Struthios, Wallins, bild brännes, koxa snushandlare, resande sig på tåspetsarna, i tuber; Wallin var som bekant gift med en dotter till en rik snusfabrikör. På de anfallnes borgerliga yrke antydes äfven någon gång: Struthios bild är svept i domino; Rephanus Flos skepp sades vara byggdt att balkar flotta (Blom var jurist) o. s. v.

Det kan icke nekas, att tonen någon gång blir rå och grof, då gärna såsom ursäkt försyndelser å motståndarnas sida framdragas, ja en enstaka gång vidrig, och att osmakligt skämt förekommer. Och det är äfven gifvet, att polemiken äfven här gjort sig skyldig till förlöpningar, men härvid är ej lönt att särskildt uppehålla sig — huru sällsynt är icke en lugn, saklig polemik äfven i våra dar, då det gäller ämnen, för hvilka man med hela sin själ intresserar sig! Palmblad yttrade i Svensk litteraturtidning, att Markalls sömnlösa nätter i allt det, som tyckes vara riktadt mot skalder och litteratörer af *sant* värde — en sådan som Wallmark måste hålla tillgodo med hvad han fick, menar Palmblad tydligen — endast vore en harmlös humoristisk lek med vissa drag i den individuella utansidan af hvars och ens auktorskap; och Sondén vill hafva det hela betraktadt såsom ett lekverk, som blifvit af mången, men detta alldeles oriktigt, illa upptaget. Han liknar den stora dikten vid ett barn, som oskyldigt leker med allt, en man, som ädelt harmas öfver det enligt hans öfvertygelse straffvärda. Fullt så harmlös är nu denna satir ingalunda, ehuru det helt säkert är en öfverdrift att med Malmström [2]) kalla den »en tvåhundra sidor lång pamflett, mera krystad och ovettig än kvick.» Bortser man från det gamla satiriska greppet att framföra sin motståndare såsom åsna och i anledning däraf utrusta honom med långa öron — äfven före förvandlingen hade emellertid Markall långa öron och Paw har äfvenledes sådana —, så finns dock i skildringen af Paw ett och annat, som måste stöta och som förefaller en modern läsare betänkligt ur moralisk synpunkt. På Paws mantel är en räf målad. Värre är karaktäristiken af honom. Lika feg som han är, då det gäller att döda jätten, lika oförskämdt morsk och hänsynslöst själfvisk blir han, då han tror denne vara bragt ur världen och alltså förmenar sig hafva hunnit sitt mål. Hans uppförande mot dvärgen, som egentligen varit den, som gjort det möjligt för honom att befria prinsessan och vinna hennes hand, är i hög grad lumpet.

[1]) Se Anmärkaren för dessa år.
[2]) O. a. a. V, s. 364.

Till fegheten kommer skräflet och stor förmåga att »insinuera» sig. Lindvurmen behandlas mera föraktfullt nedlåtande än Paw, och skämtet med honom har en mera gemytlig färg.

Grofheten i tillmälena adlas någon gång af en stark indignation såsom i följande dundertal af satiren mot Åsnan Markall:

> Du plump uppå Naturens klädnad skära,
> långörade och hjärnelösa djur:
> du hårbeväxta tistel, åkerskära
> bland sångarsläktet, smakens brandvaktslur!
> Du svansade skärtorsdagskvast, Boricka!
> Din tjocka galla själf du snart skall dricka.

Hvad planen angår, så har Ljunggren uttalat sig därom med mycken skärpa. Han anser det vara svårt, ja omöjligt att lämna en kortfattad och klar redogörelse för detta diktverks innehåll. Jag hoppas, att mitt referat i det föregående jäfvat detta. Det är sammanhanget mellan första och andra sången, som synts Ljunggren oklart. Men han har icke märkt, att skildringen af källarscenen och den därpå följande stormningen af Markalls borg är en rekapitulation af den stora striden, sedd ur fosforistisk synvinkel, alltså en motsvarighet till Åsnans redogörelse i första sången, och att den alltså visst icke till tiden följer efter det öfverfall af fosforisterna på åsnan, som där berättas. I denna kampskildring i andra sången uppträda ju personer, som vid diktens författande voro döda — Lindegren t. ex. —, och där omtalas ju, huru Askelöf och Livijn blifva efter. Medgifvas måste emellertid, att det hela här icke är rätt tydligt. Källarscenen är — det ser man genast — en skildring af Markallskommitténs sammanträden, men på samma gång har den utvidgats till en tillbakablick öfver den tioåriga striden. Härigenom komma personer, som först vid slutet af densamma uppträdt, att få vara med allt ifrån början, liksom döda personer uppträda jämte dem, men detta är väl förlåtligt i ett romantiskt epos af en så fantastisk prägel som detta. Någon oreda uppstår dock, som sagdt, häraf. Äfven för öfrigt är planen ju fantastisk. Järta är t. ex bock i Paws följe i andra sången, men i den tredje kapten på ett af de skepp, som deltaga i striden på Bläckhafvet, ja väl äfven skeppet självt. Man kan ju äfven tycka, att fosforisthären tränges väl mycket undan under framställningens gång, och öfverhufvudtaget får man det intrycket, att dikten icke är fullbordad utan lika gärna kunde ha fortsatts med ett par sånger till.

Äfven kan man ju ha sina dubier om, huruvida Wallmarks tvåklufning varit så önskvärd för begripligheten af allusionerna; likväl har jag ej märkt, att detta varit till skada för en klar uppfattning af diktens syftning. Markall d. v. s. Wallmark i åsnegestalt är hufvudsaken, och att göra en af dennes fantasiskapelser, Fuselbrenner, äfven kallad Paw

— man höll ingen måtta vid uppfinningen af nya drag — till ryttare, var ju något långsökt men onekligen i stil med det andra; komiken i denna dikt är i allmänhet subtilt skolastisk, om jag får begagna det uttrycket, som hos Tieck.

Upprepning af samma motiv t. o. m. i samma sång förekommer; det hela verkar också ohjälpligt långrandigt och hufvudintrycket blir matt. Det är för stor rikedom på allehanda påhitt: kommitterade tröttna ej att uttänka nya komiska situationer, komiska figurer och symboler och komiska beskrifningar, som ofta äro af en tröttande längd. Hvar och en kommer med sitt bidrag. Dahlgren hade t. ex. skrifvit skildringen af den första sjöstriden i tredje sången; men Livijn tyckte, att det komiska stoffet ännu icke var uttömdt, och tillade därföre den andra. Godt lynne finnes mångenstädes och flere roande episoder och lustiga infall förekomma, men det hela verkar allt för reflekteradt, sinnrikt; somliga påhitt äro otroligt gjorda och uddlösa: svartprickiga sjöfåglar svinga satiriskt öfver Bläckhafvet och bära för Paw förnärmande inskriptioner på sina vingar! Stundom öfvergår komiken till sin fördel till burlesk. Dikten verkar icke enhetlig, den är intet afslutadt komiskt konstverk af poetisk rang: dess långa tillblifvelseshistoria, närmare ett halft år, har satt märken efter sig, men den är intressant ur många synpunkter.

Störande verkar den bristande objektiviteten vid figurernas karaktäristik. Om Markall är öfvertygad om, att den franskklassiska poesien är den högsta, hur kan han då svärja vid Boileau, vid *all platthets* vatten? Är det bra att låta Paw själf tala om sin fredliga jakobinism? Det är förf. som så tänker, ej Paw, och det är en bekväm, men förkastlig utväg att sålunda lägga satiren mot personerna i deras egen mun utan vidare. En yttring af den romantiska ironien är det ju för öfrigt att låta de uppträdande figurerna anspela på skalden och läsaren.

Bland diktens förtjänster kunna äfven räknas en i allmänhet ledig, ofta klangfull men ej sällan slarfvig diktion, ett ofta prägnant ordval, upptagandet af ord ur det äldre språket och dialekterna samt en på lämpliga ställen förekommande anslutning till talspråket. Bildspråket är rikt — några få genomförda bilder förekomma i stil med dem, som äro så vanliga i första natten — och naturskildringen åskådlig.

Dikten är, såsom redan framhållits, ett episkt försök i romantisk stil. Att man känt Ariosto är troligt och synes framgå af enstaka ställen, men närmast är det Wieland, hvars Oberon varit en af Dahlgren gärna läst bok, som är mönstret. Anslutningen till honom är dock tämligen ringa; det har ej varit fråga om att lämna någon utförd stilimitation, såsom fallet var i den första natten. Det romantiska ligger egentligen i äfventyren och fantastiken; en romantisk värld visar sig sällan. Den rent romantiska stämning, som stundom anslås, brytes vanligen genast: diktens allvarliga stämningsfulla början följes t. ex. af en realistisk skildring af Paws tillredelser för natten. Och gudavärlden blir föremål för en

lätt travesti: Allehanda är Elyséns nyhets- och annonsorgan. Någon gång spåras möjligen någon parodi på den pseudo-klassiska epikens stil (Paws dröm om, hur han återfinner sin åsna).

För skildringen af underjorden hafva både Dante och Vergilius (Eneidens sjette sång) anlitats i ganska stor utsträckning. Liksom Aeneas ledes af den kumeiska sibyllan, så är här fru Brenner Paws följeslagare. För öfrigt skönjes inflytande från Tieck (fantastiken: diktskepnader uppträda och dansa med sina författare o. s. v.), Skakespere (Midsommarnattsdrömmen, Macbeth, väl äfven Stormen), Goethes Faust, Cervantes (väderkvarnen, riddaren och väpnaren) [1]) samt Sankt-Hansaftenspil af Oehlenschläger, hvilket ju redan påverkat Mollbergs epistlar:

Du lille Kunstdommer, som saa net
betragter mig giennem din Lorgnet!

Äfven ur motivsynpunkt är således denna komiska dikt af intresse.

* * *

Den kommitté, som bildats för utgifvande af Markalls sömnlösa nätter och som så småningom upptog nya medlemmar — vi känna inalles följande: Atterbom Haggai, Hammarsköld Habbakuk, Palmblad Jeremias, Livijn Obadia, Askelöf Micha, Dahlgren Joel, Sondén Amos, Ödmann Nahum, Arvidsson Zedekias, Sandberg Stephania, Fogelberg Osea, Euphrosyne Debora [2]) — sammanträdde äfven efter utgifvandet af den andra natten, och det förefaller, som om den aktat fortfara i sin verksamhet. Detta synes redan framgå af företalet till densamma, undertecknadt den 1 april. Där står bl. a., att i läsarens händer lämnades de sex första sångerna af en hjältedikt, hvilken i hela det nordliga Asien lefde på allas läppar. Om fortsättning komme att följa, berodde på läsarens bevågenhet och kritikens hållning, ty i vidd eftergåfve hela denna hjältedikt föga den gamle Firdusis stora poem, ja, den fortsattes dagligen, »så länge åsnan yar, galten gluffar». Bidrag hade insändts, som i sinom tid skulle begagnas o. s. v. Detta är väl mera ett löst hot; men att tanken på en fortsättning ej varit främmande för stockholmsfosforisterna, särskildt Livijn och Dahlgren, som nu befunno sig i en mycket krigisk stämning, vet jag af flere vittnesbörd.

Sommaren 1821 tog Arvidsson inträde i kommittén, i hvilken han ju redan förra året invalts. Han berättar själf i lefnadshändelser [3]), att Atterbom, Hammarsköld, Dahlgren, Livijn, Sondén och Sandberg

varit närvarande och mottagit honom med allehanda lustiga upptåg. Man beslöt äfven bl. a., berättar han vidare, att utgifva en roman, i hvilken hvar och en skulle skrifva ett kapitel, något som aldrig blef af. »Efter en af de härligaste aftnar i min lefnad lämnade jag kommitterade, yr af vin, fröjd och lust» [1]).

Antagligen har äfven denna beslutade roman varit afsedd att ha ett polemiskt syfte. Emellertid blef verkligen detta beslut mer än ett hugskott; Dahlgren skulle, såsom var att vänta, börja, och han har mycket riktigt skrifvit sitt kapitel, ty enligt biljett af den 3 aug. s. å. har han skickat detta till Atterbom för granskning; sedan skulle Livijn ha det. Det ser ut, som om meningen varit att kalla romanen Jeanette. Det hela strandade tydligen på Atterboms kända långsamhet, ännu den 20 jan. 1822 hade han ej skickat romankapitlet tillbaka, ty denna dag påminner Dahlgren honom om nödvändigheten att snart sända det, emedan det skulle fortsättas af stockholmsvännerna enligt öfverenskommelse. Sedan afhöres projektet ej, det har tydligen afstannat [2]).

Ett annat polemiskt poem ingick äfven i Dahlgrens planer vid denna tid; det skulle heta Foten och komma »att höra under en historia Markalls beläte eller Mollbergs sjukdom och vederfående» [3]), men om detta känner jag för öfrigt ingenting.

Lindeberg uppträdde, sedan han i okt. 1821 blifvit ägare af den gamla Stockholmsposten, som hittills varit neutrernas organ, såsom Wallmarks efterträdare i sträng kritik af nya skolan. Under de båda närmaste åren riktade han skarpt och stundom hånfullt klander mot många af dess medlemmar, såsom Dahlgren, Hammarsköld och Euphrosyne. I sin förbittring försökte denna år 1823 förmå Dahlgren att mot Lindeberg sammanskrifva en tredje natt; denne synes äfven hafva påbörjat och lämnat till tryckning ett dylikt arbete, och knappt hade han lämnat Stockholm för att resa till Linköping i och för pastoralexamen, förrän den boktryckare, som han uppdragit bokens tryckning åt, i den på hans tryckeri utgifna servila tidningen Argus den fjärde lät införa profbitar ur företalet till Lindvurms sömnlösa nätter och de inledande epigrammen, spydigheter mot de olika dagbladen. Tidningen meddelade, att första delen af arbetet, innehållande ett episkt poem Lindvurmiaden, enligt löfte skulle utkomma före årets slut [4]). Detta skedde tydligen mot Dahlgrens vilja, ty då han fått reda på saken, skref han

---

[1]) Denna Arvidssons uppgift bekräftas i ett bref från Sandberg till Fogelberg af den 6 juli. Som Atterbom var närvarande vid sammankomsten, måste den hafva ägt rum före den 21 juni, då denne befann sig i Upsala.

[2]) Det är möjligt, att man tagit idén från den krets tyska nyromantici, som samlades kring Chamisso i Berlin. 1808 utkom nämligen en roman Die Versuche und Hindernisse Karls, eine deutsche Geschichte aus der gegenwärtigen Zeit, I, gemensamt skrifven af Chamisso och några hans vänner. Kürschners Deutsche National—Literatur 148, s. XXXVI—VII.

[3]) Odaterad biljett till Atterbom. I Svenska Litteratursällskapets ägo.

[4]) 9 april (6).

till Hammarsköld: »Hälsa Ortmann och säg, att jag slår armar och ben af honom, när jag kommer tillbaka, jag är i grymmaste furage» [1]). Lindeberg tog naturligtvis icke väl upp detta hot om en ny mot honom riktad natt — han var mycket känslig för begabberi — och gick, skrifver Sondén, omkring och klagade öfver, att Dahlgren, då han reste till Linköping för att aflägga pastoralexamen, ej kunnat afhålla sig från detta oprästerliga angrepp. På Lindeberg var ju Dahlgren synnerligen förtretad, hvartill han onekligen hade sina skäl, såsom vi strax skola se; han skrifver om honom vid denna tid: »Af Argus förnimmer jag, att Lindvurmen blifvit ur växelundervisningsdirektion af ödet utkastad —. Hälsa honom och säg, att det fägnar mig oändeligen. Vore han så väl äfven från dödligheten expedierad —» [2]). Men medan Dahlgren i Linköping sysslade med teologiska studier, har han tydligen kommit på andra tankar. Lindvurmiaden utkom aldrig [3]), ehuru den möjligen legat färdig i manuskript. Emellertid hade det tydligen kommit ut i Stockholm, att Dahlgren höll på med en fortsättning af Markallsdiktningen; det framgår af det af mig förut omnämnda samtalet med Nils von Rosenstein, vid hvilket denne ville ha reda på, om Dahlgren skrifvit oanständiga saker mot akademien och ville ha hans löfte på att ej heller skrifva något ovett mot den i framtiden. Att pastorsadjunkten i Ladugårdslandet var den sannskyldige författaren till andra Markallsnatten var numera en allmän hemlighet; ocli det är ju ej att undra öfver, att man på flera håll, särskildt i prästerliga kretsar, tyckte, att en polemik i dylika former var ovärdig en präst. Då man nu hörde glunkas om, att han hölle på med en fortsättning, ansågo sig tydligen vederbörande vara skyldiga att gripa in och mot slutet af år 1823 blef han också uppkallad till Franzén, som därvid talade om det gräsliga oväsen han gjort, att fred borde påtänkas o. s. v. »Jag skall», fortsätter han i det bref till Thomander, hvari han meddelar detta, »i slutet af veckan åter gå till honom, få se hvad resultatet blir.» Och han utropar: »Himmelska välmening! du vet ej hvad du gör. Jag förkväfva i mitt bröst harmen och elden och hämden öfver det usla, besatta, djäfvulska, nej förr fram med sträckbänk och rosenkransar. — — Frihet, gudomliga frihet, öfvergif mig ej, bojor äro tryckande, om de också äro gyllene och smidda af en gudahand. Nej, frihet eller död! [4])» Och i samma bref berättar han vidare, att en lektor Wallin varit hos honom och anhållit, att Bernhard Beskow finge göra en visit; och han

---

[1]) 30 juli 1823.
[2]) D. till Hammarsköld 1/8 1823.
[3]) Ett i Dahlgrens och Thomanders brefväxling ofta förekommande arbete, Markalls brandvakt, är möjligen identiskt med densamma.
[4]) D. till Thomander 26 nov. Tankar och Löjen s. 107. Dahlgren citerar här ett uttryck i det tal han nyss hållit för gymnasistsällskapet i Linköping.

förmodar, att dennes afsikt vore att utleta något om Markallsnätterna. »Jo pytt ock! — O ömklighet!» utropar han. »Nu börja mössena krypa fram, se Stockholmspostens senaste recension öfver Odalman, anbelangande den literära sidan etc. af boken, i fall den har någon sådan.»

Thomander synes att döma efter hans bref af den 12 febr. 1824 hafva manat honom att fortsätta: »Eller skall du öfverge den bana sångens gud anvisat dig att själf bryta och ensam beträda för att i stället blanda dig med det poetiska packet och slåss om ett blad af den lyriska segerkransen, då du äger makt att eröfra dig den episka, dit ingen annan vågar peka. Bättre måtte du väl förstå dig på Carl Fredrik Dahlgren.» Han samlar ur den tyska litteraturen ställen, där Lindvurmen förekommer, åt honom [1]); ännu i bref af den 14 okt. 1824 frågar han Dahlgren, huru det går med »Lindvurms apotheos» [2]). Emellertid lät Dahlgren, som väl var, tanken falla; om redan den andra Markallsnatten i viss mån var ett missgrepp — non bis in idem — hur vanskligt hade det icke varit att bjuda allmänheten en tredje.

Men låtom oss återgå till ställningen hos oss, då andra Markallsnatten utkom.

Wallmark, som under åren 1820 och 1821 allt hänsynslösare angripits, gengäldade den uppmärksamhet, som sålunda visats honom, med åtskilliga mothugg. Det är nu som han i Manhemsförbundets handlingar finner ett nytt anfallsvapen mot fosforisterna. Äfven Järta och andra visade, att de icke ännu tänkte nedlägga polemiken, och nya motståndare framträdde mot fosforismen såsom Vitalis, hvilken, rädd för att blifva räknad såsom en upsalafosforismens adept — i andra markallsnatten föres han ju till fosforisthären — ville offentligt visa sitt oberoende. Hans prosadialog, Rustningar till Ragnarök, företrädesvis riktad mot Hammarsköld och Palmblad, utkom midsommaren 1821. Palmblad svarade skarpt, ja hånfullt, och Vitalis tog nu sin tillflykt till Allmänna Journalen; märkligast af hans polemiska saker där är hans Utdrag af en recension i Svensk Litteraturtidning försedd med noter af Vitalis [3]). Man observere särskildt slutet. «Och lyster det läsaren att höra deras framtida öde, så vill äfven jag en gång öppna min mun till profeterande. Nedanför det läger, där den nya skolans paltiga krigsknektar sitta och drömma, flyter en bedröflig å, som hetat Lethe ifrån hedenhös. Liksom Herren fordom sände ett starkt västanväder, som upptog gräshopporna i Egypti land och förde dem i Röda hafvet, så uppkommer förr eller senare en storm, som i Lethe skall begrafva den nya skolans ömkliga piltar. Och denna storm är det nya tidehvarfvets anda!» Det är det snart kommande bakslaget mot nyroman-

---

[1]) Th. till D. 1 nov. 1823, 16 maj 1824. D:s brefv. K. B.
[2]) D:s brefv. K. B.
[3]) N:ris 203 och 205.

tikens ensidigt estetiska läggning och världsåskådning som här förebådas. Nya skolan förlorade sin makt öfver sinnena, emedan den ej förstod tidens kraf. Samtidigt blir sammanhållningen inom dess armé allt lösare, hvarom närmare i följande kapitel, en och annan ung man, som nyss förvärfvats åt den goda saken, började draga sig tillbaka. Typisk är i detta fallet Anders Fryxell. I sin Min historias historia skildrar han, huru hänryckt han var, då hans sångspel Vermlandsflickan blifvit antaget till införande i Poetisk kalender för 1822: »Det var i mina ögon en hög grad af litterär heder och utmärkelse, och efter mottagande af detta utslag kunde jag på flera timmar icke sofva, utan gick — det var en sen oktoberkväll — i det klaraste månsken upp på slottsbacken i Upsala för att lugna mina känslor och afkyla min förtjusning» [1]). Men redan detta år, hade han, förklarar han, »blifvit utledsen vid fosforisternas utvattnade trånad samt urblekta morgon- och aftonrodnader». Han vore redan äcklig vid litteratur och litteratörer [2]).

Detta år fick äfven fosforismen en ny motståndare i tidningen Argus, hvilken, redigerad af Scheutz, som en gång ansetts höra till den nya skolans leder, och Johan Johansson, börjat utkomma den 19 nov. 1820. Striden mellan fosforisterna och Wallmark var däremot nu på upphållningen. Den senare söker i flera artiklar sammanfatta sina estetiska åsikter, uppsatser, som visa, att han ingenting lärt under den långa striden, och förklarar i sin broschyr Försök att upplysa publiken om föremålet och beskaffenheten af den elfvaåriga tvisten inom vår litteratur (slutet af oktober), att han icke mera ämnar inlåta sig i någon egentlig strid med Nya skolan. Han befarade tydligen, att allmänheten börjat tröttna på den uttänjda polemiken, och hans eget intresse för de litterära företeelserna hade, det ser man, aftagit. Det är nu politiken som för framtiden så godt som uteslutande tar hans uppmärksamhet i anspråk. Lindeberg, som i nov. i Stockholmsposten anmäler denna broschyr, anser, att Wallmark gått segrande ur striden; det blef ju Lindeberg, som, sedan denne dragit sig tillbaka, blef hufvudrepresentanten för den akademiska kritiken under 1820-talet.

Det är ju möjligt, att striden mellan Wallmark och fosforisterna kommit att ytterligare utspinna sig, om Sondén, som fått i uppdrag att svara på broschyren och som ifrigt anmanades af Palmblad, blifvit färdig med sitt genmäle, hvilket dock till Livijns stora missnöje ej blef fallet. Palmblad kom sig ej heller synnerligen för, emedan han mot årets slut hade sin hufvuduppmärksamhet riktad på Argus, som, hvad dess litterära uppfattning angår, visserligen icke var någon beundrare af Svenska akademien, men ej heller kunde med hvarken fosforister eller göter. Åt striden mellan de båda skolorna lämnade numera ingen någon uppmärksamhet, förklarar han den 11 juli.

---

[1]) s. 18.
[2]) s. 19.

I en lång artikel (n:ris 84—86, 89—90) begagnar Johansson utkommandet af Johan Olof Wallins vitterhetsförsök första delen för att uttala sig om den svenska skaldekonstens tillstånd för närvarande, ett inlägg, som väckte förargelse på alla håll.

Förf. beklagar den fullständiga anarki, som rådde i den vittra världen; den poesi, som alstrades, vore i allmänhet icke nationell och senterades icke heller af nationen, hvilket däremot verkligen varit fallet med den gustavianska vitterheten, om man bortser från de dramatiska och didaktiska poemerna.

Och han söker snusförnuftigt och klumpigt utreda hvad af Sveriges litteratur som verkligen förtjänade namn af nationell poesi. Dit måste man räkna större delen af de skämtsamma och lyriska skaldestycken, skrifna af den gamla skolans medlemmar, som för icke längesedan utgjort ett så allmänt nationalnöje. Dessa dikter hade framkommit, då skalderna öfverlämnat sig åt sin egen skaparkraft utan att låta sig bindas af skolans principer.

Hvad som särskildt misshagat Johansson i gamla skolans didaktiska poesi var syftningen däri: man upphöjde privatlifvet och framställde böjelsen för offentlig verksamhet såsom ett fåfängligt, glädjelöst och oftast sedefördärfvande begär. Svenska Akademien vore, förklarar han helt frankt, till för att stödja regeringens politik.

Men den nya skolan vore i själfva verket lika didaktisk som den gamla. Den saknade popularitet i framställningen af vetenskapliga och allmänna förhållanden — en Silfverstolpes eller Leopolds prosa vore dock ingalunda redigare — [1]) och hvad dess vittra produktion anginge, kunde det här ännu mindre än i fråga om den gamla skolan bli fråga om något nationellt. Göterna åter hade ett alldeles för inskränkt ämnesval.

För närvarande rådde hos svenska allmänheten stor kallsinnighet för poesiens produkter, men artikelförf. hoppades, att yngre snillen skulle behjärta hans maning och genom att dikta i en mera nationell anda åter väcka allmänhetens domnade intresse för den sköna litteraturen.

Johanssons estetiska bildning är ej synnerligen rik och hans estetiska omdöme tämligen groft; hans myndiga råd till skalderna framkalla vårt löje. Men det nya hos honom, det, som bebådar den kommande utvecklingen, är den politiska och samhälleliga synpunkt han anlägger.

I sitt genmäle [2]) vänder sig Palmblad särskildt mot talet om de många skolorna; för sin egen del ville han i den svenska vitterheten endast medgifva tillvaron af en enda skola, den nya, den enda, som vore produktiv och hvilken omfattade alla Sveriges yngre skalder gemensamt.

---

[1]) 1821, n:r 36.

[2]) Öfversikt af Sveriges nuvarande dagbladslitteratur, Svensk Litteraturtidning dec. 1821.

Den motsats, som skilde dessa ifrån de äldre, hade längesedan förvandlat sig från en polemisk till en successiv eller historisk, då ju de senare ej voro produktiva; det vore endast dagbladsskrifvarna, som sökte återupplifva den gamla oredan. »De ryktbara markallsnätter» voro intet bevis på någon splittring i två stridande skolor, ty den andra af dem hade ju visat, att det hela endast vore en harmlös humoristisk lek. Och någon söndring bland de yngre skalderna vore alldeles icke till, åtminstone ej i hvad som rörde deras gemensamma poetiska syftning. Den vitaliska schismen hade intet att betyda; den vore endast ett enskildt personligt vredesutbrott. Hos alla verkliga litteratörer och poeter i Sverige härskade därföre nu blott en trosbekännelse, den poetiska, blott en anda, den svenska. Och han föreslår samtidigt att enigt och allmänneligen afskaffa ur både tal och skrift alla dessa parti- och sektbenämningar af gamla och nya skolor, akademister, fosforister, göter o. s. v. såsom numera fullkomligt opassande och otjänliga.

I denna artikel säger Palmblad uttryckligen, att Svensk litteraturtidning ogillade sin förra öfverdrift; han gillar ej heller Argus skarpa utfall mot Svenska akademien såsom en politisk inrättning och betonar, att förhållandet mellan hvad man skulle kunna kalla den nya skolan, d. v. s. de producerande poeterna, och dem, som upphört att producera, snarare vore ett vänskapligt än ett ovänligt.

Härmed säger Palmblad farväl åt polemiken med Wallmark, dennes ord i den ofvan nämnda broschyren synas också ha varit allvarligt menade; och man kan därföre säga, att den långvariga striden mellan gamla och nya skolan slutade med år 1821.

Vid framställningen af åsikterna hos den liberala tidningen Courieren, hvilken af Palmblad bemötes med mycken aktning, antyder han i korthet upsalafosforismens politiska uppfattning, och han kastar äfven i denna märkliga artikel stridshandsken mot den nya anda, som trängt in i Sveriges tidningspress. »Mer och mindre kväljer dem alla», dessa dagbladsskrifvare, »en politisk reformationsfeber, rik på stora ord och små tankar, åtföljd af ett fanatiskt hat emot allt det som i missförstådda bestående former är historiskt, poetiskt och religiöst. Därföre ser man nu åter en uppskummande drägg af 1790-talets yra bjuda till att öfverskölja den ö, där Tron, Sanningen och Sången ännu vistas. Men den högländta ön fortfar, obekymrad och fri, att höja öfver de fräcka vågorna sitt härliga landskap». Och Palmblad har den fasta förhoppningen, att om några år allt detta så kallade liberala oväsende skall vara slut. »Hvar och en må själf bemöda sig att göra det bästa han förstår och förmår af rätthet och skönhet samt låta sin nästa i frid och ro få göra detsamma. All granskning bör utöfvas med kärlekens ande, ej med hatets». Och i detta sammanhang ger Palmblad rikt erkännande åt den afhandling om det nya stridssättets idé, hvarmed Almqvist, som nu ansåg tiden vara inne för honom att framträda i förgrunden, velat säga sina tankar om polemikens natur.

Här anger Palmblad den synpunkt, som blef bestämmande för 1820-talets och ännu mer för de följande årtiondenas polemik, den politiska, under hvilken den estetiska allt mer och mer måste underordna sig. Under 1822 och 1823 skönjas visserligen svallvågor efter den stora striden och många medlare uppträda nu, sedan kampen väl var utkämpad; under förevändning att söka bilägga stridigheterna mellan de olika vittra partierna söker särskildt tidningen Argus att blåsa nytt lif i dem igen. Men det vill icke riktigt lyckas. Wallmark har för alltid dragit sig ifrån all estetisk polemik och snart äfven, så långt det gick, försonat sig med sina förra motståndare, äfven den bittraste af dem, Lorenzo Hammarsköld. År 1823 infördes i Allmänna Journalen en af Hammarsköld gjord förteckning på böcker, som utkommit under år 1822 [1]). Liksom den bittra personliga polemiken till god del härrörde från fiendskapen mellan dessa män, så kan man med fog betrakta deras försoning såsom inseglet på den vittra kampens slut. De började åter vänligt umgås med hvarandra — år 1825 bjuder Arvidsson dem båda till faddrar [2]) — och två år senare öfverser Hammarsköld den andres skådespel Sulioterna [3]). Efter Lorenzos död tryckte Wallmark gratis den minnesskrift öfver honom, som vännerna utgåfvo till den efterlämnade familjens förmån. 1826 sker äfven ett närmande mellan upsalafraktionen af nya skolan, Atterbom och Palmblad, och deras bittre motståndare, liksom äfven mellan den förre och Leopold. Ja, för att försvara sig mot Argus tar Atterbom sin tillflykt till Wallmarks journal. Redan 1823 är väl denna i beroende af regeringen och dess utgifvare närmar sig alltmer det konservativa lägret, till hvilket Atterbom och Palmblad hörde. År 1830 hyllar Dahlgren den trägne publicisten med en dikt, då denne blef utnämnd till riddare af Nordstjärneorden [4]).

Förnuftets rätt bland jollrets strider
Du manligen försvarat har,

sjunger han nu.

Och när så nytt som gammalt hvilar
i samma stoftbehöljda famn,
och slöa blifvit stridens pilar,
och bleknade de nötta namn,
ej gälla mer parti och flärd,
blott sanning i en bättre värld.

För såväl anhängarne af den gamla skolan som upsalafosforismen blef Argus en styggelse och kamp mot den inbrytande liberalismen det

---

[1]) Sondén Biogr. och Bibl. samlingar.
[2]) Estlander o. a. a., s. 49.
[3]) Svenskt Pantheon X: 40.
[4]) Särskildt tryckt.

fältrop, som förenade dem. Den förste, som utförligt utvecklar detta program — redan Palmblad hade ju gifvit parollen — var Hans Järta, hvilken, såsom hans brefväxling med von Brinckman visar, ingalunda var någon okritisk beundrare af den gamla akademiska poesien, utan tvärtom gaf fosforisterna rätt i många saker, ehuru han ogillade deras polemik; han hoppades med 1820-talets ingång en ny poetisk litteratur, för hvars skapande han liksom von Brinckman egentligen satte sitt hopp till Tegnér.

Järta framställde detta program i sin tidskrift Odalmannen (1823) i en artikel, som med anslutning till Wallins år 1821 utgifna vitterhetsförsök behandlade tidens vittra förhållanden. Fred mellan de båda partierna hade ännu icke afhandlats men en vapenhvila redan af sig själf inträdt. Nu gällde det att sluta en allmän förening mot tidslynnet, hvilket »med stora steg framgår att härja nationens kultur och ära, lika afvogt mot all vitterhet och all skön konst, gammal eller ny, klassisk eller romantisk».

Denna Järtas uppmaning upptogs visserligen icke rätt väl på någotdera hållet, hvarken af Lindeberg i Stockholmsposten [1]) eller af Palmblad i Svensk Litteraturtidning [2]). Den förre kunde ej sympatisera med Järtas ultraistiska åsikter i politiskt afseende, hvilka däremot hade Palmblads fulla gillande; i vittert afseende ställde sig båda, särskildt Lindeberg, afvisande.

Båda ansågo, att fred mellan de båda vittra skolorna redan existerade, Lindeberg, emedan den nya skolan ej mer funnes till, Palmblad, emedan den gamla upphört att alstra. Det var Järtas öfverlägsna ton, som stött denne senare; ty till slut förklarar han i sin vidlyftiga artikel, att han och hans kamrater tänkte lika med Järta om freden. Må man ömsesidigt bevilja hvarandra en oinskränkt amnesti! Bort med alla skolnamn! Man borde hand i hand söka det innersta af sanningens och skönhetens helgedom.

År 1825 flyttade Hans Järta till Upsala och genom hans anslutning till fosforistkretsen och Geijer växte sig den historiska skolan i Upsala fast och stark; de gamla kämparna rustade sig alltså till kamp mot »dagbladsraseriet», »arguseriet», hvilket man i sin optimism trodde skulle få en snar öfvergång [3]). Men man misstog sig; den liberala pressen växte i styrka, och det blef i stället fosforismens lott att falla, sedan den — och vi tillägga det — *väl* fyllt sin uppgift.

Med den fred, som i och med år 1823 kan sägas ha inträdt på det vittra området i Sverige, var Dahlgren nog ej fullt nöjd. Han var vid denna tid mycket stridslysten, och denna lust fick han rikligt tillfälle tillfredsställa under den följande tiden.

---

[1]) 1823 n:ris 275—279, 281.
[2]) 1823 n:ris 23 o. f. särskildt 27.
[3]) Svensk Litteraturtidning 1824; n:ris 101 och 102.

VII.

"Opoetisk kalender för poetiskt folk".

Att den under stridens första år i hufvudsak så eniga fosforistkretsen, då det började lida mot dess slut, sprängdes, har redan framhållits af Fryxell i hans Bidrag till Sveriges Litteraturhistoria [1]).

Denna splittring är i själfva verket ganska naturlig. Fosforismens kärntrupp hade ju kommit från två håll: från Auroraförbundet (Atterbom och Palmblad) och det äldre Vitterhetens vänner (Hammarsköld och Livijn) [2]). Under stridens gång hade den yngre delen af hären, emedan den bland sig räknade skolans främste skald, Atterbom, kommit att spela den främsta rollen och ville bibehålla ett förmynderskap, som de äldre litteratörerna, särskildt den om sin självständighet ömtålige Livijn, ej ville böja sig under. Härtill kom äfven olika politisk uppfattning. De yngre medlemmarna af Nya skolan slöto sig än till upsala-, än till stockholmskretsen; men medan den förra, som allt mer och mer kom att stödja sig på Geijer, endast kunde påräkna några yngre litteratörer af mindre betydelse, t. ex. von Zeipel, fylkade sig Dahlgren, Sondén och slutligen äfven Euphrosyne kring Hammarsköld och Livijn, hvilka senare dock ej heller kunde draga fullt jämnt. Till denna krets är den mera isolerade Almqvist närmast att räkna på grund af sin i politiska frågor mera frisinnade läggning och sin antipati mot Atterbomimitatörernas klingklang- och tånadspoesi. Dessutom var han ännu ej närmare bekant med upsalafosforisterna. Ännu den 19 dec. 1820 kände t. ex. Palmblad honom ej personligen [3]).

I början af år 1821 ägde denna krets ett organ i den af boktryckaren Johan Imnelius utgifna Nya Extraposten. Hammarsköld var

---

[1]) V, 26—27. Norlings invändningar (Nya skolan bedömd i litteraturhistorien 1880) häremot ha föga att betyda. Han påstår bl. a., att andra delen af Markalls sömnlösa nätter utkommit efter Opoetiska kalenderns första årgång. Men det var ju i verkligheten tvärtom.

[2]) Atterbom inträdde ju äfven i Vitterhetens vänner, men först 1805, då det befann sig på upphällningen.

[3]) P. till Hammarsköld 19 dec.

den förnämste medarbetaren: af Dahlgrens bidrag till densamma känner jag endast den lilla i det föregående behandlade obetydliga dikten Fjäriln. Utgifvaren dömdes emellertid med anledning af en korrespondensartikel af finnen Arvidsson, som ansågs förgriplig mot ryska regeringen, till sex månaders fängelse, och den 19 mars utkom tidningens sista nummer; den upphörde alltså, just då stockholmsfosforisterna som bäst behöft den.

Redan år 1818 hade Hammarsköld ämnat utgifva en egen vetenskaplig tidskrift, men däraf blef under de närmast följande åren ingenting, ehuru Livijn delade hans planer så till vida, som han ville starta ett nytt tidningsorgan, som skulle ägna sitt intresse jämväl åt politiken och sålunda söka göra bot för hvad som enligt Livijns åsikt försummats med Polyfem. Med den i Upsala utgifna Svea växte Hammarskölds missnöje med hvar dag som gick. År 1821 började den nu ur sin tillbakadragenhet framträdande Almqvist att utgifva Hermes, samling af vetenskapliga afhandlingar; och i denna tidskrift blef Hammarsköld den förnämste medarbetaren. Endast två häften utkommo dock, båda år 1821, och därmed var Hermes bana slut.

Det första häftet utkom i början af maj och Anmälan är dagtecknad den 8 april. I en artikel Om litterärsamlingar redogör Hammarsköld ytterligare för planen. Tidningen komme endast att innehålla vetenskapliga uppsatser och afhandlingar i litteratur och politik; polemisk måste den bli så till vida, som en af dess hufvudtendenser vore att motverka och söka utrota den ytliga liberalism, hvars kämpar ansågos ej behöfva mera för att förtjäna namnet liberal än att med en viss »hautain» ton förkasta och smäda allt bestående. Hermes skulle i motsats härtill söka fatta staten ur dess innersta idealiska grundväsende, hvilket kanske vid intet annat tidsmoment varit angelägnare än nu.

Äfven här uttalar Hammarsköld i skarpa ord sitt ogillande af allt synkretiserande, som ville förlika det sköna och det stygga, ljus och mörker, sant och falskt; Hermes skulle taga parti för det innersta och heligaste af religion, konst och vetenskap och alltid uttala det med ungdomlig frihet och värma.

Här utvecklar Almqvist äfven i uppsatsen Om det nya stridssättets idé. Några grunddrag, huru den verkliga polemiken borde vara beskaffad. Den borde taga Kristus till förebild, liksom han med tystnad möta fiendens angrepp och gå sin stråt rakt fram. I en afhandling Teleologiska betraktelser öfver världshistorien visar Hammarsköld sig hafva en frisinnad uppfattning af det sociala lifvet i allmänhet, och i Om enheten af epism och dramatism, en aning om den poetiska fugan, framställer Almqvist, som själf räknar sig till den nya skolan [1]), sina tankar om den nya poesi, som måste födas, alltså en program-

[1]) Noten s. 65—6.

skrift, hvilken skulle föregå den 1822 under trycket lagda Amorina, den almqvistska fantasiens käraste barn, där han sökte förverkliga denna enhet.

Om någon polemik mot upsalafosforisterna, af hvilka dessutom Palmblad lämnade bidrag, är i Hermes ej tal. Dessa sågo gifvetvis med beklagande den söndring, som alltmera började träda i dagen, och man sökte förmå stockholmarna till besök i Upsala, hvarigenom man hoppades kunna stärka de gamla vänskapsbanden [1]). Det ser ut, som om äfven Afzelius, som ju numera som kyrkoherde i Enköping stod de litterära förhållandena mera fjärran, sökt åstadkomma samling [2]). Emellertid gick Livijn och funderade på ett självständigt uppträdande af stockholmslitteratörerna. Det borde bli en poetisk kalender, som skulle kunna täfla med den af Atterbom utgifna. Om sitt tillvägagångssätt härvidlag berättar han själf i ett intressant bref till Askelöf af den 12 nov. — till de sista dagarna af jan. 1822 [3]).

Han ville låta något positivt följa på det negativa, som man uträttat med andra Markallsnatten; han ville utgifva en självständig poetisk samling och hade slutligen fått Dahlgren på sin sida.

Denne har både i litteraturhistoriska arbeten och i samtidens press blifvit ansedd såsom utgifvare af Opoetisk kalender för poetiskt folk, den publikation, som blef frukten af dessa Livijns bemödanden, men med orätt, ty en verklig kommitté existerade. Denna utgjordes af Hammarsköld, Livijn, Dahlgren, Sondén, Almqvist och Carl Ödmann [4]). Den senare, som redan spelade en roll vid utgifvandet af Markallsnätterna, synes inom densamma ha representerat den skarpa detaljkritiken. Han var väl också mera en upplysningstidens man, ehuru hans vittra uppfostran var tysk [5]). Vi hafva ännu kvar hans kritik öfver Hammarskölds Demogorgon och en dikt af Dahlgren, hvilken tydligen varit den samma som Mästermans bröllop, hvilken dock ej medtogs i Opoetisk kalender utan först i omarbetadt skick, trycktes i Talltrasten 1842 [6]). Såsom kritiker — något bidrag af hans hand finnes icke i kalendern — var han högt värderad af den lilla kretsen [7]); och jämför man Demogorgon, sådan den nu föreligger, med de uttryck, som Ödmann citerar och klandrar, finner man, att af alla de anmärkta ställena endast några få blifvit af författaren bibehållna.

---

[1]) Schröder till Hammarsköld $^{26}/_{6}$ 1821.

[2]) Palmblad berättar i bref till Hammarsköld af 4 jan. 1822, att Afzelius vore i Upsala och ville att alla fosforisterna skulle samlas till midsommar på Ivar Blås holme, som låge midt emellan Stockholm och Upsala.

[3]) I utdrag hos Ljunggren S. V. H., V. 503.

[4]) Sondén tillägg till Hammarskölds Svenska vitterheten och sammes Biogr. och Bibli. samlingar.

[5]) Bref till Wallmark af 24 juli 1811. Frunck Bidrag s. 11 not 3.

[6]) D:s brefv. Band IV.

[7]) Euphrosyne till Dahlgren 12 sept. 1822. "Ödmann måste vara oumbärlig bland Er". Äfven Dahlgren satte högt värde på honom såsom framgår af yttranden till Hammarsköld i brefven från Linköping.

Kritiken var sålunda ganska skarp inom kommittén. Euphrosyne, som den 4 okt. skickat bidrag till Hammarsköld och som förut blifvit en smula bortskämd af denne och Atterbom, tog mycket illa upp, då af de fyra stycken hon sändt endast två befunnos acceptabla. Dahlgren hade särskildt ej tyckt om de båda andra [1]).

Euphrosyne hade ju införts i den vittra världen af Atterbom och hennes diktning är närmast en stråle ur dennes källa; hon var honom varmt tacksam, men å andra sidan stod hon äfven Hammarsköld nära, hvars godmodiga, naturliga väsen mera harmonierade med hennes eget än Atterboms något preciösa och en smula kvinnligt pjunkiga sätt. När nu stockholmarna beslöto uppträda på egen hand, hade hon af honom låtit förmå sig att skicka bidrag. Ännu delar hon dock icke i allo stockholmsfraktionens uppfattning, ty då Dahlgren i ett bref kritiserar Atterbom, tar hon honom i skarp upptuktelse [2]). Äfven i ett bref till Atterbom synes hon hafva gifvit uttryck åt sin förtrytelse med stockholmarnes beteende mot denne, att döma af hans bref af den 15 okt. [3]). Han säger sig småle, då han föreställer sig hennes krigiska ifver mot de vänner, som hon trodde hafva öfvergifvit honom.

Redan den 23 aug. hade Dahlgren gifvit Atterbom en vink om, hvad som förehades. Han skrifver nämligen, att Bergströmmarna nu arbeta i den allvarsamma vägen och att de mot november skulle låta en ny stjärna uppgå [4]). Och den 5 okt. är Palmblad underrättad om stockholmarnas plan att utge en egen kalender [5]). Detta har icke varit upsaliensarne välbehagligt; målande för stämningen är Atterboms bref till Euphrosyne af den 26 nov., skrifvet i en mjältsjuk stund, då verklig eller inbillad sjuklighet ansatte honom.

»Måhända blir jag förr eller senare blind. Tålamod! I alla fall kan mitt lif svårligen bli mera färglöst och skumt än det redan är». Han önskar, att han, i likhet med sin morfader, som nyss dött, väl spelat ut sin roll och sett förhänget falla.

Han ber henne ej befara, att den poetiska byggnaden i Upsala skall ramla. Visserligen vore han sjuk, men ännu stark nog att hålla den sak upprätt, åt hvilken han engång för alla uppoffrat allt hvad en människa kan uppoffra. »För öfrigt», tillägger han, »väntar jag med lugn att se den nya poetiska byggnad, som skall uppresas i Stockholm. Hittills ha därvarande tongifvare ingenting annat gjort än pratat i vädret och kolporterat skvaller. — Nog om det slöddret» [6]).

---

[1]) E. till Dahlgren af den 27 nov. och Runnqvist Euphrosyne s. 46.
[2]) E. till D. 10 dec.
[3]) Runnqvist o. a. a., s. 43—4.
[4]) I Svenska litteratursällskapets ägo.
[5]) "Af Almqvist har jag blifvit underrättad om, hvilka planer I hvälfven i edra stockholmshufvuden". P. till Hammarsköld.
[6]) Runnqvist o. a. a., s. 45.

Detta Atterboms missnöje med startandet af den nya kalendern har tydligen kommit till Dahlgrens öron, och för att visa sin goda vilja, som han, säger han, visste, att hvarken Atterbom eller Palmblad skulle misskänna, skickade han, som ej varit med i Poetisk kalender för åren 1820 och 1821, bidrag till 1822 års, den sista. Det var, säger han, hvad han kunnat sammanskrifva under natten och förmiddagen. Bidragen voro en Poetisk kalender för Skagervik, som ej borde ha hans signatur, samt två dikter, som han ville ha signerade. Hvad han sände måtte varit af burlesk natur, ty han ber Atterbom ej baxna för hans frivola idéer: det vore ju bara på skämt [1]). Skulle anden falla på honom, lofvade han att framdeles skicka något mer.

Dessa Dahlgrens bidrag blefvo icke medtagna, emedan Atterbom, som själf sysslade med Lycksalighetens ö, hvars första akt han tänkt intaga i kalendern, ej hann afsluta det stilistiska nagelfarande af Dahlgrens bidrag, som denne själf anbefallt, och ej heller att enligt dennes önskan införa några allvarsamma verser i den enligt Atterboms åsikt lustiga skagervikskalendern [2]). Detta, att hans bidrag refuserats, förargade ej Dahlgren, ty de voro, medgifver han, klena; han ämnade själf begagna dem i det opoetiska sommarhäftet. Dessa alster af Dahlgren äro mig okända; möjligen hafva de utom kalendern utgjorts af de båda parodierna Borgmästarinnans spinnrock (mot Hammarskölds Freyas rock) och Borgmästarens horn (mot densammes Ljungby horn), båda intagna i sommarhäftet af Opoetisk kalender för poetiskt folk, ty de röra sig onekligen på ett område, som Dahlgren kunde frukta, att Atterbom skulle finna frivolt.

Egentliga orsaken, hvarför Dahlgrens bidrag ej intogos, var nog, att dennes fria skämt ej ansågs passande för den vittra årsboken, särskildt sida vid sida med Euphrosynes Christophoros och von Zeipels andeliga romanser.

Skagervikskalendern ville Atterbom gärna gömma för 1823 års kalender, men denna kom ju aldrig ut.

Det var äfven meningen, att Almqvist skulle varit representerad i båda kalendrarne, men däraf blef intet, hvad upsalakalendern angår. Hans bidrag skulle eljest varit Murnis eller de dödas sagor.

Däremot är Euphrosyne medarbetare i båda — på sätt och vis symboliskt för hennes vänliga förhållande till båda lägren. Ja, samma dikt, Trasten, kan man läsa på bägge ställena, visserligen i något olika form, hvilket antagligen beror därpå, att Atterbom, sin vana trogen, öfverarbetat Euphrosynes dikt.

Det är sålunda rätt, när Norling mot Fryxell yttrar, att medarbetarna i Opoetisk kalender ingalunda vägrade sitt biträde till den poetiska.

---

[1]) Odat. biljett till Atterbom.
[2]) Atterbom till Dahlgren den 1 jan.

Denna upsaliensernas oro vid underrättelsen om det nya företaget hade äfven kommit till Livijns öron, och han målar den i det ofvan nämnda brefvet till Askelöf i öfverdrifna färger. De hade låtit förstå, att de fortfarande ville behålla sitt förmynderskap öfver de andra, klagade öfver otacksamhet från Askelöfs och Livijns sida och beklagade Dahlgren, som låtit förföra sig af dem. Man läser i detta bref mellan raderna, huru glad han var öfver den uppståndelse han lyckats åstadkomma. Han berättar äfven, att Geijer väntades till Stockholm under julen för att förkunna rebellerna nåd, om de ville nedlägga vapnen och erkänna sina rättmätiga herrar.

Företalet och titeln till kalendern vållade konmitterade mycket bryderi. Ibland Livijns handskrifter finnas icke mindre än tre olika utkast till förord, af hvilka intet användes. Det tryckta, kalladt Bokens biografi Födelsen, är af Dahlgrens hand. Lätt var det icke heller att enas om titeln; ej mindre än ett fyrtiotal voro på tal. Man ville ha en, som skulle ange bokens polemiska syfte utan att därföre vara allt för stötande. Slutligen utgallrade man åtta namn, hvilka nedlades i en hatt den 4 nov.; Dahlgren utdrog lappen n:r 4, hvilken till allmän förbluffelse hade påskriften Opoetisk kalender för poetiskt folk.

Detta skildrar Livijn med vanlig öfverdrift: »Du undrar väl ej, om Lorenzo bleknade vid uppläsandet. På fråga hvarför, svarade han, att det förekom honom så besynnerligt att se femtonåriga förhållanden i ett ögonblick slitas. Och jag nekar ej, att äfven mig har det vid närmare eftersinnande förefallit eftertänkligt, att skickelsen skulle på sådant sätt afskära en förbindelse, till hvars upplösning efter hand år skulle eljest hafva åtgått. Jag är likväl nöjd att så skett. Sannolikt producera vi ej heller något nytt och bringa svenska vitterheten till sin höjd, men vi skola likväl försöka att hålla fältet rent, intill dess den rätta såningsmannen kommer. Ty icke var det din eller de öfriga polyfemisternas mening att med så mycket besvär och fara bränna ett svedjeland af franska skolans klippta granar för att därigenom bereda nya skolan tillfälle att få plantera sina tårepilar. Något högre måste väl därmed åsyftas; och om man ej kan rädda mera, måste man söka rädda rätten till tvifvel». — —» Dessutom, huru lågt är ej den nya skolan fallen! Fortare än svenska akademien har den stelnat inom formerna och beundrarehopen är ingen smula bättre än akademismens trälar».

Bokens biografi, som berättar, hurusom Handels- och slöjdefiskalen Nahum Bergström säljer sina vittra alster åt boktryckaren, skildrar äfvenledes den förskräckelse denne kände, då han utdrog den ödesdigra lotten: »Detta blir ju en ren parodi på upsalakalendern och då hackar prosans korp [1]) ut ögonen på mig». Men boktryckaren säger trö-

[1]) Anspelning på en dikt af von Zeipel i Poetisk kalender för 1821.

stande: »Ödet har ju bestämt titeln och mot ödet vågar ju icke nya skolan att strida». Fiskalen slog härvid näfven i bordet och ropade: »Nå, så må ödet härska, men det säger jag, det torde komma att kosta mig för omaket mer än en sämnlös natt».

Ändtligen utkom boken i dec., och att döma efter brefuttalanden voro upsalafosforisterna ganska belåtna utom med utstyrseln, som verkligen är ovanligt ful — och titeln [1]). Emellertid kom det snart fram till vederbörande i Stockholm, att upsalalitteratörerna ej voro belåtna, och den 20 jan. 1822 skref Dahlgren såsom »kommissionär» för den Opoetiska kalenderns medarbetare ett långt och synnerligen intressant förklaringsbref till Atterbom; skälet vore, att han hört, att vännerna i Upsala misstyckt deras opoetiska förehafvanden. Han ber honom tyda allt till det bästa; stockholmarna sökte efter sin insikt upprätthålla den goda gemensamma saken. Genom markallsnätterna och den opoetiska kalendern vore nu till det mesta den gamla ligan slagen. I Stockholm funnes knappt någon, som ej föraktade denna, om ej uppenbarligen så dock inom sig. Det nya hade fått ny fart genom opoetiska kalendern, som vore allmänt läst och omtyckt, recenserad som den blifvit i alla tidningar utom Journalen och Couriren. Upplagan vore redan slutsåld och i mars ämnade boktryckaren utge den andra. De hade alltså lyckats gripa in i det allmänna såsom en länk af den nya skolan. Han hade för öfrigt redan i höstas anat, att upsalakalendern (Poetisk kalender för 1822) skulle bli klen. Palmblad kunde gärna, om han ville, kalla dem i Stockholm för kannstöpare, men små sår och fattiga föräldrar skall man icke förakta. De hade dock ingalunda velat uppsätta sig öfver upsalavännerna: den genaste vägen härvid hade ju varit att börja ett krig med dem, då de hade fått hela tidningspacket med sig och snart äfven den oförståndiga allmänheten. De hade uppträdt självständigt, emedan den goda saken på alla sätt måste upprätthållas; och för resten, en gång måste ju ungarna ur boet för att pröfva de svaga vingarna.

Anledningen, hvarför de ej skickat sitt »opoetiska tyg» till upsalakalendern, var den, att herrarna i Upsala ändrade de insända poemen utan författarens begäran eller vetskap, såsom fallet varit med Sondéns, och dessutom icke voro nog stränga i valet samt ofta beundrade det, som vännerna i Stockholm för ingen del kunde beundra eller berömma t. ex. von Zeipels andliga romanser. Hans infall mot denne i företalet hade varit ett infall och intet mer; titeln hade tillkommit genom lottning. Han ville, att de alla skulle hålla frid med hvarandra; själf skulle han gärna daska på ett och annat trähufvud och påtända en och annan poetisk rishög med alla ormar och ödlor.

---

[1]) Palmblad till Hammarsköld 4 jan. 1822, Schröder till samme samma dag, Euphrosyne till d:o af den 26 jan., Atterbom till Euphrosyne 31 dec. 1821 och 21 jan 1822 och till Dahlgren 1 jan. 1822.

Brefvet, som klarligen är skrifvet i en ganska upprörd stämning — Dahlgren springer i sin ifver helt oförberedt från det ena till det andra — är ett utmärkt uttryck för den ovilja mot att på något sätt stå under upsalafosforisternas förmynderskap, som nu besjälade stockholmarna. Sin frihet kunde han ej afsäga sig, säger han, och det vore ju så, att man mer måste lyda Gud än människor.

Att Atterbom varit allvarsamt stött, framgår med all önskvärd tydlighet af ett hans bref till Euphrosyne, skrifvet dagen efter Dahlgrens. »Almqvist och Sondén äro (oss emellan sagdt) de enda reella, renhårade och pålitliga af våra stockholmsvänner — Dahlgren och Livijn äro i sitt slag utmärkt duktiga personer, på hvilkas *hufvuden* jag sätter ett högt värde. Man måste i vissa saker icke räkna så noga med dem som med andra; de bestämmas vanligtvis af ögonblickets infall och handla mestadels efter nyck utan att vilja anstifta någon skada, äfven när de verkligen göra det. Deras kalender har gjort oss här ett stort nöje; den är, i det hela tagen, ganska god, och jag önskar dem mycken lycka till dess fortsättning. Det är ingenting annat än titelbladet, som här blifvit allmänt ogilladt, af de tvenne skäl, att det 1:o är dumt i stället för kvickt och 2:o i den okunniga hopens ögon ser ut som en parodi eller som ett medel att genom förräderi stjäla pöbelns bifall. Emellertid bör du väl tillräckligt känna min karaktär för att inse, att detta titelblad hvarken kan förvandla mina tänkesätt i afseende på det personliga värdet hos våra stockholmska vänner, ej heller minska min aktning för deras ovanliga talent.»

Att titeln skulle förarga upsaliensarna var ju ej underligt, ej heller Euphrosyne var nöjd med den [1]). Det kan ju vara, att den endast är att betrakta såsom föranledd af ett pojkaktigt öfvermod, men nog såg den, det kan icke nekas, ut som en utmaningshandske, kastad mot de allvarliga, filosoferande, inåtvända poeterna i Upsala. För öfrigt innehåller ej häftet mycket polemiskt: några små oskyldiga slängar åt höger och vänster, åt såväl akademister, som fosforister och göter, se där allt. Att Livijn tänkt sig satiren skarpare framgår af hans handskrifter; särskildt vill det synas, som om han velat åt Grafström och von Zeipel. Likväl väckte ett och annat i boken ovilja; göterna förargade sig öfver, att Dahlgren i Den siste dryckeskämpen — på ett för resten mycket godmodigt sätt — parodierat Geijers Den siste skalden och Den siste kämpen [2]).

Innehållet i denna kalender är omväxlande och i allmänhet värdefullt. Vi finna där Almqvists bekanta saga Guldfågel i Paradis, poesiens legend, och två intressanta, starkt nyromantiska noveller af Livijn Samvetets fantasi och Skaldens harpa; vidare dikter af Euphrosyne och Hammarsköld samt af Sondén öfversättningar af grekiska sinndikter.

---

[1]) E. till Dahlgren 27 dec. 1821.
[2]) D. till Atterbom 20 jan. 22.

Dahlgrens bidrag äro de talrikaste: ett komiskt högtidstal hållet i Hagaparken, parodierna Movitz anlete (med anledning af Franzéns Människans anlete) och Den siste dryckeskämpen, bellmansimitationen Mollberg i samvetskval, sedermera kallad Mollbergs filosofi, samt den lilla dramatiska dikten Ulla Winblads död, som i fyra scener ger en tafla ur bellmansvärlden och äfven visar det höga Olympen i dess hvardagslif, en munter gudatravesti. Af honom är ytterligare en bråkig och ansträngd realistisk bild ur lifvet Värfvaren samt inledningsdikten Regnbågen, som man nästan kunde vara frestad att anse symbolisk, särskildt dessa rader:

Än stormen hviner
en liten tid.
Men bågen skiner
och det blir frid.

Kalendern väckte också mycket både uppseende och bifall, och redan följande år utkom en ny upplaga af densamma; den recenserades i Argus, Stockholmsposten, Anmärkaren [1]) och Granskaren, men Svensk litteraturtidning teg betecknande nog.

Mest lofordande är Granskaren, den af expeditionssekreteraren Lindgren utgifna servila tidningen. Boken vore så förträfflig och mångsidig, att man vore böjd att tro, att Lidner, Bellman, Franzén och ännu flere goda författare hjälpts åt med dess sammanbringande. »Läsaren blir tillfredsställd, vare sig han är älskare af det allvarsamma, det rörande, det känslofulla, det sinnliga eller det burleska». Särskildt förtjust är han öfver Movitz anlete för dess äktbacchanaliska ton. Att denne recensent ej var någon synnerlig kännare, inser man bäst däraf, att han verkligen på allvar synes tro, att en man författat de hvarandra så olika alster, hvarpå häftet bjuder [2]). Och han har troligen ansett, att denne vore Dahlgren, som numera var föremål för mycken uppmärksamhet i Stockholm. Första gången jag funnit hans namn utsatt i samband med litterära förhållanden i pressen är i Svensk Litteraturtidning af den 24 dec. 1821.

Argus lät ej tillfället gå sig ur händerna att jämföra med hvarandra de tre kalendrar, som utkommit till julen 1821, nämligen den poetiska, den opoetiska samt Kalender för damer, i hvilken senare Vitalis fullföljde sitt fälttåg mot fosforisterna [3]). Den opoetiska kalendern finner han vara i själfva verket långt mera poetisk än den poetiska, i hvilken han dock högeligen berömmer ett och annat stycke. Det är framför allt Dahlgrens parodier, som tilltalat honom, dessa dikter, som Stockholmsposten fördömde [4]). För öfrigt kritiserar han skarpt de rent

---

[1]) Jan.
[2]) 11 och 15 jan 1822.
[3]) 29 dec. 1821, 2, 5 jan. och 23 febr. 1822.
[4]) N:r 104.

fosforistiska alster, som funnos äfven i den opoetiska kalendern. Båda samlingarna härrörde från den s. k. Nya skolan, hvilken han beskyller för sjuklighet, behandlande af orena ämnen, mysticism och affekterad fromhet, jakt efter klingklang, arkaismer och konstlade bilder. Hvad han minst tycker om hos Nya skolans författare är deras begär att synas religiösa. »Alla ropa med en röst, att filosofien bedragit dem, och kasta ankar på första bästa dogmatiska redd».

I ett som allt betecknade dock enligt honom den opoetiska kalenderns framträdande en lofvande epok i Nya skolans annaler.

Med glädje skildrar Argus vidare den heta striden mellan f. d. Nya skolan (f. d. kallar han den, emedan den numera ej längre är modern) och Vitalis, som snart uppträdde i Argus spalter.

Särskildt tycker han om dennes skildring af furst Amadis (Atterbom), »uppå sin tron den höga»:

> Som tronen vacklade, man anbragt stöd
> af bråkad rö uppå dess alla sidor.
> Fastän han insvept var i moln af rökverk,
> min blick dock trängde fram till segerfursten. —
> Han hade ett obändigt folk att styra.
> Vanmäktig satt han nu; han bad en annan
> att spänna de studenters unga bågar
> och äfven sin, som slaknat i bataljen. — —

Detta Argus uppträdande förargade litteratörerna i Upsala. Men vännerna i Stockholm och äfven Euphrosyne [1]) tyckte ej heller om deras kalender, som i själfva verket i värde ej går upp mot den opoetiska, hvarför äfven Atterbom i bref till den senare tar den i försvar. Själf hade han ju intet stycke däri [2]). Han trodde, att Hammarsköld själf skulle döma betydligt annorlunda både om von Zeipel och de andra upsaliensarne, om ej hans derangerade hushållsaffärer förstört hans glädtiga lynne. Att detta icke var enda orsaken till dennes misstämning, visste nog Atterbom; det var den ringaktning han trodde, att äfven vännerna i Upsala hyste för hans författarskap, som mest bedröfvade honom. Man hade låtit honom förstå, att han icke kunde prästera annat än fuskerier, skrifver han till Schröder den 20 dec. Dessutom tycker han, att upsaliensarne voro alldeles för lata [3]).

Missbelåtenhet med andan hos upsalalitteratörerna började emellertid äfven uppstå hos Euphrosyne. Atterbom hade utan att fråga henne — »tidens korthet» hindrade detta — företagit ändringar i hennes Christophoros, så att diktionen på vissa ställen — särskildt i en af

---

[1]) E. till Dahlgren 14 jan.
[2]) A. till E. 21 jan., 18 febr., Runnqvist o. a. a., s. 47.
[3]) Palmblad till H. 23 april 1822.

Stockholmsposten häcklad strof — blifvit allt för ungdomligt fosforistisk, och hennes anmärkningar häröfver togos ej väl upp af honom [1]). Hon började äfven hon tycka, att nya skolans poesi allt för mycket skattade åt trånad o. d. »Fortfar», skrifver hon till Dahlgren, »att vara så glad som i den opoetiska kalendern och gif därigenom åt den svenska skaldekonsten litet mera lif och glädje, annars trånar sånggudinnan bort af idel vemod» [2]).

Redan tidigt har kommittén börjat samla till sommarhäftet af den opoetiska kalendern; och i slutet af oktober synes detsamma hafva utkommit. Äfven detta är af ett omväxlande innehåll: en romantisk saga af Almqvist, Rosaura eller sagan om behagens vingar, en novell Skaldelönen af Hammarsköld samt dikter af honom, Sondén och Dahlgren, som lämnat lejonparten af det hela. Här finnas hans bekanta dikter Vårbäcken och Västanvinden, en del andra mindre betydande poem, parodierna Borgmästarinnans spinnrock, Borgmästarens horn samt Julnatten eller klockaren i Skånköping gaststycke, Tal hållet i Gröna Rutan — ett typiskt dahlgrenskt tillfällighetstal — samt Rosenfesten, ett fantasispel i tre akter, ett djärft, drastiskt begabberi af ett förslag, som en i Stockholm bosatt fransk språklärare vid namn Louis Paban — bekant såsom stiftare af sällskapet De fattiges vänner — framställt, gående ut på att i Sverige införa den från den franska staden Salency bekanta rosenfesten, en tillställning, hvarvid stadens dygdigaste ungmö kröntes till rosendrottning. I denna fantastiska skapelse skämtas med svenska akademiens sammankomster, Valerius sällskapsvisor, utile — dulci-synpunkten m. m., i Tal hållet i Gröna Rutan få sig äfven gotomanien och den parafraserande öfversättningsmetoden en släng, och i slutorden Bokens biografi Fortsättning drifves ett ganska godmodigt gyckel med hufvudstadens tidningar, liksom äfven, ehuru skarpare, i Hammarskölds epigrammer, men någon genomgående polemisk prägel har häftet ingalunda.

Äfven med detta häfte äro upsalafosforisterna och Euphrosyne i bref synnerligen belåtna [3]).

Ej heller denna del blef dock recenserad i Svensk Litteraturtidning trots Almqvists påminnelser till Atterbom och dennes försäkran, att han själf snart skulle gripa sig an med en recension. »För öfrigt hoppas jag, att I ej skolen bli missnöjda med mig, fastän jag i ett och annat är af olika mening såväl med dig som med Dahlgren» [4]).

Denna årgång blef ej så väl emottagen af pressen som den förra; Stockholmspostens d. v. s. Lindebergs kritik är helt och hållet fördömande. Frånsåge man ett par af dikterna, vore meningen i dessa alster,

---

[1]) A. till E. $^{2}/_{1}$ 1822.
[2]) 14 jan. 1822.
[3]) Palmblad till Hammarsköld 4 à 5 nov. 1822. Euphrosyne till Dahlgren ^{5} „ till Hammarsköld nära jul s. å.
[4]) A. till Almqvist ^{7} „ 1822. Ahnfelt Nektar och gift.

om någon sådan funnes, ägnad att väcka ömkan och vämjelse. Talet i Gröna Rutan vore gallimathias, Rosenfesten ett »miskmask» af osammanhängande saker, af scener af rå sinnlighet och oanständiga häntydningar på dels döda, dels lefvande personer, ja häftet vore till större delen en rå pöbelläsning och ingenting annat, om, och detta äfven hvad Rosenfesten anginge, en och annan ljusare sida än funnes i denna allmänna »både moraliska och intellektuella skymning» [1]).

Man får nog gifva Norling rätt, då han påstår, att denna hårda dom förestafvats af personlig ovilja mot Dahlgren, som genom sin andel i Markalls sömnlösa nätter råkat att illa stöta sig med Lindeberg [2]). Dock måste det erkännas, att dennes omdöme hvad Rosenfesten och Talet i Gröna Rutan angår äfven innehåller någon sanning.

Ej fullt så sträng är Johansson i sin långa granskning; sämst stå sig bland bidragen Almqvists Rosaura, hvilken för öfrigt ej heller Euphrosyne kunde med, samt Dahlgrens Rosenfesten, medan dennes parodier, särskildt Borgmästarens horn, få rätt mycket beröm. Äfven Rosenfesten är dock enligt honom ej utan all förtjänst, ja, den har detaljer, af hvilka äfven stora dramaturger skulle anse sig hedrade.

Mellan den synnerligen berömmande Granskaren och Argus utspann sig nu om denna kalender en polemik, under hvilken Johansson fick ett nytt tillfälle att vända sig mot nya skolan, som alltid, enligt honom, hyst ringa aktning för publikens estetiska och moraliska känsla, en liknöjdhet, som att döma efter sista häftet af Opoetisk kalender vore i ständigt tilltagande. Och han upprepar sina gamla argument mot denna skola. Den har för resten aldrig brutit den svenska akademiens välde i den allmänna opinionen, påstår han helt frankt. Och hvarför? Jo, denna akademiska dresseringsanstalt förlorade all betydelse, då trycktvånget följde envåldet i grafven genom 1809 års statshvälfning. Nya skolans ingripande hade följaktligen varit alldeles öfverflödigt — alltså precis samma enfaldiga anmärkning, som sedan går igen hos von Beskow. Det fosforistiska kotteriet borde vidare af aktning för allmänhetens omdöme ej längre gynna den tyska nyromantiska litteraturen, som vore ett supplement till den förhatliga reaktionen. Han klandrar det vidare, därför att det isolerade sig från den öfriga profana världen, och ville såsom ett korrektiv mot det sjukliga tyskeriets ensidighet i synnerhet förorda studiet af Englands nyare vitterhet, sådan den representerades af Byron, Walter Scott, Moore och Burns [3]).

Granskaren tog som sagdt opoetiska kaledern i försvar. »Det har funnits en Bellman», säger han, »som ostraffadt fick bryta emot alla konvenansens reglor. Skall författaren till opoetiska kalendern någonsin förvärfva samma rättighet till samma friheter?» — I boken funnes

---

[1]) 8 och 22 nov.
[2]) O. a. a., 186.
[3]) 26, 30 okt., 2, 6, 9 nov. 1822.

dessutom, hvad som hos dess starkaste kritici »platterdings» saknades, en hög grad af originalitet [1]).

Ännu så länge är man i Upsala ej bekymrad för Nya skolans litterära framtid. Ännu den 7 dec. 1822 tror sig Atterbom om att kunna utsända en ny poetisk kalender i april eller maj följande år, men någon sådan kom aldrig, därtill hade splittringen inom den förr så eniga fosforistkretsen blifvit alltför stor; och endast med den trogne men obetydlige von Zeipel till vapendragare kunde Atterbom tydligen icke våga att låta företaget fortfara. Hammarsköld drar sig tillbaka från medarbetarskapet i Svensk litteraturtidning [2]), hvilken ju afsomnade med 1824 års årgång, och Euphrosyne kommer Atterbom allt fjärmare, medan hon däremot sluter sig allt fastare till Hammarsköld och Dahlgren. Hon finner dennes landsmän »något inbyggda, som värmländingen säger», ty de sade ej allt hvad de menade. Nej, ju mindre sirlighet, ju mera uppriktigt väsende [3]). Och den 5 jan. 1824 skrifver hon till Dahlgren: »Det där partiet i Upsala visar ej heller mycken karaktär eller konsekvens i sina handlingar. Jag tycker ingenting är ledsammare på jorden än att få ett försämradt begrepp om de människor man oinskränkt lämnat sitt förtroende; och tror i min enfald, att den enkla redlighet, som bor i mitt hjärta, skall vara allas gemensamma tillhörighet. Jag får ju tro på dig, Bäste vän». —

I Stockholm är man synnerligen intresserad af Atterboms förehafvanden och väntar med otålighet utkommandet af hans Lycksalighetens ö, hvars första akt han hade färdig i slutet af år 1821, enligt hvad han meddelade Dahlgren. Denne afrådde honom då att ge ut några fragment däraf; det vore bättre, om han ej visade sig offentligen på ett helt år, än att uppträda med »brukstycken» och därigenom ge lastarenom icke utan skäl anledning till klander [4]). Atterbom följde rådet. I maj 1823 frågar Dahlgren från Linköping Hammarsköld, om ännu ingen underrättelse inlupit från Lycksalighetens ö, och följande månad meddelar han, att Atterbom uppehölle sig i Östergötland och sades ha skrifvit 2 1/2 akt på Fågel Blå. Och Arvidsson, som stod Hammarsköld och Dahlgren synnerligen nära, skrifver den 20 april 1824 från Stockholm till en vän i Finland, att Lycksalighetens ö, som utkomme om någon månad, måste bli Atterboms fullständiga seger eller nederlag [5]). Slutligen kom den efterlängtade diktens första del ut längre fram på året 1824, men den vann ej stockholmarnas tycke.

---

[1]) 12 nov.

[2]) "Palmblad har lofvat mig att återsända min recension öfver Euphrosynes dikter, sedan den icke är passande eller tjänlig -- — att få ett rum i den nygestaltade litteraturtidningen".

[3]) E. till D. 21/4 1823.

[4]) D. till A. 20 jan. 1822.

[5]) Skrifter utg. af Svenska litteratursällskapet i Finland 28, 170.

Dahlgren visar numera föga förstående för den poesi, som producerades i Upsala, och oroar under 1820-talet ofta upsalafosforismen med näsvisa skämtskrifter. Själfva luften i den gamla lärdomsstaden förefaller honom motbjudande; han kunde ej med den stela pedantismen där och professorernas viktighet. Den ultraism, som rådde där, tilltalade honom ej heller. Mot slutet af 1825 får stockholmsfosforismen ett eget organ i den moderata tidningen Kometen. Atterboms och Dahlgrens banor gingo sedan vidt isär, för att omkring 1840, då den senare slöt sig till det konservativa partiet inom prästeståndet, åter närma sig hvarandra. Vid Aganippiska sällskapets utfärd till Björkön maj 1840 var äfven Atterbom närvarande. Jämte honom såg man där den obändige frondören från andra markallsnattens och den opoetiska kalenderns tid Livijn, som för länge sedan jordat sina stolta drömmar om stort vittert rykte för att i stället helt ägna sina rika krafter åt statens tjänst; och vid deras sida myste den glada Euphrosyne — nu en bastant, karlavulen gumma. Det var en vemodigt vacker minnets fest dessa fyra firade, omgifna af en yngre skara författare med andra lifsmål och andra litterära ideal.
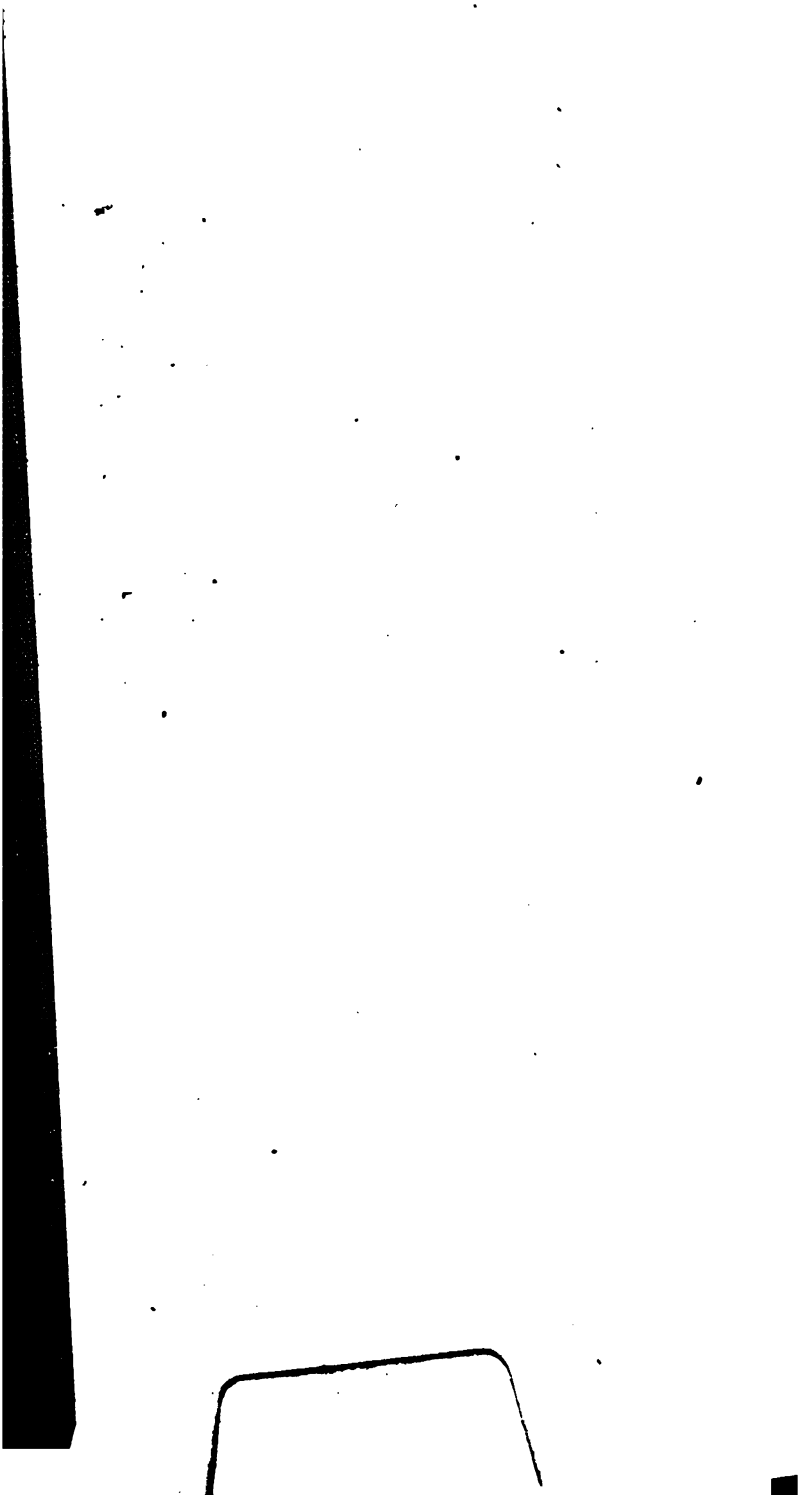
Pris 3 kronor.